

36729

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

EŞREFOĞLU RÛMÎ ve DÎVÂNİ
(İNCELEME-METİN)

DOKTORA TEZİ
MUSTAFA GÜNEŞ

DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR. HASAN KAVRUK

MALATYA 1994

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VIII
Kısaltmalar	XII
Transkripsiyon İşaretleri ve Özellikleri	XIV

GİRİŞ

XIV. ve XV. YÜZYILLARDA ANADOLU

1. Siyasî Durum	1
2. İçtimai ve İktisadî Durum	5
3. Dinî Hayat	6
4. Tasavvufî Durum	10

BİRİNCİ BÖLÜM

EŞREFOĞLU RÛMÎ'NİN HAYATI

A. TASAVVUFA GİRMEYEN ÖNCEKİ HAYATI	
1. Soyu, Ailesi ve Doğumu	17
2. Medrese Hayatı	23
B. TASAVVUFÎ HAYATI	
1. Tasavvufa Girişi	26
2. Hüseyin Hamavî'ye İntisabı ve Sulûkta Kemâli	36
3. Halkı İrşadı	41
4. Vefatı, Türbesi ve Halifeleri	50

İKİNCİ BÖLÜM

EŞREFOĞLU RÛMÎ'NİN ESERLERİ, ESERLERİNİN ŞEKİL YAPISI, DİL ve ÜSLÛBU

A. ESERLERİ	
1. Divân	56

2. Müzzekki'n-Nüfûs	63
a. Eserin Konusu	66
b. Eserin Dil, Kültür ve Eğitim Tarihi Açısından Önemi	67
3. Tarîkat-nâme	70
a. Eserin Konusu	71
4. Tâc-nâme	72
5. Makalât	73
6. Delâi'lü'n-nübüvve	73
7. Şerh-i Kaside-i Seyyid Şâfi	74
8. Manzume-i Esrâr-ı İlm-i Kâfi	74
9. Diğer Eserleri	74
B. DİVÂNIN ŞEKİL YAPISI	
1. Vezin ve Kafiye	75
2. Nazım Şekilleri	81
3. Nazım Türleri	85
a. İlâhî	85
b. Devriyye	87
c. Şathiyye	88
d. Tevhid	89
e. Münacât	90
f. Na't	90
g. Medhiyye	91
C. DİLİ VE ÜSLÛBU	92
D. SANATI VE TESİRİ	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞREFOĞLU RÛMÎ DİVÂNİ'NDA DİNÎ VE TASAVVUFÎ UNSURLAR

I. DİNÎ UNSURLAR

A. İTİKAT

1. Allah	105
2. Melekler	108
a. İsrâfîl	109
b. Azraîl	110
c. Cebrâîl	110
d. Hârût - Mârût	111

3. Kitaplar	113
4. Peygamberler	115
a. Âdem	115
b. İbrahim	117
c. Yûsuf	117
d. Eyyûb	118
e. Mûsâ	119
f. İsâ	120
g. Süleymân	121
h. Lokmân	122
ı. Hızır	122
i. İlyâs	123
j. Hz. Muhammed	124
5. Âhiret İle İlgili Mefhumlar	
a. Âhiret	126
b. Cennet ve İlgili Mefhumlar	128
c. Cehennem	132
B. İBADET	133
C. ÂYET ve HADİSLER	
1. Âyetler	136
2. Hadisler	138
Ç. DİĞER DİNÎ MEFHURLAR	
1. Mirac	139
2. Cin	140
3. Şeytan	141
4. Âb-ı Hayat	143
5. Mübarek Geceler	143
6. Kurban	144
D. DİNLERLE İLGİLİ MEFHURLAR	
1. Din	145
2. Küfür, İmân	146
3. Müslüman, Mü'min	147
4. Mezhep	148
5. Kâfir	149
6. Münkir, Münafık	150

7. Deir (Kilise, Tersâ)	150
E. DİNÎ ŞAHSİYETLER	
1. Dört Halife (Ebubekir, Ömer, Osman, Ali)	151
2. Ehl-i Beyt	151
3. Bazı Sahabeler	
a. Ca'fer-i Tayyâr	152
F. TARİHÎ VE EFSANEVÎ ŞAHSİYETLER	
1. San'ân	152
2. Eflâtun	152
3. Calinus	153
4. İskender	153
5. Fir'avun	154
6. Hâmân	154
7. Şeddâd	154
8. Leylâ	155
9. Mecnûn	155
10. Şirin	155
11. Ferhâd	156
II. TASAVVUFÎ UNSURLAR	157
A. VAHDET-İ VÜCÛD	159
B. AŞK	163
C. BEZM-İ EZEL	173
D. DİĞER BAZI TASAVVUFÎ MERTEBELER ve KAVRAMLAR	
1. Sabır	174
2. Riyazet-Mücâhede	175
3. Kanâ'at	177
4. Halvet-Uzlet	178
5. Zikir	180
6. Tevbe	181
7. Ene'l-Hak	182
8. Fenâ - Bekâ	183
9. Cem' - Fark / Sekr - Sahv	187
E. TARİKAT İLE İLGİLİ MEFHUMLAR	
1. Mürşid	189
2. Mürid	191

F. DİVÂANDA ZİKREDİLEN MEŞHUR MUTASAVVIFLAR

1. İbrahim Edhem	193
2. Hallâc-ı Mansûr	194
3. Abdulkadir Geylânî	195

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EŞREFOĞLU DİVÂNİ'NİN TENKİTLİ METNİ 198

SONUÇ 494

BİBLİYOGRAFYA 498

ÖNSÖZ

Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî, XV. yüzyıl dinî-tasavvufî Türk edebiyatının önemli isimlerinden birisidir. Samimi ve içten duygularla kaleme aldığı şiirleri oldukça sadedir. Şâirin manzum ve mensur eserlerinde halkın konuşma dilini yazı dili olarak kullanmış olması, halkın konuştuğu dile sıkı sıkıya bağlı olduğunu gösterir. O, sanatını geniş halk kitlelerinin manevî ihtiyacını tatmini yolunda kullanmıştır. Müzekki'n-nüfûs adlı eseri ve Divânı yüzyıllarca halk arasında okunmuş ve büyük ilgi uyandırmıştır.

Bir edebiyat araştırmacısının kültür varlıklarımızı ihtiyaç sahiplerinin istifadesine sunulacak şekilde hazırlaması onun vazgeçilmez bir görevidir. Doktora tezi olarak Eşrefoğlu Rûmî'nin Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divânı'nun Tenkitli Metni'ni tercih ettiğimiz en önemli sebeplerinden birisi de budur. Eşrefoğlu Rûmî Divânı üzerinde bugüne kadar ilmî ve edebî açıdan bir inceleme yapılmadığı gibi metnin çevriyazı ile tenkitli bir yayımı da bulunmamaktadır.

Tekke edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biri olan Eşrefoğlu'nun hayatı hakkında ne yazık ki yeterli bilgimiz yoktur. Şâirin hayatı ve kimliğiyle ilgili olarak bilinenler daha çok kulaktan kulağa aktarılan bilgilerdir.

Eşrefoğlu'nun halk arasındaki şöhreti, şiirlerinin yanında tasavvufî mahiyette ve daha çok halka hitap eden bir eser olan Müzekki'n-nüfûs'tan gelmektedir. Şâir, bu eserinde bir çok İslâmî meseleyi ve tasavvufu, halkın rahatça anlayabileceği bir şekilde izah etmiştir. Yer yer koyduğu ibretli hikâyelerle esere canlılık kazandırmıştır.

Eşrefoğlu'nun yaşadığı çağda Anadolu'da siyasî, sosyal ve ekonomik problemler had safada idi. Bu problemler asırda dinî ve ruhî ihtiyaçlara cevap veren dinî-tasavvufî eserler, halkın manevî ihtiyaçlarını karşılayan unsurların başında gelir.

Çalışmamızın Giriş Bölümü'nde, "XIV. ve XV. Yüzyıllarda Anadolu" başlığı altında şâirin yaşadığı devrin, siyasî, içtimaî, dinî ve tasavvufî bakımlardan genel bir değerlendirmesini yaptık. Bu değerlendirmeler, Eşrefoğlu'nun fikir ve sanat yönünün daha iyi anlaşılması için yapılmıştır.

Tezimiz, Türk edebiyatı tarihinde önemli bir yeri olan Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin, Hayatı-Sanatı-Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metninin tesbiti bakımından en yeni ve orjinal bir çalışmadır. Etüdümüzün Birinci Bölümü'nde, Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatını, tasavvufa girmeden önce ve tasavvufî hayatı olmak üzere iki ayrı alt başlık altında inceledik. Böylece şâirin hayatı daha iyi anlaşılmış oldu. Bu konuda en önemli kaynak, Abdullah b. Veliyyüddin el-Bursavî'nin Menâkıb-ı Eşrefzâdesidir. Orhan Köprülü, Tarihi Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırlardaki Bazı Türk Menâkıb-nâmeleri adlı basılmamış doktora tezinde, Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatı hakkında başvurulacak en sağlam kaynağın bu Menâkıb-ı Eşrefzâde olduğunu söyler. Orhan Köprülü, Anadolu'da Kadiriyye tarikatının en kuvvetli kolunu kuran Eşrefoğlu Rûmî hakkında, Mecdî ve Müverrih Âlî'nin verdikleri bilgilerin sağlıklı olmadığını da ifade etmektedir. Bu bakımdan biz, şâirin hayatını kaleme alırken daha çok bu Menâkıb-nâmeden faydalandık. Öncelikle bu Menâkıb-nâme ve diğer tarihî kaynaklardan faydalanarak şâirin hayatını yeniden yazdık.

İncelememizin İkinci Bölümü'nde, Eşrefoğlu Rûmî'nin eserleri, dili ve sanatı ile ilgili bilgiler verdik. Bu bölümde başta Divân ve Müzekki'n-nüfûs olmak üzere şâirin diğer eserlerini tanıttık. Daha sonra, Eşrefoğlu Divânı'nın şekil yapısı üzerinde durarak; vezin, kafiye, nazım şekli ve türü bakımından değerlendirmeler yaptık. Yine Eşrefoğlu'nun dili ve sanatı ile ilgili olarak, eserlerinden aldığımız örneklerle; şâirin edebî kişiliğini, Türkçe'ye getirdiği samimi sesi ve kelimelere yüklediği değişik mânâları tesbit etmeye çalıştık.

Çalışmamızın Üçüncü Bölümü'nü ise Eşrefoğlu Divânı'nı dinî ve tasavvufî unsurlar açısından değerlendirmeğe ayırdık. Bu bölümde Divân'daki dinî-tasavvufî unsurları muhtasaran ayrı başlıklar altında tahlil ettik. Dinî unsurlar başlığı altında; itikat, ibadet, ayet ve hadisler, diğer dinî mefhumlar, dinî, tarihî ve efsanevî şahsiyetler hakkında bilgi verdik. Tasavvufî unsurlar başlığı altında ise; vahdet-i vücûd, aşk, bezm-i ezel ve çeşitli tasavvufî mertebeler ve kavramlar, tarikat ile ilgili mefhumlar ve Divân'da zikredilen meşhur mutasavvıflar hakkında bilgi verdik.

Eşrefoğlu Divânı'nın dinî ve tasavvufî tahlilini yapmak için, önce bu kavramların, Divân'ın karşılaştırmalı metnindeki yerini, fişleme metoduyla tesbit ettik. Daha sonra bu kavramları konularına göre tasnif ettik. Tasnif

sonucunda ortaya çıkan konuları, Divân metninin bütününe göz önünde bulundurarak tahlil etmeye çalıştık. Tahlil sırasında kullandığımız beyit ve dörtlüklerin sonunda parentez içinde verdiğimiz numaralardan birincisi şiirin Divân tertibindeki yerini, ikincisi de beytin şiir içindeki sırasını göstermektedir.

Eşrefoğlu Rûmî Divânı üzerindeki bu kısmî tahlil çalışmasının, kültür ve edebiyat tarihimize malzeme verebileceği kanaatindeyim. Eşrefoğlu Divânı'nın hepsini okuma fırsatını bulamayan kültür, sanat ve edebiyat meraklıları, bu tahlili okuyarak Divân hakkında fikir sahibi olabilirler.

Araştırmamızın en önemli bölümü, Eşrefoğlu Divânı'nın tenkitli metninin ortaya çıkarılmasıdır. Divân'ın, tenkitli metnini yapabilmek için özellikle Ankara ve İstanbul Kütüphanelerindeki mevcut yazma nüshaların mikrofilmlerini temin ederek, bunlar arasından uygun gördüğümüz beş nüshayı A, B, C, D, E şeklinde isimlendirdik ve bunları metin kritiğinde esas kabul ettik. Bu beş nüshadaki metinleri birbirleriyle mukayese ederek, tam transkripsiyonlu sağlam bir metin ortaya çıkarmaya çalıştık.

Eşrefoğlu Divânı'nın metnini tesbit ederken, nüshalar arasındaki farklılıkları, anlam ve vezin bakımından önemli yanlışlıklar olmamak kaydıyla dipnot olarak gösterdik. Böylece çalışmamızın dipnotları biraz daha azalmış oldu. Divân'ın en eski yazma nüshalarını karşılaştırarak farklılıkların gösterilmesi ve hataların asgariye indirilmesi; dil araştırmaları bakımından da son derece önemlidir. Eşrefoğlu Divânı'nın karşılaştırmalı metninde, devrin dil, gramer ve sentaks özelliklerini aynen korumaya gayret ettik. Birinci derecede önemli kabul ettiğimiz A nüshasının (Mihrişah Sultan) harekeli olması, bazı arkaik kelimelerin okunuşundaki tereddüdümüzü gidermiştir. Tek nüshada rastladığımız şiirlerin vezin, mânâ ve hareke yanlışlıklarına müdahalede bulunmadık. Karşılaştırmada kullandığımız beş temel nüshada bulunmayıp da muhteva taraması yaptığımız yirmi nüshanın herhangi birindeki şiirlerin karşılaştırmasını yapmadık. Temel nüshaların dışındaki en sağlam nüshayı dikkate alarak şiirin metnini tesbit ettik. Divân metnini sağlam olarak ortaya çıkarabilmek için, çalışmamızın ilgili bölümünde tasniflerini verdiğimiz yazma nüshaları, muhteva bakımından değerlendirerek bulabildiğimiz farklı şiirleri yerine yerleştirdik ve şiirin bulunduğu nüshayı dipnotta göstermekle yetindik. Karşılaştırmada faydalandığımız müretteb B nüshasının tertibini esas

olarak, yeniden tertibli bir Eşrefoğlu Rûmî Divânı metni ortaya çıkardık. Karşılaştırma ve muhteva taramasında faydalandığımız Divân nüshalarını, şâirin eserlerinin tanıtıldığı İkinci Bölüm'de önemli özellikleriyle zikrettiğimiz için Metin kritiğinden önce vermedik.

Divan metninde geçen âyet ve hadisleri yeni harflerle vererek ilgili kaynaktaki numaraların yine dipnot halinde gösterdik. Âyetlerle ilgili olarak verdiğimiz numaraların ilki sûre, ikincisi de âyet numaralarını ifade etmektedir.

Eşrefoğlu Rûmî Divânıyla ilgili temel amaç, mümkün olduğu kadar sağlam bir Eşrefoğlu Divânı'nı ortaya çıkararak bu konuda çalışanların hizmetine sunmaktır. Bunun için elimizden gelen gayreti gösterdik. Divân metninin tesbitinde, şâirin edebî kişiliğini, estetik görüşünü ve üslûbunu göz önünde bulundurduk. Mısra, terki b ve kelimeler üzerinde iyice durarak Eşrefoğlu'nun böyle söyleyebileceği kanaatı hasıl olduktan sonra metne aldık.

Düşüncelerini millî nazım şekilleriyle ifade eden ve Türkçe'yi ebedileştirme yolunda önemli hizmetler gerçekleştirdiğini gördüğümüz büyük şâir ve mutasavvıf Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divânı hakkında yaptığımız bu araştırmanın mükemmel ve eksiksiz olduğunu iddia edemeyiz. Çalışmamızın çeşitli safhalarında gözden kaçmış bazı hususlar olabilir. Bunların anlayış ve müsamaha ile karşılanacağı ümidindeyim.

Tez konusunun tesbitinden, yazımına kadar olan dönemler içerisinde, sayın Hocam Yard. Doç. Dr. Hasan KAVRUK'un büyük emeği ve değerli katkıları olmuştur. Kendilerine en içten teşekkürlerimi saygıyla sunuyorum.

Malatya 1994,

Mustafa GÜNEŞ

KISALTMALAR

A. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Süleymaniye Ktp. Nafiz Paşa Nüshası, 866

AE. Millet Ktp., Ali Emirî Efendi Nüshası, 28

a.g.e. : adı geçen eser

a.g.m. : adı geçen makale

b. : bin (oğul)

B. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Nüshası, 2590

bkz. : bakınız

Bl. : bölümü

C. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Süleymaniye Ktp. Laleli Nüshası. 1732

C. : cilt

çev. : çeviren

D. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, İstanbul Üniversitesi Ktp. Nüshası, T 2933

E. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Ankara Mili Ktp. Nüshası, Yz. A. 756

F. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Millet Ktp. Ali Emirî Efendi Nüshası, 28

H. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Selim Ağa Ktp. Haşim Paşa Nüshası, 81

haz. : Hazırlayan

İ.A. : İslâm Ansiklopedisi

Ktp. : Kütüphanesi

M. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi Nüshası, 3437

mad. : madde

M.S. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Hüsrev Paşa Ktp. Mihrişah Sultan Nüşhası, 383

no. : numara

ölç. : ölçüsü

S. : Sayı

s. : sayfa

st. : satır

T. : Türkçe

T. Eşrefoğlu Rûmî Divânı, Süleymaniye Ktp. Tahir Ağa Nüşhası, 623

TDD. : Türk Dili Dergisi

TDK. : Türk Dil Kurumu

TEİM. : Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar

vr. : varak

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

vs. : vesaire

yay. : yayınlayan

yz. : yazı

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ VE ÖZELLİKLERİ

ا (أ) :	ā, â, a	س :	s
ا (أ) :	a, e, i, i, u, ü	ش :	ş
ء :	ˆ	ص :	ş
ب :	b	ض :	đ, ž
پ :	p	ط :	ṭ
ت :	t	ظ :	ẓ
ث :	ṯ	ع :	ˁ
ج :	c	غ :	ğ
چ :	ç	ف :	f
ح :	ħ	ق :	ḳ
خ :	ħ	ك (ق) :	k, ñ
د :	d	ل :	l
ذ :	ẓ	م :	m
ر :	r	ن :	n
ز :	z	و :	v (o, ö, u, ü, ū)
ژ :	j	ه :	h (a, e)
		ی :	y (ı, i, Ī)

1. Divândaki şiirlerin herbirisi için ayrı bir sayfa açılmıştır.
2. Divân metni kurulurken, Eski Anadolu Türkçesi'nin fonetik ve morfolojik özellikleri göz önünde bulundurulmuştur.
3. Divân metninde geçen âyet ve hadisler transkribe edilmiştir.
4. Divan metninin bütünü, yüzyılın genel özellikleri ve vezin dikkate alınarak bazı harakelere müdahalede bulunulmuştur.
5. Arapça-Farsça olumsuzluk edatları tire (-) işareti ile ayrılmıştır.
6. Bazı müstensih hataları düzeltilmiştir.

GİRİŞ

XIV. ve XV. YÜZYILLARDA ANADOLU

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî, XIV. ve XV. yüzyıllarda Anadolu'nun merkezi yerlerinden olan İznik ve Bursa'da yaşamıştır. Şâirin hayatını ve fikirlerini daha iyi anlayabilmemiz için, yaşadığı yüzyılda Anadolu'nun siyasî, iktisadî, içtimaî ve dinî durumu hakkında bilgi sahibi olmamız gerekir.

Bu yüzyıllarda Moğol istilası ile siyasî birliği parçalanan Türk yurdu Anadolu halkı, uzun yıllar katliamların, isyanların, yağmaların, zulüm ve istibdadın her türlüşünü görmüş, ızdırabın her çeşidini tatmıştır. Kuşaklar boyu süren bu huzursuzluk ve acılar halkın maddî ve manevî seviyesini düşürmüş olmakla birlikte, teselli ve ümid kaynağı olarak dine sarılmışlardır. Böyle bir durum ve dönemde müslümanlığın Türk insanın kalbî ve ruhî ihtiyaçlarına göre biçimlenmesini sağlayan tasavvuf akımları, bu dinî ve ruhî ihtiyaca karşılık veren önemli kaynak olarak görülmüştür.

1. Siyasî Durum

Eşrefoğlu'nun doğduğu yıllarda, Anadolu'daki siyasî durum oldukça karışıktı. Osmanlı devleti kuruluşunu henüz tamamlayamamıştı. Osmanlılar, Anadolu'da tam olarak hakimiyetlerini onbeşinci yüzyılda sağlayabilmişlerdir. O dönemde Anadolu'da Osmanlılar'la birlikte tam on bir beylik bulunmaktadır.¹

---

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. I, Ankara 1947; s. 11-20; Claude Chen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, çev. Yıldız Moran, İstanbul 1979, s. 361

Bu dönemde ilim ve sanat sahibi kişiler beylik yöneticilerinin etrafında toplanarak yeni bir yapı oluşturmak için gayret sarfediyorlardı. Meydana getirilen yeni sanat eserleriyle birlikte, Türkçe eserler yazarak millî lisanımızın gelişmesine ve kökleşmesine çalışıyorlardı.²

Suriye ve daha güneydeki bölgeye Türk asıllı Memlükler hakimdi. Kuzeybatı Anadolu, İstanbul merkezî yönetiminde bulunan Paleologos hakimiyeti altındaydı.³

XV. yüzyılın başlarında ise Akkoyunlular bir Türk devleti olarak Güney Doğu Anadolu'da Amid (Diyarbakır), Ruha (Urfa), Kemah, Bayburt, Silvan, Harput, Erzincan ve Mardin şehirlerini fethederek bu bölgeye hâkim olmuştur.⁴

Eşrefoğlu Rumî'nin doğumundan yirmi beş otuz yıl kadar önce, Bursa M. 1329'da Osmanlılar tarafından fethedildi. Bursa'nın fethi Osmanlılar için önemli bir adım oldu. Önce beyliğin merkezi Bursa'ya nakledildi ve Moğol idaresine karşı olan şekli bağlılıktan tamamen koptu. Bu tarihten itibaren Osmanlılar, bir uç beyliğinden başkenti, sınırları ve yerleşik halkı olan gerçek bir devlete dönüşmeye başladılar.⁵ Marmara Havzasında bir sanayi şehri olan İznik, Orhan Bey zamanında fethedilerek Osmanlıların idaresi altına girdi. Kısa süre içinde bir Türk şehri manzarası göstermeye başladı.⁶ İzmit'in fethinden sonra da Osmanlı-Bizans mübasebetleri hareketlilik kazandı. 1357'de Türkler Rumeli'ye geçerek bazı yerleşim merkezlerini aldılar. Orada

---

2 İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e.,s.20

3 Auguste Bailly, Bizans Tarihi, çev. Haluk Şalman, İstanbul-tarihsiz s.391

4 John E. Woods, Aqqoyunlu Clan Conferation Empire Chicago 1976, s.64-65; Ayrıca daha genel bilgi için bkz. Abu Bakr Tirhanî, Kitâb-ı Diyarbakriyya. Akkoyunlular Tarihi, Yay. Necati Lügal, Faruk Sümer, Ankara 1962.

5 İlhan Şahin, "Kuruluştan Fetret Devrine Kadar Osmalı Siyasî Tarihi," Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. X, İstanbul 1993, s. 143.

6 İ. Şahin, a.g.m., s. 144

verimli topraklara yerleşip ziraatla meşgul olmaya başladılar.⁷ 1361 tarihinde de önemli bir merkez olan Edirne fethedildi.⁸

Orhan Bey'in vefatından sonra yerine geçen oğlu, Sultan 1.Murat ahî ve gazilerin de desteğini alarak fetihlere devam etti . Babasından devraldığı küçük beyliği iki kat büyüttü. Özellikle Trakya'da Osmanlı nüfûzunu sağlamlaştırarak "Balkanlar"daki fetihlere devam etti.

Rumeli'deki hakimiyet sağlamlaştırılırken, Anadolu'daki beyliklerden bazıları da Osmanlı idaresi altına girdiler. Böylece Anadolu'da Osmanlı üstünlüğü sağlanmış oldu. Karamanoğlu, Saruhan ve Aydınoğulları Beyliklerinin de desteğiyle Sırplarla yapılan Kosova savaşı kazanıldı (15 Haziran 1389).

Sultan 1. Murad'ın ölümünden sonra Yıldırım Beyazid Han tahta geçti. Batı Anadolu'daki beylikleri (Saruhan, Aydın, Menteşe, Germiyan) kısa sürede kendine bağlayarak Batı Anadolu'daki Türk birliğini sağlam temellere oturtmuş oldu. Bu dönemde de fetihler devam etmiş ve pek çok yer Osmanlı toprağına katılmıştır. Daha sonra Niğbolu'da Haçlılar büyük bir bozguna uğratılmışlardır (25 Eylül 1396).

Moğol kağanlık geleneğini canlandırmak emeline olan Timur, Ankara Savaşı'nda Osmanlıları yendikten sonra; (28 Temmuz 1402) Anadolu'yu kasırga gibi kırıp geçti. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu yarım asır gecikmiş oluyordu. Ankara Savaşı'ndan sonra Sultan Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında iktidar mücadeleleri (1402-1414) başlar. Osmanlı tarihi için buhranlı dönemlerden biri olan bu döneme Fetret Devri adı da verilir. Bu yıllar, Eşrefoğlu'nun en verimli yıllarıdır. Devletin parçalanmağa yüz tuttuğu bu

---

7. Tayyib Gökbilgin, Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihan, İstanbul 1957, s. 15 vd.

8. Halil İnalçık, Edirne'nin Fethi (1361), Edirne: Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara 1965 s. 137

dönemde Çelebi Mehmed, nizâm-ı alem için kardeşi Musa Çelebi'yi feda ederek Anadolu'daki Türk birliğini yeniden kurmağa muvaffak olur.⁹

Çeşitli muharebeler ve isyanlarla geçen Mehmet Çelebi döneminden sonra II. Murad tahta geçer. (25 Haziran 1421). Mustafa Çelebi ve Küçük Mustafa'nın isyanı, VI. İstanbul kuşatması, Karamanoğlu Mehmed Bey'in oğlu İbrahim Bey'in Osmanlı himayesine girmesi, Osmalı Venedik savaşı ve Selanik'in fethi, Belgrad'ın Kuşatılması II. Murad dönemindeki önemli tarihî olaylardandır.¹⁰

Sultan II. Murad, on iki yaşında genç bir şehzade olan oğlu II. Mehmed (Fatih) lehine tahtan feraget ederek¹¹ kendisini, Bursa'da ibadete vakfettesine rağmen¹² çeşitli siyasi sebepler yüzünden tekrar tahta geri dönerek Varna ve II. Kosova savaşlarını kazanmıştır. Murad Bey'in 2 Şubat 1451'de ölümünden sonra büyük oğlu II. Mehmed (Fatih) ikinci defa hükümdar oldu. Yüksek bir ilim çevresinde, iyi bir eğitim gören ve Türk-İslâm şuuru içinde yetişen Fatih'in ilk hedefi İstanbul'un fethiydi. Fatih'in tahta geçmesiyle yüz elli yıldan beri devam eden Osmanlı'nın "Kuruluş Dönemi" sonuçlanmış oluyordu. İstanbul'un fethedildiği yıllarda hayatının son demlerini yaşayan büyük şâir ve mutasavvıf Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî, bu kuruluş döneminin bir asırlık bölümünü görmüştür.

Bu dönemle ilgili olarak çeşitli teoriler ortaya atılmaktadır. Huart ve Giese gibi araştırmacılar kuruluş dönemindeki en önemli rolü, âhîlerin gerçekleştirdiğini ileri sürerler. Gibbon, kuruluşun yerli Rumlarla Bizans

---

9 İsmet Miroğlu, "Fetret Devrinden II. Beyazid'e Kadar Osmanlı Siyasî Tarihi" Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. X, İstanbul 1983, s. 172-181

10 İ. Miroğlu, a.g.m., a.g.e. s. 181-200

11 Gazavat'ı Sultan Murad, yay. H. İnalçık, "Fatih Devri", Zeyl I, tarihsiz-İstanbul, s. 197

12 İ. Miroğlu, "Fetret Devrinden II. Beyazid'e Kadar Osmanlı Siyasî Tarihi", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. X, s. 200

müesseselerinin taklidi neticesinde ortaya çıktığını ifade eder.¹³ Fuat Köprülü ise kuruluş döneminin gerçekleşmesini, başta Türk göçleri ve Bizansla komşuluk faaliyetleri olmak üzere daha değişik sebeplerle izah eder.¹⁴

2. İctimâî ve İktisadî Durum :

Küçük Asya adının da verildiği Anadolu toprakları Bizans hıristiyan yönetiminden Türk hakimiyeti altına girdiği yıllarda harap bir haldedir. Özellikle Batı ve Kuzeybatı bölgesi oldukça imarete muhtaç bir vaziyettedir. Yıllarca süren Türk-Bizans mücadeleleri sonucunda Anadolu halkı oldukça zayıf duruma düşmüştür. Bizanslılar'dan alınan şehirler ve çeşitli yerleşim birimleri, Orta Asya'dan süratle Anadolu içlerine akan Türkler tarafından kısa sürede imar edilmiştir. Zaten XIII. yüzyıl Anadolu'sunun Büyük bir bölümünde Türkmenler çoktan şehir hayatına geçmişler ve hayvancılık, dokumacılık ve ulaşımda önemli mesafeler katetmişlerdi.

XIV. yüzyılın başlarında Anadolu üzerindeki Moğol istilası kalkar. Anadolu'da çok fena izler bırakan bu beladan sonra, Bursa, İznik, İzmit, Edirne gibi stratejik öneme haiz olan şehirlerin fethedilmesi, ekonomik ve içtimâî hayatın kısa sürede gelişmesi bakımından çok olumlu bir gelişmedir. İktisadî ve içtimâî bakımdan çok önemli bir seviyeye ulaşmış olan bu şehirlerde, iktisadî ve sosyal bakımdan hızlı bir çalışma başlatılmış ve buralar kısa bir zamanda Türk şehri manzarası göstermeye başlamışlardır. İmar faaliyetleri hızla devam etmiştir. Şâir Eşrefoğlu, bu dönemde dünyaya gelmiştir. Bu faaliyetler, bundan sonra daha süratli bir şekilde devam etmiştir. Şehir merkezleri ticarî açıdan daha canlanmış ve çeşitli sanat kollarında önemli gelişmeler kendini göstermiştir.

13 Fuat Köprülü, Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri, İstanbul 1981, s. 21-28

14 F. Köprülü, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Ankara 1972, s. 176 vd.

3.Dinî Hayat :

Eşrefoğlu Rumî'nin doğumundan çok kısa bir süre önce Anadolu'ya gelen Tunus'lu seyyah İbn Batuta, Anadolu'daki dinî hayat hakkında şu bilgileri veriyor. "Bilâd-ı Rûm ahalisi umûmen mezheb-i İmam-ı A'zam Ebu Hanife üzere alarak ehl-i sünnettir. İçlerinde Kaderî, Rafizî, Mutezilî, Haricî bulunmayıp Cenab-ı Hüdâvend-i bi-endâz, onları bu faziletle ser-efrâz buyurmuşlardır.¹⁵

Görüldüğü gibi Tunus'lu gezginci İbn Batuta'nın bu ifadeleri XIV. yüzyılın ortalarında Anadolu halkının ehl-i sünnet prensiplerine ve Hanefî mezhebine olan bağlılıklarını açık ve net bir şekilde gösterir. Anadolu halkının bu dinî özelliği Selçuklulardan itibaren aynı şekilde devam etmiş ve Osmanlı'nın kuruluş yıllarında daha da güçlenmiştir.

Selçuklular döneminde, ehl-i sünnete aykırı şîu ve batınî mezheplerin yayılmaması için önemli tedbirler alınmıştır. Ünlü vezir Nizamülmülk'ün gayretleriyle kurulan çok sayıdaki medreselerde ehl-i sünnete uygun sünnet eğitimi uygulaması yapılan faaliyetlerin en önemlisidir.¹⁶

Büyük Selçuklu Devleti döneminde, ehl-i sünnete uygun sünnet eğitimi ve öğretim faaliyetleri, Anadolu Selçukluları döneminde de devam ettirilir. Erzurum, Sivas, Niğde, Tire, Aksaray, Aydın, Tokat, Amasya, Kayseri ve Konya gibi önemli kültür merkezlerinde çok sayıda medreseler inşa edilerek eğitim-öğretime süratli bir şekilde devam ederler.

Anadolu Selçukluları'ndan Osmanlı'lara intikal eden bu medreselerde, ders verme durumunda olan ve müderris adı verilen kişiler, günümüzdeki profesör titrine sahipken, medreseler de günümüz üniversiteleri hükmündeydi.¹⁷

15 . İbn Batuta, Tuhfetü'n-Nuzzar Fi-Garaibi'l-Esmar ve Acaibi'l-Esfar. çev.Mehmet Şerif (Çavdaroğlu), İstanbul, 1333/1916, s. 356- 357

16. Ahmet Çelebi, İslâm'da Eğitim ve Öğretim Tarihi çev. Ali Yardım, İstanbul 1979. s. 111-113.

17 Daha geniş bilgi için bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ankara 1965, s. 20-23

Bu eğitim kuruluşlarında fıkıh, hadis, tefsir, riyaziye, hendese, astronomi ve felsefe dersleri okutulmuştur.¹⁸

Osmanlılar döneminde Anadolu Selçukluları'nın dinî siyaseti etkili bir şekilde devam ettirilir. Bursa ve İznik'in Orhan Bey tarafından fethinden sonra buralardaki kiliseler camiye, manastırlar da imarete çevrilip akabinde derhal medreseler inşa edildi. 1332'de İznik'te ilk Osmanlı medresesi kurulur (İznik Orhaniyesi). İznik, beyliğin merkezi iken önemli bir ilim merkezi olmuştur. Bu medresenin ilk müderrisi Kayserili Dâvud'dur. Sultan Orhan Bey zamanında Bursa, eğitim-öğretim bakımından önemli bir merkez durumuna gelmiştir. Edirne'nin fethinden sonra, burada birçok medrese inşa edilmiştir. Aynı sünnî anlayış medreselerin yanısıra, hızla çoğalan tekkelerde de görülmektedir.

Kısaca söylemek gerekirse, Osmanlı Devletinin kuruluş yıllarında Anadolu Türklüğü şîliğe karşı oldukça duyarlıdır. İbn Batuta Seyahat-nâmesinde, bu duyarlılığı ifade ederken başından geçen ibretli olaylara da yer verir.

Özellikle Doğu bölgelerinde yaşayan Türkmenler arasındaki şîlik temayülünün de varlığı dikkat çekicidir.¹⁹ Adeviyye adlı sapık bir mezhebin de bu bölgede yayılma temayülü gösterdiği kaynaklarda zikredilir.²⁰

XV. yüzyılda Anadolu'daki Safevî propandası karşısında Sarı Saltuk tarafından söylenen şu sözler, ehl-i sünnet dışı fikirlere karşı duyulan tepkinin derecesini göstermesi bakımından anlamlıdır. "Şu Acem'den ki, kimi bulursanız, kırın. Bu mel'ûnlar hep râfizîlerdür."²¹

18 M.Ali Aynî, Hacı Bayram Veli, İstanbul 1343 (1924), s. 20-23

19 Claude Chen, Osmanlılardan Önce Anadolu 'da Türkler, çev. Yıldız Moran, İstanbul 1979, s. 345

20 C.Chen, a.g.e., s.345

21 Ahmet Yaşar Ocak, "Türk Heteroksi Tarihinde Zındık, Haricî, Rafizî, Mülhid ve Ehl-i Bid'at Terimlerine Dair Bazı Düşünceler" Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Tayyip Gökbilgin Hatıra S.ı) S. XII. İstanbul 1982, s. 515

Çeşitli kaynaklarda Orta Asya'dan göç ederek Anadolu'ya yerleşen Türkler arasında Orta Asya Türk kültürü ve dinlerinin bazı izlerinin hâlâ devam ettiği ifade edilir.²² Bu hususa, İbn Batuta'nın Seyahatnamesi'nde de yer verilmektedir.²³

Kuzeydoğu Anadolu'daki hıristiyan ve Rumlar arasında az miktarda hıristiyan Gagauz Türklerinin varlığı da bilinmektedir.²⁴

Türkler Anadolu'da katı bir anlayış içinde bulunmamışlar, başka dinlere müsamaha ile bakmışlardır. Örneğin; Orhan Bey İznik'i fethettikten sonra, buradaki yerli halka hiç bir baskı yapmamış, Osmanlı tebaasından olmak ve sadece vergi vermek şartıyla din ve adetlerini muhafaza edebileceklerini bildirmiştir²⁵. Anadolu tamamen Türklerin eline geçtikten sonra İslâm dışı unsurlar gittikçe azalmaya başlamıştır. Bununla birlikte Doğu bölgelerinde yer yer şîî grupların varlığının devam ettiği görülmektedir. Propagandacı bir geleceğe sahip olan Şîâ'nın²⁶ Doğu bölgelerindeki faaliyetlerine hız vermesi sünnî hayatın yanında yer yer şîîlik inancının yerleşmesine sebep olmuştur.

Ethem Rûhi Fığlalı, XIII. yüzyıldan XVI. yüzyıl sonlarına kadar Anadolu'daki dinî hayat hakkında şu bilgileri vermektedir: "Şurası muhakkak ki Onüçüncü yüzyıldan Onaltıncı yüzyılın sonlarına kadar Anadolu'daki dinî hayatın safhaları son derece önemlidir ve maalesef ciddî biçimde hiç tetkik edilmemiştir, denebilir. Münferid bazı çalışmalar, henüz tablosunun bütünüyle ve tafsilâtlı olarak tamamlanmasına imkan tanımamaktadır. Bizim de burada yapmaya gayret ettiğimiz iş, tarihçilerimizin ulaştığı sonuçları genel çerçevede

22 Hüseyin Gazi Yurdaydın, İslâm Tarihi Dersleri, Ankara, 1972 s.75

23 İbn Batuta, Tuhfe, C.1, s.337

24 Harun Güngör, Gagauz'ların Dinî İnanışları Üzerinde Bir Araştırma, Ankara, 1982, s. 34-39

25 İ.Şahin, "Kuruluşun Fetret Devrine Kadar Osmanlı Siyasî Tarihi", Doğuştan Günüümüze Büyük İslâm Tarihi, C. X, s. 144

26 İbrahim Ağâh Çubukçu, Mezhepler Ahlâk ve İslâm Felsefesi ile İlgili Makaleler, Ankara 1984 s. 40-41-55-57

değerlendirmeye çalışmaktan ibarettir. Esasen tarihçilerimiz de kaynakların kifâyetsizliği yüzünden Anadolu'nun Onaltıncı yüzyıla kadar dinî hayatına ait yazılmış incelemelerin bu konuyu aydınlatmaktan oldukça uzak bulunduğunu bildirmektedirler.

Mevcut bilgilerimize göre, Anadolu'ya gelen Türkmen kütelleri, Onaltıncı asrın sonlarına kadar daima mücadeleler ve buhranlarla dolu hayat geçirmişlerdir. Bu dönemlere kadar Anadolu'daki şehirli, köylü ve göçebelerin dinî inançları hakkında çok kesin ve açık bilgilere sâhip değiliz. Gerçi Anadolu Türkleşmiş ve İslâmlaşmıştır. Büyük merkezlerde ve şehirlerde, medresenin tesiriyle kitâbî sünûlik; hanefilik şeklinde resmî mezheb ve inanış olarak yerleşmiş ve hattâ bu merkezlerdeki ulemâ ile tasavvuf erbabı arasında karşılıklı bir uzlaşma ve âhenk bile kurulmuştur. Göçebe ve köylü ahali arasında ise, anlaşıldığına göre, son derece basit ve sade bir İslâmiyet görünüşü altında Orta Asya'dan getirdikleri eski dinî inanç ve telâkkilerin, yani Şamanîliğin izlerinin günlük hayatın ve dinin çeşitli safhalarında canlı bir şekilde yaşadığı görülür".²⁷

Din unsuru, ancak bazı şekle ait özelliklerle birbirinden ayrılan edebiyat eserlerinin, gerek dünya görüşü açısından, gerekse gelişip olgunlaşmasına bitmez tükenmez bir kaynak oluşundan dolayı, Türk edebiyatında önemli bir yer teşkil etmektedir. Önce Selçuklu, ardından onu takip eden Osmanlı Devleti'nde hayat nizamı olarak kabul edilen dinî esaslar ve onun çerçevesinde meydana getirilen efsane ve menkûbeler, edebiyat ve musiki gibi, bir anlamda medeniyetlerin aynası durumunda olan yazılı ve sözlü sanat ürünlerinin ya temel unsurlarını teşkil ederler, ya da bir yan unsur olarak onun içine girerler. Bunun temel sebebi, İslâm dininin "İlâ-yı Kelimetullah" (Allah adını yüceltme) emri gereğince hareket edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla Türklerin İslâmiyeti kabul etmelerinden başlayarak XIX. yüzyılın sonlarına, yani Tanzimat'a kadar 900 yıl yoğun bir şekilde süren ve Anadolu Türk-İslâm medeniyeti dairesi

---

²⁷ Daha geniş bilgi için bkz. Ethem Rûhi Fığlalı, Türkiye'de Alevîlik Bektâşîlik, Ankara 1990, s. 129-130

içinde ortaya konulan eserlerin bir kısmının belli başlı vasfını, dinî bir muhteva taşımaları teşkil eder.²⁸

4.Tasavvufi Durum :

XIV. asırdan itibaren Türk memleketlerinin her tarafında büyük-küçük birtakım tarikatlar kurulmaya, yahut başka yerlerde kurulan tarikatlar Anadolu Türkleri arasında da yayılmaya başlar.²⁹ Moğol istilasından önce de Anadolu'da tasavvuf cereyanı oldukça revaçtadır. Çeşitli derviş zümreleri, uç denilen Bizans'a komşu olan yerlerde "Memleket açmak" ve fütühat yapmak maksadıyla uygun buldukları yerlere yerleşip hayvancılık ve ziraatle meşgul olmuşlardır. Bu suffi zümreleri tamamen sosyal ve iktisadî hayatın içindeydiler. Bu şekilde her tarafta tekkeler, zaviyeler tesis edilerek tasavvuf esasları halk arasında yayıldıkça, her tarikat için başlı başına edebiyat teşekkül etmesi zarurî idi.³⁰ Nitekim, kısa bir zaman diliminde bu çevrelerde zengin bir dinî ve tasavvufî edebiyat meydana gelmiştir.

Ordunun yanısıra ilerleyen, boş ve ıssız yerlerde zaviyeler tesis ederek oraları meskun hale getiren dervişlerin teşekkül ettirdiği bu sistem Anadolu'da Türklerin toprağa yerleşmesini ve yerleşik düzen kurulmasını temin etmiştir. ³¹ Osmanlı ordularıyla Rumeli'ye geçen dervişler yollar boyunca tekkeler kurmuşlardı. Genellikle derbend ve geçit yerlerine inşa edilen bu zaviyelerin etrafında meskun mahaller oluşuyordu. Böylece oluşan bu küçük yerleşim bölgeleri, o zaviyenin kurucusu şeyhin adıyla anılmışlardır. İmar ve asayiş

---

28 . Abdullah Uçman, "Tekke Şiiri", Büyük Türk Klâsikleri, C. II, İstanbul 1985, s. 11-12

29 . F. Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara 1966, s. 293

30 . F.Köprülü, a.g.e., s. 293

31 . Osman Turan, "Türkler ve İslâmiyet", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.IV, S. 4 (Mayıs-Haziran) Ankara 1946, s. 467

bakımından devlete yardımcı oldukları için, devlet politikası gereği, zâviyeler her bakımdan devlet tarafından desteklenmekteydi.³²

Ömer Lutfi Barkan, Selçuklu ve Osmanlı döneminde Anadolu'da inşâ edilen medreselerin kuruluş ve işleyişi ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

"Gerek Selçuklu, gerekse Osmanlı döneminde, Anadolu'da inşâ edilen zâviyeler incelendiğinde şu manzara görülür: Herhangi bir tarikata bağlı şeyh, yanında belli sayıdaki müridleriyle, bir şehir veya kasabada, uygun bir mevkide zâviyesini kurmaktadır. Bunun için gerekli yerler, ya şeyh tarafından bizzât temin edilmekte, ya da o yerin hükümdârı, devlet adamları ve zenginleri tarafından bağışlanmaktadır. Kurulan bu müessesenin giderlerini karşılamak üzere bazı vakıflar teşekkül ettirildiği gibi, hazineden irâd da ayrılmaktadır.

Köylerde ve yol üzerinde olan zâviyelerde ise, durum daha farklıdır. Bunlar, giderlerini bizzât kendi güçleriyle, daha açık bir ifade ile, kendi el emekleriyle sağlıyorlardı. Bu zâviyelerin etrafında, tarla ziraatı, hayvancılık, bağcılık, değirmencilik gibi uğraşlar göze çarpmaktaydı. Bu tür zâviyeler, önceden gayri müslim unsurların boşalttığı köylere veya ıssız fakat yola yakın, uygun yerleşim alanlarında kurulmuş, daha sonra buralar, şeyhin adıyla anılan köyler haline gelmiştir.³³

Ö.L.Barkan Osmanlıların kuruluş döneminde zaviyelerin şu fonksiyonları yerine getirdiğini ifade etmektedir:³⁴

- a) Terkedilmiş yerleri yeniden iskâna müsait duruma getirmek.
- b) Kırılarda emniyet ve asayiş sağlamanın yanında konaklama hizmetlerini deruhte etmek.
- c) Özellikle hudutlarda gözetleme görevi yapmak.
- d) Ticaret ve seyahat yollarında, belirli yolculara hizmet etmek.

---

32. Cengiz Orhunlu, Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı, İstanbul 1967, s. 95-96.

33. Ömer Lutfi Barkan, "Kolonizatör Türk Dervişleri", Vakıflar Dergisi, S. II, İstanbul 1974, s. 301-302.

34. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Ö.L. Barkan, a.g.m. s. 301-302

Yine kuruluş döneminde zaviyeler, üretici unsur olarak iktisadî hayata, ekincilik, hayvancılık, değirmencilik gibi hizmetlerle katkıda bulunmuşlardır. Bu nokta Ahîlik Teşkilatının faaliyetleriyle tasavvuf erbabının iktisadî alandaki hizmetleri çok önemlidir.

Büyük merkezlerden uzak olan taşrada görülen batınî yönü ağır basan çeşitli tasavvufî ekollere büyük merkezlerde rastlanmamıştır. Daha çok kırılık bölgelerde faaliyet gösteren ve batınî temayülü olan tasavvufî ekoller; Hurûfilik ve Kalenderîlik'tir.

Özellikle Sultan II. Murad dönemimde Doğu'dan pek çok ilim, sanat adamı ve tarikat erbabı, Osmanlı ülkesine gelerek ilmî ve tasavvufî hayata canlılık kazandırmışlardır.

Asya içlerinden kalkıp Anadolu'yu yurt edinen Türk dervişlerinin, kurdukları tekkeler çevresinde oluşturdukları topluluklarla, yeni yurda değişik bir çehre kazandırmalarındaki rolleri henüz bütün ayrıntılarıyla bilinmemektedir. Osmanlı-Türk toplumunun tarih sahnesinde uzun süre kalışında, tarikatların ve bunlara bağlı olarak kurulan tekkelerin fonksiyonu istatistik ölçülerle anlaşıl-mayacak kadar büyük çapta olmuştur.³⁵

Bu dönemde, Şeyh Cemaleddin'in Moğol Sultanı Toktamış Timur Han ile³⁶ Sultan Veled'in de Moğol sarayındaki faaliyetleri ile ³⁷ bazı tasavvuf erbabının politika ile yakın ilişkisi olduğunu görüyoruz. Aynı yakın teması Şeyh Edebali, Geyikli Baba, Şeyh Mevlana Hamza, Şeyh Mahmud ve Emir Sultan'da da bulmak mümkündür.³⁸

E.Cebecioğlu, Eşrefoğlu'nun yaşadığı çağda, Anadolu'daki çeşitli tasavvufî ekolleri ve önemli mutasavvıf kişileri şu şekilde sıralamaktadır:

---

35 . Ö.L.Barkan, a.g.m., s. 303

36 . İrfan Gündüz, Osmanlılarda Devlet-Tekke Münâsebetleri, İstanbul 1984, s. 11

37 . Daha geniş bilgi için bkz. Ahmet Zeki Velidi Togan, Umumî Türk Tarihine Giriş, İstanbul 1981, s. 247-265

38 . Ethem Cebecioğlu, Hacı Bayram Veli, Ankara 1991, s. 23.

"Gaziler (yahut Alperenler), Abdalân-ı Rum, Bâciyân-ı Rum şeklinde tanımlanan tasavvufî karakteri ağır basmış gruplar, Anadolu insanının kabulüne mazhar olmuşlardır.

Dönemin yaygın tasavvuf ekolleri: Kazeruniyye (veya İshâkiyye), Rifa'iyye (yahut Ahmediyye), Halvetiyye, Mevleviyye ve Bektaşîlik'tir.

Bu dönemde Şeyh Bedreddin, garip görülen görüşleri ve Batı Anadolu'da başlattığı isyan hareketi ile, dikkat çeken bir başka sufî simadır. Şeyh Bedreddin, isyan ederek Batı Anadolu ve Rumeli'de çeşitli huzursuzluklara sebebiyet verdiği için 1420'de Serez'de idam edilmiştir."

Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'den önce ve zamanında yaşamış olan sufileri şu şekilde sıralamak mümkündür: "Mevlana Celâleddin Rûmî (1207-1273), Sadreddin Konevî (1210-1274), Hacı Bektaş Velî (ö.1270), Mahmûd Hayranî (ö.1268), Barak Baba (ö.1307), Sarı Saltuk (ö. 1264'ten sonra), Kadıncık Ana, Yunus Emre (ö. 1320), Şeyh Edebâli (ö. 1325), Şeyh Mecdüddin Konevî, Davud Kayserî (ö. 1350), Baba Muhlis, Seyyid Harun, Şeyh Dede Emir Ali, Musa Baba, Kumral Abdal, Aşık Paşa, Ahî Evran, Emir Sultan (ö. 1429), Şeyh İvaz Fakîh, Ebû Hâmidüddin Aksarayî (ö. 1412), Zeynüddin Hafî (ö. 1435), Şeyh Zeynüddin, Şeyh Abdürrahîm-i Rumî (ö. 1460). " 39

XIV. ve XV. yüzyıllarda, Bayramîlik tarikatı kısa zamanda Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yayılmıştır. Ethem Cebecioğlu, bu tarikatın kısa zamanda hızla yayılma sebepleri ve halifeleri yoluyla nerelerde yayıldığı hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Hacı Bayram Velî, bir medrese mensubu olarak, ilmî kariyeri ile, sünnî geleneğin hakim bulunduğu Anadolu Türk muhîtinde güven telkîn etmektedir. Kanaatimizce onun bu yönü, tarikatının hızla yayılmasında rol oynayan önemli âmillerden biridir. Konu ile ilgili olarak bir monografi çalışması yapmış bulunan Gölpınarlı da, aynı görüştedir.

Sultan II. Murad'ın 1421'de tahta geçip, kısa bir süre sonra, Hacı Bayram Velî'yi Edirne'deki sarayına soruşturma maksadıyla dâveti, o dönemde Hacı Bayram'ın mürid sayısının dikkati celbedecek derecede arttığını gösterir.

---

39 . E.Cebecioğlu, a.g.e., s. 23-24

Yine Edirne'ye çağırılması, 1412'de kendi tasavvuf ekolünü yaymaya başlayan Hacı Bayram Velî'nin insanları kendine çekme ve etkileme gücünü ortaya çıkarır. Ancak burada şu hususa işâret etmekte fayda görüyoruz. Hacı Bayram Velî'nin tesis ettiği Bayramîlik, Osmanlı Devlet yönetiminin dikkatini çekecek derecede güce, veya daha doğru bir deyişle, yaygınlaşma imkânına kavuşması, 1418 senesinden sonra olmuştur. 1421 senesinde tahta geçen Sultan II. Murad'ın, onun durumunu yakından öğrenebilmek üzere, idâre merkezine çağırma mecburiyetini hissetmesi, bu iddiamızı kuvvetlendirir niteliktedir.

Hacı Bayram Velî, tarikatını nerelere kadar yayabilmiştir? Bu sorunun cevabını, Hacı Bayram Velî'nin yetiştirdiği halifelerin doğum yerleri ve tarikatı yaymak üzere buldukları bölgeleri tesbit ederek vermek istiyoruz. Şimdi Hacı Bayram Velî'nin halifeleri yolu ile tesirli olduğu coğrafyayı görelim:

- a) Şeyh Baba Nahhâsî-i Ankaravî: Ankaralı, mezarı Kalecik'tedir.
- b) Şeyh Bedreddin-i Ahmer: Mezarı İstanbul'dadır.
- c) Şeyh Müslihiddin Halife: Darende (Malatya'da)
- d) Bıçakçı Ömer Dede: Bursa.
- e) Şeyh Selâhaddin Bolevî: Bolu.
- f) Şeyh Lütfullah: Balıkesir.
- g) Akbıyık Meczûb: Bursa
- h) Şeyh İnce Bedreddin: Dervişleri Bursa ve Lârende'de çoktur.
- ı) Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân: Gelibolu.
- i) Yazıcıoğlu Muhammed Bîcân: Gelibolu.
- j) Mevlana Şeyhî: Germiyan (Kütahya).
- k) Akşemseddin: Göynük, bir ara Çorum.
- l) Molla Zeyrek: Vefâtı İstanbul.
- m) Eşrefoğlu Rûmî: İznik
- n) Şeyh Yusuf Aksaravî: Aksaray
- o) Ahmed Baba bin Hacı Bayram: Ankara

On altıyı bulan bu listede, Bayramîlik coğrafyasının aldığı durum şu şekildedir: Kalecik, Ankara, İstanbul civarı, Darende, Bolu, Balıkesir, Bursa, Gelibolu, Kütahya, Göynük, İznik, Aksaray. Bu durumda Bayramîlik Doğuda Darende, Batıda Gelibolu, Kuzeyde Çorum, Güneyde Karaman'a kadar

yayılmıştır. O dönemde Osmanlı Devleti'nin Anadolu toprakları, hemen hemen Bayramîlik yayılışı coğrafyasına tekâbül etmektedir.

Nakil araçlarının basitliği ve iletişim imkânlarının yeterince gelişmemiş olmasına rağmen, o dönem Anadolu'sunda kısa zamanda (1412-1430), gelişmenin bu seviyede sağlanmasına bakarak Hacı Bayram Velî'nin, Ortaçağdaki Anadolu insanınca kabul edildiğini söyleyebiliriz.⁴⁰

Zamanın ünlü şâirlerinden Şeyhî Sinan'ın Hacı Bayram-ı Velî'ye intisab ederek müridi olduğu ve Şeyhî mahlasını da ona mürid olmasından ötürü aldığı bilinmektedir.⁴¹

Tekkelerin her zümreden bir çok insana kapılarını açarak, onları rahatça barındırabilmesi, bu ocağa bağlı edebiyatın çok geniş bir sahada yayılmasının önemli sebeplerinden birisi olmuştur. Sonraki asırlarda daha çok saray ve medrese çevresinde yayılma ve gelişme imkanı bulan, tasavvufî unsurları yanında dünyevî unsurları da ağır basan bir grup edebiyat verimleri Divân edebiyatını meydana getirirken; dinî ve daha çok tasavvufî yanı işlenen edebiyat verimleri de genellikle tekkeler çevresinde gelişme imkanı bulur. Aslında aynı kaynaktan beslenen, ancak bazı şekle ait unsurlar ile birbirinden farklı görünen bu akımlardan Divân edebiyatı, hiç bir propaganda gayesi gütmeyeceği halde, halk arasında yaygın ve daha çok halk için meydana getirilen dinî-tasavvufî muhtevalı edebiyat, bütünüyle propagandaya, yani benimsenmiş bir düşüncenin başkalarına da ulaştırılması esasına dayanır. Mesela XVII. yüzyılın büyük Halvetî şâiri Nâilî'de, XVIII. yüzyılın büyük Mevlevî dedesi ve Divân edebiyatının son büyük sesi Şeyh Galib'in şiirlerinde belirli bir düşüncenin başkalarına ulaştırılması ve mensubu buldukları tarikatın övgüsüne rastlamak mümkün değildir. Eşrefoğlu ve diğer mutasavvıf şâirlerin

---

40 E. Cebecioğlu, a.g.e., s. 53-55; Ayrıca bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, Melâmîlik ve Melâmîler, İstanbul 1931, s. 34; Halil İnalçık, "Murad II." İ. A., C. VIII, İstanbul 1977, s. 588-589; V. L. Menaga "Hadji Bayrâm Wali" , Enclopaedia of İslam, Leiden 1986; Fuat Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Velî Yaşamı-Soyu-Vakfı, C. 1, Ankara 1989, s. 23-26

41 . F. Bayramoğlu, a.g.e., s. 25

eserleri (Muhammediye, Mevlid, Garib-nâme, Envarü'l-âşıkın, Müzekki'n-nüfûs, Eşrefoğlu Divânı vs.) ise didaktik esasa dayanan eserlerdir. Özellikle XIV. ve XV. yüzyıllarda yazılan bu tür eserler, okuma-yazma bilmeyen halk kitlelerine doğru yolu göstermek amacıyla, sanat endişesinden uzak olarak kaleme alınmışlardır.⁴²

Bu dönemde, dinî ve ebedî dünyamızın vazgeçilmelerine katılan Türkçe eserler arasında şunları öncelikle sayabiliriz: "Âşık Paşa'nın Garib-nâmesi, Yunus Emre'nin Divânı, Eşrefoğlu Rûmî'nin Divânı ve Müzekkin'n-nüfûs'u Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i, Yazıcıoğlu'nun Muhammediye'si, Ahmed Bican'ın Envârü' l-âşıkın'ı..."⁴³

Yahya Akyüz, bu eserlerin Türk eğitim tarihindeki önemini şöyle ifade eder: "Bu eserler, halkı dinî tasavvufî alanda eğitmeyi amaçladıkları ve yüzyıllar boyu okudukları için eğitim tarihimizde yer alırlar. Ayrıca bunlarda bilim, bilim adamları, öğrencilerin davranışları konusunda da bir çok görüşler bulunur".⁴⁴

---

42. A. Uçman, "Tekke Şiiri," Türk Klasikleri, C.II, s. 12

43. Mustafa Kara, "Bir Türk Tasavvufundan Bahsedilir mi", Dergâh Edebiyat-Sanat-Kültür Dergisi, C.V, S. 42, Ağustos 1993, s. 13.

44. Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e) İstanbul 1993, s. 105.

BİRİNCİ BÖLÜM

EŞREFOĞLU RÛMÎ'NİN HAYATI

A.TASAVVUFA GİRMEDEKİ ÖNCEKİ HAYATI

1.Soyu, Ailesi ve Doğumu :

Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî, hemen bütün tarikat pîrlerinin, büyük mu-tasavvıfların ve âlimlerin İslâm dünyasında peygamber sülalesine nisbet edil-meleri düşüncesinin bir geleneği olarak "Seyyid ve Şerîf" olarak gösterilmek istenmiştir.¹ Yapılan araştırmalar sonucunda, Eşrefoğlu'nun kesin olarak pey-gamberimizin soyundan geldiğini gösteren bir belgeye henüz rastlanamamıştır. Menâkıp kitapları, hatta şâirin kendi koluna mensup olan dergâh ve zâviyeler, bu konuda bize sözlü ve yazılı hiç bir şecere gösterememektedirler.² Kendi-sini çok sevenler tarafından "Seyyid" olarak gösterilmesi, çeşitli kaynaklarda da "Esseyyid" olarak isimlendirilmesine sebep olmuştur. Elimizdeki divân-larının yazma nüshalarının başlarında ve Sefîne-i Evliyâ'da İbnü's-seyyid Ah-med el Mısırî İbnü's-seyyid Muhammed Süyûti³ tarzında anılan şâirin şerecesi, Şakayık-ı Nu'maniyye Zeyli'nde de "Esseyyid Abdullah bin Ahmed⁴" şeklin-de kayıtlı bulunmaktadır. Mehmed Halid ise Eşrefoğlu'nun seyyidliği ve nesebi konusunda şu bilgileri verir: "Eşrefoğlu'nun nesebi Hazret-i Peygam-berin damadı Ali bin Ebu Talib'e müntehî olmaktadır. Fî'l-hakika menâkıb ki-taplarının cümlesinde Eşrefoğlu, Hazret-i Ali'nin nesebinden gösterilmektedir.

---

1 Asaf Hâlet Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, İstanbul 1944, s. 6

2 A.H.Çelebi, a.g.e., s. 6

3 Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ, çev. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul 1990, s. 98.

4 Şeyh Mehmed Efendi, Vekâyiü'l-fuzala, C.III, İstanbul 1989, s. 361

Dârü'l-fünûn Edebiyat Medresesi Kütüphanesi'nde mevcut Menâkıb-ı Eşrefzâde, Şeyh Abdullah Rûmî El-İznîkî ünvanlı bir menkîbe kitabında bunu mü'eyyid olmak üzere Eşrefoğlu'nun irtihâlinden sonra elbisesinin içinde si-yâdet alameti bulunduğu zikredilmektedir. Ali Emirî Efendi Kütüphanesi'nde bulduğum bazı Menâkıb-ı Meşâyih-ı Sâlif adlı menâkıb-nâmede hayatı anlatılan Eşrefoğlu'nun ahfâdından Lutfullah Efendi'nin nesebi de Eşrefoğlu vasıtasıyla Hazret-i Ali'ye vasl edilmektedir. Daha bu gibi vesikalarda aynen muharrer olan Eşrefoğlu'nun nesebi Hazret-i Ali'den iş'âb etmiş silsilelerden biri olarak mezkûrdur." 5

Efendi, ağa, bey, mevlâ, ileri gelen, baş 6 anlamlarına da gelen, Arapça "Seyyid" kelimesinin Eşrefoğlu Rûmî'ye ve diğer tarikat ulularına saygı ifadesi olarak da kullanılmış olabileceği düşünülebilir. Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ'sında bu hususla ilgili olarak şunları ifade eder: "Neseb-i âlîleri, İmâm-ı Ali efendimize müntehi olup, peder-i mükerrerleri Eşref, onun pederi Muhammed el-Mısrî'dir. 7 Sadettin Nüzhet Ergun, "Sâdattan olduğu söylenmektedir" 8 ifadesini kullanırsa da bu hususta elimizde kesin bir delil mevcut değildir.

Eşrefoğlu Rûmî'nin neseben Hz. Peygambere ulaşan şerecesi kesin olarak bilinemese de manevî olarak Hz. Peygambere ulaşan silsilesi; Tabibzâde Mehmed Şükrü Efendi'nin Silsilenâme-i Turûk-ı Aliyye'sinde şu şekilde ifade edilmiştir:

"Şeyh Abdullah bin Eşref bin Muhammedi'l Mısrîyyü'l meşhur Şeyh Abdullahi'r Rûmî rahmetullahi aleyh. Ve Şeyh Abdullah Rûmî'nin tövbesi ve telkini ve tâcı ve hırka ve seccadesi ve ameli ve terbiyeti ve icazeti ol şeyhü's-

5 Mehmed Halid, "Eşrefoğlu", Dergah Mecmuası, S. II, s. 9 ; Ayrıca daha geniş bilgi için bkz. Baldırzâde, Menâkıb-ı Hazret-i Sultan Eşrefzâde-i Rûmî, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Bl. 2673/35, vk. 1b-10b

6 Şemseddin Sami, Kâmus-ı Türkî, Beyrut 1989 ,s. 855

7 H. Vassâf, Sefîne-i Evliyâ, çev. M. Akkuş, A. Yılmaz, s. 98

8 Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Şâirleri, İstanbul, 1936, s. 1367

şüyühü'l-ârifîn el muhakkikîn ale'l-milleti ve'd-din, el-hasibe'n-nesib Seyyid Hüseyin Bağdâdî'dendir.

Ve onun dahi mürşidi, ehl-i tarikat ve erbâb-ı hakikat atası Şehabeddin Ahmed'dendir.

Ve onun dahi mâdeni'r-rumûz ve mu'cizi'l-künûz atası Şemseddin Muhammed'dendir.

Ve onun dahi Sultani'r-Rabbânî ve kutbü's-Samedânî Şeyh Muhyiddin Abdülkadir-i Geylânî'dendir. (Bunlar İmam Hüseyin'in oğullarındandır.)

Ve onun dahi kâşifü'l-esrar Şeyh Ebu Said bin Aliyyi'l-Mahrusî'dendir.

Ve onun dahi hârisü'l-evliyâ Şeyh Ebü'l-Hasan bin Yusuf el-Kureyşî-i li'l-kâfî'dendir.

Ve onun dahi kutb-ı devâiri'l-evliyâ-i ve'l-asfiyâ Şeyh Ebü'l Fazl Abdülvâhid bin Abdulaziz'dendir.

Ve onun dahi lisanü'l-kuds fi-beyanü'ş-şems Şeyh Şiblî'dendir.

Ve onun dahi Seyyidi'l-tavâif-i ve'l-âfâk Şeyh Ebü'l-Kasım Cüneyd-i Bağdâdî'dendir.

Ve onun dahi Sultanü'l-mürşidîn-i fi'l-âlemîn Seriyi-i Sakatî'dendir.

Onun dahi 'ârifü'l-avârif Şeyh Mâruf-ı Kerhî'dendir.

Ve onun dahi tercümân-ı halâyık fi'r-rumûz Dâvud-ı Tâî'dendir.

Ve onun dahi mahbubü'l-kulûb keşşâfü'l-guyûb Şeyh Habibi'l-Acemî'dendir.

Ve onun dahi enceb-i ehl-i zaman ve ahîr-i akran-ı avân Şeyh Hasan Basri'dendir.

Ve onun dahi urve-i şeriat ve mazhar-ı a'lâ-yı tarikat, nâsib-i a'lâm-ı hakikat, temkin-i serîr-i nusret-i ilâhî ve mâlik-i tâc-ı saltanat, pişivây-ı emîri'l-müminîn Ali bin Ebi Talib radiyallahü anh'dandır.

Ve onun dahi emin-i vahy-i ilâhî Cebrail aleyhisselâm'dandır.

Ve onun dahi mâlikü'l-mülk-i zü'l-Celâl-i ve'l ikram Hazretin'dendir."⁹

---

⁹ Abdullah Uçman-Önder Akıncı, Eşrefoğlu Rûmî, Hayatı-Menkıbeleri-Şiirleri, İstanbul, 1979, s. 156-158

Şâirin tasavvuf tarihi bakımından çok önemli eseri, Müzekki'n-nüfûs'un bazı baskılarının sonuna eklenen ve kimin tarafından düzenlendiği bilinmeyen bir şecerede; Eşrefoğlu'nun silsilesi Hz. Peygambere kadar ulaşmaktadır.¹⁰

Müritlerin, tarikata olan bağlılıklarını güçlendirmek amacıyla, tarikat şeyhlerinin atalarını Hz. Peygambere bağlama geleneği, bütün tarikatlarda vardır.

Asıl adı Abdullah olan şâirin¹¹ babasının adına izafeten Eşrefoğlu, İbnü'l-Eşref, Eşrefzâde, Eşref-i Rûmî lakablarının yanında sadece Rûmî lakabıyla anıldığı şiirleri de vardır. Doğduğu yere izafeten de İznikî lakabıyla anılır.¹² Babasının şöhretinin çok yaygın olması genellikle Eşrefoğlu lakabıyla tanınmasına vesile olmuştur.¹³

Eşrefoğlu Mısır'dan gelerek İznik'e yerleşmiş bir aileye mensuptur. Büyük babasının Mısır'lı birisi olduğu çeşitli kaynaklarda zikredilir. İbnü's-Seyyid Muhammed Suyûtî,¹⁴ bazı kaynaklarda Hüseyinî¹⁵ bazılarında da Süyûfî¹⁶ lakabıyla anılmaktadır. Mehmed Halid, konu ile ilgili makalesinde şunları ifade ediyor: "Müracat ettiğim menba'lardan hemen kâffesinde Eşrefoğlu'nun künyesi Abdullah Rûmî bin Seyyid Ahmed Eşref bin Seyyid Muhammed E's-suyufî suretinde yazılıdır."¹⁷ Muhammed Suyûtî'nin oğlu olan Eşref, Şeyh Eşref bin Ahmed¹⁸ Ahmed Eşref¹⁹ muhtemelen bir muhacirdi.

10 Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-nüfûs, İstanbul 1298, s. 358

11 Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, C. I, İstanbul 1333, s. 94.

12 Eşrefoğlu Divânı, A Nüshası (Süleymaniye Ktp. Nafiz Paşa Bl. vk. 2b)

13 Şeyh Eşref b. Ahmed, Fütüvvet-nâme yay. Orhan Bilgin İstanbul 1992, s. 5

14 H. Vassâf, Sefîne-i Evliyâ, çev. M. Akkuş, A. Yılmaz, s. 98

15 Kemaleddin Harîrîzâde, Tibyân ü Vesâilü'l-hakayık fi-beyân Selâsilü't-tarîk, Fatih Kütüphanesi 431, vk. 77

16 Mehmed Halid, Eşrefoğlu, Dergâh Mecmuası, S. II, s. 49

17 M.Halid, a.g.m., Dergâh Mecmuası, S. I, s. 9

18 Şeyh Eşref bin Ahmed, Fütüvvet-nâme, yay. Orhan Bilgin, s. V

Şâirin Muhammed adlı iki kardeşinden birisinin Hama'da diğersinin de Manisa'da medfun bulunmaları bu ihtimali kuvvetlendiriyor. 20

Şeyh Eşref b. Ahmed'in Fütüvvetnâme isimli eserini yeni harflerle neşreden Orhan Bilgin, yazar hakkında şu bilgileri vermektedir: "Şâir Eşref b. Ahmed'in edebî şahsiyeti hakkında, eserlerindeki kayıtların dışında bir bilgi yoktur. Ancak elimizde hiç bir vesika ve delil olmamakla beraber, şahsî kanaatimize göre, bu şâir daha çok Eşrefoğlu Rûmî diye bilinen ve 874/1469'da ölen İznikli Abdullah b. Eşref'in babasıdır. Zira zamanında babasının şöhreti çok yaygın olmamış olsaydı, kendisinin Eşrefoğlu diye anılması ve bilinmesi mümkün olmazdı." 21

Hüseynî, Suyutî ve Suyûfî mahlaslarıyla tanınan ve Mısır'ın hangi şehrinde yaşadığı ve meşguliyetinin ne olduğu kesin olarak bilinmeyen dedesi, muhtemelen tarikat şeyhlerindedir. 22 Kaynakların ekseriyeti bu zatın Mısır'lı olduğunu belirtmelerine rağmen İslâm Ansiklopedisi'nin Eşrefiyye maddesinde ise Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî için, "Kendisi aslen Mekkeli olan bir sâdâttan addedilen bir aileye mensub gösterilir" 23 ifadesi vardır. Suyûfî'nin Mekkeli olması zayıf bir ihtimaldir. Mevcut edebî kaynaklar Eşrefoğlu'nun dedesinin ismini Mehmed diye kaydetmektedirler. Halbuki, Fütüvvet-nâme ile birlikte başka mesnevîler de nazmetmiş olan şâir Eşref'in baba adı bütün mesnevîlerinin başında "Ahmed" diye geçmektedir. Malum olduğu üzere gerek Mehmed

19 A.H. Çebeli, Eşrefoğlu Divânı, s. 6

20 A.H. Çelebi, a.g.e., s. 6

21 Şeyh Eşref bin Ahmed, yay. Orhan Bilgin, Fütüvvet-nâme, s. V-VI

22 F. İsmet Efendi, Tekmilâtü's-şakâyık fi-Ahvâli'l-hakâyık, C. V, haz. Abdulkadir Özcan, İstanbul 1989, s. 376-447

23 Kasım Kufuralı, "Eşrefiyye mad." İslâm Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul 1964, s. 369

ve gerekse Ahmed peygamberimizin en yaygın ismidir ve İslâm'ın ilk asırlarından itibaren bu iki isim birbirinin yerine kullanıla gelmiştir.²⁴

Eşrefoğlu Rûmî'nin dedesinden sonraki üçüncü nesli ve daha ilerisi hakkında bilgimiz yoktur.

Seyyid Ahmed Eşref'in Anadolu'ya geliş tarihi hakkında kaynaklarda hiç bir kayda tesadüf edilmemekle beraber, araştırmacılar sekizinci (H) asrın bidayetinde Anadolu'ya yerleştiğini tahmin etmektedirler.²⁵

Şâir Eşref, bilinmeyen bir sebeple Mısır'dan çıkmış bir müddet Hama'da bulunduktan sonra oradan Manisa'ya gelmiş ve nihayet İznik'e yerleşmiştir. O zaman İslâmiyet'in yayıldığı yerler her müslüman için aynı vatanın hududu dahilinde idi. Bunun için o vakitler Anadolu'dan tahsil için Mısır'a, Acemistan'a, Orta Asya'ya sefer yapanlar mevcut olduğu gibi buralardan da Anadolu'ya kendilerini irşad edecek kamil mürşidler aramak için gelenler vardı. Eşrefoğlu'nun babası, herhalde bunlardan biri olsa gerektir.²⁶

Eşrefoğlu'nun kardeşlerinin İznik'e yerleşmelerinden sonra buralara giderek (Hama ve Manisa) ölmüş olmaları da mümkündür. Fakat bu, birinci ihtimalden daha zayıf görünmektedir. Eşrefoğlu'na ait menkıbelerde, kardeşleriyle ilgili bilgi verilmemektedir.²⁷ Buna karşılık, Eşrefoğlu'nun hayatı ile ilgili olarak en güvenilir bilgileri, Menâkıb-namelerden öğreniyoruz.

Nitekim şâir Eşref'in, oğlu Abdullah'ı tam bir Türk zihniyetiyle yetiştirmesi de tasavvuf fikirlerini Türkler arasında yaymayı gönülden istemesindendi.²⁸

Eşrefzâde'nin doğum tarihî hakkında değişik rivayetler vardır. Bu rivayetler kat'î bir vesıkaya dayanmamaktadır.²⁹ H. Vassâf'ın, "754/1353 tari-

24 O. Bilgin, Fütüvvet-nâme, İstanbul 1992, s. VI

25 M. Halid, "Eşrefoğlu", Dergâh Mecmuası, S. II, s. 49

26 M. Halid, a.g.m., Dergâh Mecmuası, S. 1, s. 9

27 A.H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s. 7

28 A.H. Çelebi, a.g.e., s. 8

29 S.N. Ergun, Türk Şâirleri, C. III, s. 1367

hinde İznik'te tevellüd buyurmuşlardır" şeklindeki ifadesi çeşitli kaynaklar tarafından doğrulanmıştır.³⁰ Vefayat-nâme'de doğum tarihi olarak bu tarih verilmiştir.

Neclâ Pekolcay, Eşrefoğlu Abdullah'ı Rûmî'nin doğum tarihi ile ilgili olarak, kaynaklarda verilen değişik tarihlerden en doğrusunun 754/1353 olduğunu söyler.³¹

Fuat Bayramoğlu, şâirin nesebi ve doğum tarihiyle ilgili olarak şunları söyler: "Hacı Bayram-ı Veli'nin damadı olarak da ün kazanan Eşrefoğlu Abdullah Rûmî, XV. yüzyılın tanınmış mutasavvıf şâirlerindedir. Babasının adı Eşref, onun da babası Mehmed Mısıri'dir. İznik'te doğmuştur. 754/1353'te doğduğu hakkındaki söylence bir belgeye dayanmaz."³²

2. Medrese Hayatı :

Çocukluğu, gençlik yılları ve ilk öğrenimi hakkında, Eşrefoğlu ile ilgili olarak, kaynaklarda tatmin edici bir bilgiye rastlayamadık. Bazı kaynaklarda, onun ilk tahsili ile ilgili olarak, "Tahsil-i ibtidâiden sonra Bursa'ya azimettele Çelebi Sultan Muhammed Medresesinde, elyevm mevcut bulunan hücrede tahsil-i kemalata başlayıp, kırk sene burada buldukları mervidir"³³ şeklinde bilgi verilmektedir. Görüldüğü gibi şâir, ilk tahsilini doğum yeri olan İznik'te tamamlamıştır. Biraz geç sayılabilecek bir yaşta da olsa tahsilini yapabilmek için daha sonraları Bursa'ya gelip oradaki Çelebi Sultan Mehmed medresesinde derslere devam eder.³⁴ Yine şâirin bu yetişme dönemiyle ilgili olarak bazı kaynaklar şu bilgilere yer vermektedirler: "Ve mezbûr Muhammed Çelebi rivayet eder ki Eşrefzâde Sultan Hazretleri âlem-i şebabda 'ulûm-ı zâhiriyye ile meşgul olup, hatta bazıları kırk sene tahsil-'ilm-i zâhirde bulun-

31 Neclâ Pekolcay, "Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin Tasavvufi Şahsiyetinin Gelişme Seyri", İslâmî Edebiyat (Islamic Literature) Ocak-Şubat-Mart 1992, S. XV, s. 9

32 Fuat Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Veli, Yaşamı-Soyu-Vakfı, Ankara 1989, s. 52

33 H. Vassâf, Sefîne-i Evliyâ, çev. Mehmed Akkuş-Ali Yılmaz, s. 98

34 A. Uçman, Ö. Akıncı, Eşrefoğlu Rûmî Hayatı ve Menkıbeleri, s. 11

muştur derler" ³⁵ Şakayık Zeylinde de "Tarîk-ı tadrîse 'azimet eyleyüp devr-i medâris-i mu'tata ile..." ³⁶ iyi bir medrese eğitimi aldığı bildiriliyor. Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi Eşrefzâde çocukluk devresinde zahirî ilimleri okumuş ve şer'î ilimlerde de kendisini iyice yetiştirmiştir. Şeyhî Mehmed Efendi, mutasavvıfın daha sonraki tahsil hayatı hakkında bize şu bilgileri aktarıyor: "Ba'dehu mahrusa-ı Bursa'da havâkın-ı Osmaniyeden Çelebi Sultan Mehmed Han Aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân hazretlerinin medrese-i celîlesinde danişmend olup her fende emsal ü akrânına galebe edip, müşâr bi'l benân olmakla imtiyaz olmuş iken bazı vekâyî sebebiyle muhabbet-i ezeli ve 'inâyet-i Lemyezeli üzerlerine gâlip ve müstevli olup...." ³⁷ Şâir bundan sonra tasavvufa sülûk eder. (Bu konuyu "Tasavvufa Sülûku"adlı ayrı bir bölümde inceleyeceğimizden burada üzerinde durmuyoruz.)

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Eşrefoğlu, Danişmend (asistan) olarak girdiği Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde kısa bir süre sonra, devrin ulemasından ve fıkıh ilmi üstadlarından Kara Hoca adıyla anılan Afyonkarahisarlı Alaa'ddin Ali Tûsî'ye muîd bile olmuş onun derslerini talebeye açıklayabilecek bir seviyeye gelmişti. ³⁸

Eşrefoğlu'nu medresedeki öğrenme ve öğretme faaliyetleri tatmin etmiyor olmalı ki; o, bu medresede bulunduğu yıllarda, muhtemelen ailesinden gelen irsî bir heyecan ve şevkle ruhunu ve gönül alemini doyuracak başka şeyler ve değişik zevkler aramaktadır. İşte bu iştîyak ve özlem, onu zamanla tasavvuf cereyanının tam merkezine itecek, içine alıp pişirdikten sonra da halkı aydınlatmaya yollayacaktı. ³⁹

---

35 Bursalı Mehmed Veliyüddin, Menâkıb-ı Eşrefzâde, çev.A. Uçman-Ö.Akıncı, İstanbul 1976, s.32

36 Ş. Mehmed Efendi, Vekâyîü'l-fuzala C.IV, s. 397

37 K. Kufralı, , "Eşrefiyye mad." , İslâm Ansiklopesidi, C.IV, s. 397

38 B. M. Veliyüddin, Menâkıb-ı Eşrefzâde çev. A. Uçman-Ö. Akıncı, s. 11

39 B.M.Veliyüddin ,a.g.e.,s.11

Şâir, Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde bir yandan zahirî ilimlerle uğraşırken bir yandan da fırsat buldukça tasavvuf kitaplarını ve evliya menkıbelerini okuyarak tasavvuf kültürünü attırmaya çalışır. Fakat yine de bu dar kalıplar içinde ruhunun sıkıldığını hisseder ve kendine doğru yolu gösterecek bir mürşid aramaya başlar. 40

B.TASAVVUFÎ HAYATI:

1.Tasavvufa Sülûku ve İlk Mürşidleri:

Eşrefoğlu Rûmî, çocukluğundan itibaren kendini, o devirde büyük bir hızla Anadolu'ya yayılan tasavvuf cereyanının içinde bulur. Özellikle babasının telkinleriyle de yetişen Abdullah, medrese derslerine devam ettiği yıllarda tasavvufa olan meylini açıkça göstermiş, medrese hayatı onun tasavvufî hayatına temel teşkil etmiştir. Bazı zahirî ilimleri tam olarak öğrenmesi, tasavvuf mesleğinde başarılı olmasına yardımcı olmuştur.

Eşrefoğlu, Afyonkarahisarlı Alaaddin Ali Tûsî'ye muîdlik yaparken ilim yolunu tamamen terk ederek, Abdal Mehmed Sultan namındaki bir meczûbun işaretini ile Emir Sultan'dan inâbe almıştır.⁴¹

Eşrefoğlu'nun tasavvufa sülûku ile ilgili olarak yine en teferruâtı bilgiyi Menâkıb-ı Eşrefzâde'den alıyoruz. Menâkıb kitabında şâirin ilk sülûkunun şu şekilde geliştiği anlatılır. "...bir şeb bazı vekâyî sebebiyle muhabbet-i ezeli ve inâyet-i lemyezeli üzerlerine gâlip ve müstevli olup Hakkun cezvelerinde bir cezbe, Bütün ahiret amellerine eş değerdir fehvasınca, cezbe-i Hak yitişüp, dünyadan inkıtâ-ı küllî bulup, tarîk-ı meşâyih sülûk itmek dâyesinde kalplerine ilhâm-ı Rabbânî olup, ol zamanda Bursa'da meczûban-ı ilahîyeden Abdal Mehmed Hazretleri hayatta iken, ale's-sabah tefe'ül için huzurlarına vardılar.

Tarîk-ı meşâyihden bana nasib ve dâye varısa maârif-i ilâhî müyesser olurısa, alametleri zuhur ide diyü niyet ile gidüp muntazır durdukça, ba'de'z-zaman Abdal Mehmed Hazretleri dahi Eşrefzâde Efendi Hazretlerine nazar idüp buyurdular ki:

Danışmend, var bize köfteli çorba getir.

Onlar dahi bazara varup her ne kadar köfteli çorba arar, ama bulamaz. Ahirü'l-emr köftesiz bir çanak alup, mil'aka ile getirüp nazarında korlar.

---

41 . Bir mürşide mürid olma, el almak, teslim etmek, şeyh huzurunda günahlara tevbe etmek, bütün eşyadan, eşyanın sahibine dönmek

Abdal Mehmed Hazretleri mil'akayı eline alup çorbayı karıştırurlar: görür kim köftesi yok! Eşrefzade Efendi Hazretlerine bakup buyurur ki:

Danişmend hani bunun köftesi?

Eşrefzade Efendi buyurur ki:

Sultanum bugün köfteli çorba kalmamış, inşallah yarın köftelisini dahi getüreyüm! der.

Hemen Abdal Mehmet Hazretleri bunları imtihan için tarîk-i ammda olan balçık ki, zeyl-i hayvanat ile mahlûttur. Bir miktar balçık alup, bir kaç yuvarlak yapup, çorbanun içine ilkâ idüp, çorbayı karıştırup, Hazret-i Eşrefzâde Efendi'nün dest-i saadetine virüp:

Ekl eyle şunu! diyü emir buyururlar.

Eşrefzâde Efendi dahı bilâ-tevakkuf velâ-taallüm sem'an ve ta'aten diyüp heman ekl 'itmege agaz eyledükde (yemeğe başlayınca), Abdal Mehmet Hazretleri:

Ya sen olmayup da kim olsa gerek! diye buyururlar." 42

Eşrefoğlu'nun tasavvufa sülûku ilk defa bu hadise ile başlar. Meczûb Abdal Mehmed Hazretlerinin son muammalı cümlesi şâiri çok etkilemiştir. Bu cümle, Eşrefoğlu'nun tasavvuf yolunda attığı ilk ve önemli bir adımdır; üstelik geri çevrilmemiş ve tarikattan nasibinin olduğu belirtilerek önü açılmıştı.

Şâirin, tasavvuf yolunda attığı ilk adımda etkili olan Abdal Mehmed hakkında kullanılan meczûb kelimesi "Allah tarafından kendisine çekilmiş yüksek mertebeye erişmiş, Hakkın rızasını kazanmış kişi" 43 anlamında kullanılmıştır. Mehmet Kaplan, Travayında bu zat için "Derviş" tabirini kullanıyor. Derviş bir tarikata sâlik olan mürid mânâsındadır. 44

Eşrefzâde, Abdal Mehmed'le aralarında geçen hadise ile, tasavvufun ilahî bir mevhibe, sırası gelmeyince ve kısmet olmayınca hiç kimse için keşfi müm-

---

42 B. M. Veliyüddin, Menakıb-ı Eşrefzâde, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsnü Paşa Bölümü, No:182, 2vk.2-3

43 B.M. Veliyüddin, a.g.e., çev. A. Uçman-Ö. Akıncı s.13

44 Cahit Baltacı, Tasavvuf Lügati, İstanbul 1981, s.118

kün olmayan, ezelden takdir olunmuş bir nasib olduğuna inanmıştır. ⁴⁵ Bundan sonra sıra; kendisini insanî kemâle, sonsuz huzur ve sükuna götüren, yol gösterici müşidleri bulup, onların tavsiyelerini dinleyerek bu çetin yolda ilerlemeğe gelmişti.

İşte bunun için birçoklarının yaptığı gibi, ünü Anadolu'nun her tarafında duyulmuş, Bursa'da Yıldırım Bayezid'e "Sultân-ı iklim-i Rûm" ünvanını almasından sonra, ona rasmen kılıç kuşatmış, ayrıca Sultan'ın kızı ile de evlenmiş olan büyük veli Emir Sultan hazretlerinin huzuruna koşar. ⁴⁶

O dönemde, Bursa'da mistik bir şöret temin etmiş ve aslen Bursa'lı olan Emir Sultan'ın asıl ismi Muhammed Şemse'd-din'dir. Çeşitli tarih kitaplarında yer verildiğine göre Timur'un bir müfreze askeri Bursa'yı zaptedince Emir Sultan'ı tutup Timur'un huzuruna götürürler. Timur, Emir Sultan'ı görünce pek çok iltifatlarda bulunur, hatta beraber Semerkand'a gitmeyi de teklif eder. Âlî'nin Kühü'l-ahbar adlı eserinde de değinildiği gibi, Emir Sultan, Timur'un bu teklifini kabul etmez ve Bursa'da kalmayı tercih eder. ⁴⁷

Ömer Ekmeli'd-din isminde bir zat tarafından hicretin yedinci asrında tesis edilen Halvetî tarikatına mensup olan Emir Sultan, Bursa'da aristokrat sınıf arasında olduğu kadar halk arasında da mesleğini yaymak için irşadda bulunuyor ve büyük bir hürmet ve itibar görüyordu. (Vefatı: H. 833-1429) ⁴⁸

Eşrefoğlu, işte bu büyük ermişin huzuruna, danışmendlik libasını, kitaplarını ve hücrelerinde bulunan diğer eşyalarını arkadaşlarına vererek, sırtına geçirdiği bir aba ile gelir. Emir Sultan Hazretlerinden Seyrullah için delâlet ve irşad hususlarında yardım ister. Emir Sultan, ihtiyarlığından bahsederek simâsında ve tavrında büyük bir istidad keşfettiği bu zâtı, kendisiyle daha çok alakadar olabilecek Ankara'da bulunan Hacı Bayram-ı Velî'ye gönderir. ⁴⁹

---

45 C.Baltacı, a.g.e.,s.50

46 A. Uçman-Ö. Akıncı, Eşrefoğlu Rûmî Hayatı ve Menkıbeleri, s. 13

47 Mehmet Ali Aynî, Hacı Bayram-ı Velî, İstanbul 1343,s.66

48 A.H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı,s.12

49 A.H.Çelebi, a.g.e.,s.13

Elimizdeki mevcut kaynakların hepsinde, Eşrefoğlu'nun Emir Sultan tarafından Hacı Bayram-ı Velî'ye gönderildiği yazılıdır. Hayatını daha çok menkıbevî olarak öğrendiğimiz Eşrefoğlu'nun Hacı Bayram-ı Velî'ye intisabıyla ilgili olarak, Menâkıb-ı Eşrefzâde'de şu bilgiler vardır; "...ol zamanda şehr-i Bursa'da irşad-ı nas olan gülşen-i hakikatın gül-i bî-hârî Hazret-i e's-Seyyid Muhammadü'l Buharî e'ş-şehir be-Emir Sultan Kuddise sırrahu'l-müste'ân Hazretlerine varup:

Bizi bendeliğe kabul idüp, seyrullah etmeğe bizi irşad idün! diye niyâz itdükde, Emir Sultan Kuddise sırrahu hazretleri buyururlar ki:

Kuzu, biz pîr ve intikalimiz dahi karîbdür;varun şehr-i Ankara'ya azimet idüp Hacı Bayram-ı Velî biraderimüze." 50

Hüseyin Vassâf tarafından kaleme alınan Sefîne-i Evliyâ'da da, şâirin Emir Sultan tarafından Hacı Bayram-ı Velî 'ye gönderildiği kayıtlıdır. 51

Eşrefoğlu'nun, Hacı Bayram-ı Velî'ye intisabı ile ilgili ifadeler Menâkıb-nâme'sinde şu şekilde devam eder: "Çün Eşrefzâde Hazretleri nutk haklayup, kalkup Ankara şehrine azimet idüp Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerinden tövbe ve inâbe ve riyâzet iderler..., hatta rivayet olunur ki; Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerine teveccüh esnasında hatıra gelür ki: N'ola aziz Hazretleri bize bir hizmet-i şâkk teklif itmeye idi.

Çün Hacı Bayram-ı Velî'nin âsitâne-i saadetlerine vardukda, tathîr-i beytü'l-helâ ile emir buyururlar.

Eşrefzâde Efendi dahi sem'an ve taâten diyüp ellerine ibrik ve kürek ve süpürge alup tathîr-i beytü'l-helâyâ mukayyed oldılar. 52

Hacı Bayram-ı Velî, Eşrefoğlu'nu seyr ve sülûk için lüzumlu olan en şiddetli deneylerle tecrübe eder. Bu büyük mistik, muhakak ki onun ilk ve hakiki müşşidiydi. Eşrefoğlu, Hacı Bayram dergâhına gelirken, yolda, kendisine daha çok bir arkadaş ve dost muamelesi yapılacağını ummasına rağmen, durum hiç de umduğu gibi olmamıştır. Menâkıb-nâme'de de ifade edildiği gibi, büyük

50 B. M. Veliyüddin, Menakıb-ı Eşrefzâde, vk.3

51 H. Vassâf, Sefîne-i Evliyâ,s.98

52 B.M. Veliyüddin, Menâkıb-Eşrefzâde, vk.4

Velî Hacı Bayram, bu istidadlı müridin benlik duygusunu yok etmek için onun nefsini ezmekle işe başlar. Eşrefzâde'ye en ağır ve nefsin kolay kolay kabul etmeyeceği görevler verir. Eşrefzâde, verilen görevlerin hepsini başarıyla yerine getirir. Bu vazifelerin başında, abdesthane ve tuvaletlerin temizliği gibi suflî işler vardır. Abdullah, bu ağır ve yorucu imtihanları başardığı için Hacı Bayram tarafından kendi tekkesinin imamlığına tayin edilir. .

Eşrefzâde'nin Ankara'ya gelerek Hacı Bayram-ı Velî'ye mürid olduğu yıllarda bir çok ünlü kişilerin Hacı Bayram'ı görmek üzere Ankara'ya geldiklerini biliyoruz. Müridlerinin en ünlüsü Akşemseddin'in Ankara'ya gelip kendisini imtihanla ancak müridliğe kabul ettirebilmesi H. 815/1412 yılı ve H. 824/1421 yılları arasında olabilir. ⁵³ Aynı şekilde, Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin, Emir Buhârî'nin tavsiyesi ile ve mürid olmak üzere Ankara'ya gelip Hacı Bayram-ı Velî'ye damad olmasının da bu tarihler arasında cereyan ettiğini varsaymak yanlış olmaz.

Tarikat yol ve metodlarını, ilke ve törelerini bir mürşitten öğrenmek şarttır. Bu öğreniş çoğunlukla uzun zaman sürer. Yunus Emre'nin şeyhine kırk yıl hizmet ettiğinin öyküsü ünlüdür. Görüleceği gibi, Eşrefoğlu Rumî'nin Hacı Bayram-ı Velî'nin yanında uzun yıllar kalarak tarikat kuramlarını iyice sindirip uyguladığı anlaşılmaktadır.

Şinasi Çoruh, Eşrefoğlu'nun Hacı Bayram'a intisab tarihinin 1420 dolaylarında olduğunu bildirir. ⁵⁴

Şâir, Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerinin zaviyesinde on bir yıl süre imamlık yaptığını bizzat kendisi ifade etmektedir. ⁵⁵ Eşrefoğlu'nun on bir yıl imamlık yaptığı bu zaviyenin, Hacı Bayram-ı Velî'nin vefatından 2 yıl (1428)

---

53 F. Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Velî Yaşamı-Soyu- Vakfı, C .I, s.24

54 . Şinasi Çoruh, Emir Sultan, tarihsiz, Tercüman 1001 Temel Eser, s .189-190

55. Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nüfûs, İstanbul 1321 (1905), yay. İsmail Efendi, s.597

56 veya dört yıl önce yapıldığına dair ortaya atılan düşünce doğru olmasa gerektir. Eşrefoğlu'nun Hacı Bayram-ı Velî'ye intisab tarihi en geç 1421 olup 57 bu zaviyede on bir yıl imamlık yaptığını bizzat kendisinin ifade etmesi, ayrıca caminin altındaki ona ait olan üç çile hücresinin hala varlığını devam ettirmesi, bize zaviyenin yapılış tarihi hakkında ortalama bir bilgi veriyor. Buna göre zaviyenin yapılış tarihi, 1426-1428 tarihleri yerine 1412 ile 1420 tarihleri arası göstermek daha doğru olur kanaatindeyiz.

Bahsi geçen bu zaviye, Ankara Kalesi dışında, bugünkü Ulus semti civarında bir tepe üzerinde, eski hıristiyan mâbedi Oğüst tapınağı bitişiğinde kurulmuştur. Bu tapınağın, bir süre Akmedrese adı altında, eğitim kurumu olarak kullanıldığı bilinmektedir. 58

İlk şekliyle bu müessese, cami-zaviye olarak bir fonksiyon icra etmiştir. Eşrefoğlu'nun "On bir yıl imamlık yaptım" ifadesinden, bu sonucu çıkarıyoruz.

Zaviye, üç kere tamir edilerek günümüze kadar gelmiş, 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasına dair kanunun çıkmasından sonra, sadece cami olarak hizmet vermiştir. Bu caminin kuzeyden aşağıya olan giriş yerinde, zemin altında kalan bölümde, üç küçük çile odası bulunmaktadır. Bu çile odaları Hacı Bayram-ı Velî, Eşrefoğlu Rûmî ve Akşemseddin'e aittir. 59

-
- 56 . Nazif Öztürk, "Vakıfları Çerçevesinde Hacı Bayram Zâviyesinde Sosyal ve Kültürel Hayat", IV. Vakıf Haftası münasebetiyle tertip edilen Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Hacı Bayram Velî ve Dönem Semineri'nde sunulan tebliğ, Ankara 1987 (2-3 Aralık 1986) s.173-174; Mehmet Tuncer, "Hacı Bayram Çevre Düzenlemesi" adı geçen.seminerde sunulan tebliğ, s.25; Gönül Öney, Ankara'da Türk Devri yapıları, Ankara 1971, s.66-69
- 57 . Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, C.I, Ankara 1983, s.364 (Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları)
- 58 . Gönül Öney, Ankara'da Türk Devri Yapıları, Ankara 1971, s.66-69
- 59 . Ethem Cebecioğlu, Hacı Bayram Velî, Ankara 1991, s.53

Tasavvuf terbiyesinde mürid, daima kendi mürşidini arama durumundadır. Bunun en güzel örneğini Eşrefoğlu Rûmî, Akşemseddin, Akbıyık Meczûb gibi Hacı Bayram'ın halifelerinde görüyoruz. ⁶⁰

Kaynakların da ifade ettiği gibi, büyük velî Hacı Bayram, müridlerini garip imtihanlardan geçirirdi. Bu imtihanları başarmak herkese nasip olmayan önemli pâyeydi.

Hacı Bayram-ı Velî, Eşrefoğlu'nun istidadında hiç şüphe etmemiş, sülûk için gerekli olan çeşitli imtihan ve tecrübelerden geçirerek tasfiye ve tekamülünü yakından takip etmiştir. Dehasına inandığı için, kendisine daha da yakınlaştırmak gayesiyle çok beğendiği bu müridini kızı Hayrü'n-nisa Hatun'la evlendirdi. ⁶¹ Hayrü'n-nisa Hatun'la olan evliliklerinden itibaren, Eşrefoğlu Rûmî'nin şeceresi tesbit edilmiştir. Bu şecere, aşağıda verilmiştir. ⁶²

Sefîne-i Evliyâ'da bu durum şöyle anlatılır:

"...onlar da Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerine sevk iderler. Derhal müşarûn ileyhe intisab ile on bir sene imamet hizmetiyle şeref-yâb olmuş ve seyr ü sülûkta bulunmuştur. İkmâl-i sülûktan sonra istihlaf buyurulup (halife seçilip) İznik beldesine i'zâm (göndermek) ve kerimleri Hayrü'n-nisa hazretlerini tezvic eylemişlerdir. ⁶³

Hacı Bayram'ın yanında tasavvufî eğitimini tamamlayan Eşrefoğlu, şeyhi Hacı Bayram tarafından Bayramîliği yaymak üzere, doğum yeri olan İznik'e halife olarak gönderilir. ⁶⁴ Bayramîliğin sembolü olan alem (sancak) ile secade de kendisine verilir.

Hacı Bayram-ı Velî'den gelen kuşakların biri; oğullarından Şeyh Ahmed Baba'dan, ötekisi de kızı Hayrü'n-nisa Hatundan sürmüştür. Eşrefoğlu Rûmî ile evlenen Hayrü'n-nisa Hatun'un Zeliha adındaki kızlarından da Eşrefoğlu

60 . E.Cebecioğlu, a.g.e., s.37

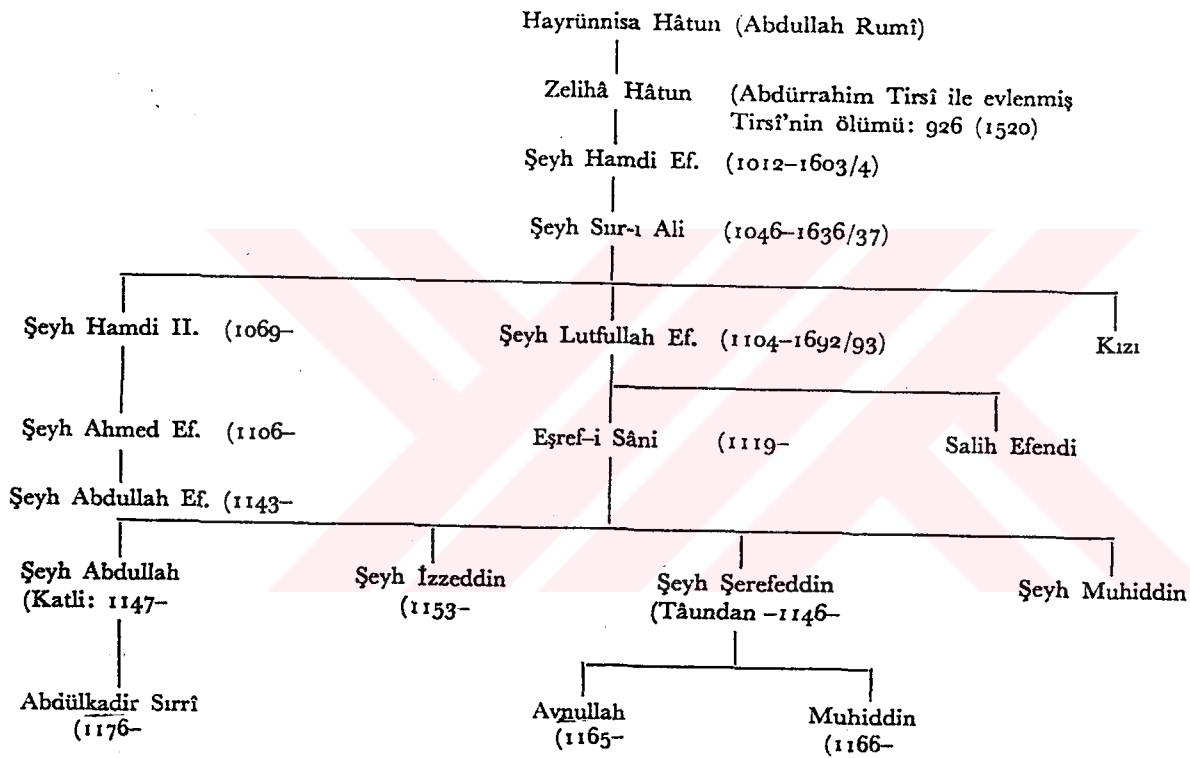
61 . F. Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Velî, Yaşamı-Soyu-Vakfı, C.I, s.88

62 . F.Bayramoğlu, a.g.e., C.I, s.88

63 . H. Vassâf, Sefîne-i Evliyâ, s.98

64 . E. Cebecioğlu, Hacı Bayram-ı Velî, s.55

soyu günümüze kadar sürmüştür. Kolun Hacı Bayram soyu ile bağı kesilmiştir.⁶⁵ Fuat Bayramoğlu, özel kitaphğında bulunan Abdullah Velî-yüddin El-Bursavî'nin el yazması eserinde (Menâkıb-ı Eşrefzâde) Eşrefoğlu Rûmî ile Hayrû'n-nisa Hatun'dan inen kuşakların gösterildiğini ifade eder. F. Bayramoğlu, Eşrefoğlu Rûmî ile Hayrûnnisa Hanım'dan inen kuşakların şemasını şu şekilde tesbit etmiştir:

Eşrefoğlu soyu çağımıza kadar sürmüş bulunuyor.⁶⁶

65 . F. Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Velî, C. I, s.83

66 . F. Bayramoğlu, a.g.e., s.88

Şakayık çevirisinde, Hacı Bayram-ı Velî'nin halife, mürid ve dervişleri olarak, yirmi sekiz isim verilmiştir. Bunlar arasında Eşrefoğlu Rûmî on dördüncü sıradadır. Buradaki ifade şu şekildedir: "Eşrefzâde Efendi ibtida Hacı Bayram'dan inâbet ba'dehu Kadirî tarikatında Şeyh Hüseyin Hamevî'den ahz-ı bîat idüp tekrar Hacı Bayram hizmetinde tekâmül-i tarikat eylemiş idi. Muhakkikane sözleri vardır, hülefası meşhûrdur.⁶⁷

Eşrefoğlu'nun, Hacı Bayram'ın halifeleri arasında bulunduğu kaynaklar ittifak halindedir.⁶⁸

Hacı Bayram-ı Velî'nin, kesin olarak bildiğimiz ondokuz halifesi vardır. Çeşitli şüpheler yüzünden halife kabul edilmeyenlerle, bu sayı otuz biri bulmaktadır.

Hacı Bayram-ı Velî'den el alanlar arasında, Akşemseddin ve Eşrefoğlu Rûmî'nin yanısıra Gemiyoğlu Şeyhî, Yazıcı Selahaddin, Yazıcıoğlu Muhammed, Yazıcıoğlu Ahmed-i Bîcân, Molla Zeyrek, Ulvan Şirâzî, İnce Bedrettin gibi medrese menşeli, kültürlü kimselerin bulunması ilgi çekicidir. Tasavvufun ilimle beraber olduğu takdirde müsbet netice verebileceği konusu, tasavvuf tarihinin ilk asırlarından itibaren üzerinde durulan önemli bir meseledir.⁶⁹

Ankara'dan İznik'e Hacı Bayram'ın mümessili olarak halkı irşad için gönderilen Eşrefoğlu, başkalarını irşad edecek manevî olgunluğa henüz erişmediği düşüncesindedir. İznik'te kaldığı bir yıllık süre içerisinde Bayramiyye tarikatının melamî-meşrep havası ve onun içinde bizzat yaşadığı sıkı tarikat disiplini ve riyazet alışkanlığı ile halkı irşad etmek bir yana, henüz kendisinin istenilen mertebeye ulaşmadığını düşünüyor ve bunu gerçekleştir-

---

67 . Nev'î-zâde Atâyî, Hacıîkû'l-hakâyık fi-Tekmileti's-şakâyık, C.II, İstanbul 1989, s. 65-722

68 . F. Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Velî Yaşamı-Soyu-Vakfı, C.I, s.77

69 . F. Bayramoğlu a.g.e., s.121

menin yollarını araştırıyordu. Çareyi, tekrar kayınpederi ve Şeyhi Hacı Bayram'ın yanına dönmekte bulan şâir, daha önce içinden çıkmadığı problemlerini Hacı Bayram'a anlatarak ona şöyle bir soru sorar:

"Seyr ü sülûkun tamamı şimdiki makamımız mıdır, yoksa daha var mıdır? Hacı Bayram Hazretleri, müridinin bu sorusuna şöyle cevap verir:

Seyrullah'da nihayet vardır; fakat seyfullah (Hakkın varlığında eriyip, O'nun iradesiyle yaşama) da, insan bin yıl yaşasa çeşitli ta'atler ve mücahedelelerde bulunsa, velînin başı nebîlerden birisinin ayağının iriştiği yere irişmez."⁷⁰

Eşrefoğlu, Sultanım bu bendenize kanaat gelmedi, diyerek seyrullahta yükselmek arzusunda olduğunu ifade eder. Eşrefoğlu'nun bu şevkini memnuniyetle karşılayan Hacı Bayram Hazretleri kendisini, Hama'da oturan Kadirî tarikatının pîri, Gavs-ı Âzam Abdül-kadir Geylanî Hazretlerinin dördüncü göbekten oğlu ⁷¹ Şeyh Hüseyin Hamavî'ye göndereceğini, bu makama onun irşad ve ihtimamı ile yükselebileceğini ifade eder.⁷² Yalnız Hama'ya yolculuğundan önce, İznik'e giderek kırk gün halvette kalmasını ve bu süre içinde başından geçenleri yazmasını da tasvsiye buyurur. Eşrefoğlu bu tavsiye üzerine İznik'e döner ve şeyhinin tavsiyelerini yerine getirir. Kırk gün halvette kaldığı süre içinde başından geçen hadiseleri kaydederek Hacı Bayram-ı Velî hazretlerinin huzuruna gelir. Eşrefzâdenin, kırk günlük süre içinde başından geçen olayların genel bir değerlendirmesini yapan Hacı Bayram, müridi Eşrefoğlu'nun, Şeyh Hüseyin Hamavî'ye gönderilme fikrinin uygun olduğuna kanaat getirir.⁷³ Verilen izinle birlikte Hama yolculuğu başlamış olur.

---

70 . B.M. Veliyüddin, Menâkıb-ı Eşrefzâde, vk.4

71 . A. Uçman, Ö. Akıncı, Eşrefoğlu Rûmî Hayatı ve Menkıbeleri, s.16

72 . A.Uçman-Önder Akıncı, a.g.e., s.16

73 . A.H.Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s.19

2.Hüseyin Hamavî'ye İntisabı ve Sülûkta Kemâli:

Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Şâirleri adlı eserinde Yadigâr-ı Şemsî'den naklen, Eşrefoğlu'nun Hüseyin Hamavî hazretlerine gidişi ile ilgili olarak şu ifadelere yer verir: "...alâ rivayetin gördükleri rü'yada esnâ-yı mezadda Hüseyin Hamavî hazretlerinin üzerinde kaldığı, diğer rivâyete göre Cenab-ı Bayram-ı Vefî'den tarikat-ı 'âliyenin intihası var mıdır demelerine, niçe bin sene içtihad edilse terakki hasıl olsa enbiânın ayağı ucuna vâsıl olunmaz, zîrâ feyz-i ilâhî nâ-mütenâhidir, buyurmuşlardır. Bunun üzerine çaresini niyâz anlar da nesl-i pâk-i Abdü'l-kadir-i Geylânî'den hâlâ Hama'da şeref-mekân Eş-Şeyh Hüseyin hazretlerinden feyzin mukadderdir, demelerine mebnî harem-i muhteremeleriyle beraber gidip mülâki olurlar..."⁷⁴

Burada da ifade edildiği gibi, şeyhin manen ilerlemeye müsait müridini, bir başka şeyhe göndermesi âdabdandır. Bu şekilde şeyhi tarafından, Hama'ya gönderilip Şeyh Hüseyin Hamavî'ye intisâb eder.⁷⁵ Eşrefoğlu Rûmî, bu ikinci şeyhin yanında kısa zamanda, manevî terakkilere mazhar olarak icâzet almıştır.⁷⁶

Menkibelere göre Eşrefoğlu'nun Hama'ya gidişi şöyledir: Hacı Bayram'ın kızı genç hanımı Hayrû'n-nisa ve bundan olan küçük bebeği Zelihâ için bir merkep tedarik eden Abdullah, çok mütevazi ve yorucu bir yolculuğa başlar. İznik'ten Hama'ya kadar kızgın güneş altında, kendisi yürüyerek, hanımı ve bebeği merkep sırtında yollarına devam ederler. Aylarca süren meşakkatli bir yolculuktan sonra Hama'ya ulaşırlar.

Daha önce, Eşrefoğlu'nun geleceği Hacı Bayram tarafından Hüseyin Hamavî'ye bildirilmiştir. Eşrefzâde'nin Hama'ya ulaştığı gün Hac'dan dönen Şeyh Hüseyin Hamavî, çok üstün meziyetlere sahip bu yeni müridinin Hama'ya ne zaman geleceğini biliyordu. Bunun için gizlice onun hareketlerini incelemeye hazırlanmaktadır. Hac'dan döndüğü gün kendisini karşılayanlara:

74 . S.N.Ergun, Türk Şâirleri C. III, s.1367

75 . E.Cebecioğlu, Hacı Bayram-ı Vefî, s. 163

76 . K.Kufrah. "Eşrefiyye mad." İ.A., C.IV, s.397

"Gidiniz, bugün Rûm tarafından birisi geliyor, onu karşılayıp, getiriniz"! der. Rûm tarafından, yani kalenin güneyinden, Anadolu kapısından girecek misafiri beklemeye başlayanlar, o zaman şark şehirlerinde pek çok görüldüğü gibi, alem, sancak ve çerağ gibi işaretlerle kolayca tanıyabilecekleri kalabalık bir cemaat beklemektedirler. Merkebi ve eski elbiseleriyle şehre giren Eşref-oğlu, bunların yanından geçip yoluna devam eder. Bekledikleri zat yanlarından geçtiği halde onu tanıyamazlar. Çünkü Eşrefzâde görünüş olarak tahayyül ettikleri özellikte değildir.

Şeyh Hüseyin Hamavî'yi dergâhında bulan Eşrefoğlu, şeyh tarafından hoş bir şekilde karşılanır. Hemen hanımı ve çocuğu, kendileri için tahsis edilen özel bir mekana yerleştirilir. Şeyh, Eşrefzâde'den İznik'te iken kırk gün içinde gördüğü ve yazdığı hadiselerin kağıdını isteyerek, aradan vakit geçmeden, kırk gün daha çile ve riyazetle i'tikafa çekilmeye davet eder. Bunun için, hemen bu yeni müridi bir hücreye kapatır. Şeyh Hüseyin Hamavî, Eşrefoğlu'yla ilk karşılatışında ona Rûmî⁷⁷ diye hitap etmiş ve bu hitap tarzı Eşrefoğlu'nun çok hoşuna gitmiştir. H.Hamavî, bundan sonra ona hep Rûmî diye hitap etmiştir. Şâir de ikinci bir mahlas olarak kendisine bu hitap tarzını seçmiş ve yer yer şiirlerinde Rûmî mahlasını kullanmıştır.

Bu kadar uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra tekrar sıkı bir riyazet altında yeniden çilehaneye kapanıp bütün vaktini halvetin gerektirdiği zikir ve Allah'ı düşünmekle geçiren Eşrefoğlu, bu yeni vaziyete de intibak eder. Az yemek, az uyumak ve az konuşmayı kendine prensip edinen Eşrefoğlu, bütün zamanını, zikrin gereği zihnini bir noktaya teksif (contcentration dide'e) ederek mücerred olan tasavvuf hakikatlarını düşünmekle geçirir. Önüne getirilen yi-

---

77. Asaf Hâlet Çelebi, Hanmer Purgstall'ın Geshichte der Ottomanischer Gedichtkunst (C.IV, s.43) adlı eserinde Eşrefzâde Rûmî adını "Des sohn des Edelesten der Grieche: Rûmların en asilinin oğlu" şeklinde kaydettiğini söyler. Yazarın bu ismi, "Eşref-zâdegân-ı Rûm: Rûmların asılsadelerinin en şerefliilerinden" şeklinde anladığı tahmin olunmaktadır. Bu ismin, ifade edilen anlama gelmediği gayet açıktır. Bu konuda bkz. A. Hâlet Çelebi, Eşrefoğlu Divânı s. 23

yeceklerin pek az miktarıyla yetinerek, otuz gün geçtikten sonra hiç bir şey kabul etmez.

Artık Eşrefoğlu "Lâhut (ilâhî, manevî âlem) denizinde boğulup kalmış bir vaziyettedir.⁷⁸ Bir akşam, Eşrefoğlu'nun bulunduğu hücreye bir bulamaç kâsesiyle giren dervişlerden biri, Eşrefoğlu'nu duvara dayanmış, gözleri kapalı hareketsiz bir vaziyette görünce, ölmüş zannederek, telaşlı ve heyecanlı bir şekilde koşarak şeyhine gelir ve durumu anlatır. Şeyh Hüseyin hiç bir şey olmamış gibi gayet soğuk kanlı davranır ve tekrar hücreyi kapattırarak anahtarını alır. Şeyh, Eşrefoğlu'nu ne şekilde olursa olsun kırk günden önce hücreden çıkarmamaya kesin kararlıdır.

Bu durum Şeyh Hüseyin'in dergâhında çeşitli dedikodulara sebebiyet verir. Müridler, "Şeyh Efendi ölüyü hapsedip defnettirmiyor" şeklinde kendi aralarında durumun kritiğini yaparlar. Şeyh Efendi bütün bu dedikoduları duymazlıktan gelir. Niyahet kırk gün (erbâin) tamamlanır. Bunun üzerine şeyh Efendi şöyle buyurur:

- Gelin imdi ey dervişân, vâdemiz encâm buldu : Rûmî'yi erbâinden .⁷⁹
ihrac idelüm.

Dervişler halvethanenin kapısına gelirler. Şeyh Efendi dervişlere Allah'ı zikretmelerini emir buyurur. Onlar da bir miktar zikrettikten sonra Şeyh hazretleri dua ederek kapıyı açarlar. Eşrefoğlu, aynı vaziyette; duvara yaslanmış, istiğrak ve vecd içinde sapsarı, gözleri kapalı ve solukları kesilmiş bir görünüşte bulunmaktadır. Şeyh kendisine yaklaşıp kulağına şöyle seslenir:

78 . A.H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s. 23 'ten naklen : Tabibzâde Mehmed Şükrü Efendi, Silsilenâme-i Turûk-ı Âliye, Müellifin el yazısı ile olan tek nüshası Üsküdar Selim Ağa Aziz Hüdâî Efendi Kütüphanesinde, No : 122, vk, 78

79 . Kırk gün müddetle halvete girmek, bu müddet zarfında hiç bir sebep ve vesile ile dışarı çıkmamak, yani ihtiyarî bir hapisle nefsinin hücreye hapsederek daima zikir ve ibadetle meşgul olmak. Yüksek hakikatleri kavrayabilmek için masivâyı terk etmek ve bütün zihni faaliyetleri, yalnız bir tek olan hakikat mefhumunu üzerine (Hu:O:Allah) teksif etmek.

- Ya Rûmî Hû, veya Rûmî kalk. Birinci ve ikinci çağrışta cevap gelmez. Üçüncü çağrışta ise Eşrefoğlu:

- Lebbeyk (buyrun) sultanım, bize kıydınız! diyerek kalkar.

Bu şekilde, kırk günlük çile süresi tamamlanmış olur. Eşrefoğlu İlm-i batın* * yolunda kırk gün gibi kısa bir zamanda, oldukça çetin engelleri başarıyla aşmıştır. Bu durum karşısında Şeyh Hüseyin ona Kadîrî tarikatının temsilciliğini verir. Gideceği yerde, kendi tarikatı adına irşada memur edilir. Buna alamet olarak ellerine tarikatın sembolleri olan, Alem (Bayrak), Çırağ (Meşale), Seccade, Asa, Tac verilmiştir. Hamavî, ona bu emanetleri verdikten sonra:

- Rûmî! Bir memlekette iki padişah olmaz. Git seni vatanına istihlaf (vekil tayin) ettim! diyerek İznik'e gönderir.

Bu garib adamın arkasından buradaki bazı tarikat uluları bir takım dedikodular çıkarırlar. Kendileri yıllardan beri tekkede hizmet ettikleri halde henüz şeyhin himmetine mazhar olamamışlardır. Eşrefoğlu ise kısa sürede şeyhin himmetine mazhar olmuştur. Bu durum şeyhin tekkesindeki diğer müridleri şaşırır. Ve Eşrefoğlu hakkında aşağılayıcı sözler söylemeye başlarlar.

Bursalı Mehmed Veliyyüddin Efendi Menâkıbında, şâir Eşrefoğlu'nun Şeyh Hüseyin Hamavî tarafından kemâli'nin anlaşılması için ne suretle imtihan edildiğini ve meşhur Hz. İsmail ve Zemzem menkıbesine benzer bir keramet gösterdiğini, teferruatıyla şöyle ifade etmektedir:

Amma azizin kudemadan olan fukarası derler ki :

- Bize bu kadar zamandır şeyhin hizmetindeyiz bize himmet yok. Rûmî'ye kırk gün içinde himmet edip icazet verdi.

Kalp kulağıyla bunları duyan Şeyh Efendi, adamlar gönderip Eşrefoğlu'nu geri çağırır. Yanlarında tarikatın diğer müridleri de olduğu halde, Eşrefoğlu'nun bazı kerametlerini birlikte temaşa ederler. Mehmed Veliyyüddin Bursavî'nin Menâkıb-ı Eşrefzâde'sindeki bu keramet şöyledir:

Şeyh Efendi müridleriyle birlikte bir sahraya çıkar. Müridlerinden su ister. Müridler su için her tarafı aradıkları halde su bulamazlar. Bunun üzerine

---

* Gizli Sırlar ilmi, esrâr-ı ilâhiyye, tasavvufî ilimler

Şeyh Efendi, misafir olmasına rağmen Eşrefoğlu'yu su bulmak için görevlendirir. Eşrefoğlu, su için Allah'a dua ve secde eder. Secdeden kalktıktan sonra secde mekanından su akmaya başlar. Eşrefzâde bu mübarek sudan bir tas alarak şeyhine ikram eder. Şeyh, diğer dervişlere hitaben:

- Su yoktur demiştiniz, bakın Rûmî suyu buldu. Onlar da bakarlar ki yerden su fışkırıyor. Bu keramete şahit olan fukara Rûmî'nin kemal ve marifetini daha iyi anlamış olurlar.

İkinci defa veda edip yola çıkarken Eşrefoğlu'na Şeyh Hüseyin şunları söyler:

- "Rûmî, cümle Rûm erenlerinin nihayetine yetişip bize geldin; eğer seyr ü sulûkta bizim nihayetimize yetişmek istersen, var yedi seneye dek her günde yedişer siyah üzümle mücahede ve riyazet eyle!"⁸⁰

Şeyh Hüseyin, Eşrefoğlu ayrılırken arkasından hayran hayran bakar. Dervişleri neden bu şekilde nazar ettiklerini sorarlar.

Şeyh Efendi onlara şu cevabı verir:

- "Bir bahr-ı muhitmiş; neyim varsa çekip kendine aldı."⁸¹

Hüseyin Hamavî'nin dergâhına yayan olarak varan Eşrefoğlu, manevî terbiyesi sırasında hiç bir zaman şikayet etmemiştir. Buradaki vazifesi sona erdiği zaman hayli üzülmüştür. Şeyhi onu, bu sebeple iç rahatlığıyla İznik'e halkı irşad etmek için göndermiştir.

---

80 . B.M. Veliyyüddin, Menâkıb-ı Eşrefzâde, vk.9, çev. A. Uçman-Ö. Akıncı, s.20

81 . B.M. Veliyyüddin, a.g.e., vk.9, çev. A. Uçman- Ö. Akıncı, s.20-21

3.Halkı İrşadı :

Bulunduğu toplum içinde etkili rol alan şâir, bir mürşid olarak, daima halka doğru yolu göstermiş ve onları ehl-i sünnete uygun olmayan çeşitli tasavvufî ekoller konusunda uyarmıştır. Etrafındaki insanlara iyiliği ve güzeli tavsiye etmiş ve o günün şartları içerisinde toplum huzurunun sağlamlasında önemli bir görevi yerine getirmiştir.

Anadolu'da tasavvuf cerayanının revaçta olduğu bir zamanda irşad faaliyetine başlayan Eşrefoğlu, insanın terbiyesi ve yetiştirilmesi konularındaki fikirleriyle de tanınır. Eşrefoğlu'na göre en büyük eser, yetişmiş insandır. Şâirin bu noktadaki çalışmaları, Anadolu insanı tarafından takdir edilerek büyük bir saygı ve sevgiyle karşılanmıştır.

Tabibzâde Mehmed Şükrü Efendi'nin Silsilenâme-i Turûk-ı Âliye adlı eserinde, Eşrefoğlu Rûmî'nin Tarikat Silsilesi şöyle gösterilmiştir:

"Abdülkadir Geylani Muhyiddin (Ölümü Hicri 561)

Oğlu Şemseddin Muhammed

Oğlu Hüsameddin

Oğlu Şehabeddin Ahmed

Oğlu Hüseyin Hamevî

Abdullah İbn Eşrefi'r-Rûmî el İznikî (H.874)

Sinan Bursavî

Muslihiddin Bilecikî

Şeyh Hamdullah kerime-zâde-i ibn Eşref ibn Abdürrahim Tirsî (1012)

Oğulları Muhammed Halil Bursavî (1025) ve mesnevihân can-âlem-i Üsküdârî (1017)

Şeyh Hamdullah'ın oğlu Şeyh Ali Sırrî (1046)

Oğulları Muhammed (1060)/Onun tek oğlu Receb (1068)/,Seyyid Abdullah (1104), Lütfullah (1104), Hamdî-i sâni (1069)

Seyyid Abdullah'ın oğulları Seyyid Muhyiddin, Seyyid Avnullah

Lütfullah'ın oğlu Ali Eşref-i sâni (1109)

Hamd-i Sâni'nin oğlu Ahmed (1106)

Oğlu Abdullah (1143)

Eşref-i Sâni'nin oğulları Abdullah-İznik'te (1147) Ahmed İzzeddin Bursavî (1153)-Bursa'da medfun, Şerafeddin (1146) Muhyiddin-Gemlik'te (1146)

Abdullah'ın silsilesi :

Oğlu Abdulkadir Sırrî (1176)

Seyyid Muhyiddin Sırrî (1205)

Oğlu Şeyh Abdülkerim Kerameddin

Abdülkerim Kerameddin (1228)

Mehmed İzzeddin Bursavî'nin oğulları: Musa (1153) Muhammed, Abdülkadir Bursavî (1202), Eşref (1176)

Şerafeddin'in oğulları: Muhammed Rıza, Seyyid Abdüsselam, Avnullah (1155)

Avnullah'ın oğlu Habib

Abdulkadir Bursavî'nin silsilesi:

Şeyh Ahmed Ziyaeddin İbn Şeyh Fahreddin

Oğlu Şeyh Muhammed Fahreddin (1227)"82

Başka bir kaynakta da Eşrefoğlu Rûmî'ye kadarki tarikat silsilesi şu şekilde kayıtlıdır:

"1. Hz. Pir Sultan Seyyid Abdü'l-kadir

2. Hz. Seyyid Şemseddin bin Hz. Abdülkadir

3. Şeyh Seyyid Hüsâmeddin Şefik b. Şemseddin

4. Şeyh Seyyid Ahmet bin Şihabeddin b. Hüsâmeddin

5. Şeyh Seyyid Alâeddin b. Şihabeddin

6. Şeyh Seyyid el-Hamavî b. Şihabeddin

7. Pir-i Sâni Şeyh Eşrefzâde Seyyid Abdullah er-Rûmî"83

Eşrefoğlu Rûmî, son asırlarda yetişen mutasavvıflar tarafından Eşrefilik tarikatının kurucusu sayılmaktadır. Gerçi kendisi böyle bir tarikat kurmamıştır; fakat Halvetî ve Kadirî'lerin zikir tarzlarını mezcederek yeni bir ayin şekli meydana getirmesi, bu müessislik ünvanının kendisine izafe edilmesine sebep olmuştur. Müridleri ve bunların mensupları da Eşrefiliği yeni bir tarikat şubesi olarak yaymışlardır. Bununla beraber gerek Eşrefoğlu, gerekse Eşrefiliğin mensupları, Abdulkadir Geylânî'nin tarikatına daima bağlı

82 . A. Uçman-Ö. Akıncı, Eşrefoğlu Rûmî.Hayatı-Menkıbeleri-Şiirleri, s.158

83 . H. Vassâf, Sefine-i Evliyâ,s.99

kalmışlardır.⁸⁴ Eşrefoğlu'nun bu ma'ruf mutasavvıfa (A.Geylânî) intisabını bildiren bir takım manzumeler kaleme alması bunu açık olarak gösterir.⁸⁵

Eşrefoğlu, devrinde ve daha sonraki zamanlarda büyük bir velî olarak tanındı. Hakkında bir takım menkıbeler vücûda getirildi. Zaten şâirin hayatını geniş ölçüde, bu menkıbeler yardımıyla öğrenmiş bulunuyoruz.⁸⁶ Eşrefoğlu'na izafe edilen Eşrefilik tarikatı İstanbul'da ve Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yayıldı. Devrinin tanınmış birçok şahsiyetleri kendisine intisab etmişlerdir. Eşrefzâde ailesi, asırlarca bu tarikatın yayılması hususunda gayret sarfettiler.⁸⁷ Hatta o devrin sadrazamlarından Mahmut Paşa'nın Eşrefoğlu Rûmî'nin kurduğu Eşrefiyye tarikatına intisab ettiği bilinmektedir.⁸⁸ Fuat Bayramoğlu bu hususla ilgili bir belge bulunmadığını söyler.⁸⁹ Şimdi bu tarikatın, geniş kitlelere nasıl yayıldığını kısaca görelim:

Eşrefoğlu, irşadla görevlendirildiği halde; büyük saygı ve sevgi gördüğü Hama'dan İznik'e döndükten sonra gizli ve gösterişten uzak bir hayat yaşamaya başlamıştı. Bu hal tam bir fakir ve fena haliydi. Meşrebi itibariyle Melamî olan Eşrefoğlu, halk tarafından hor ve hakir görülmeye başlanmıştı. Eşrefoğlu'nun bu hali kısa bir süre böyle devam etti.

Kaynaklarda ismi geçmeyen, Eşrefoğlu'nu tanıyan ve onun şöhretini işiten birisinin Hama'dan İznik'e gelmesiyle durum değişti. Bu kişi Eşref-

84 . S.N. Ergun, Türk Şâirleri, C.III, s.1367

85 . Çalışmamızın Metin bölümü (Divân), 142, 62, 63, 64. şiirler

86 . Menâkıb-ı Eşrefzâde İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nu: 270; Eyüp Hüsrev Paşa Kütüphanesi Nu: 185; Baldırzâde, Menkıbe-i Hazret-i Sultan Eşrefzâde'-i Rûmî, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Bl., No: 2673/35; Ayrıca, bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Orhan Köprülü, Tarih Kaynak olarak XV. Yüzyıl, Menâkıbnâmeleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bl. Basılmamış Doktora Tezi, 1951, Tarih Semineri Kütüphanesi No. 50.

87 . S.N.Ergun, Türk Şâirleri, s.1368

88 . K.Kufralı, Eşrefiyye mad.", İ.A., C.IV, s.397

89 . F.Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Velî, C.I, s.27

oğlu'nun Hama'da başından geçenleri, Şeyh Hüseyin Hamavî'nin yanındaki mümtaz yerini ve kerametlerini halka anlatmaya başladı. Bundan sonra halkın Eşrefoğlu'na olan bakışları değişti. İznik halkı böylesine üstün özelliklere sahip Eşrefoğlu'na aşırı hürmet göstermeye başladılar. Ve itibarı birden bire yükseldi. Eşrefoğlu kendisine gösterilen bu teveccühten rahatsız olsa gerektir ki halka izini kaybettirerek, şehirden uzaklaşıp Tirse dağlarına kaçır ve dağlarda yalnız başına dolaşmaya başlar. Halktan uzak tam bir inziva hayatına devam eden Eşrefoğlu, böyle kararsız başı boş dolaşırken, onu tanımayan ve niçin böyle dolaştığını merak eden bir köylü yolcu, Eşrefoğlu'na yaklaşıp, kim olduğunu ve neden bu vaziyette dolaştığını sorar. Eşrefoğlu:

- Kaçkın bir kulum, cevabını verir. Bunun üzerine, kaçkın kelimesini kaçak manasında anlayan bu köylü onu subaşına teslim ettiği taktirde alacağı mükafatı düşünerek, zorla evine getirir. Eşrefoğlu bu adamın münasebetsiz tavırlarına fazla itiraz etmez. Teslimiyet içinde ona uyar. Bunda bir hikmet olmalı diye düşünür. Fakir bir çiftçi olan bu adam, Eşrefoğlu'nu evde bırakarak kendisi çift sürmeye gitmiş ve dönüşte onu alarak subaşıya götürmeye niyet etmiştir. Çiftçinin annesi, Eşrefoğlu'na yemek yedirmiş ve abdest alması için su getirmiştir. Namaz kıldıktan sonra Eşrefoğlu'nun zikir sesleri bu kadını hayret içinde bırakır.

Ve Eşrefzâdeye şu soruyu sorar:

- İznik'te bir derviş varmış; halk başlangıçta tahkir etmişler, sonra hürmet göstermeye başlayınca kaybolmuş; söyle Allah aşkına sen o derviş misin? Hayatında hiç yalan söylemeyen Abdullah, durumu gizlemeyince kadın onun ayaklarına kapanıp, kendisine mürid olmak istemiş. Oğlu da eve dönünce hakikatı öğrenmiş ve kusurunun affedilmesini istemiştir. Bunlar, Eşrefoğlu tarafından müridliğe kabul edilerek, büyük ermişin ilk müridleri olmuşlardır.⁹⁰ İlk müridi olan bu köylü, şeyhi Eşrefoğlu'na, Pınarbaşı Deresi civarında bir tekke inşa eder. Eşrefoğlu, bu tekkede, Kadirîliğin bir kolu olan ve kendisinin kurduğu Eşrefiliği yayarak müridler yetiştirmeye başlar.

Eşrefoğlu, müridinden öğrendiklerini, zaman zaman kendi inanış ve anlayışına göre çeşitli yorumlara tabi tutar. Bu durum bütün tasavvuf ehli için

---

90 . B.M.Veliyyüddin, Menâkıb-ı Eşrefzâde vk.10,cev. A. Uçman-Ö. Akıncı,s. 23

geçerlidir. Yeni şeyhin kendi inanış ve anlayışı çerçevesindeki çeşitli yorumlardan bazen aynı tarikatın türlü kollarının ortaya çıktığı görülür.⁹¹ Eşrefiliğin ortaya çıkışı da bu şekilde olmuştur. Bu kolun, Kadîrî tarikatından çok farklı tarafları yoktur.

Büyük mürşid, bir taraftan halkı irşad ediyor bir taraftan da değişik rüyalar görüyordu. Büyük bir ağacın altında istiğraktan mesuttu. İdlâl etmeğe gelen kuvvet ona görünüyor, dünyanın güzelliklerini göstererek haramları helal gösteriyordu. Kemâlin zirvesinde bulunan Eşrefoğlu, kendisini dalaletle götürmek isteyen bu kuvveti tanıyarak yanından kovdu.⁹²

Eşrefoğlu, tekkesini kurarak halkı irşada başladıktan sonra önceki halinden çok daha değişik görünür. İlahîleriyle coşarak halkı irşada davet eder. Divânındaki şiirlerinin çoğunu halkı irşat makamında söylemiştir. Çalışmamızın III.Bölümü'nde (Eşrefoğlu Divânında Dinî ve Tasavvufî unsurlar) bu konu üzerinde durulacaktır.Şâirin ünü, İznik'ten başka Bursa ve civar şehirleri de kaplamıştır.Saray çevresinde de tanınmış ve devlet büyükleri tarafından kendisine hürmet edilmiştir. Daha önce bahsettiğimiz gibi müridi Sadrazam Mahmut Paşa⁹³ hayatının sonuna kadar Pınarbaşı'ndaki tekkesinden ayrılmaz.⁹⁴

Eşrefiyye tarikatı, Emir Sultan'ın tarikatı ile Bayramiye ve Kadîrî tarikatlarının mezcedilmesinden meydana gelmiştir. Bu tarikatların adabına ilave olarak, teberrüken altı sene Davudî Savm'a devam ederek, mümkün mer-tebe halk ile görüşmemek, evrâda ve sünnete ittiba etmek şart koşulur. Sâlik devamlı oruç tutmayabilir ise de, muhakkak erba'in çıkarmalıdır. Nefis müca-hedesi ve riyazet, riâyet edilecek edeblerin başında gelir. Tarikatın bu mezcî şekli, mensuplarının taclarında da ifade edilmiştir.⁹⁵ Hüseyin Hamavî'ye git-

91 . F.Bayramoğlu, Hacı Bayram-ı Veli, C.I, s.64

92 . A.H.Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s.32

93 K.Kufralı, "Eşrefiye mad." İ.A, C.IV, s.32

94 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Menâkıb-ı Mahmud Paşa, Ayasofya Kütüphanesi, No.1940, vk.82

95 K.Kufralı, "Eşrefiyye mad.", İ.A., C.IV, s.397

meden önce Eşrefoğlu'nun başında tabîî pîrinin, yani Hacı Bayram Veli'nin tacı bulunuyordu.(Her tarikatın kendine has bir tacı vardır. Bir tarikata mensup sâlikler bu taclardan kolaylıkla tanınabilir.) H.Hamavî, onun bu tacı muhafaza etmesini yalnız bir gül yerine bir terk (dilim) daha ilave etmesini isteyerek kendisinin de sahib-i sikke olan bir pîr olduğunu müjdelemişti. Böylece tacedeki dilim adedi yedi olmuştu. Keçeden yapılan bu Eşrefiye tacındaki yedi bölüm, yedi göğe işaret şeklinde tefsir edilir.⁹⁶

Eşrefoğlu, kendisine tatbik edilen sıkı riyazet ve perhizi en yakın mensuplarına tavsiye ve tatbik ederek, onların yetişmesine yardımcı olmuştur. Kendisinden sonra yerine geçecek olan Abdürrahim Tırsî'yi iyi bir şekilde yetiştirmiştir. Bu zât İznik civarında Tırse Köyü'ne imamlik yaparken Eşrefoğlu'nu tanımıştır. Fıkıh ilmine iyice vakıf olan A. Tırsî, Eşrefoğlu'nun kızı Zeliha ile evlenir. Bundan (Zeliha hatun) tarikatın üçüncü postnişini Pir Hamdullah doğar.

Zaman zaman inzivaya çekilen Eşrefoğlu daima saray çevresinden uzak kalmayı tercih etmiştir. Menâkıb-ı Eşrefzâde'de zikredilen şu hadise şâirin bu özelliğine işaret etmektedir. "Rivayete göre İstanbul'da oturan Fatih Sultan Mehmed'in annesi Mükrimе Sultan'ın dilinde gangren hastalığı meydana gelir. Padişahın fermanının okunduğu topraklar üzerinde ne kadar doktor varsa bu derde şifa bulmaları için getirilir, fakat hiç biri, kadıncağızı bu derden kurtaramazlar. Yine aynı topraklar üzerinden, bu kez nefeslerinden medet umulanlar getirilir, yine çare bulunamaz. Sonunda, önceleri İznik'te bulunmuş ve Eşrefoğlu'nun şöhretini duymuş saray çavuşlarından biri, Padişahın vezirine İznik'teki evliyaya da başvurmalarını söyler.

Eşrefoğlu'na haber ulaştırılır, o ise izn-i ilâhi yoktur, gidemem! diye karşılık verir. Padişah'ın ısrarıyla bir kez daha haber gönderilince, yine aynı karşılığı verir. Bu defa Padişah iyice kızar ve gidin katl edin! diye emreder.

Saray kapıcıları Eşrefoğlu'nu şarapla boğmaya giderler. Yanlarına şarap tulumları olduğu halde dergâha varan kapıcılara Eşrefoğlu öyle heybetli bir şekilde görülür ki, hepsi korkudan kaçmaya başlarlar. Bu arada, unuttukları tulumlar içindeki şarapların da Hazret'in nazarıyla bembeyaz bir bal haline

---

96 K.Kufralı. "Eşrefiye mad.", İ.A., C.IV. s.397

geldiği görülür. Kaçmaya kalkan kapıcıları yakalatan Eşrefoğlu, artık izni ilâhi çıktığını ve gidebileceğini bildirir.

Padişah tarafından Karamürsel'e bir kadırğa gönderilerek büyük velî İstanbul'a getirilir. Saray erkanının ikazlarına rağmen Fatih, tâ Demirkapı'ya Eşrefoğlu'nu karşılamaya çıkar. Buluştuğlarında, daha önce yapmış olduğu edepsizliğin bağışlanmasını rica eder, dualar talep eder. Büyük velî Padişah'ın validesini iyileştirdikten sonra kalkıp tekrar geri, İznik'e gelir. Padişah'ın vermiş olduğu paraları da, daha saray kapısında rast geldiği kimselere dağıtır.

Menâkıb'da, onun İznik'e, yâranlarının yanına dönünce ellerini kaldırıp:

Sultanları bizim kalbimizden, bizi Sultanların kalbinden çıkar! diye dua ettiği kaydedilir.⁹⁷ Bir tarikat kurucusu olarak; daima halkı irşad etmek temel hedefi olmuştur. Tarikatı, Sünnî ve Türkleştirilmiş gerçek bir müslüman tarikatıydı. Şâir, bu gayeleri gerçekleştirebilmek için şu ilkelerden hiç tâviz vermemiştir: 1) Sünnilik,2) Yerlilik,3) Devletin sürekliliği.

Eşrefoğlu,devletin başı olan hükümdarın tarikata girmemesini ve bunun yanında herkese eşit muamele yapılmasını ister. Dünya işlerinin dinle ahenkli bir şekilde yürütülmesini istediği için mümkün olduğu kadar yöneticilerle diyalog içine girmemeye gayret etmiştir. Buna karşılık, halkı irşad için ömrünün son yıllarına kadar büyük bir gayret sarfettiğini kaynaklar zikretmektedirler. Kadirî tarikatının mensupları arasında Eşrefoğlu'na verilen Pîr-i sâni (ikinci şeyh) ünvanı bir vadide yaptığı davet neticesinde tahakkuk etmiştir.⁹⁸ Asaf Hâlet Çelebi,(Menâkıb-ı Mahmud Paşa s. 826'dan naklen) Vezir Mahmud Paşa'nın, Eşrefoğlu'nun müridlerinden olduğunu zikreder.⁹⁹

Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Şâirleri adlı eserinde Müverrih Âlî'nin Eşrefoğlu hakkında yanlış bilgiler verdiğini söylüyor. Âlî, Kühü'l-ahbar adlı eserinde Eşrefoğlu Rûmî'yi Kalenderî ve Bâtunî göstermek istemiştir. S.N.Ergun, bu konuda Kühü'l-ahbar'da yer alan şu ifadelerin tarihî vesikalara

97 B.M.Veliyyüddin, Menâkıb-ı Eşrefzâde, vk. 12-14,çev. A. Uçman - Ö. Akıncı, s. 24-25

98 A.H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s. 40

99 A.H.Çelebi, a.g.e., s.38

istinat etmediğini söyler: "İlm-i tasavvufa meyl idüp zümre-i sofıyyun ile ihtilat itdi. Ba'dehu seyahat niyyeti ile etrâf-ı âlemi geşt itmekle Kalenderler ile ülfet eyledi. Hâh u nâ-gâh bil-cebr-i ve'l ikrah tâife-i Kalenderân kendüyi ahz eylediler. İnkırâz-ı ömrüne dek yanlarından salıvermediler. Esasen Âlî, şâir hakkında etraflı, belgelere istinat eden bilgi elde edemeyince, muhalifleri tarafından uydurulan bu asılsız habere eserinde yer vermiştir. Bu konuda yanlış bir rivayet de Sırrî Abdulkadir'in Sırru'd-deverân adlı eserinde mevcuttur: Eşrefoğlu, Hama'ya giderken yolda Hacı Bektâş-ı Velî'ye rastlamış, kendisine bir keçe hediye etmiş, O da bunu daha sonra, Hüseyin Hamavî'nin tensibiyle başına taç yapmış."¹⁰⁰

Tarihen bu iki zatın buluşmasına imkan bulunmadığı cihetle bu rivayetin de esassız olduğu meydandadır. Fakat bütün isnâtlar onun aleyhinde bazı zümrelerin mevcut olduğunu göstermektedir. Bu zümreler Eşrefoğlu Rûmî'yi Kalenderî, Bektaşî olarak tanımak istemişlerdir.

S.N.Ergun aynı eserinde, şâir hakkında ortaya atılan çeşitli düşünceleri şu şekilde dile getirir: "Mütekelimîn mesleğini ihtiyar eden âlimler de muhakkak ki bazı manzumeleri hakkında itirazlar serdetmişlerdir. Bilhassa:

Tecellî şevk-i dîdaruñ beni mest eyledi hayrân
Ene'l-hağ sırrını cānum anuñçün kılmadum pinhân
(85/1)

matlı manzumesi epeyce tenkidlere maruz kalmıştır. Köstendilli Süleyman Efendi'nin Bahrü'l-velâye adlı eserindeki şu menkıbe bu noktadan ehemniyetlidir.

"Kerâmâtı dillerde dâstan ve havârik-ı âdâtı elsine-i nâsta râygândır. Mervîdir ki şol gazeldeki

Çürümüş tenlere eger bir kez dirsem bî-iznî kum
Yalın ayak başı açuk kamusı turalar 'üryân
(85/8)

100 . S.N.Ergun, Türk Şâirleri, C.III, s.1369

Beytini sultân-ı vaktin muhâlifler nazarına iriştirirler. Sultan dahi şeyhi getürdüp beyti göstermiş ve bunu sen mi dedin demiş. Şeyh buyurmuş ki belî ben dedim. Sultan demiş ki sen bunu dediğin gibi etmeğe kadirmisin? Şeyh demiş ki hâcet düşerse Hak taâlâ kadîrdır ki tasdik eyleye. Emîr demiş ki elbette şimdi seninle kabristâna varup sen bu da'vânı icrâ edersin veyahud ben bu da'vânın ahkâmını sende icrâ ederim deyüp mezâristâna cem'-i kesîr ve cemm-i gafir gidüp şeyh bir kere "Eyyühelmevâtü Kum bi izn-i Mevlâ deyince bunca mevtâ kubûrlarından üryan ve ser-gerdan ol mezâristan ak baş kara baş bostana dönünce pâdişâhın aklı başından gidüp cümle halâk yüzleri üzerine yıkılıp kalırlar. Şeyh tekrâr mûtû ve'terhû deyince âlem eski haline gelüp her kes mütehayyir ve medhuş olup pâdişâh ef'alüne nâdim olup envâ'-ı ikrâm ve tevâzu' ile özürler dileyüp şeyhin derece-i kemâli zâhir olur. Eluhdetü aler-râvî.

Bu menkîbede bahsedilen manzume ile şâirin diğeri bir takım manzumeleri, mutasavvıflarca Cem makamında söylenilmiş telâkki edilmektedir. Bu telâkkiye göre, herhangi bir mutasavvıfın lisanından o manzumeyi söyleyen Hakk'ın kendisidir. Bu şiirler hiç bir iddia mahsulü değildir. Bu hali iktisab eden zat, tasavvufî tâbirle Hak ile Hak olmuştur. Ve bu nevi şathiyyati yalnız Eşrefoğlu değil, bir çok müteşerri mutasavvıflar da vücude getirmişlerdir."¹⁰¹

Bütün bu itirazlara rağmen Eşrefoğlu, sünnî akidelere sahip tarikat mensubları arasında Kadîrlîğin Türkiye'de mümessili olarak tanınmış ve Eâzim-i evliyâullahtan (Allah'ın büyük velilerinden) addedilerek takdir edilmiştir. Hayatında hem halka yol göstermekle uğraşmış, hem de düşüncelerini ve kurduğu Eşrefîlik tarikatının temel esaslarını anlatan eserler yazarak, ölümünden sonra tarikatın canlı bir şekilde devamını sağlamıştır.

---

101 S.N.Ergun,a.g.e.,s.1369

4.Vefâtı,Türbesi ve Halifeleri:

Halen İznik'te medfun olan Eşrefoğlu'nun türbesinin kapısında "Eşrefzâde 'azm-i cinân eyledi" mısra'ının ebced hesabıyla açık olarak gösterdiği gibi Eşrefoğlu Rûmî h. 874/m. 1469 tarihinde,120 yaşında fâni alemde ebedi aleme göç etmiştir.Kaynaklar ölümüyle ilgili değişik tarihler vermekle birlikte, yukarıdaki mısra önemli bir delil olarak gösterilmektedir. 102 Tercümetü'l-meşâyihin'de h. 899/m. 1493'te vefat ettiği kayıtlı ise de onun h. 874/m.1469 da irtihal ettiği hakkındaki rivayet,hakikata daha uygun olur. 103

Muhammed Şemseddin, Yâdigâr-ı Şemsî adlı eserinde şâirin ölüm tarihi ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: "Tarih-i irtihallerinde ihtilaf olunmuş, ekser menâkıblarda, Kamusu'l-alâm, lügat-ı târihiye, Mir'atü't-turûk gibi eserler h. 899/m. 1493 tarihini gösteriyor. Türbe-i şeriflerinde olan Eşrefzâde 'azm-i cinân eyledi şeklindeki tarihi mısra'ı h. 874/m. 1469'u gösteriyor. Bursa'da müteşekkil tarih encümeni şubesinde bulunduğum zaman bazı tetkikat icrası için evkaf dairesinde bulunan vakfiyelere bakarken, Sultan Bâyezid Vefî'nin vâlîde-i muhteremleri Mükerrreme Hatun'un inşa ettirdiği câmi-i şerîf ve türbe-i münîfin inşâsıyla bazı vakıf tahsisine dair bir vakfiye gördüm ki h. 890/m.1485 senesi Ramazanı evvelinde tahrir olunmuştur. Mezkûr vakfiyede İznik'te defn-i hâk-i itr-nâk Eşrefzâde Hazretleri denilüp, şu halde Cenâb-ı pîrin h. 890/m. 1485 tarihinden evvel irtihal buyurdıkları ve bundan dolayı h. 874/m. 1469 senesinde vefat ettiği rivayetinin, gerçeğe daha uygun olduğu anlaşılıyor." 104

H.Vassâf'ın Sefîne-i Evliyâ'sında da Eşrefoğlu'nun ölüm tarihi ile ilgili olarak şu ifade vardır: " 120 sene yaşadıktan sonra h. 874 / m. 1469'da vefat etmiştir. İznik'te mükellef bir türbe-i şerîf ve bir câmi-i münîf ve hucurât inşa olunmuş ve son zamana kadar umrânını (sağlamlığını) muhafaza etmiş iken,

102 . Bursalı Mehmet Tahir Efendi,Osmanlı Müellifleri, İstanbul,1974,s. 94

103 . S.N.Ergun,Türk Şâirleri, C.III, s.1368

104 . Muhammed Şemseddin, Yâdigâr-ı Şemsî, Bursa, 1332, s.73'ten naklen S.N.Ergun, Türk Şâirleri, C.III, s.1368.

Yunanlıların İznik'i istilâlarında cümlesini topla hedm ve hâk ile yeksân (yıkıp yerle bir) edip; hattâ Hz. Pîr'in kabr-i enverlerini kazıp, içinde cephane aramış olduklarını; müteessirane bir lisân ile, Bursa'da Seyyid Úsûl Dergâhı şeyhi Abdî Efendi meşhudatına istinaden söylemiştir." 105

Yine aynı eserde, şâirin ölüm tarihi ve camiiyle ilgili olarak "Yadigâr-ı Şemsî nâm eserde, ... tarih-i irtihallerini tetkik sırasında, bunun 899 mu, yoksa 874 mü olduğu hakkında bast-ı beyân olunarak h. 874 /m. 1469 tarihinin sıhhatine hükm olunduğu görülmüştür"(106) denilmektedir. Ayrıca türbe ve Câmî'iyle ilgili olarak Yadigâr-i Şemsî'deki ifadeler aynen tekrar edilmiştir." İznik'teki türbe-i şerîfi ve câmi-i münîfi Sultan Bâyezid-i Velî'nin valideleri, Mükerrreme Hatun inşâ ettirmiş ve vakfiyeler yapmıştır.(Radıyallahu anhâ) 107 Bu bilgilere göre, Mehmed Süreyya'nın Sicill-i Osmanî'de Eşrefoğlu'nun ölüm tarihi ile ilgili olarak verdiği tarihin (899/1493) gerçeğe uygun olmadığı anlaşılmaktadır. 108

İznik'te kendi namına mensup bir câmi, türbe ve tekkesi mevcuttur. Sultan IV. Murad tarafından Irak seferi dönüşünde yeniden bina ettirilmiş 109 olan bu türbe ve câmi Yunan istilasında harap oldu. İznik'e takriben on beş kilometre uzaklıkta olan dağdaki çilehanesi de yine bu istilada tahrip edilmiştir. 110

Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi'nde, Eşrefoğlu Câmî'i ve tekkesi ile ilgili olarak şu bilgiler vardır: "E'ş-Şeyh Eşrefzâde câmi'î la'l-gûn kiremit ile mestûr, Kâşî-i çîni ile ma'mur bir câmi-i pür-nûrdur ki bizzat Eşrefoğlu derûnunda medfûndur. 111 Evliya Çelebi bu kısa ve özlü ifadesinde Eşref-

105 H. Vassâf, Seffne-i Evliyâ, s.99

106 . H.Vassâf, a.g.e., s.101

107 . H.Vassâf a.g.e., s.101

108 . Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî-Eski harflerle - İstanbul 1308, C.I, s.388

109 . M. Halid, Eşrefoğlu Dergâh Mecmuası, S 1, s.26

110 . A.H.Çelebi, Eşrefoğlu Divâm, s.42

111 Evliya Çelebi Seyahatnâme, İstanbul 1314, C.III, s.7

oğlu Câmî'nin ilk bakışta göze çarpan, kırmızı renkli kiremit ve değerli çinilerinden bahsetmiştir. Yazar ifadelerinin devamında Eşrefoğlu tekkesi ile ilgili olarak şu bilgilere yer verir: "Ammâ kutbu'l-aktâb Eşrefoğlu Tekkesi meşhûr-ı 'âfâk fukarâ ile memlû bir âsitâne-i nüh-revâkdır." 112 Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi, Eşrefoğlu Tekkesi, herkesin tanıdığı meşhur fakirlerin barındığı, dokuz kubbeli bir mekan olarak dikkatlere sunulmaktadır. Seyyah Evliya Çelebi daha sonra, şeyhin dergâhı ile ilgili olarak şu bilgileri ifade eder: "Bu âsitânenin cevânib-i erbaasında Kâşî-i çînî üzre celî hat ile Esmâ-ı hüsnâ ve sâir nukûş âraste Âsitâne-i Şeyh Rûmî, (Şeyh Rûmî'nin dergâhı) diye tarif olunmuştur ve şu beyit dahi orada yazılıdır:

Ey mürîd-i sırrı-i rûhânî olan ehl-i yakîn
Âsitân-ı şeyh-i Rûma gel ki Eşrefzâdedir. 113

Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesinde tasvir ettiği câmi ve tekke bugün mevcut değildir. Bu caminin yerine, 1950 yılından sonra yeni bir câmi yapılmıştır. Eşrefzâde'nin kabri de bu caminin avlusunda bulunmaktadır. Kabrin baş tarafında bulunan kırmızı ve siyah kavuk motifinin üzerinde eski harflerle, "Kutbu'l-ârifin e'ş-şeyh Eşrefzâde Abdullah Rûmî (K.S) yazısı vardır. Eşrefoğlu Rûmî Câmî'i'nin İznik çinileriyle süslü minaresi hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Eşrefoğlu'nun vefatından sonra İznik'te Eşrefiyye dergâhında, Hazretin dört yaşından beri yanında büyüttüğü, ölmeden önce halife tayin ettiği ve ölümünden sonra tek kızı Züleyha ile evlenerek damadı olan, Şeyh Abdürrahim Tırsî (Ö.1519) post makamına oturur.

Hüseyin Vassâf Sefîne-i Evliyâ'sında, uzun bir süre Eşrefiyye Dergâhı postunda oturan ve tasavvufî şiirleriyle tanınan Abdurrahim Tırsî'yi şöyle tanıtmaktadır:

---

112 E. Çelebi a.g.e., s.8

113 E.Çelebi a.g.e., S.9-10

"Müşârü'n-ileyhimden Şeyh Abdürrahîm-i Tırsî hazretleri, cenâb-ı Eşrefzâde'nin kerime-i muhteremesi Züleyha Hanım'ı tezevvüc etmiş, Hz. Pîr-i Sâni'ye damat olmuştur. Kayın pederlerinin vasiyeti üzerine cânîşini (halifesi) oldular. İznik'e sekiz saat mesafesi olan Tirse karyesinde Bolulu İsfendiyar-zade akrabalarından Bâyezid-i Fakîh nâm zâtın mahdûmudur. Henüz çocuk iken pederleriyle ma'an (beraber) Eşrefzâde hazretlerinin, hüsn-i nazarına mazhar olmuşlar, hatta çocuk iken Hz. Şeyh'e fevkalâde meclûb olduğundan taht-ı terbiyelerine almışlar; tahsiline itina buyurmuşlar; en sonra hilâfetle bekâm ederek (maksadına ulaşarak), şeref-i sıhriyetlerine (kızıyla evlenmeden dolayı kurulan akrabalık) mazhar kılmışlardır.

Tabiat-ı şi'riyeleri olup, divânları vardır. Kerâmât-ı 'âliyeleri menkûldür. 926/(1519) Saferinde dâr-ı cemâle intikal eylediler. Azizinin yanında defîn-i hâk-ı mağfîret kılınmıştır. Kaddasa'llahu sırrahu ¹¹⁴

Kırk sekiz sene, seccâde-nişin-i tarikat oldukları lede'l-hesab (eldeki hesaplara göre) nümâyân olmaktadır.

Araştırmacı-Yazar Sevinç Çokum, "Orhan Bey'in Armağanı İznik" isimli araştırma yazısında, Hz. Hızır ile Abdurrahim Tırsî arasında geçtiği bilinen menkıbevî bir hadiseyi ve Eşrefzâde'nin ölümüyle ilgili olarak A.Tırsî tarafından kaleme alınan bir şiirin son beyitlerini şu şekilde tesbit etmiştir:

"Eşrefzâde Rûmî hazretlerinin damadı ve talebesi olan Abdürrahim Tırsî, henüz dört yaşında bir çocukken de hocasının yanından ayrılmaz, babası alıp eve götürse, dönüp yine onun evine giderdi. Sonunda Eşrefzâde Rûmî, Abdürrahim'in babası Bâyezid-i Fakîh'e Bu masumu bize verin, talim-i ilm ü edeb edelim der. Böylece hocasına öz babası gibi sevgi ve yakınlık duyan Abdürrahim Tırsî onun tedrisine girer, her yerde yanında olur. Abdürrahim Tırsî'nin bir arzusu vardır; o da Hazret-i Hızır'ı görmek ve onunla sohbet etmek... Eşrefzâde Rûmî bu arzusunu bildiğinden bir gün onu pazara elma almağa gönderir. Abdürrahim Tırsî Hazretleri pazara varır. Aldığı elmaları makramasına doldurup yola koyulduğunda bir derviş rast gelir, derviş sorar:

-Makramanda ne var?

---

114 H. Vassâf, Seffne-i Evliyâ, çev. M.Akkuş-A.Yılmaz, s.101-102

Abdürrahim Tırsî tereddüd etmeden makramayı açar. Derviş bir elma alıp yürür gider. Abdürrahim dergâha döndüğünde elmaları hocasının önüne koyar. Eşrefzâde sultan,

-Birisi eksik, der...

Belli ki, velilik vasfından dolayı, yoldaki dervişin kim olduğunu çoktan bilmektedir. Abdürrahim,

-Yolda gelirken, elmalardan birini bir derviş alıp gitti, diye cevap verir.

-Öyleyse onun eteğine niye yapışmadın?

Abdürrahim'in yüreği bir ateşle kavrulup dağlanır...Yazıkların, üzülsün.

-Hızır Aleyhisselâm'ı görsem derdin, lâkin bilsem demezdin. Gördün ama bilemedin.

Abdürrahim Tırsî, eksikliğini bilip bu defa "Görsem,bilsem.." diye dua etmeye başlar. Nihayet bir gün Eşrefzâde Sultan, Abdürrahim, var bu gece yaylaya git, der.

O da hazırlanıp yola koyulur. Bir zaman sonra bir çeşme yanına varır. Bakar ki daha önce ondan elma alan derviş duruyor. Hemen eteğine yapışır. Bu, derviş suretinde Hızır Aleyhisselâm'dır. Hz. Hızır ona şu öğütte bulunur: Ey oğlum, sen hizmetinde olduğun zatın (Eşrefzâde Rûmî'nin) değerini bil ve onun hayır duasını al. Hz. Hızır'ın öğüdünden sonra Abdürrahim Tırsî'nin Eşrefzâde ile olan bağı daha da kuvvetlenir. Öyle ki Eşrefzâde Rûmî vefat ettiğinde her dörtlüğü onun adını tekrarlayan bir şiir yazar. Şiir Horasan'dan Eşrefzâde'yi görmeğe gelip de vefat haberiyle karşılaşmış yıkılan Horasan erlerini ve kendi duygularını bir araya getirir ki son kıtaları şöyledir:

Evliyalar ölmez imiş

Can acısın görmez imiş

Aşıkların komaz imiş

Eşrefoğlu Rûmî Sultan

Bu bîçare garip nitsün

Ağlayu, kancaru gitsin

Sensüz bu cihânı nitsün

Eşrefoğlu Rûmî Sultan

Bu Abdürrahim Tırsî

Andandır ah ü zârisi

İşler yürek pâresi

Eşrefoğlu Rûmî Sultan 115

Abdurrahim Tırsî'den sonra sırasıyla postnişin olanların isimleri Sefîne-i Evliyâ'da şöyle zikredilmiştir 116 :

- Şeyh Muslihuddin Efendî (K.S),
- Şeyh Sırrî Ali Efendi (K.S),
- Şeyh Hamdî-i Sâni Efendi (K.S),
- Şeyh Lutfullah Efendi (K.S),
- Şeyh Ahmed Efendi (K.S),
- Şeyh Eşref-i Sâni Efendi (K.S),
- Şeyh Abdullah Efendi (K.S),
- Şeyh Salih Efendi (K.S),
- Şeyh Abdü'l-kâdir Efendi (K.S),
- Şeyh Muhyiddin Efendi (K.S),
- Şeyh Şerefüddin Efendi (K.S),
- Şeyh İzzeddin Efendi (K.S),
- Şeyh Abdullah Efendi (K.S),
- Şeyh Avnullah Efendi (K.S),
- Şeyh Fahreddin Efendi (K.S),
- Şeyh Ahmed Ziyâeddin Efendi (K.S),
- Şeyh Mehmed Fahreddin Efendi (K.S),
- Şeyh Nafiz Efendi (K.S),
- Şeyh Ahmed Ziyâeddin Efendi (K.S).

---

115 Sevinç Çokum, "Orhan Bey'in Armağanı İznik", Türkiye Gazetesi, 29 Kasım 1993, s.4

116 H. Vassâf, Sefîne-i Evliyâ, s. 101

İKİNCİ BÖLÜM

EŞREFOĞLU RÛMÎ'NİN ESERLERİ, ESERLERİNİN ŞEKİL YAPISI, DİLİ VE ÜSLÛBU

A. ESERLERİ

1. Divân:

Eşrefoğlu, tasavvufî şahsiyetinin yanında şâirliği ile de şöhret bulan bir mütefekkindir. İç çalkantılarını, rûhunun derinliklerinden kopup gelen dalgalanmaları mısralara, beyitlere dökerek, bunlarla çevresini de irşad etmeyi kendine vazife telakkî etmiştir. Onun şâir olarak, tek önemli eseri Divânıdır.

Samimi bir hâlet-i rûhiyenin hâkim olduğu Divânındaki şiirlerinde daha çok Yunus Emre tesiri görülür. Hece ve aruz vezniyle; gazel, mesnevî, koşma ve kıt'a tarzında yazdığı şiirlerden meydana gelen Divânda toplam 220 şiir bulunmaktadır. Bu şiirler lirik ve didaktik tarzda kaleme alınmışlardır.

Yaptığımız araştırmalar sonunda, müellifin kendisi veya çağdaşları tarafından kaleme alınmış bir Eşrefoğlu Divânı nüshası bulamadık. Bulabildiğimiz yazma ve basma nüshaların bir listesini aşağıda sunuyoruz. Bunun dışında, yurt içi ve yurt dışında başka nüshaların da bulunabileceği pek tabiidir. Bulabildiğimiz yazma nüshaları dikkate alarak, eksiği az olan bir Eşrefoğlu Divânı'nı ortaya çıkarmaya çalıştık.

Asaf Hâlet Çelebi¹, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi² ve Çağaloğlu Yayınları³ tarafından yayınlanan Eşrefoğlu Divânlarında yazma ve basma nüshalardaki şiirlerin hepsi bulunmamaktadır. Bu yayınlar Divânın aslındaki bazı şiirleri ihtiva etmemektedirler.

1. A. Hâlet Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, İstanbul 1946.
2. Tercüman 1001 Temel Eser Heyeti, Eşrefoğlu Divânı, İstanbul - Tarihsiz.
3. Mahir İz'in Tasavvufa Dair Takriziyle, İstanbul 1967.

Bu Divânıyla iyi bir Yunus takipçisi olduğunu gösteren şâir, Türkçeyi ebedileştirme yolunda çok önemli bir görevi yerine getirmiş bulunmaktadır. Türk edebiyatı tarihinde önemli bir yeri olan bu eserin tenkitli metninin tesbiti ve tahlili İslâm tasavvufunun mânâ ve özelliğinin tam olarak anlaşılabilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Eşrefoğlu Rumî Divânı'nın eski harflerle yapılan baskıları şunlardır:

- 1) İstanbul h. 1256 / m. 1840 (23x15) 75 s.
- 2) İstanbul h. 1286 / m. 1869 (23x15) 75 s.⁴
- 3) İstanbul h. 1307 / m. 1891 (17x24) 79 s.
- 4) İstanbul h. 1307 / m. 1891 (12x18) 104 s.⁵

(1286 ve 1307 tarihli baskılar Muhib matbaası tarafından yapılmıştır.)

Eşrefoğlu Divânı'nın yeni harflerle yapılan baskıları ise şunlardır:

1) Eşrefoğlu Divânı, İstanbul 1944: Bu eser, Asaf Hâlet Çelebi tarafından hazırlanmış, İstanbul Suhulet matbaasında A. Halit Kitabevi Türk Klasikleri serisinin 7. eseri yayınlanmıştır.

2) Eşrefoğlu Divânı, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1972.

3) Eşrefoğlu Rumî Divânı, Çağaloğlu Yayınevi, İstanbul 1967.

Divânın eski harflerle h. 1286 ve 1307 tarihlerinde yapılan baskıları elimizde mevcuttur. Bu iki nüshanın sonunda şu kayıt bulunmaktadır. "Bihamdihî Subhanehu ve Teâlâ Kutbu'l-'arîfin Gavsü'l-vasilîn Eşrefzâde Abdullah E'r-Rûmî Efendimiz Hazretlerinin iş bu divânçe-i şerîfleri Hind tüccarlarından Hasan Efendi'nin ma'rifetiyle Muhib matbaasında bin iki yüz seksen altı senesi şa'bân-ı şerîfin ikinci günü tab olunmuştur."⁶

Bu yeni ve eski harflerle baskıları yapılan nüshalar, mevcut yazma nüshaların karşılaşt-

-
4. Fehmi Edhem Karatay, İstanbul Üniversitesi Basmalar Alfabetik Kataloğu (Memleketimizde ilk Türk matbaasının kuruluşundan yeni harflerin kabulüne kadar 1729-1928), C. III. İstanbul 1956, s. 7.
  5. M. Orhan Durusoy, İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu, C. III. İstanbul 1954, s. 7.
  6. Hâzâ Divân-ı Eşrefoğlu Abdullah E'r-Rûmî Kaddasa'llâhu's-sirrahû's-sâmî, İstanbul 1969, s. 79.

tırılması sonucunda ortaya çıkardığımız Divân metniyle karşılaştırıldığı zaman oldukça yetersiz kalmaktadırlar. Bu bakımdan Divânın mevcut yazmalarının taranarak karşılaştırılması metninin ortaya çıkarılması büyük bir zaruretti. Bizim çalışmamızın en önemli tarafı budur. Yaptığımız araştırmalar sonucu Eşrefoğlu Divânı'nun yirmi üç yazma nüshası, tarafımızdan tesbit edilmiş bulunmaktadır. Bunlardan beş tanesini (A, B, C, D, E) metin kritiğinde kullandık. Metnin kuruluşunda ve muhteva taramasında kullandığımız nüshalar aşağıda genel özellikleriyle verilmiştir.*

1. Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi BL. 2590

Müretteb, 119 ilâhî ve Rubâiyyât başlığı altında 52 nazım vardır.

Yk: 49, Öç: 240x141 - 180x98, st: 19, yz, nesih, bk. ve cl: yaldız, kt: cilâlı, sarımtırak, ct: etrafı meşin, üstü ebri kaplı. Birinci yaprakta Es'ad Efendi'nin vakıf mührüyle Muhlîs-zâde Mehmed Emin namında birinin mührü basılı, 1 - 6. yapraklarda Hazret-i Ali'nin bazı sözleri ve münâcâtı, o münâcâtın Niyazî-i Mısrî tarafından Arapça bir tahmisi, Ruhî'nin bir gazeli, bir na'tı, İştîfî'nin bir gazeli, Lâyihi'nin tahmisi, Ruhî'nin bir gazeli, Ahmet Paşa ile Hayretî ve Zekî'nin birer gazeli ve Meylî'nin tahmisi yazılıdır.

(Bu nüsha metnimizde B nüshası olarak gösterilmiştir.)

Baş: 'İşk beni yağmâ kılupdur sen beni şorma baña

Ben beni bulamazsan nite haber virem saña

Son: Murâd-ı maksûd bu sözden nedür afillar

Bu nüsha H. 1181'de intisah edilmiştir.

2. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi BL. 55/4

Gayr-ı mürettep, 97 ilâhî, 64 kıt'a vardır.

101-168. varaklar arasında;

Yk. 67, Öç: 180x114 - 130x75, st: 21, yz: ince talik ve harekeli nesih, cl ve bazı szb: kırmızı, kt: aharlı, ct: ebri kaplı ve tirşe kağıt kaplı ve kılıflıdır.

Baş: Yüregüme şerha şerha yâreler urdı bu 'İşk

Gâret itdi gönlüm evin yağmâya virdi bu 'İşk

* Kısaltmalarda İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divânlar Kataloğu'ndaki usüle uyuldu.

Son: K̇o disũfler Rũmfyâ ibn-i fũlân oda yañar

Bu nüsha H. 1248'de istinsah edilmiştir.

3. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Manzum Eserler BL. 27

Gayr-ı müretteb, sofiyane ve ilâhî tarzında nutuklardan ibaret 800 kadar beyit vardır.

Yk: 79, Öç: 145x100 - 108x65, st: 13, yz: âdi nesih, cl ve szb: kırmızı, kt: sarımtırak, ct: ebri kaplı. 1. yaprakta Ali Emirî'nin vakıf mührü basılıdır.

Baş: Yüregüme şerha şerha yâreler urdı bu ıışk

Ġâret itdi gönlüm evin yağmâya virdi ıışk

Son: Didüm göñül bu yolda bak gerekdür aġular yutmak

Didi bu ıışkıla zehr içmek baña şârî helvâdur.

4. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Manzum Eserler Bl. 28

Gayr-ı müretteb 116 ilâhî, 64 kıt'a vardır.

Yk: 32, Öç: 232x168 - 181x112, st: 25, yz: rika, cl: kırmızı, kt: ince venedik, ct: ka-bartma kağıt kaplı.

1. yaprakta Ali Emirî'nin vakıf mührü basılı.

Baş: Yüregüme şerha şerha yâreler urdı bu ıışk

Ġâret itdi gönlüm evin yağmâya virdi bu ıışk

Son: Bu kımıltı bu cünbüş virme alma

Kamu berdüş gibi bu gitme gelme

5. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Manzum Eserler Bl. Mükerrer 28

Gayr-i müretteb 134 ilâhî, 65 kıt'a vardır.

Yk: 85, Öç: 314x144 - 160x98, st: 15, yz: nesih, cl: kırmızı, kt: cilalı, ct: ebrî kaplı

1. yaprakta Ali Emirî'nin vakıf mührü basılı.

Baş: Yüregüme şerha şerha yâreler urdı bu ıışk

Ġâret itdi gönlüm evin yağmâya virdi bu ıışk

Son: Bu sözi Eşrefoġlı Rũmf söyley

Hakkũfî tâliblerine tenbîh eyler

6. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Bl. 3437

Gayr-ı müretteb 151 ilâhî, 66 kıt'a vardır.

Yk: 88, Öç: 202x132, st: 15, yz: nesih, kt: aharlı, ct: lâke talidi ve güzel nakışlı

Baş: Yüregüme şerha şerha yâreler urdı bu 'ışk

Gâret itdi gönlüm evin yağmâya virdi bu 'ışk

Son: Bu sözi Eşrefoğlu Rûmî söyler

Hakkûn tâliblerine tenbîh eyler

Mehmed Safî Efendi tarafından H. 1256'da istinsah edilmiştir.

7. Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan Bl. 383

Gayr-ı müretteb, 115 ilâhî vardır.

Yk: 39, Öç: 214x140, st: 19, yz: nesih, bk ve cl: yıldız, diğer sayfalar cetvelsiz, kt: muhtelif renkli, ct: Edirne işi Lâke ve yıldızlı, 2, 3, 6, 10, 12, 13 ve 28. yaprakların karşılığı eksiktir. Başta Fatih muvakkitnesisiyle Rumelihisarı Camisi için iki tarih ve Atâullah Efendi'nin vakıf mührüyle imzası, son yaprakta bir muamma ve Atâullah Efendi'nin vakıf kaydı yazılıdır.

Baş: Yüregüme şerha şerha yâreler urdı bu 'ışk

Gâret itdi gönlüm evin yağmâya virdi bu 'ışk

Son: Hâk katında uludur iki cihân toludur

Eşrefzâde kuludur Sultân 'Abdü'l-kâdirün

8. Süleymaniye Kütüphanesi Haşim Paşa Bl. 81.

16-49 yapraklar arasında 119 ilâhî, 5 mesnevî ve 22 kıt'a vardır.

yk: 16, öç: 253x175, st: muhtelif, yz: rika, kt: beyaz, ct: ebri kaplı

49 yapraktan ibaret olan bu nüshanın 1 - 15. yapraklarında Hâşimî Divânı yazılıdır.

Baş: 'ışk beni yağmâ kılupdur sen beni şorma bafia

Ben beni bulmazam nite haber virem şafia

Son: 'Aşıklar yolu bir yoldan dahıdur

'Aşık dōsta gider açup kanadı

9. Süleymaniye Kütüphanesi Hasan Hayri Abdullah Efendi Bl. 55/5

Yk: 95b - 142 a, st. bb. stn. 2, 180x115, (135x75) mm.

10. Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Bl. 1732

Yk. 40, st. bb, stn. 2, 205x150, (162x90) mm.

Bu nüsha, metin karşılaştırmada kullanılmıştır. (C nüshası)

H. 1265'te istinsah edilmiştir.

11. Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Bl. 866/1

Yk. 2b - 55b, st. 13 stn.2, 197x140, (160x110) mm.

Bu nüsha metin karşılaştırmada kullanılmıştır. (A nüshası)

H. 1035 tarihinde Ali bin İbrahim tarafından istinsah edilmiştir. Elimizdeki en eski istinsah tarihli olan nüsha budur.

12.Süleymaniye Kütüphanesi Tahir Ağa Bl. 623

Yk. 45, st. 15, stn.2, 205x130, (142x74) mm.

H. 1258'de Ahmed Arif tarafından istinsah edilmiş. Bu eser basılmıştır: İstanbul (Muhib Matbaası) H. 1286.

13. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.2933

Mürettep, 1600 beyit vardır.

Yk: 50, Ölç: 196 x 132 - 126 x 25, st. 17, yz: rika, bk: tezhipli, cl: yıldız, mahlaslar kırmızı, Kt: firenk abadisi, ct: İstampa yıldızlı vişne çürüğü meşin, mtklepli. Başta Kitaplık mühürü basılıdır.

Bu nüsha tarafımızdan metin kritiğinde esas alınan müşhalardan birisidir. (D nüshası)

Baş: 'İşk peni yağmâ kılupdur sen beni şorma baña

Ben beni bulmazam nite haber verem saña

Son: 'Âşıklar yok bir yoldan dahıdur

'Âşık dōsta gider açup kanadı

14. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 5677

73-103 yaprak.

Gayr-i mürettep

Yk: 40, ölç: 230x155, st. 19, yz: talik kırmızı, kt: Sarıca, ct: Miklepli ve istampa yıldızlı kırmızı meşin.

Baş: Ol zaman kim ben o dōstdan ayruşup düşdüüm fırāk

Hasret ü derd ü âhıla çok ağladum kıldum fırāk

Son: Beni kōdum aña gitdüm anuñıla aña yitdüm

Bu Rûmî kûlıdur anuñ ki bildü bu mu'ammâyı

15. Millî Kütüphaneye Yazmalar Bl. 130

36 yk. 253 x 175 - 162 x 110 mm. 19 st. harekeli nesih, kenarları yanık, insan profilinde ay filigranlı kt. sonradan takılmış kahve rengi tamir görmüş cilt. Bu nüsha İbrahim Olgun tarafından kütüphaneye hediye edilmiştir.

16. Millî Kütüphaneye Yazmalar Bl. 3306

121 yk. 173 x 125 - 110 x 75 mm. 11 st. harekeli nesih, krem rengi kartal filigranlı kt. szb. kırmızı sarı yıldız zenci renkli, miklebli, siyah karton kapaklı cilt.

H. 1255 tarihinde Hasan el-Vasfî tarafından istinsah edilmiş.

17. Millî Kütüphaneye Yazmalar Bl. A. 756

54 yk. 203 x 148 - 103 mm. 11 st. reyhanî ve harekeli nesih, krem reni, bitişik harf filigranlı Avrupa kt. szb. kırmızı ciltsiz.

Bu nüsha, çalışmamızda E nüshası olarak değerlendirilmiştir.

18. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Bl. A 229

200 x 145 mm. 150 x 103 mm. 11 st. kısmî harekeli nesih, krem rengi siyah karton kapaklı cilt.

19. Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Genel Kütüphanesi 1235

248 x 161 - 182 x 103 mm.

3 +102+ 2 yk, 11 st. nesih

20. Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Genel Kütüphanesi 312 / 2

244 x 158 - 184 x 104 mm.

43 - 82 + 1 yk., 19 st. nesih

21. Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Genel Kütüphanesi 724/1

55 vk.

22. Çorum İl Halk Kütüphanesi 2220 / 3

12 yk. 190 x 130 - 162 x 84, 17 st. Tarz-ı kadîm ciltli, tam meşin, şemseli 16 Temmuz 1341, Çorum Müftüsü Hacı Ahmed Feyzi Kütüphanesinden devren.

Mustafa bin Ali tarafından H. 1024'te istinsah edilmiş.

Divânın edebi yönü çalışmamızın II. Bölümünde değerlendirilmiştir.

2. Müzekki'n - Nüfûs:

Dinî, ahlakî ve tasavvufî mahiyette kaleme alınmış talimî bir eserdir. İslâm ahlâkını, tarikat adâbını ve nefis ile mücadelenin lüzumunu, seyr-ü sülûk şartlarını ve çeşitli tasavvufî konuları anlatan bu eser, bizzat müellif tarafından söylendiğine göre H. 852 / M. 1448'de te'lif edilmiştir. Kur'ân'dan, Hadislerden ve büyük mutasavvıfların sözlerinden birçok şahitlerle, tasavvuf esasları halkın seviyesine indirilerek anlatılmıştır. Eserde, konuyla ilgili olarak şâirin kendi şiirlerinden bazı örnekler verilmiştir.

Eşrefoğlu'nun Divânından sonra ikinci önemli eser olan Müzekki'n - Nüfûs, yazarın fikirlerinin ve tasavvuf esaslarının geniş kitlelere yayılmasına sebep olmuştur.⁷ Tasavvufa ait ilk uygulamalı eser olması tefekkür tarihimiz açısından öz Türkçe ve zengin halk kelimeleriyle yazılmış olması da dil tarihimiz açısından büyük önem taşımaktadır.

Eserin ismi Arapça olmasına rağmen, dil oldukça sadedir.

Müzekki'n - Nüfûs'un eski harflerle yapılan baskıları:

- 1) İstanbul H. 1263 / M. 1847, (18 x 13) 945 Lito
- 2) İstanbul H. 1291 / M. 1864 - 65, (30 x 19) 360s.Lito
- 3) İstanbul H. 1291 / M. 1847, (23 x 15) 359s. Lito
- 4) İstanbul H. 1263 / M. 1847, (13 x 19) 49s. Lito
- 5) İstanbul H. 1281 / M. 1864, (18 x 30) 4 + 359s. Lito
- 6) İstanbul H. 1301 / M. 1883, (22 x 15) 359s. Lito
- 7) İstanbul H. 1306 / M. 1888, (23 x 15) 359s. Lito
- 8) İstanbul H. 1327 / M. 1909, (21 x 16) 355s.⁸
- 9) İstanbul H. 1269 / M. 1852 (Taş basması)
- 10) İstanbul H. 1222 / M. 1807 (Osmanlı Kütüphanesi bastırmıştır.)
- 11) İstanbul H. 1281 / M. 1864 (Karahisarlı El-Hac Ali Rızâ'nın taş tezgahlarında ya-

7. Hilmi Ziya Ülken, Türk Tefekkür Tarihi, C. II. İstanbul 1946, s. 263.

F. E. Karatay, İstanbul Üniversitesi Türkçe Basmalar Alfabetik Kataloğu, İstanbul 1956;

8. M. O. Durusoy, İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu, C. III, İstanbul 1954.

pılan bu baskı yanlışlarla doludur.)

Eserin yeni harfle yapılan baskıları:

- 1) İstanbul 1971; (Günümüz Türkçesine çevrilerek Aslan Yayınları arasında yayınlanmıştır.)
- 2) İstanbul 1976, (Aslan Yayınları)
- 3) İstanbul 1976, (Nezihi Ferhun hazırladı, Ali Ayağ yayınları.)
- 4) İstanbul 1972 (Salah Bilici Kitabevi Yayınladı)
- 5) İstanbul 1977 (Yaman Arıkan'ın bugünkü dile çevirdiği eser, Saadet Yayınevi tarafından yayınlandı.)

Müzekki'n-nüfûs'un Yazma Nüshaları:

1. Süleymaniye Kütüphanesi:

Laleli 1493, 1492 (Nesih),

Kılıç Ali Paşa 624 (Nesih),

İzmir 308 (Nesih),

Kadizâde Burhan 119 (Basılmış),

Hekimoğlu 964 (Nesih),

Mihrişah Sultan 261 (Nesih),

Nafiz Paşa 454 (Nesih) Bu nüsha H. 994 tarihinde istinsah edilmiştir.

Yazma Bağış 2285 (Nesih),

Pertevniyal 405 - İstanbul H. 1269'da basılmış - (Nesih),

Zühdü Bey 29 - İstanbul H. 1281'de basılmış - (Nesih)

Hacı Mehmed 1669 - İstanbul H. 1247'de basılmış - (Talik)

Hacı Mehmed 2342 - İstanbul H. 1314'de basılmış - (Rik'a)

Hacı Mehmed 2642 - İstanbul H. 1363'de basılmış - (Rik'a)

Hacı Mahmud 1749 - İstanbul H. 1157'de basılmış - (Nesih)

Hacı Mahmud 1748 (Nesih)

Hacı Mahmud 1801 - İstanbul H. 1252'de basılmış - (Nesih)

Fatih 2844 - İznik'te 1029'da istinsah edilmiş - (Nesih)

Düğümlü Baba - İstanbul H. 1281'de basılmış - (Nesih)

Raşid Efendi 458 - (Nesih)

Raşid Efendi 1334- (Nesih)

Raşit Efendi 727- (Nesih)

Şâzeli Tekkesi 83 , İstanbul H. 1269'da basılmıştır.

Şâzeli Tekkesi 84 , İstanbul H. 1269'da basılmıştır.

Ayasofya 2070 (Nesih) Bu nüsha H. 974'de istinsah edilmiş

Yozgat 856 (Nesih)

Nuri Arlasez 30 (Nesih)

Carullah Efendi 1741 (Talik)

M.Arif, M.Murad 62 (Nesih)

Ayasofya 2070/1 (Nesih)

2. Bâyezid Devlet Kütüphanesi 3642.

3. Millî Kütüphane M.F.A. (A) 581

4. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazmalar Bl. A143

İpsalavî İbrahim oğlu Ahmet tarafından H. 1089 tarihinde istinsah edilmiştir.

5. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi

İsmail Saib II, 1902,

Muzaffer Ozak I, 949,

Muzaffer Ozak II, 352.

6. Adıyaman İl Halk Kütüphanesi Bl. 13

7. Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi

Genel 4058 (Nesih), 1152, 670 (Talik), 668/1 (Nesih), 1126 (Nesih), 669/1, 1676

(Nesih)

Orhan 659 (Nesih),

Kurşunlu 101 (Nesih),

8. Konya Eski Eserler Müzesi Kütüphanesi 5471

a. Müzekki'n-Nüfûs'un konusu:

Ana dilimizin gerçek hazinesi olan bu eser sülûk ile ilgili olmakla beraber, doğrudan doğruya bir "Sülûk-nâme" değildir. Eseri tasavvufî ahlak erdemi üzerine yazılmış bir öğüt kitabı olarak tanımlamak daha doğru olur. Toplumlar için gerekli olan ahlak kurallarının çoğunu ihtiva eden bu eser, yazarın tasavvufî yönünü en güzel şekilde ortaya koyar.

Kitap, mukaddime ve iki babdan meydana gelmektedir. Müellif kitabının konusu ve bablarıyla ilgili olarak eserin mukaddimesinde şu bilgileri veriyor: "Allah'ın lütûf ve inayetiyle yazılmış olan bu eser insanımızı nefs-i emmâre mertebesinden nefs-i mutmainne mertebesine ulaştırmak ve Allah'ın hitabına liyakat kazandırmak maksat ve gayesiyle iki bölüm halinde tertip olundu. Ve Müzekki'n-nüfus adı verildi."⁹ Yazar, bu ifadelerin devamında bu eseri okumanın erdemlerinden ve okuyunca elde edilecek faziletlerden bahsetmektedir.

Eserin mukaddimesinde, insan nefsinin derecelerinden bahsedilerek bu derecelerın özellikleri detaylı olarak anlatılır. Bu bölümde, yirmi üç beyitlik mesnevî tarzında yazılmış bir Münâcâtta, eserle ilgili olarak sorulabilecek sorulara cevaplar verilmiştir.

Yazar, mukaddimede eserini H. 852 (M. 1448)'de te'lif ettiğini açıkça şöyle ifade etmektedir:

"Bu bizüm zamânumuz ki hicret-i Resûl 'Aleyhi's-selâmuñ 852 yıldur vé bu mübârek Ramazanuñ 'aşr-ı âhiridür. Yani bu kitâb ol tarihte cem' oldı demek olur. Pes bize dahı bu zamanda 'uzlet lâzımdur. Öyle olsa bu fakir dahı nazar itdüm, gördüm bu bizüm müridlerümüzüñ ve karındaşlarımızuñ halleri bir dürlü dahı oldı ve dünya mahabbeti üzerine gâlib oldı ve nefs-i emmârenüñ çirkin hûların hûlanmaga başladılar. Gel imdi işbu yaramaz hûları koñ ve Allah'tan korkuñ ve Resûl'den utanuñ ve meşayihuñ sırrını hazır görüñ diyicek mihnet ider oldılar. Çün gördüm bu kavmüñ halleri buraya irişdi. Ben dahı bunlaruñ arasında 'uzlet idüp çıkdum ve kendümi gurbetde bırakdum ve gurbet içinde niçe niçe nükteler avâm dilinden işitdüm ve niçe niçe tas tas agular nâ-dân elinden nûş itdüm ve niçe kerreler şefkat gözi ile bu halleri tutan karındaşlara nazar eyledüm. Bunların necâtlarına sebep ola bu kitâbı sırf Türkî dilince cem' eyledüm ki ol kitabüñ fâ'idesi 'âm ola"¹⁰

9. Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-nüfûs (çev. Yaman Arıkan) İstanbul 1977, s. 57

10. E. Rûmî Divânı, İstanbul 1269, s. 245.

Eserin ilk bölümünde, dünya sevgisi ve bunun sebepleri, Ahireti unutacak şekilde dünyaya bağlanmanın zararları, maddî unsurlara gösterilen aşırı sevgiyi terketmenin faydaları, mal-mülk toplayarak bunun gereğini yapmayanların neye benzediği ve nefs-i emmârenin sıfatları anlatılmaktadır. Yazar, nefs-i emmâreyi ve nefs-i emmâre sahiplerini etraflıca Kur'ân âyetlerinden deliller getirerek anlatmış, sonra da nefs-i emmâreyi yenebilmek için neler yapılması gerektiğini belirtmiştir yazar, kıssalarla anlatımı cazipleştirmekte ve konuyla ilgili âyet ve hadisleri delil olarak göstermektedir. Yazar yeri geldikçe Divânı'ndan seçtiği manzumeleri de eserinin çeşitli bölümlerine serpiştirmiştir. Bu arada Mevlâna'dan ve Acem Erenleri adıyla İran şairlerinden de iktibaslarda bulunulmuştur.

II. Bölümde ise kişinin kendini beğenmişlikten nasıl kurtulacağı, kendini hakîr görecekle hale nasıl geleceği, nasıl tatmin olarak yükseleceği ve Allah'ın huzuruna çıkmağa nasıl layık ve kabiliyetli olacağı; ayet, hadis, çeşitli peygamber kıssaları ve şiirlerle etkili bir şekilde anlatılır. Yazar, bu amaca ulaşabilmek için, nefsi terbiye etmenin yollarını gösterir. Bu bölümde nefsi temizleme, terbiye etme yollarını öğretmek amacıyla, az yemek az uyumak ve az söylemek konuları üzerinde durulmuştur. Bu üç sıfatın nefsi ıslah etmek için mutlaka gerekli olduğunu belirten yazar bu vasıfların bizlere kazandıracağı faydalar üzerinde ısrarla durur. Yine büyük mutasavvıfların menkıbelerinden, sülûka, mürşide, halvete ve nefisle mücadeleye ait temsil ve tasvirlerle yer verir.

b. Müzekki'n-nüfûs'un dil, kültür ve eğitim tarihi açısından önemi:

Eşrefoğlu Rumî'nin en güzel eseri Müzekki'n-Nüfûs'tur. Mutasavvıf haklı şöhretini daha çok bu önemli eseriyle kazanmıştır.

Çok sade Türkçe ile yazılmış olan bu tasavvufi ahlâk kitabı orta derecedeki fikir muhitinde büyük rol oynamıştır. Mehmed Bîcân ve Ahmed Bîcân'ın (Muhammediye ve Ahmediye) yazdıkları eserlerle, İslâm ideolojisinin tamamiyle halka indiği bu sırada tasavvufi ahlâkın yerleşmesi hususunda en büyük vazifeyi şüphe yok ki Eşrefoğlu Abdullah görmüştür.¹¹

Derin tasavvufi konuları, halkın anlayabileceği basitlikte ve arı bir Türkçeyle ifade eden Eşrefoğlu, eserinde bu konuyla ilgili olarak şunları ifade eder: "Bu kitap âsân Türk dilince

11. H. Z. Ülken, Türk Tefekkür Tarihi, C. II, s. 264.

söylendi kim mübtediye yol âsân ola" ¹²

Eser, baştan sona kadar açık bir halk Türkçesiyle yazılmıştır. Arada sırada "tâlib-i Hak, Rûh-ı hayvanî, nefs-i mutmainne" gibi ıstılahî terkipler, musîbet, müşkül, mü'min, münâfık, kâfir, tevâz, riyâzet ve muhib gibi Arapça, Farsça kelimeler de dikkatimizi çekmekle birlikte; bu kelimeler ve terkipler ve sade Türkçe ifadeler içinde kendilerini sezdiremeyecek derecede eri miştir.

Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, mutasavvıf halkın konuştuğu sâde dile sıkı sıkıya bağlıdır.

1. "Şular kim uyudu durmadı dünle, dut anı oldı evi ana sinle"¹³ (Geceleyin ayakta durmayıp uyuyanların evlerini kendilerine kabir farzet)

2. "Bir kerret haykırdı, ayagın yire urdı. Dağ yankulandı, yir sarsıldı"¹⁴

(Çeşmeler kurur, hiç kimse yöresine uğramaz olur; atlu, yayak gelenler andan kesilir)¹⁵

Eşrefoğlu'nun kendi ifadesiyle, âsân Türkçe örneklerini çoğaltmak mümkündür. Kendisinin de ifade ettiği gibi eserin tümü âsân Türkçe örneğidir. Yazar, eserinde Türkçe'ye şuurlu bir şekilde ağırlık vermiştir. Bu tarz, onun Türkçe'ye olan derin sevgisinin açık bir işaretidir. Eserde eski Türkçe kaynaklı bir çok kelime kullanılmıştır. Yazarın kullandığı bu kelimeler Osmanlıca Lügatlarda da ender rastlanan veya hiç rastlanmayan kelimelerdir. Bunların bazılarına farklı anlamlar verildiği görülür. Dilimizin zengin bir hazinesi olan bu eserde kullanılan Türkçe kelimelerden bazı örnekler verelim:

Ayruk	:	Gayrı, artık
Biregü	:	Diğer, yabancı
Dahl	:	Buğday
Dolgunmak	:	Hiddete gelmek
Dünle durmak	:	Gece kıyama

12. E. Rûmî, Müzekki'n-nüfûs, Konya Eski Eserler Müzesi Kütüphanesi , 471, vk. 232 a.

13. E. Rûmî., a.g.e., Konya Eski Eserler Müzesi Kütüphanesi, 471, vk.378 a.

14. E. Rûmî., a.g.e., Konya Eski Eserler Müzesi Kütüphanesi, 471, vk. 258b.

15. E. Rûmî., a.g.e., Konya Eski Eserler Müzesi Kütüphanesi, 471, vk. 380 b.

Gelici	: Sohbet, kelâm
Geysi	: Elbise
Gen	: Geniş, rahat
Göregen	: İleri görüşlü
Güçle	: Zorla
İrgürmek	: Ulaştırmak
Epitmek	: Pâyidar etmek
Sınukmak	: Yılmak, mağlup olmak, kırılmak
Kakımak	: Kızmak, hiddetlenmek
Kotarmak	: Azad etmek kurtarmak
Salma	: Serbest
Sanu	: Zan, hayal, tasavvur
Sınar	: Hemcins
Sıklamak	: Şikayet etmek
Sinle	: Kabir
Yavuz sanu	: Kötü niyet

Osmanlı Türkçesinin XV. yüzyılın ortasına kadar devam eden bu ilk devresine "Eski Türkiye Türkçesi" diyoruz.¹⁶ Bilindiği gibi dilimize Arapça, Farsça kelime terkip ve gramer şekillerinin girmesi daha önceki yüzyıllarda başlamakla birlikte, XV. yüzyıl sonunda ve XVI. yüzyılda fazlalaşmıştır. Türkçe'nin zararına olan bu keyfiyet daha sonraki yüzyıllarda büsbütün kuvvetlenmiştir. XV. yüzyılın ilk yarısında yazı dili, Türkçe ve yabancı asıllı kelimeler bakımından bir muvazene manzarası gösterir. Durum henüz Türkçe'nin büsbütün aleyhine değildir. Arapça ve Farsça'dan geniş bir şekilde faydalanılmasına rağmen, eski yazı dili geleceği kendini kuvvetli şekilde hissettirmektedir. Eski yazı dilinden gelen, bugün kullanmadığımız pek çok kelime görülmektedir. Gramer şekilleri bakımından geniş ve zengin malzemeyi ihtivâ etmektedir.¹⁷

16. Faruk Kadri Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi XV. yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük, İstanbul 1981, s. VIII.

17. F. K. Timurtaş, a.g.e., s. VIII.

Eşrefoğlu Rumî'de bu devrin genel özellikleri aynen bulunmakla birlikte, Türkçe ve yabancı asıllı kelimeler bakımından muvazene, Türkçe'nin lehine durum arzeder.

Eşrefoğlu Rumî sentaks bakımından bugüne kadar bildiğimiz kurallara uymaz. Tamamen kendine has bir anlatım tarzı vardır. Yani Eşreff'dir.

Yazar, özne, tümleç, yüklem şeklindeki cümle yapımızı pek tatbik etmez, Bazen, özneyi cümlelerin sonunda, yüklemi de başında kullandığını görürüz. Cümle öğeleri farklı şekillerde kullanılarak sık sık yer değiştirir. Bunun yanında zaman zaman kurallı cümlelerle de fikirlerini ifade ettiği olur. Şâir, şekil hatırı için ruhu feda etmez. Coşkun hisleri ve keskin fikirleri doğduğu gibi ifade eder. Fikir ve düşünceler belirli bir kurala sokulduğunda eski kuvvet ve cazibesini kaybeder. His ve heyecan dalgalarını hep aynı sıra ile, aynı kadro içine sığdırmak mümkün olmamaktadır:

"Ne durursun? K'o o mazlūmu, depele bu mel'ūnu"

Bu cümlede ki ko ve depele emir fiilleri cümlelerin sonuna getirilmiş olsaydı emirdeki şiddetten eser kalmayacaktı. Demek oluyor ki en kuvvetli his ve fikir akınlarının öne sürdüğü kelimeler, cümlelerin gerilerinde yer tutmalı, cümleye onlar önderlik etmelidir.¹⁸

3. Tarikat-nâme

Eserin baskısı yapılmamıştır.

Tarikatname'nin Yazma nüshaları şunlardır:

1. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bl. 4667

55 yk. st., 201 x 138 - 167 x 90 mm,

Hasan b. Süleyman tarafından H. 1300/M. 1884 yılında istinsah edilmiş.

2. Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi Genel 4894

59 yk. 244 x 158 - 187 x 100 mm, 13 st., Nesih Kırmısı

3. Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi Genel 312/1

43 yk. 244 x 158 - 187 x 100 mm. 19 st., Nesih

Bu eserle ilgili olarak Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü'nde Lisans tezi yapılmıştır. (M.Emin Gönen, Eşrefoğlu Rumî, Tarikat-nâme'sinin Gramer özellikleri)

18. Hicri Göncel, "Müzzekki'n-nüfûs'un Dil Bakımından Değerleri", Konya Mecmuası, S. II, Konya, Eylül 1936, s. 244.

Eşrefoğlu'nun en son yazdığı rivayet olunan bu kitapta tarikat âdâbından bahsedilir. Eser, Hadisler ve velî sözleriyle süslenmiştir. İfade tarzı, Müzekki'n-nüfûs'a oldukça yakındır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin hususi kütüphanesinde H. 1301'de istinsah edilmiş bir nüshası vardır. Bu nüshanın üstünde Bandırma Dergahı'na ait olduğunu gösteren bir kayıt bulunmaktadır.¹⁹

a. Eserin Konusu:

Tarikat-nâme'de Allah'ın emirlerine ve peygamberin sünnetine uymanın ve ulu'l-emre itaat etmenin insanlara kazandıracığı faydalar çeşitli örneklerle zenginleştirilerek anlatılmıştır. Eserine ulu'l-emr hakkındaki yorumlarıyla başlayan yazar bu konuda şu yorumu getirmektedir:

"Amma bu 'ulu'l-emirlik Hazret-i Resûl'den sonra şol kimesnelerüñi hakkıdur ki eşrefü'n-nâs ve 'ilm-i zâhirde vü bâtında kâmil ola. Ve zahir 'ilmiyle müsülmanları 'adl ü hıfz ide vü bâtın 'ilmiyle 'âşıkları terbiyet ide Hakka ulaşdura."²⁰

Eşrefoğlu, bu özelliklere sahip devlet büyüklerine itaat etmenin vacip olduğunu söyler. Yöneticilere itaatten sonra en önemli vazifenin, bir müşşidin önderliğinde imanı mükemmel-
leştirmek olduğunu anlatır. Yazar, "Şol kimesnenüñi kim müşşidi olmaya ol kişinüñi dini yokdur dirler"²¹ cümlesiyle, müşşidin önemi üzerinde durur.

Yazar, bir müşşide bulunması gereken vasıflara şöyle işaret eder: "..Şeyh âlim ola ve hem 'amil ola, ya'ni 'ilm-i zâhirde kâmil ola 'ilmiyle 'amel ide. İkinci dahı şeri'atı kâmil ola"²²

Eşrefoğlu, bu özelliklere sahip olan bir müşşidin terbiyesinde bulunanların her türlü tehlikelerden korunduğunu ve şeyhin sohbetinde bulunmanın faziletlerini dile getirir.

Yazar, düşüncelerini anlatırken ehl-i sünnet prensiplerinden taviz vermemiştir. Dört halifenin hepsine birden saygılı olmak gerektiği şöyle dile getirir: "Dördini berâber seveler

19. A. H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, Bibliyografya Bölümü.

20. E. Rûmî, Tarikat-nâme, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bl., No: 4667 vk. 1b.

21. E. Rûmî, a.g.e., vk. 2a.

22. E. Rûmî, a.g.e., vk. 3a.

dörtten birin ziyade sevseler gam degül... kalanını sögeler sevmiyeler bunlar münâfik-lardur."²³

4. Tâc-nâme:

Bu eserle ilgili olarak A.Hâlet Çelebi şu bilgileri veriyor. "Kütüphanemde mevcut olan Tarikat-nâme kitabının arkasına ilave edilen bu küçük risale,Eşrefoğlu'na nisbet edilmekte ise de ben bunu biraz şüpheli görmekteyim. Ancak bütün bu risaleler İstanbul umumi kütüphanelerinde bulunmayıp Bursa Nu'maniye Dergâhından Bursa Umumi Kütüphanesine giden kitaplar arasında bulunmaktadır. Özel kütüphanelerde sahafların elinde ve bazı eski Eşrefiyye dergahlarında kalmış olmaları ihtimal dahilindedir."²⁴

Daha önce bahsettiğimiz gibi Eşrefoğlu'nun kurduğu tarikatta büyük rolleri olan beş parça eşya pirlığın sembolleri olarak kullanılan şeylerdi. Bu beş parça eşyadan birisi olan tacın diğer tarikatlarda olduğu gibi Eşrefiyye tarikatında önemli bir yeri vardı. Hüseyin Hamavî, Eşrefoğlu'nu, İznik'e halkı irşada yollarken kendisine bir pabuç vermiş, halkın rivayetine göre, onu başına geçiren Eşrefoğlu, pabucun dilimlere ayrıldığını görmüş, kurduğu Eşrefiyye tarikatının tâcına da dilimli bir şekil vermiştir. Bu hususta başka rivayetler de mevcuttur.²⁵

Eşrefiyye tarikatı, Emir Sultan'ın tarikatı ile Bayramîyye ve Kadirîyye tarikatlarının mezcedilmesinden meydana gelmiştir.²⁶ Bu tarikatların âdâbına bazı ilaveler yapılmıştır. Bu ilavelerden birisi de bu tâc meselesidir. Eşrefoğlu, evvelce tepesinde bir pul ile altı tarktan (bölüm) ibâret Bayramî tâcını giyerken, Şeyh Hüseyin Hamavî'nin emri üzerine pulu kaldırarak tarkların adedini yediye çıkarır.²⁷

Böyle bir gelişme gösteren Eşrefiyye tâcı, yazarın bu risalesinin konusunu oluşturmaktadır. Eserin tasavvufî sembolleri anlattığını belirten A. Hâlet Çelebi, bu Eşrefiyye Tacı'nın ve üstündeki işaretlerin ifade ettiği mânâları şöyle değerlendirir:

Keçeden olan bu Eşrefiyye Tacı'nın yedi farkı yedi göğe işaret şeklinde tefsir edilir. Eş-

-
23. E. Rûmî, a.g.e., vk. 12a.
 24. A. H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s. 54.
 25. A. H. Çelebi, a.g.e., s. 25.
 26. A. H. Çelebi, a.g.e., s. 27.
 27. Kasım Kufralı, "Eşrefiyye mad." İ. A.; C. IV, s. 397.

refoğlu tac giymeyi sünnet addederek, tac (تاج) kelimesindeki te (ت) harfinin tamamlığa, elif (ل) harfinin doğruluğa ve cimin (ج) de cemâla delalet ettiğini beyan eder. Kadîrî tâcının bu şekilde değişikliğe uğraması üzerine on sekiz bin aleme işaret demek olan on sekiz veya Besmeledeki harflerin sayısına uygun olarak on dokuz köşeli mührün işlenmesi de Eşrefoğlu'nun fikridir. Yazarın ihdas ettiği bu mühür yedi isme (Esmâ-i seb'a) imâen, yedi renk ibrişimle işlenir; ortasındaki yeşil köşeli mühr-i Süleymanî'nin de mugayyebât-ı hamseye (beş bilinmeyen şey) delalet ettiğini²⁸ bu risaleden öğrenmekteyiz.

"Tacın üstüvâsı süflîden 'ulvîye tebdil olmakdur. Kubbesi nokta-ı hakikatdur. Kenârı iki 'âleme hükmeylemekdür. Cânı erenler hizmetinde kul olmakdur. Aslı istigfardur..."²⁹

Görüldüğü gibi Eşrefoğlu, edebiyatı bir gaye değil, bir vasıta telakki ederek, yazılarını daha ziyade halkı irşad etmek ve tarikatının özelliklerini anlatmak için yazmıştır. Bu durum, diğer mutasavvıf halk şâirlerinde de böyledir.

5. Makâlât:

Manzûm bir eserdir.

Yazma nüshaları şunlardır:

Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan Bl. 185/14

Makâlât-ı Eşrefoğlu. 210x150-100x80 mm 235-236 yk. 14 st., Talik. Meşin ciltli

İki yapraklık yirmi beş beyitten oluşan bu eser, mesnevî tarzında kaleme alınmıştır. Bu şiirin ilk beyti şöyledir:

Başımı ko tevhdîf koma zinhâr

Cân virüp tevhdîdden ayrılma zinhâr³⁰

6. Dela'ilü'n-nübüvve:

Hz. Muhammed'in peygamberliğine ait delilleri anlatan bir risaledir. Risale-i Şerif adıyla da anılır.

28. A. H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s. 27.

29. A. H. Çelebi, a.g.e., s. 27.

30. E. Rûmî, Makâlât, Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah Sultan Bl., No: 185/14, vk. 235a.

Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi Genel 1463/2 numarada kayıtlı tek nüshası vardır.

7 . Şerh-i Kaside-i Seyyid Şâfi: (Eski Kimyaya Dair Seyyid Şâfi'nin Kasidesinin Şerhi)

Süleymaniye Kütüphanesi Kara Çelebi-Zâde 359/1 numarada kayıtlı tek nüshası vardır.

179x133-150x90 mm. 30 yk. 19 st., talik mukavva cilt, istinsah tarihi H. 1072'dir.

8 . Manzume-i Esrâr-ı İlm-i Kâfi:

Süleymaniye Kütüphanesi Kara Çelebi-Zâde 359/6

179X183-150X90 mm. 45-60 yk. 19 st., talik, mukavva cilt.

Şâirin Ele Geçmeyen Eserleri:

Şâirin, kaynaklarda ismi geçen ve kütüphanelerimizde bulunmayan bazı risaleleri vardır. Taramalarımız esnasında rastlayamadığımız bu risaleler, özel kütüphanelerde veya eski Eşrefîyye dergahlarında kalmış olması muhtemel bir kaç sayfalık eserlerdir.

Bugün sadece isimlerini bildiğimiz bu risaleler şunlardır:

1. Fütüvvet-nâme
2. Mazerat-nâme veya Hediyyetü'l-fukarâ
3. Elest-nâme
4. Nasihat-nâme
5. Hayret-nâme
6. Münâcat-nâme
7. Esrârüt-tâlibîn
8. Muhabbet-nâme
9. Cinânü'l-cenân³¹

---

31. Abdullah Uçman-Önder Akıncı, Eşrefoğlu Rûmî Hayatı ve Menkıbeleri, İstanbul 1979, s. 28.

B. DİVÂN'IN ŞEKİL YAPISI

1 . Vezin ve Kafiye:

Yazılı Türk edebiyatında ilk vezinli söyleyiş, Göktürk Kitabelerine Yollug Tigin'in yazdığı mısralardır. İslâmiyet'in kabûlünden sonra kaleme alınan ilk eser, Divânü Lügâti't-Türk'teki şiir ve savlarda hece vezninin çeşitli kalıpları kullanılmıştır.

Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra özellikle medrese kültürüyle yestişen aydın kesim, Fars edebiyatının etkisinde kalmış ve aruzu olduğu gibi kabul ederek kullanmağa başlamışlardır. Aruz vezniyle yazılan ilk İslâmî devir ata yadigarımız Kutadgu Bilig'dir. Eserde, aruzun heceye en yakın olan kalıpları kullanılmıştır. Dilimize Arapça ve Farsça kelimelerin girmesi ve bu dillerin kurallarının da Türk diline uygulanmaya başlamasıyla Türkçenin aruza yakınlığı artmıştır. Özellikle XV. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, aruza haki-miyet artar. Türkler aruzu kullanmaya başladıktan sonra hece veznini hemen bırakmamışlar; halk şâirlerimiz, heceyi başarıyla kullanmaya devam etmişlerdir.

Mutasavvıf şâir, Eşrefoğlu Rûmî'nin Divân'ı aruz ve heceyle yazılmış şiirlerden oluşmaktadır. Fikir ve ideoloji bakımından İslâm dini ve tasavvuf prensipleri üzerine bina edilen Divân, vezin bakımından da millî ruhu aksettirmektedir. Eşrefoğlu'nun hece ve aruzu birlikte kullanması; halk edebiyatı ile klasik edebiyat arasındaki yakınlaşmanın bir işareti olarak değerlendirilebilir.

Tekke edebiyatında dikkat edilecek mühim bir nokta, onun da klasik ve âşık edebiyatı gibi, hem halk şiirinin, hem de klâsik şiirin cazibesine bağlı, iki taraflı bir hüviyete sahip oluşudur. Bu yüzden tekke edebiyatında da manzumeler aruz ve hece vezinleriyle yazılırlar. Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Hacı Bayram-ı Vefî, Ahmed-i Sârbân, Ümmi Sinân, Niyazî-i Mısırî vb. tekke edebiyatı büyükleri gibi³² Eşrefoğlu Rûmî de aruza hakimdir. Eşrefoğlu Rûmî de hitap ettiği esas kitleye istediği telkini yapabilmek için aruz kadar heceye de önem vermiştir. İsmail Habib Sevük, âşık edebiyatında olduğu gibi tekke edebiyatı asıl

32. Abdurrahman Güzel, "Tekke Şiiri", Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri), S. 445-450/Ocak-Haziran 1989, s. 275.

edebî mahsüllerinin heceli manzumelerle ortaya çıktığını ifade eder.³³

Araştırmacılar, tekke edebiyatı mahsüllerinin vezni hakkında fazla bir şey söylemezler. Fakat verilen örneklerin çoğu hece vezni ile yazılmış şiiirlerdir. Tekke edebiyatı üzerinde fazla durulmadığı ve örnek olarak da bu şiiirlere fazla yer verilmediği için tekke edebiyatı mahsüllerinin daha çok bir hece edebiyatı olduğu zannedilmiştir.³⁴ Durum detaylı olarak araştırıldığına, hece ve aruzun hemen hemen dengede olduğu görülür. Bazen bu denge, Eşrefoğlu Rûmî'de olduğu gibi aruzun lehinde bozulur. Eşrefoğlu Rûmî'nin şiiirlerinde aruz hatalarını oldukça sık görüyoruz. Bu durum Tekke edebiyatına ait diğer eserlerde de gördüğümüz tabii bir unsurdur.³⁵

Yunus Emre Divânı'nda olduğu gibi Eşrefoğlu Rûmî Divânı'nın da şifahî kaynaklardan bir araya toplandığı anlaşılıyor. Elimizdeki yazma nüshalardan bir kaç tanesinin hurûf-ı heca ile istinsah edildiğini dikkate aldığımızda bu görüş daha da kuvvet kazanmış oluyor. Bu bakımdan nüshalar arasında oldukça önemli farklar bulunmaktadır.

Abdûlbaki Gölpinarlı, Asaf Hâlet Çelebi tarafından basılan Eşrefoğlu Divânı'ndaki yüz yirmi dokuz şiiirden 39 tanesinin hece vezniyle kaleme alındığını ifade ediyor.³⁶ Biz bunlar arasında, aruz kusurları fazla olan şiiirlerin bir kısmını hece vezniyle yazılmış kabul ettik.

Bu değerlendirmemize göre Eşrefoğlu'nun heceyle yazılan şiiirlerinin sayısı aruzla yazdıklarına göre yine de azınlıkta kalmaktadır. Esasen bu şiiirleri aruzla veya heceyle yazılmış diye kesin çizgilerle ayırmak da doğru olmaz kanaatindeyiz. Eşrefoğlu Divânı'nında kusurlu kaleme alınmış aruzlu şiiirlerin sayısı oldukça fazladır. Eşrefoğlu aruz vezninin heceye uyum gösteren basit cüzlerini kullanmıştır. Eşrefoğlu'nun şiiirlerinde kullandığı vezinler aşağıda verilmiştir:

---

33. İsmail Habip Sevik, Ebediyat Bilgileri, İstanbul 1942, s. 224.

34. A. Güzel, "Tekke Şiiiri", TTD.; S. 445-450/Ocak-Haziran, s. 275.

35. A. Güzel, a.g.m., TDD., S. 445-450, s. 277.

36. Abdûlbaki Gölpinarlı, "Eşrefoğlu", TDD. (Halk Edebiyatı Özel Sayısı), C. XIX, S. 207, Ankara 1968, s. 390.

Aruz:**Bahr-i Remel:**³⁷

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün

Gazel: 1, 6, 7, 13, 14, 15, 19, 20, 25, 26, 28, 34, 37, 39, 40, 49, 57, 61, 66, 68, 72, 79, 80, 81, 90, 92, 109, 115, 131; Mes. 7; Nazım 53.

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Gazel: 8, 11, 24, 31, 32, 48, 70, 71, 110, 117, 134; Mes. 1, 3, 5, 6; Nazım 54 - 65 arası

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

Gazel: 29, 110, 118, 125

Fe'ilâtün Fe'ilâtün^cFe'ilün

Nazım 66

Bahr-i Hezec:

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün

Gazel: 5, 9, 22, 38, 43, 44, 60, 73, 75, 76, 83, 84, 85, 91, 94, 97, 98, 100, 101, 112, 120, 122, 127, 128; Mes. 2, 4 Nazım 1 - 52 (52 tane), 67

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

Gazel: 23, 58, 85, 108, 119, 121, 130, 138

Bu gruplandırmaları, az vezin kusuru gösteren şiirleri Aruz vezniyle yazılmış kabul ederek yaptık. Aynı beyit veya şiirin içinde çok bariz şekilde görülen kusurları aruz kusuru olarak değerlendirmeyerek bunların heceyle yazılma ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu kabul ettik.

Yunus Emre gibi Eşrefoğlu da aruzlu ve heceli şiirlerinin önemli bir miktarını musammat tarzında kaleme almıştır. Elimizdeki yazmalarla kıt'a birimiyle yazılan yetmiş civarında manzume vardır. Musammat tarzında, beyit esasıyla kaleme alınan bu şiirlerin her beytini ortadan ikiye böldüğümüzde kıt'a şekline girdiğini görüyoruz. 8+8=16'lı hece vezniyle yazılan manzumeler Müstef'ilün /Müstef'ilün /Müstef'ilün /Müstef'ilün kalıbıyla a-henk olarak uygunluk göstermekle beraber bol miktarda aruz kusurunun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tarz

---

37. Şiirlerin numaraları transkribe Divân metnindeki sıra numaralarıdır.

söyleyişleri, hece - aruz ikiliği olarak değerlendiren araştırmacılar, bu durumu mutasavvıf şâirlerin ortak özelliği olarak ifade ederler.³⁸

Eşrefoğlu Rumî'nin sanat endişesinden uzak vicdanından gelen sesle, millî ahenge uygun olarak hece vezniyle söylediği şiirleri önemli bir yekûn tutmaktadır. Bunları şöyle sınıflandırabiliriz:

8+8: 16: Bu hece kalıbı hem ahenk hem de mısralardaki hece sayısı bakımından Aruzun Recez Bahri'nden olan Müstefîlün /Müstefîlün / Müstefîlün /Müstefîlün kalıbına da uygunluk gösterirler. Bu şiirlerde önemli bir aruz hakimiyetinin olmadığı da bilinen bir gerçektir.

Şiir Numaraları:

Gazel: 2, 3, 10, 17, 18, 21, 33, 35, 36, 42, 46, 53, 54, 59, 65, 69, 74, 87, 89, 102, 103, 114, 116, 125, 129, 132, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 144

7 + 7: 14

Gazel: 12, 16, 55, 62, 64, 78, 82, 86, 93, 95, 104, 105, 106, 107, 124

6 + 5: 11

Gazel: 30, 111, 113; Nazım 69,70

4 + 4 + 4 + 4: 16

Gazel: 47, 56

8 + 5 : 13

Gazel: 143, Nazım 68

Duraksız:11

Gazel: 50, 51, 52, 126, 142

Vezinsiz:

Gazel: 27, 41

Eşrefoğlu, kafiye konusunda da vezinde olduğu gibi kuralcı değildir. Bu konuda oldukça serbest hareket ederek, bazı şiirlerinde kulak kafiyesini kullanmıştır:

Ben bu birlik didüğüm yoklukdur aflarsan sözi

İkilik bu varlığıñ komaz varasın aşlufia

Sen bu yoklukdan kaçarsın bir işit yokluk nedür

38. A. Gölpınarlı, Yunus Emre Divânı, İstanbul 1943, s. XXXIX.

Bir mücellâ âyinedür dōst yüzün görmeklige

(1 / 7 -8)

Mekānsuz la-mekānda seyr iderken

Nişānsuz bî-nişān şaydına düşdi

Yine bu Eşrefoğlu Rūmî yine

Bulışdı dōsta cānın şaçu şaçdı

(126/6-7)

Eşrefoğlu, Farsça veya Arapça bir kelimeyi benzer sesli olmak şartıyla kafiyeli olarak kullanmıştır. Ayrıca Arapça veya Farsça asıllı bir kelime ile Türkçe ekli bir kelimeyi kafiyeli olarak kullandığı görülür:

İki cihān içinde her ne kim var

Dükelinden senüñ 'ıřkuñ güzındır

Nedür dünyâ yolında cān virmek

Ki her bir kûşede biñin biñindir

Benüm fikrüm hayālüm endişem sen

Anıñçün gözlerüm her dem nemındır

Yüregümde yanan 'ıřkuñ odıdur

Bu inledüm enñin günındır

(5 / 5 -6 - 7 - 8)

'Aşıkunı göñli müdām kaynar taşar

Taşra atar dürlerin 'ummân durur

'ışksuzunı her bir sözi bir okı gbi

Tokınur şanki katı yaydan durur

(8 / 12 - 13)

Ne şehre uğrar yolunı ne hüd bázârâ hâzır ol

Bundan al erzağ yükünı bugün bunda devşir

Gele bir tevbeye gel ğayret demidür ğayret it

Ġayrı terk it kim saña ol ola ğır ü dest-ğır

(20 / 10 -11)

Fuat Köprülü, "Eşrefoğlu Rûmî sanat düşüncesini temel amaç kabul etmediği için genellikle yarım kafiyeler kullanmıştır"³⁹ der. Gerçekten de şâir, tam ve zengin kafiye aramak çabasına düşmemiştir. Yunus gibi, kafiye konusunda tabîî davranır. Şiirlerinin çoğunda, tek ünsüz benzerliğinden oluşan yarım kafiye kullanır. Sanatkârane bir tavır içinde değildir. Buna rağmen şiirlerinde tam, zengin ve cinaslı kafiyeleri kullandığı görülür. Şiirlerde kafiyeler baştan sona kadar aynı disiplin içinde devam etmez, zaman zaman bozulduğu olur. Ünlüler çoğu kez birbirleriyle kafiyeli olarak kullanılır. Tabii bir şekilde içinden geldiği gibi söyler. Bu durum Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal gibi diğer Tekke şâirlerinin eserlerinde de görülür. Aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, şâir, asgari iki sesin aynı olmasına dikkat etmiştir. "Hayvân, insân, cân, arslan, mercân, ihsân, şeytân, dermân, seylân, sekbân, kurbân, nâ-dân, ummân, yaydan, dermân, imân, fermân, meydân, sultân, âsân, bî-pâyân" (8 / 1 - 20) gibi kelimelerde gördüğümüz gibi sonu "..ân" sesiyle biten kelimeler kafiye olarak bol miktarda kullanılmıştır. Yine "..ar" ve "..er" sesiyle biten kelimeler Eşrefoğlu tarafından kafiye olarak sıkça kullanılmıştır. "kâr, tekrâr, bâr, Deyyâr, sükâr, tüccâr, esrâr, bâzâr, asâr, envâr, ahbâr, hüşyâr" (37 / 1 -12) örneklerinde görüldüğü gibi. Eşrefoğlu'nun kullandığı kafiyeler, daha çok uzun bir sesli ile bir sessiz harfin benzeşmesinden oluşmaktadır.

Eşrefoğlu Divânındaki ilahîler "gazel" nazım şekliyle kaleme alınmışlardır. Bunların kafiye şeması gazelinki (aa - ba - ca - da vs.) gibidir. Divândaki bir çok şiir musammat gazel tarzında yazılmıştır. Bunların çoğunda iç kafiye vardır. Eşrefoğlu Divânı'ndaki aruz ve musammat şekle olan temayül açık olarak kendini hissettirmektedir. Tercüman 1001 Temel Eser Serisi arasında yayımlanan Divân'da, bu musammat şiirler hece vezniyle yazılmış kabul edilerek kıt'a şeklinde yazılmışlardır. Biz bu şiirleri, yazma nüshalarda olduğu gibi beyit olarak değerlendirdik.

Eşrefoğlu, kafiye konusunda fazla hassasiyet göstermez. Çünkü amaç sanat yapmak ve tasannu değildir. Şâir, duygularını içinden geldiği gibi söylemiştir. Bu bakımdan üslûbunda da külfet ve sanatkarane bir tarz hakim değildir. Aynı özellik Yunus Emre'nin de en önemli vasıflarından birisidir.⁴⁰ Eşrefoğlu, ilâhîlerinin birçoğunda kafiyelerden sonra redif kullanmıştır.

39. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara 1976, s. 295.

40. Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, C. I, Ankara 1990, s. 60.

Bu redifler diğerk tekke şâirlerinde sıkça gördüğümüz "eyle-, git-, ol-, i-" gibi kelimelerdir.

Mânâları ayrı yazılışları aynı olan kelimelerle cinaslı kafiyenin de yer yer kullanıldığı görülür:

Atañ anañ kardaşlaruñ yâd olup senden ayrıla
 Şol itdüğün zulümlerüñ hep dâdı senden alına
 Eşrefoğlı Rûmî sen de âhir toprak olıarsın
 Toprak olmadın toprak ol aldanma bunıñ âlına
 (102/7 -11)

Yine bazı ilahîlerde mısra içinde ve birbirini takip eden mısralarda benzer sesler, mısranın, beytin ve şiirin bütününe ahenk verecek bir biçimde kullanılmışlardır. Alliterasyon ve tekrar sanatları beyte ve şiire ahenk verecek tarzda kullanılmışlardır:

Gerek ağlat gerek güldür gerek dirgür gerek öldür
 Eşrefoğlı saña kıldur senden hem ol hōş hem bu hōş
 Gâhi nûş u gâhi rîşdur gâhi merhem gâhi rîşdür
 Rûmî bugün dervîş durur senden hem ol hōş hem bu hōş
 (47 / 6 - 7)

Bu beyitlerde, k, l, m, n, r ünsüzlerinin ahenkli bir şekilde kullanıldığını görüyoruz.

2. Nazım Şekilleri:

Eşrefoğlı Rûmî, diğerk tekke şâirleri gibi hem klasik Türk şiiri (gazel, mesnevi) hem de halk şiiri (en çok koşma) nazım şekillerini kullanmıştır.⁴¹ Eşrefoğlı Divânındaki şiirlerin çoğu, divan şiiri tarzında, muhteva bakımından da tekke şiiri türünde yazılmışlardır. Gazel, mesnevî ve koşma nazım şekillerinden başka, Divânın yazma nüshalarında, rubâiyyât⁴² ve kıt'a⁴³ tarzında yetmiş civarında şiir bulunmaktadır.

Eşrefoğlı Divânı'ndaki şiirlerin şekil bakımından en önemli özelliklerinden birisi de murabba ve musammat diyebileceğimiz eski koşma şeklinin varlığıdır. Eşrefoğlı'nun en ba-

41. A. Güzel, "Tekke Şiiri", TDD., S. 445-450, s. 281.

42. Eşrefoğlı Divânı, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi Bl., No: 2590.

43. Eşrefoğlı Divânı, Süleymaniye Ktp., Tahir Ağa Bl., No: 623.

şarılı olduğu şiirler bu tarzda kaleme aldığı şiirlerdir. Yunus Emre'de de olduğu gibi bu koşma- murabba şekli, Acemlerin murabba veya musammatına taklitle değil, halk edebiyatının kuvvetli tesiriyle tercih edilmiştir.⁴⁴

Şâir, gazel biçiminde yazdığı ve çoğu defa musammat tarzında, mısra ortalarında da kafiye bulunan ilâhîlerinde hece veznini üstün tutmuştur. Gazel biçimindeki bu çift mısralı şiirler aruz veznine göre okunduğu zaman, aruz ahengini vermekle birlikte daha çok 7+7=14 ve 8+8=16'lı hece ölçüsüne uymaktadırlar. Bu durum, Yunus Emre çığırının devamı şeklinde değerlendirilebilir.

Bu bilgiler çerçevesinde Eşrefoğlu Divânı'nı nazım şekli bakımından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşıyoruz: Divân, gerek şekil gerekse muhteva bakımından klasik ve halk edebiyatımızın bir terkibi ve dini-tasavvufî Türk edebiyatının zengin bir örneğidir. Tekke edebiyatının bunun dışında kendisine ait özel bir nazım şekli bulunmadığı için; Eşrefoğlu Divânı'nda her iki edebî akımın nazım şekillerinin ortak kullanıldığı görülmektedir.

Eşrefoğlu Divânı'nın sonunda mesnevi nazım şekliyle yazılmış 7 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin türüyle ilgili bilgi, çalışmamızın "Nazım Türleri" adlı bölümünde verilecektir.)

Bazı musammat gazellerindeki beyitler ortadan ikiye bölündüğünde koşma şekline dönüşmektedir. Aşağıdaki şiir, koşma nazım şeklinin, koşma-şarkı çeşidinin bir örneğidir:

Cemâlin seyr idüp ismin afdüğüm

Bize himmet eyle Şeyh 'Abdü'l-kâdir

'İşkûnıla paslı gönlüm açduğum

Bize himmet eyle Şeyh 'Abdü'l-kâdir

Senüñ sözün hem vücûduñ mutlakdur

Ol iki cihânda gül yüzün akdur

Yir yüzinde halîfelerün çokdur

Bize himmet iyle Şeyh 'Abdü'l-kâdir

(30 / 1- 2)

Halk edebiyatının en sevilen ve en çok kullanılan nazım şekli koşmadır. Ve klasik ede-

44. F. Köprülü, TEİM., s. 300.

biyattaki gazelin karşılığı olarak kullanılmıştır. Hece vezninin 6 + 5 ya da 4 + 4+3 duraklı kalıbıyla yazılır. Bu kalıpların karışık olarak kullanıldığı koşmalar da vardır. Dört mısralık bentlerden oluşur. Dörtlük sayısı en az üçtür. Genellikle üç ile beş arasında değişir. Dörtlük sayısı beşten artık koşmalara da rastlanır. Kafiye düzeni birinci dörtlüğün dışında bütün dörtlüklerde aynıdır. Kafiye düzeni genellikle şöyle olur:

———b   ———c   ———d
 ———a   ———c   ———d
 ———b   ———c   ———d
 ———a   ———a   ———a

İlk dörtlüğün kafiye düzeni:

———x   ———b
 ———a   ———b
 ———x   ———b
 ———a   ya da   ———a

biçiminde olabilir.⁴⁵

Şekil yönünden koşma çeşitleri şunlardır:

Koşma-Şarkı: İlk dörtlüğün ikinci ve dördüncü mısraları öteki dörtlüklerde nakarat olarak tekrarlanır.

Tecnis: Bütün kafiyeleri cinastır.

Musammat koşma: Mısralarında iç kafiye bulunur.

Ayaklı koşma: İlk dörtlüğün ikinci ve dördüncü, öteki dörtlüklerin de dördüncü mısralarına ziyâde eklemekle oluşur.

Zincirleme (Zincir-bend): Bentlerin dördüncü mısra'nın kafiyeli kelimesi bir sonraki dörtlüğün ilk mısra'nın başında tekrarlanır.⁴⁶

Eşrefoğlu Rûmî'nin beyit esasına göre yazılan aşağıdaki şiirlerindeki beyitler ortadan ikiye bölündüğünde koşma, kafiye şeması x a x a. bbba, ccca şeklinde ortaya çıkmaktadır:

45. Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara 1983, s. 306.

46. C. Dilçin, a.g.e., s. 309-314.

Seni seven ‘aşıkların / gözi yaşı dinmezimiş
 Seni maşşūd idinenler / dünyâ ahret anmazımış
 Ölmezimiş ‘aşık cânı / hiç tağılmazımış teni
 ‘Işık kimi kim kıldı / fânî aña zevâl irmezimiş
 (45 / 1 - 2)

‘Işkuñ odı cigerümi / yağa geldi yağa gider
 Ğarib başum bu sevdâyı / çeke geldi çeke gider
 Bülbül ider zâr u fiğân / ‘ışık odına yandı bu cân
 Benüm gönülüm çünki hemân / dōstdan geldi dōsta gider
 (33 / 1 - 2)

Eşrefoğlu Rûmî Divânı'nın sonunda bulunan ve rubâiyyat ve kıt'aât serbaşıkları altında verilen dörtlüklerin şekil yapısıyla ilgili olarak kısaca bilgi verelim:

Kıt'anın sözlük anlamı "parça bölük cüz"dür. Yalnız ikinci ve dördüncü mısraları bir-biriyle kafiyeli olan iki beyitlik nazım biçimine kıt'a adı verilir. Bu türlü kıt'alar genel olarak dörtlük adıyla anılırlar. Kıt'aların kafiye düzeni şöyledir:

—x
 —a
 —x
 —a

Kıt'alarda beyitler arasında anlam birliği bulunur. Beyitler birbirini tamamlar mahiyettedir. Kıt'ada şâir mahlasını kullanmaz. Ancak mahlas kullanılan Kıt'alar da vardır. Konuları çok geniştir.

Eşrefoğlu Rûmî'nin dörtlükleri kıt'a nazım şeklinin kafiyesine uymamaktadır. Birinci beyti musarra olan, başka bir deyişle birinci, ikinci ve dördüncü mısraları birbiriyle kafiyeli olan bir kıt'a çeşidi olan nazımın⁴⁷ kafiye-şeması ve diğer özellikler bakımından bu dörtlüklerin nazım şekli olmalıdır. Kıt'a'nın ilk beyti kafiyeli olanlarına nazm adı verilir.⁴⁸ Haluk İpekten, nazmı ayrı bir nazım şekli olarak değerlendirmiştir.

47. C. Dilçin, a.g.e., s. 202.

48. Tahir Üzgör, Edebiyat Bilgileri, İstanbul 1983, s. 246.

3. Nazım Türleri:

İlâhî:

Eşrefoğlu Rûmî, şiirlerinin ekseriyetini ilâhî ve nutuk türünde kaleme almıştır. Bu tarz şiirlere nefes adı da verilmektedir. Yunus Emre, kendi şiiri için, bir beytinde "nefes" tabirini kullanmaktadır.⁴⁹ Nefes tabiri daha çok ilâhî anlamında kullanılmıştır. İlâhîler daha çok Allah'ın birliğini, azamet ve kudretini anlatan veya telkin eden eserlerdir. Bunlar aruz veya hece ile yazılırlar.⁵⁰

Eşrefoğlu Rûmî, ilâhîlerinde mutlak varlık Allah'a ulaşmak için takip edilmesi gereken yol ve bu yolda karşılaşılan güçlüklerin insana kazandıracığı faydaları anlatır. İlâhî aşkın faziletlerine ve insanı bu kutsal aşktan uzaklaştıran tehlikeli hallere dikkati çeker. İlâhîlerdeki temel konu aşktır.

Baîa sen cân yitersin cân gerekmez

Seni gerek seni kevneyn gerekmez

Senüñ fikrünüle taldum temâmet

Yiter derdüñ dañı dermân gerekmez

Murâdum sensin iy dōst senden özge

Sekiz uçmak hûrî gılmân gerekmez

(38 / 1 - 2 3)

Bu beyitlerde de görüldüğü gibi Eşrefoğlu ilahîlerinin temel konusu Ene'l-hak sırrının anlaşılması ve hakiki dostun bulunmasıdır. Eşrefoğlu Rûmî'nin şu beyitleri ilahîlerinin konusunu ve amacını açık bir şekilde ifade eder:

Ene'l-hak sırrını fâş eylerem fâş

Melâmet oluram pinhân gerekmez

Sana dōst 'ışkı Eşrefoğlu Rûmî

Yiter îmân dañı îmân gerekmez

(38 / 6 - 7)

49. M. Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, s. 63.

50. A. Güzel, "Tekke Şiiri", TDD., S. 445-450, s. 284.

Derdüm benüm ol yârıdı ‘âlem baña ağıyârıdı
 Gözüm yaşı revân olup akardı şanki bir ırmağ
 Tutdum ol erüñ sözini çevürdüm benden yüzümi
 İzledüm kendü kendümi benden baña görindi Hâk
 (53 / 5 - 11)

Ben dōst hevâsına düşdüm özge hevâ neme gerek
 Başumda dōst sevdâsı var dahı sevdâ neme gerek
 Ben lâ’ubâli giderem iki cihânı niderem
 Meylüm sekiz uçmağa pes mâsivâ neme gerek
 (54 / 1 - 4)

Doğrudan doğruya dinî ve tasavvufî temalara bağlı olan tekke edebiyatı nazım şekli ilâhînin kelime anlamı "Allah'a mahsus, Allah'a ait" demektir. Bu yüzden ilâhî türüne giren şiirlerde büyük ölçüde Allah sevgisi ve onun çevresinde her türlü dini-tasavvufî konu işlenir. Bu açıdan ilâhîler klasik edebiyatın "tevhid" ve "münâcat"ları ile benzerlik gösterirler. Farklı olan yanı, ilâhîlerin tekke ve dergâhlarda âyin sırasında belli bir makamla söylenmesindedir.⁵¹ Çalışmamızın "Nazım Şekli" adlı bölümünde değindiğimiz gibi dörtlük tarzında yazılan ilâhîlerin kafiye düzeni koşma, beyit tarzında yazılanların ise gazellerdeki gibidir.⁵²

Güzel ve başarılı ilâhîler yazan Eşrefoğlu Rûmî, bu manzumelerini ekseriyetle beyit esasına göre yazmıştır. Hece vezniyle yazılmış olma ihtimali daha kuvvetli görünen 14 ve 16 heceli ilâhîler, önemli bir çoğunluğu oluşturmaktadır.

Câna cefâ kıl yâ vefâ / senden hem ol hōş hem bu hōş
 Yâ derdüñ gönder yâ devâ / senden hem ol hōş hem bu hōş
 Hōşdur baña senden gelen / yâ hil’atdür yâhûd kefen
 Yâ tâze gül yâhûd diken / senden hem ol hōş hem bi hōş
 (47 / 1 - 2)

Bu beyitler ortadan ikiye bölündüğü zaman koşmanın kafiye şeması ortaya çıkmaktadır.

(baba, ccca, ddda)

-
51. A. Uçman, "Tekke Şiiri", Büyük Türk Klasikleri, C. II, s. 16.
 52. A. Uçman, a.g.m., a.g.e., s. 16.

a. Devriyye:

Mutasavvıflara göre, yeryüzündeki bütün varlıklar tek tek Hakk'ın sıfatına mazhardır; insan ise eşref-i mahlûkat olduğundan mutlak varlığın bütün sıfatlarına mazhardır. Ancak bu sıfatlar insanda tecelli edinceye kadar sırasıyla bütün varlıklardan geçerek, âdetâ kâinattan süzülür. Bu bakımdan insan kâinatın hülasası ve varlığın özüdür. İşte bu, bütün kâinattan süzülüp insanda tecelli etme görüşüne devir nazariyesi, mutlak varlıktan insana ve insandan, aslına (Allah'a) dönüşüne kadar devri anlatan şiirlere de devriyye denir.⁵³ Devir kuramı Hz. Peygamber'in "Ben nebi iken Adem su ile çamur arasındaydım" hadisi ile de ilgilidir. Mutasavvıflara göre vücut halindeki Muhammed (SAV) yeryüzüne sonradan gelmiştir. Halbuki ruh halinde olan Muhammed (SAV) ezelden beri vardı. Vakti gelen ruh maddî âleme iner. Önce cemâda, sonra nebâta, hayvana, insana ve en sonra da insan-ı kâmile geçer. Oradan da ilk geldiği asıl yere, Hakka ulaşır. İnsânın vücûd-ı mutlaktan kopup çeşitli merhalelerden geçerek (âkl-ı küll, ukûl-ı tis⁶a, tebâyi-i erbaa, anâsır-ı erbaa) toprağa inmesine "kavs-i nüzûl"; Buradan yine çeşitli safhalar sonunda (toprak, maden, bitki, hayvan, insan, insan-ı kâmil) tekrar aslına dönmesine "kavs-ı uruç" adı verilir.⁵⁴

Yunus'ta olduğu gibi serbest devriyeler aşk ve irfanın lüzumu hakkında mev'ızalar, bir şeyhe bağlılığın lüzumu hakkında nasihatler, bu Divân'ın mevzuunu teşkil eder. Yalnız Eşrefoğlu'nda, bir tarikat şeyhi olduğunu gösteren, halkı kendine çağıran parçalar vardır. Bunlar, halk tabakalarına tasavvufu öğretmek ve doğru yolu göstermek gayesiyle kaleme alınmış şiirlerdir.⁵⁵

Eşrefoğlu'nun şiirleri arasından seçtiğimiz bu şiirde; şâirin, bir tarikat şeyhi olarak halka doğru yolu göstermek için içten duygularının terennümünü görüyoruz:

‘İşk sayrusı olanlara gelsünler tîmâr eyleyem
İçürem ‘işk şerbetini dōstdan haber-dâr eyleyem
Açam bâtınî gözini göre kendü kendüzini
Dōsta döndürem yüzini ‘âlemden bî-zâr eyleyem

53. A. Uçman, a.g.m., a.g.e., s. 17.

54. C. Dilçin, Türk Şiir Bilgisi, s. 348.

55. F. Köprülü, TEİM, s. 295.

Söyündürem nefsi odın bozam tılsımınuñ bendin

Götürem benligi seddin ol dōsta yular eyleyem

(77 / 1 - 2 - 3)

Eşrefoğlu Rumî'nin bir devriyesinden aldığımız beyitleri örnek olarak verelim:

Gâh gâh kendüme gelürem gâh gâh yavı kılunuram

Gâh yokıla yok oluram gâh varlıkda bulunuram

Gâh denizlere düşerem mevc urup taşra düşerem

Gâh nâ-dân eline düşerem kem bahâya kılunuram

(69 / 1 - 2)

Şöyle kim bî-dil ü bî-cân olmuşam

Kendü ahvâlüme hayrân olmuşam

Gâh beni ben bilmezem kim kadayam

Gâhi cenf gâh perişân olmuşam

70 | 1 - 2)

Şathiyye:

Şath kelimesi Arapça'da alaylı söz anlamına gelir. Tasavvufta ise sūfînin kendisinden geçtiği bir sırada söylediği şeriata aykırı söz ve hareket anlamına gelir. Türkçe'de ise bir duygu veya düşünceyi iğneleyici ve alaylı bir şekilde dile getirmek anlamındadır.⁵⁶

Şathiyyeler, mutasavvıflar tarafından tasavvufî aşk halinin sarhoşluğu ile (sekr halinde) söylendiklerinden, genellikle başkaları tarafından açıklama gerektiren ve halkın hoşuna gitmeyen sözlerdir.

Tekke edebiyatında genel olarak mizâhî manzumelere şathiyye, veya çokluk şekliyle şathiyyât veya şathiyyât-ı sofiyâne gibi isimler verilmiştir. Zahirde saçma görünen fakat şerh ve tahlil edildiği zaman mânâlı olduğu anlaşılan manzumelerdir.⁵⁷ Eşrefoğlu Rûmî'nin şiirleri arasından seçtiğimiz bazı şathiyye örneklerini görelim:

56. A. Uçman, "Tekke Şiiri", Büyük Türk Klasikleri, C. 2, s. 17.

57. T. Üzgör, Edebiyat Bilgileri, s. 213.

Beni küllî yitürdüm seni buldum
 Bu ben sensin ben öldüm ben gerekmez
 Sana dōst'ışkı Eşrefoğlı Rûmî
 Yiter îmân dahı îmân gerekmez

(38/5-7)

Dünyâ ahret küfür îmân nisbeti yok 'âŝıkuñ
 Korku dûzahdan ümid-i hûr u cinân eylemez
 Mesçidi puthaneyi fark eylemez 'âşık olan
 Kanda olsa dōstıladur vaşl-ı hicrân eylemez
 Tut dilün söyleme Eşrefoğlı Rûmî kıl sükût
 'Ārifün sözlerini çün fehm-i nâ-dân eylemez

(39/2-4-8)

Tecellî şevk-i didâruñ beni mest eyledi hayrân
 Ene'l-hak sırrını cânım anuñçün kılmadım pinhân
 Benüm 'ilm-i ledünnümde hezerân Hızır olur 'âciz
 Benüm her bir tecellümde niçe Mûsâ olur hayrân
 Degilem oddan u şudan yâ toprakdan u yâ yilden
 Ben irden vardum irden henüz yoğdı bu ezmân
 Şanursın Eşrefoğlıyam ne Rûmîyem ne İznikî
 Benem ol dâ'im ü Bâkî göründüm şüretâ insân

(85/1-6-13-19)

c. Tevhîd:

Klasik ve tekke edebiyatlarında "Allah'ın varlığına ve birliğine" dair yazılan manzum ve mensur eserlere tevhid adı verilir. Tevhîdler; kasîde, gazel ve mesnevî tarzında yazılırlar.

Eşrefoğlu'nun gazel tarzında yazılmış bir tevhîdi:

Her kim dirise dâ'im lâ-ilâhe illallâh
 Göñlinde tura kâ'im lâ-ilâhe illallâh

Endişesi Hak ola göñli nûrıla tola
 Maşerde diyü gele lâ-ilâhe illallâh

(107/1-2)

Eşrefoğlu, mesnevî tarzında yazdığı yirmi beş beyitlik bir şiirinde de tevhiğ'ın faziletlerini anlatır. Bu şiir, türünün en güzel örnekleri arasında değerlendirilebilir.

Başı ko tevhiği koma zinhâr
 Cân virüp tevhiğden ayrılma iy yâr
 Tevhiđ olur zirâ sermâyen senüñ
 Cân içindeki aşıl mâyân senüñ
 Tevhiği terk itme zinhâr iy 'aziz
 Tevhiđ için göñlüñ i eyle temiz

(5 Mes/1-2-3)

d. Münâcât:

Sözlükte "fısıldama, kulağa söyleme; Allah'a dua etme, yalvarma, Allah'a dua mevzuolu manzume, şiir" mânâlarına gelir. Bu tür eserler, sadece Allah'a yalvarmak ve iştiyak duygularını açıklamak için değil, aynı zamanda Hz. Peygamber'e karşı da yazılırlar.⁵⁸

Eşrefoğlu Divânı'nın sonunda yirmi üç beyitlik "Hazâ münâcâtü Eşref-zâde ellezi yeskunu fi-İzniķi Rahmetu'llahi 'aleyh" serbaşlığı adı altında, aruz vezniyle mesnevî nazım şekliyle yazılmış bir münâcât vardır.

Bu münâcâtın ilk beyti şöyledir:

İlahî Seyyidi Settâr u Mevlâ
 Yüce dergâhına geldüm Hüdâyâ

(4 Mes/1)

e. Na't:

Bir şeyi medhederek anlatma vasıflandırma anlamına gelir. Hz.Peygamberi övgü maksadıyla yazılan manzum ve mensur eserlere na't adı verilir. Tekke edebiyatında peygamberimizi methetmek amacıyla bir çok na't yazılmıştır.

58. A. Güzel, "Tekke şiiri", TDD., S. 445-450, s. 293.

Na`t, insanın kendisini Hz. Peygamberde araması ve peygamberimizin şiirle yapılan bir tasviridir.

Elvedâ` iy mâh-ı tâbân elveda`

Elvedâ` iy mihr-i yezdân elvedâ`

Elvedâ` iy âfitâb-ı şer`-i dîn

Elvedâ` iy mâh-ı tâbân elveda`

(48/1)

Şâir, Süleyman Çelebi'nin Mevlidi'ndeki elvada bahrine çok benzeyen bu na`tını koşma nazım şekliyle kaleme almıştır.

f. Medhiyye:

Büyük bir kişiyi övmek için yazılan manzum ve mensur eserlerdir. Bunlar iki bölüme ayrılırlar a) Padişah, vezir, şeyhü'l-İslâm vb. gibi, zamanın ileri gelenlerini öven eserler. b) Dört halifeyi ashab-ı kirâmı toptan ve ayrı ayrı, yahut ariflerin kutbu sayıhan velîleri övmek için yazılan eserlerdir. "Medhiyyelerde çok kere kasîde nazım şekli kullanılmakla beraber, diğer nazım şekillerine de müracaat edilmektedir."⁵⁹

Eşrefoğlu Rûmî'nin, mensubu bulunduğu tarikatın pîri Abdü'l-kadir Geylanî'ye sevgi ve bağlılığını anlatan bu şiirin matla beyiti yoktur. Bu bakımdan koşma nazım şekline uygunluk gösterir.

Devlet isterseñ devlet

‘İzzet istersen’ izzet

İşiginde kıl hizmet

Sultân Abdül-kâdirüñ

Geylândan durur aşlı

Ebu'l-kâsımdur nesli

Allâh Muhammed döstü

Sultân Abdül-kâdirüñ

(6/1-2)

(Bu dörtlükler yazma nüshalarda beyit esasına göre kaydedilmesine rağmen, nazım şekli

59. A. Güzel, "Tekke Şiiri", TDD, S. 445-450, s. 313.

bakımından koşmaya daha çok uyduğu için bu şekilde kaydettik)

‘İşkla ol ‘aşıkı şıdkıla ol şâdıkı
Mahbûbıdur hâlıkı sultân ‘Abdü’l-kâdirüñ

(63/1)

Daha önceki örnekte olduğu gibi, matla beyti olmayan bu tevhidin mısraları ortadan ikiye bölündüğünde, koşma nazım şekline uymaktadır:

(a a a b /c c c b /d d d b....)

Cem ‘olmuş dervişleri şeyhüm ‘Abdü’l-kâdirüñ
Yolında şâdıkları şeyhüm ‘Abdü’l-kâdirüñ

(64/1)

Bu matla beytinin mısralarını ortadan ikiye böldüğümüz zaman koşma nazım şekline uyduğunu görüyoruz: xaxa/bbba/ccca...

Benüm şeyhüm seni Hakkı yitürür
Niçe müşküllerin anda bitürür
Muhammedüñ sancağını götürür
‘Abdü’l-kâdir sultân dirler şeyhüme

(113/1)

İlk dörtlülüğünü örnek olarak aldığımız yukarıdaki 'dörtlüğün; yazma nüshalarda kaydedildiği şekliyle koşma tarzında kaleme alındığı anlaşılıyor.

C. DİLİ ve ÜSLÛBU :

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında, Anadolu'da genellikle Fars dili ve kültürü hâkimdir. Anadolu Selçuklu devletinin Farsça'yı resmi dil olarak kabul etmesinden sonra, bilim adamları eserlerinde Arapça ve Farsça'yı tercih etmişlerdir. Arapça ve Farsça bilmeyen kırsal kesimde yaşayan hakla şehirli halk arasında kopukluk meydana gelmiştir.

XIII. asır Türkiye'de gerçek bir dil inkılabının başladığı bir asırdır. Bu asırda kültür ve edebiyat dilinin Türkçe'ye dönmesi Türk halkının tesiriyledir.⁶⁰

Karamanoğlu Mehmet Bey'in, Konya'yı zaptettiği 15 Mayıs 1277 tarihinde, Farsça

60. Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı, C.I, İstanbul 1971, s. 298.

yerine Türkçeyi devlet dili ilan ederek "bugünden sonra dîvân ü dergâh ü bargâhda, meclisde ve meydanda Türkçe'den başka dil kullanılmayacaktır." şeklinde ferman çıkarması, Türkçemiz için bir dönüm noktası olmuştur⁶¹. Başka dillerden aldığı kelimeleri öteden beri, kendi dil mimarisi ve dil musikisine uydurarak Türçeleştirme geleneğine sahip olan Türk dili ile⁶², XIII yüzyıldan itibaren önemli eserler yazılmaya başlanır. Özellikle XIV. ve XV. yüzyıllarda Türkçe akımının gitgide hız kazanmasında, II. Murad, Umur Bey ve İsfendiyaroğullarından İsmail Beylerin değerli gayretleri olmuştur.⁶³

İlmî ve edebî eserlerde, Türkçenin geniş ölçüde kullanılması millî birlik ve bütünlüğün gelişip kökleşmesi bakımından da önemli faydalar sağlamıştır. Bu bakımdan da Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Veli başta olmak üzere Eşrefoğlu Rûmî gibi manevî tesiri büyük olan diğer mutasavvıfların da çok önemli görevler ifa ettiklerini söyleyebiliriz.⁶⁴

Eşrefoğlu Rûmî'yi, dil hususiyetleri bakımından, Hoca Ahmed Fâkih, Sultan II. İzzedin Keykâvus, Şeyyad Hamza, Yunus Emre, Aşık Paşa, Hacı Bayram Veli, Ahmed Bîcân ve Yazıcıoğlu Muhammed zincirinin bir halkası olarak kabul edebiliriz.

Türkçenin hemen bütün Anadolu'da hem edebi, hem de resmî dil niteliğini kazanması, Anadolu beylikleri ve özellikle Osmanlı devletinde lâıyk olduğu üstün değeri ve yeri alması: XIV-XV. yüzyıllarda gerçekleşebilmiştir. Böylece Türk dili, Arapça ve Farsça ile birlikte İslâm dünyasının en tanınmış, önemli kültür dilleri arasında yerini almıştır⁶⁵. Buna rağmen yine de bu dönemde Arapça ve Farsça eser yazmak revaçtaydı. Böyle bir dönemde Eşrefoğlu'nun halk ile daha iyi diyalog kurabileceği Türkçeyi tercih etmesi belli bir misyona delâlet eder. Bu misyon Anadolu'da dil birliğinin sağlanması ve Türk kültürünün hâkim olmasıdır. Bu Türkçecilik hareketi, Anadolu'da dil ve kültür birliğini sağlayarak Osmanlı devletine büyüme yolunda yardımcı olmuştur.

Eşrefoğlu Rûmî XV. yüzyıl eski Türkiye Türkçesi döneminin önemli bir şahsiyetidir.

61. N. S. Banarlı, a.g.e., s. 299.

62. N. S. Banarlı, a.g.e., s. 299.

63. F. Köprülü, Millî Edebiyatın İlk Mübessirleri ve Divân-ı Türkî-i Basîf, İstanbul, 1928, s. 13.

64. Edhem Cebecioğlu, Hacı Bayram Veli, Ankara 1991, s. 187.

65. Abdülkadir Karahan, Türk Kültürü ve Edebiyatı, İstanbul 1992, s. 114.

Anadolu sahasında Oğuzların konuşup yazdığı yazı dili Yunus Emre'den sonra en güzel şekilde Eşrefoğlu tarafından korunmuştur. Bu bakımdan Eşrefoğlu Rumî Türk dili tarihi yönünden de üzerinde önemle durulması gereken bir kişidir.

Bilindiği gibi XV. yüzyıl, Klasik Türk şiirinin dil bakımından henüz tam olarak gelişimini tamamlayamadığı bir devirdir. Yüzyıllar geçtikçe konuşma dilinden daha çok uzaklaşan ve anlaşılması güçleşen Klasik Türk şiir dili, Yunus Emre'nin, eski yazı dilinin tekâmülünden ibaret olan çok duru, temiz ve çok sanatkârâne Türkçesi bırakılıp Arapça ve Farsça gramer şekillerinden ve kelimelerinden faydalanılarak meydana getirilmiştir⁶⁶. İşte çok duru, tertemiz ve sanatlı Türkçenin bırakılmaya başladığı bu dönemde Eşrefoğlu Rumi, Türkçe'nin bütün güzellikleriyle yerleşmesi ve kökleşmesi için mühim rol oynamıştır. Yazar bu geçiş devresinde Türk Tasavvuf şiirinin gelişmesi ve kökleşmesi için önemli bir görev yapmıştır. Eserlerinde pek çok Türkçe kelime ve bazı gramer şekillerini kullanarak şuurdu bir Türkçeci olarak dikkatlerimizi çekmektedir.

Manzum ve mensur eserler veren Eşrefoğlu'nun edebî şahsiyetini, dil ve üslûb bakımından değerlendirmeye tâbi tutarken şiir ve nesir yönlerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. Türkiye Türkçesinin tarihî devresinin ilk safhasını teşkil eden Eski Anadolu Türkçesi'nin meydana gelmesinde, Yunus Emre önemli rol oynamıştır.⁶⁷

Yunus'un kullandığı kelime ve ifade kalıpları, mecaz ve ıstılahlar, Türkçe'nin ebedileşmesi yolunda hakiki bir dönüm noktasıdır. Yunus'un eserlerinde görülen gramer kaideleri ; Sultan Veled, Gülşehrî, Ahmed Fâkih ve Aşık Paşa gibi⁶⁸ Eşrefoğlu Rûmî'nin ifadelerinde açık olarak kendini gösterir.

Fuat Köprülü, Eşrefoğlu Divânı'nın üstünkörü bir tedkiki bile, onun Yunus tesiri altında kaldığını gösteriyor⁶⁹ der. Muhteva bakımından olduğu gibi dil ve üslup bakımından da Yunus Emre tarzı, Eşrefoğlu'nun şiirlerine nüfûz etmiştir.

-
66. Faruk Kadri Timurtaş, Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrin'i, İstanbul 1980, s. 2
 67. F. Köprülü, TEİM, s. 285.
 68. M. Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, s. 66.
 69. F. Köprülü, TEİM, s. 295.

Abdülbaki Gölpınarlı da Eşrefoğlu Divânı'ndaki şiirlerin hepsi de Yunus'a naziredir. der⁷⁰

A. Hâlet Çelebi de, bilhassa hece vezni ile yazdıklarında Yunus'a yaklaşmak ve benzetmek temayülü sarahatle göze çarpmaktadır ifadesini kullanır.⁷¹

Ol taş olmuş gönüllere vuram 'ışkuñ külünkünü

Āb-ı hayâtı akıdam göñlünde bñâr eyleyem

Ben dōstı görüp gelmişem devrânım sürüp gelmişem

Dōst dōstlara gelstün didi haber eyleyem

(77/4-7)

Bu beyitlerden de anlaşıldığı gibi Eşrefoğlu, tamamiyle Yunus tarzında yazmıştır. Eşrefoğlu'nun şahsiyetini teşkil eden amiller arasında, Âşık Paşa tesirinden çok Yunus tesiri göze çarpar; aralarındaki zaman farkı yüzünden dili biraz daha tasavvufî ıstılahlarla yüklü olmakla beraber, sanat düşüncesinin yokluğu, ekseriya yarım kafiye kullanması, mevzuların ortaklığı bakımından Yunus'a en çok benzeyen Eşrefoğlu'dur.⁷²

Şâirin kullandığı dil, duru ve sadedir. Metinlerdeki Türkçe kelime sayısı oldukça fazladır. Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar fazla kullanılmamıştır. Üçüzlü tamlamaları nadir olarak kullanmıştır. Yabancı dilbilgisi kuralları benimsememiştir. Sanat ve hüner göstermek birinci derecede amaç olmadığı için öz ve temel Türkçe çizgisinden ve konuşma dilinden uzaklaşmamıştır. Eşrefoğlu, çevresindeki halk tarafından kullanılan ve anlaşılan Arapça ve Farsça kelimeleri kullanır. Eşrefoğlu'nun eserlerinde halk ağzından gelen ifadelerin sayısı önemli bir yeri teşkil eder. Bu yüzyılda İslâmî medeniyet dairesinde bulunan Türk halkı, bu tasavvufî metinleri rahatlıkla anlayabilecek durumdaydı. Didaktik mahiyetteki mensur eserlerinde de halk dilini kullanan yazar, bu sayede tasavvufî ahlakın halk arasında yayılmasında büyük rol oynamıştır.

Eşrefoğlu'nun, Yunus tarzında ve çoğu Yunus Emre'ye nazire olan şiirlerinden verdiğimiz örnekler bu iki şâir arasındaki etkileşimi açık olarak gösterir:

70. A. Gölpınarlı, "Eşrefoğlu", TDD., (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı), XVIII/207, Aralık 1968, s. 391.
71. A. H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s. 45.
72. F. Köprülü, TEİM. s. 295.

Yine bu dertlü göñül kaynadı taşa geldi
 ‘İşk deñizinüñ mevci başumdan aşa geldi
 (124/1)

Eşrefoğlu'nun bu beyitle başlayan şiiri, Yunus Emre'nin:⁷³

Niteki bu göñlüm evi ‘ışk elinden taşa gelür
 Niçe yüksek yürürisem ‘ışk başumdan aşa gelür
 (73/1)

matlı şiirinin bir benzeridir.

Ben dōst hevâsına düşdüm özge hevâ neme gerek
 Başumda dōst sevdâsı var dañı sevdâ neme gerek
 (54/1)

Eşrefoğlu'nun bu beyitle başlayan şiiri, Yunus'un;

‘İşkuñ aldı benden beni bana seni gerek seni
 Ben yanaram düni günü bana seni gerek seni
 (381/1)

beyitiyle başlayan şiirini hatırlatmaktadır.

‘Āşıklar iki cihânda nefis murâdın almayalar.
 Ağlayalar düni günü şâd oluben gülmeyeler.
 (10/1)

Aşağıdaki beyit de Yunus'un aşağıdaki beytinin biraz daha değişik üslûb ile ifade edilmiştir:

‘İşk da'vâsın kılan kişi hiç anmaya hırs u hevâ
 ‘İşk evine girenlere ayruğ ne meyl ü ne vefâ
 (2/1)

Eşrefoğlu -Yunus etkileşiminin tipik örneklerini çoğaltmamız mümkündür.

Eşrefoğlu, Yunus Emre gibi Arapça ve Farsça kelimelerle Türkçe kelimeleri, aynı veya

---

73. Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divânı (Tenkitli Metin), Ankara 1990 (Şiir ve beyit numaraları bu esere göre verilmiştir.)

farklı şiirlerde birlikte kullanmıştır. "Bu kelime ikiliği, devrin dil yönüyle de bir istihale devri olduğunu gösterir."⁷⁴

Allah (a) Çalap, Tanrı (t)

Cennet (a) Uçmak (t)

Cehennem (a) Tamu (t)

Günah (a) Yazuk (t)

Mest (f) Esrük (t)

Kelâm (a), Sohbet (a) Gelici (t)

Firak (a) Ayrı (t)

Eşrefoğlu Rûmî'nin şiir ve nesrinde günümüzde kullanılmayan birçok arkaik kelimeler vardır. Bunlardan bazı örnekler: uş, sinle, irgürmek, ayruk, bezek, ton, sınık, tuş olmak, yavuz sanu, taflamak, esrük, taña kalmak, berkitmek, uşatmak, dükel tab, toylamak.

Dil tarihi açısından büyük bir değer ifade eden Eşrefoğlu Rûmî'nin eserleri nesilden nesile aktararak günümüze kadar Divânından başka Müzekki'n-nüfûs ve Tarikat-nâme gibi mensur eserleri de Türk dilinin zengin bir hazinesidirler. Bu eserler hakkında yapılacak yeni araştırmalar sonucunda faydalı bilgiler ortaya çıkacaktır.

Eşrefoğlu'nun eserleri, tekke edebiyatının, şekil itibariyle değil, fakat ihtivâ ettiği manâ cihetiyle ve bu manayı samimi ve açık bir dille söyleyebilmek bakımından en güzel örnekleri olarak gösterilebilir.

Eşrefoğlu, şiirlerinde sırasıyla, isim, fiil, sıfat, zarf, zamir, ve edatları kullanmıştır. İsim ve fiiller çoğunlukla kafiye ve redif olarak kullanılmışlardır.

Beyitlerde, aynı cinsten iki kelime kullanıldığı için zaman zaman ahengin bozulduğu görülür. Divan metninde haber kipleriyle kurulan cümleler önemli bir yekûn tutar.

Eşrefoğlu, ifadeyi kuvvetlendirmek ve fikirlerine yaygınlık kazandırmak amacıyla; şiirlerinde, Ayet ve Hadislere, çeşitli halk tabirlerine, atasözü ve deyimlere sık sık yer vermiştir. Şâirin kullandığı halk tabiri, atasözü ve deyimlerden bazı örnekler:

Atasözleri:

Bu mâl u mülk ü hânümân sentûn neñdür eyâ miskîn

74. M. Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, C. I, Ankara 1990, s. 68.

Göre ne kaldı mālına vü mülkine Süleymānuñ
 Senüñ oldur ki elüñle anı sen miskīne virdüñ
 Senüñ degül senüñ degül senüñ arduñda kalanüñ
 (58/5-6)

Zirā didār yolu yokluk varur cennete cömerdlik
 Gider tamuya nā-keslik bulardur yolu insānuñ
 (58/14)

İnkār idenler anı mürşid tanur Şeytānu
 Var seyr eyle sultānu sultān Abdü'l-kādirüñ
 (62/5)

Kaf-ber-kaf hākimem hükm iderem
 Mühr elümeddür Süleymān olmışam
 (71/4)

Deyimler:

Tana kalmak 1/5

Ta'n etmek 3/2

Devletlü baş 27/3

Dilin tutmak 39/8

Gönül bağlamak 50/3

Ölmeden ölmek 59/6, 60/10

Bir içim su 61/2

Diline kurban olmak 64/2

Derdine düşmek 74/2

Silip süpürmek 49/4

Nevbetin urmak 49/6

Berk yapışmak 50/8

Hiçe satmak 51/1, 56/3

Terkin urmak 61/4

Yoğa satmak 68/4

Sürüp gelmek 77/7

Kana gelmek 73/1

Elin çekmek 74/3

Timar eylemek 77/1

Yoldaş olmak 57/7

Neme gerek 54/1-9

Aklı başına gelmek 16/4

Can ısmarlamak 18/7

Toprak olmak 20/12

Gözün ayırmak 20/15

Elin yumak 23/12

Taştan taşa vurmak 21/7 vb.

Eşrefoğlu, şiirlerinde, benlik seddi (77/3), nefis leşkери (73/7), ışk şarabı (28/7), ömür bağı (31/3), ışk odı (33/1), gönül ili (49/1), dost katı (67/6), feragat cübbesi (60/2), kanaat cübbesi (19/11), can kuşu (20/14), nefis iti (8/9), nefis boynu gibi birçok teşbihlere yer verir.

Eşrefoğlu Divânı'nda imla hususiyetleri bakımından dikkati çeken önemli noktalar şunlardır:

Genellikle -maden, -meden şeklinde kullanılan gerindium eki bazı nüshalarda -madın, -medin şeklinde geçmektedir.

Korku :korıu örneğinde görüldüğü gibi h ünsüzüne yaklaşma vardır.

-p gerindiumunun sonuna, -dur bildirme eki getirilerek ve daha çok Azeri Türkçesinde kullanılan şeklin (olupdur) kullanıldığını görülmüştür. (21/1-7)

Sanatı ve Tesiri:

Eşrefoğlu, sanat düşüncesinin yokluğu, genellikle yarım kafiyeler kullanması bakımından, Kaygusuz Abdal istisna edilecek olursa, en mühim Yunus takipçilerinden birisidir. Dilde olduğu gibi sanatta da Âşık Paşa tesirinden çok Yunus tesirinde olduğu görülmüştür.

Yazdığı ilâhîlerden ekserisinin bestelenmiş olduğunu mecmualar sayesinde anlamaktayız. Bestekârları bilinen ve bir kısmının bestesi unutulmayan ilâhîleri vardır. Mutasavvıflar

arasında ilahîleri en çok bestelenerek büyük rağbet gören şahsiyetler arasında, başta Yunus Emre olmak üzere Eşrefoğlu Rûmi ile Niyazî-i Mısrî gösterilebilir. Eşrefoğlu'nun bizzat besteler vücuda getirdiğini de Müstakimzâde, mecmuasında bildirmektedir.⁷⁵

Eşrefoğlu Rûmî'nin bestelenen şiirlerinden iki tanesinin ilk beyitleri şöyledir:

Hep fesad işlerüme estâğfiru'llâh tevbe

Yaman teşvişlerüme estâğfiru'llâh tevbe

(106/1)

Cem olmuş dervişleri şeyhüm 'Abdü'l-kâdirün

Yolında şâdıkları şeyhüm 'Abdü'l-kâdirün

(64/1)

Eşrefoğlu üzerinde etkili diğer bir mutasavvıf da Hacı Bayram-ı Vefî'dir. Fuat Köprülü, Hacı Bayram-ı Vefî'nin ilâhîlerine ve diline değinirken "En eski Yunus muakkıbı meşhur Hacı Bayram Vefî'den sonra bu te'sir (millî vezinle, millî tarzda yazılmış olan manzumeler) büsbütün umumleşir" demektedir ve ayrıca şunları da yazmaktadır: "Bayram Vefî gibi büyük bir şeyhin de Yunus tarzında bir kaç manzume yazması, Tekke şâirlerini ikaz etti ve ondan sonra gelen mutasavvıflar tâ zamanımıza kadar büyük bir ekseriyetle bu tarz ilâhî vücuda getirdiler."⁷⁶

Abdülbaki Gölpınarlı, Kaygusuz Vizeli Alâeddin'in yaşam ve şiirlerine dair eserinde, tesirlerinden bahsederken: "Kaygusuz, Yunus ve Hacı Bayram-ı Vefî'nin iksirine iktifa ile hece vezniyle şiir yazarak bu vezinle şiir söylemeyi Melami-Hamzavî'ler de bu vezinle şiir söylemeyi bir anane haline getirmiş" ifadesini kullanır.⁷⁷ Aynı hükmü rahatlıkla Eşrefoğlu için de verebiliriz. Hacı Bayram-ı Vefî iksiri her yönden Eşrefoğlu'nu kaplamıştır. Şâirin hece vezniyle şiir yazması, bir bakımdan bu etkinin daha belirli bir şekilde görülmesini sağlar.

Nihat Sami Banarlı, "...Lisan her dilde rakseder, ama ben onun (Hacı Bayram-ı Vefî'nin) Türkçe'deki mûsikili hareketlerine vurgunum. Bunlar arasında Hacı Bayram Vefî'nin kuvvetli ahengiyle bir vücut hareketini zarfî kılan bir zikir, belki de bir raks neşesiyle söylemiş şu raksan şiirini hatırlarım"⁷⁸ der.

75. A. H. Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s. 207.

76. F. Köprülü, TEİM, s. 292.

77. A. Gölpınarlı, Kaygusuz-Vizeli Alâeddin, İstanbul 1932, s. 37-38.

78. N. S. Banarlı, Türkçenin Sırları, İstanbul, 1972, s. 92-93.

N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm
 Derd ü gamınla doldu bu gönlüm
 Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm
 Yanmada dermân buldu bu gönlüm

Bayramım imdi Bayramım imdi
 Bayram iderler yâr ile şimdi
 Hamd ü senâlar hamd ü senâlar
 Yâr ile bayram kıldı bu gönlüm

Bu coşkun ifadeler, XV. yüzyıl Türkçesine, büyük ölçüde millî bir mûsiki lisânı veriyor. Şâir bu kadar sade ve samimi söyleyişle çok derin mânâları da ifade etmiştir.

Başta Eşrefoğlu olmak üzere, muridlerini de Türkçe yazmağa özendirmesi neticesinde aynı tarz şiirler yazılmıştır:

N'olısarsa ko ki olsun n'olısar
 Tek gönül Mevlâyı bulsun n'olısar
 'Akıbet şol göze toprak tolsar
 Bir gün evvel ko ki tolsun n'olısar
 'İşk bāğında taze güller açılmış
 'Ömr bāğı ko ki şolsun n'olısar

(31/1-2-3)

N'olısar hey nolısar hey n'olısar
 N'olısarsa ko ki olsun n'olısar
 Tek gönül ol cânı bulsun n'olısar
 Tek gönül Allāh'ı bulsun n'olısar

(32/1-2)

'İşkuñ odı cigerümi yağa geldi yağa gider
 Ğarīb başum bu sevdâyı çeke geldi çeke gider

(33/1)

Eşrefoğlu'nun bu beyitleri, sadelik, samimiyet ve ahenk bakımından Hacı Bayram'ın şiirleriyle benzerlik gösterir. Şâir, bu benzerlik içinde kendi üslûbunu da temel çizgilerle or-

taya koymuştur. Bu samimi ve sade söyleyiş içinde bir derinlik vardır.

Yunus Emre tarafından Türkçeleştirilen klasik sûfî terminolojisi⁷⁹ Eşrefoğlu tarafından ufak değişikliklerle manzum ve mensur eserlerde uygulanmıştır. Yunus Emre'de olduğu gibi Eşrefoğlu Divânı'nda da Yunan mitolojisinden, efsanevî unsurlardan, âyet ve hadislerden, klasik dönem mutasavvıflarından, halk kahramanlarından iktibaslar bulunmaktadır.

Eşrefoğlu Rûmî'nin sanatının en önemli özelliklerinden birisi de eserlerinin didaktik bir anlayışla kaleme alınmış olmasıdır. Yazarın didaktik ifadeleri, lirizmden uzaklaşarak bıktırıcı bir havaya bürünmez. Okuyucu veya dinleyici bir sohbet havası içinde yeni bilgiler elde eder. Yani okuyucu usanmadan, bıkmadan ve eserdeki bu öğreticilik havasını hissetmeden öğrenir. Yazar eserlerindeki didaktik ve fikri atmosferi lirizmle eriterek, ilgi çekici bir havaya büründürmüştür.

Şâirin, şiirlerinde işlediği konu, İslâmî ve insanî (moral) bir tasavvuttur. Tasavvufî konuları anlatırken millî ve İslâmî değerleri kendine mahsus bir tarzda ifade eder.

Eşrefoğlu'nun şöhret ve tesiri kendinden sonraki asırlarda yaygınlaşmış ve hayatı türlü menkıbelerle süslenmiştir.

Tecellî şerîk-i didarufî beni mest eyledi hayrân
 Ene'l-hak sırrını cânım anuñçün kılmadum pinhân
 'Acab hayrân u mestem kim bilişden bilmezem yârı
 Gözüüm her kanda kim baksa görinen şüret-i Rahmân
 (85/1-2)

Bu beyitlerle başlayan meşhur on dokuz beyitlik ilâhî tekkelerde uzun yıllar daima söylenmiş ve,

Çürümüş tenlere bir kez eger dirsem bi-iznî kum
 Yalın ayak başı açuk turalar kamusı üryân
 (85/8)

beyti söylenirken kıyam zikrine kalkılmıştır.⁸⁰

79. M. Tatçı, *Yunus Emre Divânı-İnceleme*, s. 71.

80. A. Gölpinarlı, "Eşrefoğlu", TDD., (*Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*) XVIII/207, Aralık 1968, s. 393.

Bazı edebî eserlerde, ilk kıtasındaki isme bakarak Eşrefoğlu'nun sanılan ve kıt'aları birbirine karıştırılarak yazılan:

Eşrefoğlu al haberi

Bahçe biziz gül bizdedir

Cennetteki yedi ırmak

Coşkun akan sel bizdedir.

Mısraları ile başlayan bir nefes ise Eşrefoğlu'nun değil, Hasan Dede adlı bir Bektaşî şâirininindir; ve Eşrefoğlu'nun yukarıda ilk iki beytini verdiğimiz ilahîsine cevap mahiyetinde terennüm edilmiştir. XVII. asır saz şâiri Tamaşvarlı Gâzi Âşık Hasan'a da isnad edilen bu şiirin Eşrefoğlu'na hitabla başlaması, Eşrefoğlu'nun geniş tesir sahası ile asırlar ötesine ses verişî hakkında fikir vermesi bakımından ehemmiyetlidir.⁸¹ Bu şiirin XVII. yüzyıl halk şâiri Tamaşvarlı Gazi Aşık Hasan'a ait olma ihtimali daha kuvvetlidir. Şâir, bu şiirinde kendisinden iki asır önce yaşamış olan mutasavvıf halk şâiri Eşrefoğlu ile uzaktan hasbihal yapıyor. Bu şiir, bazı kaynaklarda şu şekilde kayıtlıdır:

Eşrefoğlu al haberi

Bahçe biziz gül bizdedir

Biz de Mevla'nın kuluyuz

Yetmiş iki dil bizdedir

Erlük midir eri yormak

Irak yoldan haber sormak

Cennetteki ol dört ırmak

Coşkun akan sel bizdedir

Kuldur Hasan Dedem kuldur

Mânâyı söyleyen dildir

Elif Hakka doğru yoldur

Cim ararsan dal bizdedir⁸²

81. N. S. Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı, C. I, s. 508.

82. Pertev Naili Boratav, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ankara 1943, s. 108.

Eşrefoğlu, yukarda da ifade ettiğimiz gibi şiir ve nesrinde, diğer tekke şâirleri tarafından da çok kullanılan tekrar, seci, mecaz, atasözleri ve deyimler gibi unsurları şiirinde sık sık kullanmıştır. Bu sayede anlatım çok daha canlı ve ahenkli olmuştur.

Eşrefoğlu'nun şiirlerinde kullandığı kafiyeler, genellikle fiilerin değişik çekimleriyle vücûda getirilmiş yarım kafiyelerdir. Bazı kusurlara rağmen, onun samimîliği bütün ifadelerine işlemiştir. Yazar, diğer mistik halk şâirlerinde olduğu gibi, eserlerine bedîf bir kıymetten ziyade manevî bir kudret vermek istemiştir. Bunun için nazım şekillerini ve sanatı önemsemez. İlahî cezbe ve huzuru duymak için tekkelere koşan halk, daha çok samimîliği seviyordu. Bu bakımdan Eşrefoğlu diğer halk şâirleri gibi düşünce ve duygularını tam bir serbestlik içinde söylemiştir.⁸³

S. Nüzhet Ergun, Şeyh Gâlib'in şu kıtasının da onun hakkında söylenilmiş manzumelerden olduğunu ifade eder:

Hânkâh-ı Hazret-i Sultân Eşrefzâdenin
 Etsem iksîr-i ğubârıyla dü çeşmim iktihâl
 Ben de Es'âd Eşreffî altun ederdim nâmımı
 Şeyh Âbdü'l-kâdir etse bir nigâh-ı bâ-kemâl.⁸⁴

83. A. Halet Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, s. 48.

84. S. N. Ergun, Türk Şâirleri, İstanbul 1936, s. 1370.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞREFOĞLU RÛMÎ DİVÂNİ'NDA DİNÎ VE TASAVVUFÎ UNSURLAR

I. DİNÎ UNSURLAR

A. İTİKAT

1. Allah:

Eşrefoğlu Rûmî Divânı'nda Allah'ın birliği, yüceliği ve kudretinin sonsuzluğu İslâmî görüşe uygun olarak ele alınmıştır. Allah'ın varlığı ve birliği hakkındaki fikirler, klasik divân tertibine uygun olarak ifade edilmemiştir. Divânın değişik yerlerinde gazel ve mesnevî tarzında kaleme alınmış tevhid ve münâcâtların sayısı azdır. (107; Mes. 4,5) (*)

Vücut birliğine inanan şâir, hemen bütün şiirlerinin içine bu düşüncüyü yerleştirmiştir. Eşrefoğlu, kendisini kayıtsız şartsız, mutlak varlık olan Allah'a teslim ederek, inancını aşk esası üzerine bina etmiştir.

Eşrefoğlu, Allah'ın varlığı ve birliği hususunu aşk mefhumu ile birlikte şöyle ifade eder:

Bu ışkı kim bilür kim ʻâşık oldu
Niçe Tevhîd ü Vahdetdür adı ışk
(59 / 9)

Âlemde Allah'tan başka bir varlık bulunmadığı ve O'nu bilmenin, insan için tek gaye olduğu düşüncesi;

Bu yokluk yazusunda çok segirdi
Bekâsın tâ bulunca ol bekânuñ
(60 / 7)

---

* İnceleme sırasında kullandığımız bu numaralar, çalışmamızın Divân metni bölümündeki şiirlere aittir. Birinci numaralar şiirin sıra numarasını, ikinci numaralar ise beyit numarasını ifade etmektedir.

şeklinde ifade edilmiştir. İnsanın, başta kendi varlığını, daha sonra bütün yaratılmışların varlığını, Allah'ın Bâkî isminin bir tezahürü olarak görür. Burada şâirin, kendi varlığını, Allah'ın ezelf ve ebedî olan varlığında fâni ettiğini görüyoruz.

Eşrefoğlu Rûmî'nin Divânı'nda ve diğer eserlerinde, üzerinde durduğu konuların en başında Allah inancı vardır. Şâir, doğrudan veya dolaylı olarak manzum ve mensur eserleriyle, etrafındaki insanları; Allah'ı tanımaya ve Allah yolunda hizmet etmeye çağırır:

Andan ayru hep fenâdur Bâkî oldur lâ-yezâî
Dün gün aña hizmet eyle var aña gerçek kul ol
(62 / 2)

Ger kadîmi dōst gerekse ol kadîmi iste bul
Andan ayruğundan ayrıl var anuñ derdiyle tol
(66 / 1)

Bu beyitlerde şâirin, Allah inancını aşk temeli üzerine dayandırdığını görüyoruz. Gerçek sevgilinin mutlak varlık olan Allah olduğu ve değişik isim ve sıfatların bir tezahürü olan varlıkların, gerçek sevgili olamayacağı değişik çarpıcı örneklerle şöyle ifade edilir:

Kim aña gerçek kul olsa tã ebed âzâd olur
Hiç zevâl irmez aña çün dōst anı kıldı kabûl
(66 / 3)

Allah'ın varlığı ve birliği hususunda, tasavvufî fikirlerini her fırsatta ön plana çıkaran şâir,

Tecellî şevk-i dîdârufî beni mest eyledi hayrân
Ene`l-Hak sırrını cânım anuñ çün kılmadum pinhân
(85 / 1)

gibi beyitleriyle, vahdet-i vücûd prensiplerini ısrarlı bir şekilde savunur.

‘Aceb hayrân u mestem kim bilişden bilmezem yâr
Gözüm her kanda kim baksa görinen şûret-i Rahmân
(85 / 2)

O Vahdet bahrine yol varılmaz
Bu mülkden küllî ağyâr olmayınca
(97 / 3)

Bu beyitte de, bu fânî mal ve mülkün insanı mutlak varlık olan Allah'tan uzaklaştırdığı, birlik denizinden kana kana içmek için, dünyanın geçici güzelliklerine bağlanıp kalmamak gerektiği ifade edilmiştir.

Nefsin teşvikiyle işlenen günahların, insanı Allah'tan uzaklaştırdığı şu şekilde dile getirilir:

Nefs tañrınıñ düşmānı tevbe kıl öldür anı

Kurtar yazukdan cānı tevbeye gel tevbeye

(104 / 9)

Eşrefoğlu,

Başı ko tevḥīdi koma zinhār

Cān virüp tevḥīdden ayrılma zinhār

(Mes. 5 / 1)

derken; Kur'ân'daki; "Ben, cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım"¹ meâlindeki âyete telmihte bulunur.

Örneklerde görüldüğü gibi, Esmâü'l-hüsnâ'ya dahil olan isimlerle birlikte Allah'ın yüce isim ve sıfatları Divân'da sık sık zikredilir.

Bu isim ve sıfatlar şunlardır: Allah, Âhir, Alim, Bâki, Celal, Cemal, Ekber, Fettâh, Kadîm, Gaffar (Gaffârü'z-zünûb), Kadîr, Kahr, Kebîr, Rahman, Rahim, Settâr (Settârü'l-uyûb), Sübhan, Tanrı... Bunlardan başka Hak, Hak teâla, İlâh, Mevlâ, Perverdigar, Rab, Kudret, Dost, La-yezâl vb. isim ve sıfatlar da kullanılmıştır.

Eşrefoğlu Rûmî Divânı'nda, Allah'ın zât ve sıfatları İslâm dini prensipleri çerçevesinde zikredilmiştir. Bu prensipler çerçevesinde, Allah birdir. Bütün mahlukatın yaratıcısıdır. Her şeyin evveli ve âhiri O'dur. Zâtı, ezeli ve ebedidir. Diri ve canlıdır. Her zerrede hazır ve nazırdır. Gören ve görünen hep O'dur. Allah, bütün varlıkları yoktan var etmiştir. Âlemde O'nun mahluku olmayan hiç bir şey yoktur. O'nun gücü sonsuzdur. Allah'ın iradesinin dışında cereyan eden hiç bir hadise yoktur. Bütün mahlukata rızkını veren onları besleyip büyüten tek yaratıcı Allah'tır. Lütü ve ihsanı sonsuz olan bu yüce kudreti, isim ve sıfatlarıyla tanımaya çalışmak insanın en başta gelen vazifesidir.

1. ez-Zâriyât, 51/56.

Diğer tasavvufî eserlerde olduğu gibi, Eşrefoğlu Divânı'ndaki dost ve sevgili Allah'tır. Aşığın, Allah'a ulaşmak ve O'nun zâtında fânî olmak için bütün mâsivâdan gözünü ve gönlünü uzaklaştırması gerekir. Âşığın, yaratılmışlardan uzaklaşarak bütün hissiyat ve duygularıyla O'na bağlanmasının en önemli sebebi, mahlukatın bir gölge özelliği taşıması ve gerçek sevgilinin (Allah), değişik tarzda görüntülerinden ibaret olmasıdır.

2. Melekler:

Divân'da melek için ferîsteh ismi kullanılmıştır. Nurdan yaratılan melekler, semâ ehli- dirler. Meleklerin yaşadığı bu aleme melekût alemleri adı verilir.

Eşrefoğlu Rûmî, melekler konusunu da vücud birliği fikriyle değerlendirir. Latf olan ve nurdan yaratılan meleklerin günah işleme özelliği yoktur. Melekler daima yaratıcılarını zikir ve tesbih ederler. İslâm dinine göre melekler ilk insan ve peygamber olan Hz. Âdem'e baş eğmişlerdir. Günah işleme özelliği olan insan, nefsinin kötü isteklerine uymayarak yaratıcısının emirlerini yerine getirdiği takdirde, meleklerden daha yüce derecelere ulaşabilir.

Çağrışup seni dilerler gökteki ferîsteler

Zîra kudret haznesisün dîn ü İmân sendedür

(34 / 4)

Bu beyitte, meleklerin çağrışup insanı dilemesi ifadesiyle; meleklerin Hz. Âdem'e baş eğmeleri hadisesi hatırlatılarak, Hz. Adem'in, meleklerden daha üstün bir makamda yaratıldığı anlatılmıştır. Başka bir açıdan beyti değerlendirdiğimizde, semâdaki meleklerin herbirinin cünbüş ederek zikrettikleri ve daima insanlarla münasebet halinde buldukları belirtilmektedir.

Meleklerin Hz. Adem'e baş eğme hadisesi başka bir beyitte de şöyle ifade edilir:

Görürsün şüretâ 'âdem benüm emrüm dedür 'âlem

Felekler ü melekler hep baña maḥkūmdur ins ü cān

(85 / 7)

Yaratılış bakımından, insan en yüce varlıktır. Bu üstünlük sadece manevî yönden değildir. İnsan, fizik ve mânâ bakımından yaratılmışların en şerefliisidir. Bu husus Kur'an'ı Kerim'de şöyle ifadesini bulur:

"Biz, hakikat insanı en güzel biçimde yarattık"²

Yaratılış sırası bakımından da insan öndedir. Bu bakımdan insan , âlemde daima var olmuştur. Şâir, bu düşünceyi "Benüm emrüm dedür âlem" şeklinde ifade etmektedir.

Şâir,

Dervîşlerüñ sözini ferîştehler añlamaz

Dört kitâbı cem ider lisânı dervîşlerüñ

(55 / 7)

derken de, dervişlik mesleğini ve dolayısıyla insanı yüceltmiş oluyor. "Dervîşlerüñ sözünü ferîştehler añlamaz" mısra'ı, insanın yaratılış bakımından melekler ve diğer varlıklardan üstün kabiliyetlerle donatıldığı, hakikatının ifadesidir.

Eşrefoğlu Divânı'nda melek konusu, önemli dinî kaynaklarda ifade edilen bilgilerle çelişmemektedir. İslamî kaynaklara göre dokuz felek sakinleri şeklinde tasavvur edilen melekler umumiyetle gökyüzünde telakki edilirler.³ Onlarda beşerî his yoktur. Dolayısıyla acıma gibi bir duygu da bulunmaz.⁴

Kerrübî diye anılan 4 melekten (Cebrail, İsrâfil, Mikail, Azrail). İsrâfil ve Azrail, Eşrefoğlu Divânı'nda zikredilmektedir.

a. İsrâfil:

Kıyamet gününü ve haşri sûrla haber veren melektir. Elindeki suru ilk defa üfürdüğü zaman bütün canlılar ölecek, yeryüzü harab olacak, hülâsa dünya ve diğer gezegenlerin ömrü bitmiş olacak, gökler çatlayıp ayrılacak ve sistem tamamen bozularak vazifesini tamamlamış olacaktır. Eşrefoğlu bu tabloyu şu beyitiyle tasvir ediyor:

Añ şol günü yir dürile gökler çatlayup yarıla

Mahlûk bir yire dirile İsrâfil şûrı çalına

(102 / 6)

2. et-Tîn, 95/4-6.

3. Mehmet Çavuşoğlu, Necâti Bey Divânı'nın Tahlili, İstanbul 1971, s. 28.

4. M. Çavuşoğlu, a.g.e., s. 28.

b. Azrâil:

Ölüm meleğidir. Allah, Azrail'i insanların ruhlarını kabzetmekle görevlendirmiştir. Divânda, bir beyitte Azrail'e olan can borcunun mutlaka birgün verileceği hatırlatılarak, dünyaya bağlanıp kalmamak gerektiği şöyle söylenmiştir:

Sermāyeyi virmekile bir fâide getir ele

Borcuñ ki cān Azrā'ile birgün ödersin sen dañı

(139 / 3)

c. Cebrâil:

Dört büyük melekten biridir. Allah ile peygamberleri arasında elçilik vazifesini ifâ etmiştir. Allah'ın emir ve vahiylerini peygamberlere tebiğ ile görevlidir. Hz. Peygambere Hira Dağı'ndaki mağarada, ilk olarak oku emrini Hz. Cebrail getirmişti. Mirac yolculuğunda peygamberimize rehberlikte bulunmuştur. Bir rivayete göre, Hz. Peygamberi kanadına alarak, bir rivayete göre de Burak'a bindirerek göğe çıkardı. Sidretü'l-münteha'dan sonra "Buradan ileriye varırsam yanarım" diyerek peygamberimizle gidememiştir. Bu olay Eşrefoğlu Divânı'nda şöyle anlatır:

Bu yola ol deñlile yürüdi

Deñl oldu oña Cebrâil indi

Getürdi Cebrâil çekdi Burākı

Resül mi' raca gitdi aña bindi

(Naz. / 47)

Şâir, herşeyin başlangıcını aşk olarak kabul eder. Âşık ve maşuk bir yar iken Cebrail'in arada yabancı olduğu, şöyle dile getirilir:

Yögüdi levh ü kalem 'ışk vardı

'Aşık u ma'şûk u 'ışk bir yandı

'İşkıla 'aşık u maşûk bir iken

Cebrâil ol orada ağıyandı

(Naz. / 57)

Mutasavvıflara göre Akl-ı kül olan Cebrail'in âşık ile maşuk arasında yabancı bir unsur veya perdedir. Aşık Cebrail'in ulaşamayacağı âlemlere yükselir.

d. Hârût - Mârût:

Yalnız bir beyitte adı geçen Hârût ve Mârût Kur'ân'da Bakara sûresinin 102. âyetinde zikredilmektedir. İsrailiyatta oldukça geniş rivayetlere bürünmüştür.⁵ Eşrefoğlu Divânı'nda, bu iki melek mecazî aşk ve dünyevî ihtiraslara bağlanıp kalan kişileri sembolize eder. "Hârût ve Mârût'un âşık oldukları Zühre, mecazî aşk ve dünya sevgisinin-kısacası kesretin-istiâresidir."⁶ "Hârût ve Mârût, dinî eserlerde ve popüler din kitaplarında Babil kuyusuna başsağı asılmış olarak takdim edilmesine rağmen, Kur'an'da ve hadis kitaplarında sahih veya zayıf hiç bir hadiste böyle bir takdime rastlanmamıştır."⁷

Kur'ân'da ismi zikredilen bu iki melek hakkında açıklayıcı herhangi bir bilgi mevcut değildir. Müfessirlere göre, "Hârût ve Mârût, gerçek iki melek olabileceği gibi, Allah tarafından bazı güçlerle techiz edilmiş melek huylu iki gerçek insan da olabilir. Bunların hüviyetlerini tam olarak tesbit etmek mümkün değildir. Âyet-i kerime'den anlaşılan manâ şudur ki, şeytan ruhlu bu yahudiler, bir taraftan sihri, bir taraftan da Harût ve Marût'un sahip oldukları bir takım bilgileri öğrenmişler ve bunları halka da öğreterek onlarla amel etmelerini sağlamışlardır. Hârût ve Mârût, aslında, kendilerine Allah tarafından verilen ve tatbik edildiği takdirde insanlara büyük zararı dokunacak olan bu bilgileri hiç kimseye öğretmiyorlar ve öğrettikleri zamanda, zararını hatırlatıyorlar ve insanları küfre götüreceğini söylüyorlardı. Kısacası, öğrenmekte ısrar edenleri, tehlikesiyle ikaz ediyorlardı."⁸ "Yahudilerin Babil'de bu iki melekten öğrendikleri şeylerin sihir kabilinden bir takım şeyler olsa bile sihir olmadıkları; âyette, gerek sihrin ve gerekse öğrenilen bilgilerin ayrı ayrı zikredilmesinden anlaşılmaktadır."⁹

İsrailiyattan olan rivayetlerin en meşhurlarına göre Çoban Yıldızı (Venüs), bir kadındır. Hârût ile Mârût, İran'lı Zühre adlı kadına vuruldular. Allah da onu gökyüzünde parlak bir yıldız çevirip insanlara ibret olsun diye orada bıraktı. Hârût ve Mârût'un, Zühre adlı bu kadının

5. Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, Ankara 1990, s. 96.

6. M. Tatçı, a.g.e., s. 96.

7. M. Çavuşoğlu, Necâti Bey Divânı'nın Tahlili, s. 29; Hasan Basri Çantay, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâlî Kerîm, C. I, İstanbul 1962, s. 33.

8. Talat Koçyiğit-İsmail Cerrahoğlu, Kur'ân-ı Kerîm Meâl ve Tefsîri, C. I, Ankara 1985, s. 182.

9. T. Koçyiğit-İ. Cerrahoğlu, a.g.e., s. 182.

desisesiyle içki içmeleri, puta tapmaları ve bu kadının kocasını öldürmeleri gibi suçları işledikleri için, Allah bu iki meleği cezalandırdı. Hârût ve Mârût, Babil'de ateş dolu bir kuyuya asıldılar.¹⁰

Bu kıssanın bir çok batıl tarafı vardır. İlk rivayet İbn Abbas'tan naklolunur. Esas itibarıyla uydurma olan bu hikâyelerdeki Hârût ve Mârût, aslında iki Ermeni mâbudunun da adıdır. Mesnevî'de, Mevlana bunlardan bahseder.¹¹

Ahmet Talat Onay da aynı fikirdedir. "Kur'an'da buna dair bir şey yoktur. Melekler ismet sahibi olduklarından sihir talim etmeleri, bir fahişe ile münasebette bulunmaları iftiradır. Bir fahişenin semâya urucu, zühre yıldızına meshi akılların almayacağı bir şeydir. Allah'ın Sizi arza gönderseydim, ne yapardınız? sözüne karşı, meleklerin, yapmayız! demeleri Allah'ı tekzib ve techildir. Eslafın bu saçma kıssayı bir hakikat gibi nakletmelerine hayret ve esef edilse yeridir."¹² diyen A.Talat Onay, bu asılsız mazmunu eserlerinde kullanan şâirleri eleştirir.

Eşrefoğlu Divânı'nda;
Hârûtı Mârûtı indürdi yire
Zühreyi aldı göge çıkıdı bu ışık
(50/6)

şeklinde ifade edilen bu Hârût ve Mârût meselesi, diğer şâirlerde de olduğu gibi, burada da İsrailiyattaki rivayetlere uygunluk göstermektedir.

Eşrefoğlu Rûmî gibi dinî akidelere sıkı bir şekilde bağlı olan mutasavvıf şâirin, bu asılsız kıssayı şiirinde mazmun olarak ifade etme sebebini şöyle izah etmek mümkündür: Diğer Divân şâirlerinde de ziyadesiyle görülen bu neviden efsanevî unsurların ve onlara yapılan atıfların Gibb'in haklı olarak belirttiği gibi¹³ "ifadeyi kuvvetlendirmek, mısralara canlılık ve parlaklık vermek veya çeşitli edebî sanatlara zemin hazırlamak için kullandığı muhakkaktır."¹⁴

-
10. İskender Pala, "Hârût mad.", Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Ankara 1989, s. 214.
  11. İ. Pala, "Hârût mad", a.g.e., s. 214.
  12. Ahmet Talât Onay, "Hârût, Mârût mad.", Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ankara 1992, s. 194.
  13. E. J. W. Gibb, Osmanlı Şiiri Tarihi, İstanbul 1943, s. 63.
  14. M. Çavuşoğlu, Necâti Bey Divânı'nın Tahlili, s. 29.

3. Kitaplar:

Eşrefoğlu Divânı'nda dört ilâhî kitaptan bahsedilmektedir. Şâir, dört kitap hakkında fikir beyan ederken, vücud birliğine inanan bir sûfi olarak, bunların hepsinin gökten inen hak kitap ve Allah'ın kelâmı olduğunu şu şekilde belirtiyor:

Gökten indi mi kerâmet kime irdi bu nidâ
İncil ü Tevrat Zebûr u Kur'ân sendedür

(34/3)

Dört kitabın muhatabının insan olduğu ve bir bakıma insanın, bu kitapların hepsinin mânâsını ifade ettiğini anlatan şâir, melekler konusunda olduğu gibi bu hususta da insanı yüceltir. Dolayısıyla şâire göre insan, bütün kâinatın merkezi ve özüdür.

Dervîşlerûñ sözini ferîştehler añlamaz

Dört kitâbı cem^e ider lisânı dervîşlerûñ

(55/7)

Bu beyitte görüldüğü gibi, dervîşlik ideal bir insanı temsil etmektedir. Dervîşlik yoluna giren insan, gerçek bir insan olma (İnsân-ı kâmil) yolundadır. İşte bu ideal tip, dört kitabın mânâsını anlamıştır. Bütün ilâhî kitapların ve dört büyük kitabın temel hedefi; insanları yaratıcının varlığına ve birliğine çağırmaktır. Dolayısıyla vahdet fikri, herşeyin özüdür. Şâir, kitaplar konusunu da kendi temel konusu olan vahdet-i vücûd fikriyle bu şekilde irtibatlandırmış oluyor.

Eşrefoğlu'nun tek beyitte zikrettiği dört kitabın herbiri manevî bir makama işaret etmektedir. Beytin (34/3) sonunda zikredilen Kur'ân ise İnsan-ı kâmil olarak değerlendirilmiştir. Fenâfi'llah makamına ulaşan sâlik, kendi sırrını Kur'ân'da görünce, kendisinin de Kur'ân olduğunu söylüyor. (34/3)

Beyitte (55/7) işaret edilen dört kitapla, bir önceki beyitte (34/3) zikredilen, Hz. Davud'a indirilen Zebûr, Hz. Musâ'ya indirilen Tevrat, Hz. İsa'ya indirilen İncil ve Hz. Peygamber'e indirilen Kur'an'ın kastedildiği aşikârdır. Sâlikin, merhale merhale bu kitapların makamına ulaştığını bildiren Eşrefoğlu, sülûkunu tamamlayan bir dervîşin, bu dört kitaptaki bilgilere sahip olduğunu anlatır. Bu kitapların ifade ettikleri makamlar, ilm-i ledûn diye de ifade edilen manevî makamlardır. Bu makamları aşan bir sâlik; Zebûr, Tevrat, İncil ve nihayet Kur'ân olur.

Böylece insan-ı kâmil mertebesine ulaşarak tasavvuftaki *seyrâ* sülûkunu tamamlamış olur. Kur'ân-ı Kerîm, daha önce gönderilen semavî kitaplardan daha geniş ve insanların ihtiyaçlarına en güzel cevap veren mukaddes kitaptır. Aynı şekilde, Kur'ân' olan sâlik de, kemal noktasına ulaşmış ve etrafındaki insanlara fazilet noktasında rehberlik edecek bir noktaya yükselmiş demektir.

Cömertliğin, nafaka vermenin, güçsüzlere yardımın, yoksulları beslemenin Kur'ân'ın emri olduğunu hatırlatan şâir, hasis, cimri kişilerin yerinin cehennem olduğunu da aynı beyit içinde şöyle dile getirir:

Saîna çün virdi Hağ varlık didi Kur'ânıla "Enfık"

Sakın sen itme bahîllik cehennem itme cinânuñ

(58/10)

Kanaatın bitmez bir hazine olduğunu, nefis itinin, kanaat ile kör edildiği takdirde insanın ebedî saadeti kazanabileceğini müjdeleyen şâir, bunların Kur'ân hükmü olduğu düşüncesine de şu beytinde yer verir:

Var ol nefsüñ itin kör it kanâ'âtıla elbir it

Yirüñ cennet işüñ hûr it gel uy hükmüne Kur'ânıñ

(58/11)

Şâir, söylediği sözlerin inandırıcı olması için yer yer Kur'ândan deliller getirmektedir. Kişinin Allah'ı görür gibi ibadet etmediği takdirde, cennet'ten Allah'ı göremeyeceğini şu beytiyle dile getirir:

Kim bunda görmese anı anda dahı görmeyiser

İşbu sözüme sen delîl Kur'ânı iste bul bugün

(89/13)

Ehl-i tasavvufun en önemli özelliği olan zikrin Kur'ân'da emredildiğini bildiren şâir, kendi nefsine yönelerek Kur'an'ın bu hükmüne uyması gerektiğini şöyle ifade eder:

Eşrefoğlı Rûmî Hakkı zikr eyle

Fezkurunî didi Kur'ân içinde

(111/7)

4. Peygamberler: (*)

Eşrefoğlu Divânı'nda, Enbiyâ (115/4), (136/1) olarak zikredilen bütün peygamberlerin sayıları hakkında değişik rivayetler vardır. Bu rivayetlerin bir kısmı yirmi dört bin, diğer bir bölümü de ikiyüz yirmi dört bindir.

Eşrefoğlu, enbiyânın sayısı konusunda kesin bir şey söylemez. Yalnız şu mısra^{da}

"Niçe biñ enbiyâlar geldi gitdi" (Naz. 45/1)

biñ ifadesini kullanır. Peygamberlerin özellikleri arasında, az yemeği de gösterir.

Az yimekdür enbiyâlar hasleti

Az yiyenlerle Hakkuñ 'inâyeti

(Mes. 7/10)

Başka bir beyitte de, örnek kişiler olan peygamberlerin hak yolda, nefislerini kahr eyleyerek canlarını öldürdükleri anlatılır. Böylece onların kötülük yapmadıkları ve günah işleme tehlikesinin ortadan kalktığı dile getirilir. Peygamberlerde bulunan bu ismet sıfatı, şâir tarafından şöyle ifade ediliyor:

Enbiyâ vü evliyâ Hâk yola böyle girdiler

Nefslerini kahr eylediler kıydılar hem cāna da

(115/4)

a. Âdem Peygamber:

Allah, herşeyden önce Hz. Muhammed'in nurunu yaratmıştı. Kâinat ve dolayısıyla diğer peygamberler de bu nurdan yaratıldılar. Hz. Peygamber kâinat ve içindekilerin yaratılmasının bir sebebidir. Hz. Muhammed kâinat ağacının hem çekirdeği hem de meyvesidir. Kâinatın yaratılış sırrı peygamberimizle direkt olarak ilgilidir. Kâinat, O'nun nurundan yaratılmıştır. Şâir, bu hakikatı şöyle dile getirir:

Âdemüñ sırrıdur ol nûr-ı ilâhî bil yakîn

Sûreti gerçi kim olmuşdur anuñ dört pãreden

(92/9)

---

* Peygamberlerle ilgili bilgiler, Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi (C. I-VI, İstanbul, Tarihsiz)'nden alınmıştır. Bu Ansiklopedi Kemal Yavuz, Ramazan Ayvalı ve Edhem Levent tarafından hazırlanmıştır.

Bu beytin ikinci mısra'ında da anlatıldığı gibi, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem, nutfeden yaratılmıştır. Nutfenin yapısındaki dört unsur beyitte, "dört pâre" şeklinde adlandırılmıştır. Dolayısıyla Hz. Âdem'in sureti bu dört unsurdan yaratılmıştır.

Hız. Peygamberin nuru (Nûr-ı Muhammedî), insân-ı kâmil mertebesini ifade etmektedir. Çünkü Nûr-ı Muhammedî, mutlak zatın kendi nurundan bir parçadır. Meleklerle, Hz. Âdem'e secde etmelerinin emredilmesi, onun bu ilâhî nûrun ilk halkasını temsil etmesindedir. Daha sonra Hz. Âdem'e Allah tarafından ilâhî isimler öğretilmiştir. Bu bakımdan, Hz. Âdem insân-ı kâmil'dir. Bu beyitte de aynı anlamda kullanılmıştır.

Hakka bildüm ki Âdem toğrı yoldur

Anuñçün 'azm idüp insâna geldüm

(73/11)

Bu beyitte, sâlik için en büyük gaye olarak insân-ı kâmil makamına ulaşma gösterilmiş ve bunun doğru yol olduğu vurgulanmıştır. İstilahî mânâda kullanılan Âdem kelimesinden murad "İnsan-ı kâmil"dir. Peygamberlik halkasının ilki olması bakımından, ilâhî nur ilk olarak onda tecellî etmiş ve yine ilk olarak Allah'ın varlığına ve birliğine insanları ilk olarak Hz. Âdem çağırmıştır.

"Azm idüp insâna geldüm" ifadesi de, İnsan-ı kâmil mertebesine ulaşmanın, insanıyetle mümkün olabileceği düşüncesini ortaya koyuyor. Bu ilahî nurdan her insan derecesine göre hissedar olmaktadır. Mânâ âleminde ilerleyen sâlikler için en büyük mutluluk, bu yolda çekilen meşakkatlerin fazlalaşması ve insân-ı kâmil noktasına ulaşmadaki gayretlerdir.

Âdem tonın tonanmışam hayvânlayın dirilmişem

İllâki nefse uymışam uymamışdur hiç bir dağı

(140/6)

Beyitte görüldüğü gibi Hz. Âdem ve onun neslinden türeyen insanlar için "Âdem tonı" ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade insanın cismanî hayatıyla ilgilidir. Aynı mısradaki geçen "hayvanlayın dirilmişem" ifadesi bu mânâyı te'kid etmektedir. Zira, cismanî hayat bakımından insanın hayvandan fazla bir üstünlüğü yoktur. İnsan, "Âdem tonunu" giyerek şehadet alemini dediğimiz bu aleme ayak basmış oluyor. Mutlak zâtta olan İnsan-ı kâmil vasfı, insan suretine girmiştir. Bundan sonraki iş, insanın mayasında var olan güzellik ve iyilikleri ,iyi yönlendi-

rerek bu isme layık olmaya çalışmaktır. Bu yolda en büyük engel nefistir. Kişi nefsinin istek ve arzularını gemleyebildiği ölçüde, kâmil insan olma yolunda ilerleyebilir. Bu mânaya yükselebilir. Beytin ikinci mısra'ındabu düşüncelere yer verilmiştir.

b. İbrahim Peygamber:

Nefs putlarını hürd idüben sen de Halîl ol
Gir 'âşıkun' esrârına kim esrâr ele girmez
(41/4)

İbrahim Peygamber'in hayatı ve kıssaları hakkında Kur'ân-ı Kerim'de geniş malumât vardır. (bkz. Bakara/127, En'am/74-79, Enbiya/58-70, Saffât/91-107, İbrahim/37, Hûd/73, Zâriyat/30, Nahl/123)

Beyitte, Halîl lakabıyla zikredilen İbrahim Peygamber, Allah'ın muhabbet ve dostluğunu kazanmasından dolayı bu lakabla da anılır. Ayrıca Halîlullah lakabıyla da tanınmıştır.

Hız. İbrahim'in babası mesabesinde olan Âzer, put yapıp satmakla geçinen bir kişiymiş. Birgün bütün insanlar kurban kesmek için şehri terkedince, Hız. İbrahim, puthaneye girip bir balta ile bütün putları kırmış.¹⁵ Bu rivayetteki putların kırılması hadisesi yukarıdaki beyitte konu edilmiş ve en büyük putun, dahildeki nefis düşmanı olduğu söylenmiştir. İnsan, nefsin kötü istek ve arzularına uymayarak, tersi istikamette yürürse Halilullah olabilir. Allah'ın sevgi ve hoşnutluğunu kazanarak Halîl makamına yükselmek isteyen bir sâlik, nefisine hakim olarak, putlar gibi, onu, hor ve hakir görürse bütün kötülüklerinden arınabilir. Böylece aşkın sırlarına vâkif olur ve "insan-ı kâmil" mertebesine ulaşan yolda ilerleyebilir.

c. Yûsuf Peygamber:

İsrailoğulları peygamberlerinden olup Yakûp Peygamber'in oğludur. Hayatı ve kıssası Kur'ân-ı Kerim'de (Yûsuf/1-104) anlatılır. Yûsuf kıssasının Türk edebiyatında önemli bir yeri vardır. Klasik Türk şiirinde adı en çok anılan peygamberlerden biri Hız. Yûsuf'tur. Harûkulâde güzelliği ile çoğu zaman sevgili ona benzetilir. Eşrefoğlu, Hız. Yûsufu aşağıdaki beytinde şöyle zikreder:

15.

İ. Pala, "İbrâhim mad.", Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, s. 247.

Benüm Yûsuf bugün Ken`ân ilinde
Beden Mısırındaki zindâna geldüm

(73/5)

Kur`ân-ı Kerîm'de anlatıldığı gibi kardeşlerinin onu kuyuya atmaları, daha sonra yine kardeşleri tarafından bir kervana satılarak, bu kervanla Mısır'a gitmesi, Mısır Maliye Bakanı tarafından satın alınması ve Aziz'in karısının iftirasına maruz kalarak zindana atılması hadisesinin bir özeti, İslamî kaynaklara uygun olarak verilmiştir. Ken`ân ilinden Mısır zindanına geliş, tasavvuftaki çile devresine işaret etmektedir. Zindan; Kesret'ten Vahdet'e giden yolda bir duraktır. Vahdet'e ulaşabilmek için bu eziyetlerin çekilmesi gerekir. İnsan ruhu için beden bir zindan hükmündedir. Ruhun bedene bürünerek dünyayı temaşa etmesi, tasavvuftaki "kavs-i nüzûl"a işarettir. Ruhun en büyük amacı, bu beden zindanından kurtularak geldiği noktaya dönmesidir. Bu hadise tasavvufta "kavs-i uruç" diye adlandırılır.

Eşrefoğlu, insan bedenini Mısır'a benzeterek, nefis devini Mısır'a (beden) sultan yapmanın tehlikesine dikkatleri çeker. Sâlik için seyrü sülûk anında en tehlikeli düşman, nefistir. Bu düşmanın, bedene (Mısır) sultan olması halinde yolculuk çok zorlaşacak, amaca ulaşmak mümkün olmayacaktır. Nefis tarafından mahkum edilen can (ruh) büyük sıkıntı içindedir.

Şâir, seyr ü sülûk sırasında, sâlikin karşılaşılabileceği bu tehlikelere şöyle işaret eder:

Habs içinde hem bu cân Yûsufın evkâr eyledüfî

Bu beden Mısırına nefsün divini kıldun emîr

(20/7)

d. Eyyûp Peygamber:

İsrailoğullarından İshak peygamberin torunu olan Hz. Eyyûb, sabır timsali bir peygamber olarak bilinir. Kur`ân-ı Kerîm'de kendisinden bahsedilir (Sâd/41-44). Dünya saadetine malik olduğu için Allah onu imtihan etti. Malını, mülkünü, evlatlarını ve sağlığını kaybettiği halde hepsine şükretti. Vücudundaki yaralara kurtlar düşmesine rağmen, o yine şükretti ve sabır imtihanını kazandı. Eyyûb sabrı dillerde mesel olmuştur. Edebiyatımızda sabır dolayısıyla adı çok zikredilir. Aynı şekilde, Eşrefoğlu tarafından bir beyte şöyle konu edilir:

Eyyûb gibi şabr eyle derdüfîe kılma şikâyet

İşk avcısına belâdan özge şikâr ele girmez

(41/8)

Beyitte, aşk avcısının eline; beladan, sıkıntıdan başka bir şey geçmez derken, aşk derdinin çaresi bulunmayan bir hastalık olduğu ve bu belaya yakalanan kişinin Eyyûb sabrı gibi kuvvetli bir sabırla bu derdine deman bulabileceği anlatılıyor.

Başka bir beyitte de, aşk eri için bela zehri, sabır vasıtasıyla şeker gibi olur (27/7) der.
e. Mûsâ Peygamber

Eşrefoğlu, Tur Dağı'nda Allah'ın Hz.Mûsâ ile söyleşmesi hususunu şöyle ifade eder:

Mûşâ didi ki "Ernî yâ ilâhî"

Mûşâya "Len terânî" didi ma' bûd

(Naz/8)

Çü Mûşâ kendüden ma'v oldu gitti

Mûşâya Hâk tecellî andan itdi

(Naz/9)

Yüce Allah, Mûsâ Peygamber ile otuz gece kendisine ibadet etmesi üzere sözleşir. Bu otuz geceye on gece daha ekler. Böylece tayin edilen vakit kırka tamamlanır. Bu süre içinde Hz. Musa'ya Tevrat verilir. Allah ile konuşma imkanı sağlanır. Meleklerle konuştuğu gibi vasıtasız ve hicab (perde) arkasından konuşan Allah'ın sözünü her taraftan işiten Mûsâ Peygamber, Allah'ı perdesiz görmek ister. Bu istek üzerine, yukarıdaki mısradaki (Naz/8) görüldüğü gibi "Rabbim, bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. (Rabbi) buyurdu ki, sen beni görmezsin; fakat şu dağa bak, eğer o yerinde olursa, sen de beni göreceksin! Rabb'i dağa görününce onu darmadağın etti ve Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca sen yücesin, sana tevbe ettim, ben inananların ilkiyim, dedi." (A`raf, 7/143)

Yukarıdaki mısralarda, Tur dağındaki tecelli ile ilgili olarak anılan Hz. Musa'nın, bir çok mucize ve kıssaları edebiyatımıza girmiş ve bir hayli yaygın biçimde kullanılmıştır.

Şâir,

‘İşkür gönülde nûr olan ‘İşkür Mûşâya Tûr olan

‘İşkür ki ‘İsâ deminde ölüler diri kıladur

(17/7)

derken de aşkın yüceliğini anlatır. Mûsâ ve Tûr kelimeleriyle tecelli hadisesini hatırlatır.

Hz. Mûsâ, Allah ile olan mülakatından sonra Kelam sıfatının tecellisine mazhar olduğu

için Kelfmullah lakabıyla zikredilir. İlahî nûr insanın gönlünde bulunduğu gibi, aynı ilahî nûr Tûr Dağı'na tecelli edince, dağ yanar kaybolur.

Allah'ın yere göğe sığmayıp mümin kulların kalbine sığması (hadis) rivayetine istinaden tecelli mahalli olan Tûr, ledünnî anlayışla "gönül" şeklinde yorumlana gelmiştir.¹⁶ İlahî nûra mazhar olan gönül mertebesine yükselir.

Allah'tan başka bir şey düşünmeyen, tek gayeleri kendi varlıklarını O'nun varlığında yok etmek olan sâlik dervişlerin bu hali, Eşrefoğlu tarafından şöyle tasvir edilir:

Hızra yoldaş olmazlar Mûsâya sır demezler
Berkişüpdür döstüla peymânı dervişlerüñ
(55/8)

Eşrefoğlu, bir devriyesinde de Tûr ve Mûsâ kelimelerini şu şekilde kullanır:

Gâhi Tûr gâhi münâcât gâhi Mûşâ
Gâhi Fir'avn gâhi Hâmân olmuşam
(70/18)

Şâir, başka bir beytinde de vahdet-i vücûd fikrinden hareketle,
Benüm 'ilm-i ledünnümde hezerân Hızr olur 'âciz
Benüm her bir tecellümde Mûşâ olur hayrân
(85/6)

der. Beytin ikinci mısra'ındaki tecellî kelimesi, kemâl noktasını (fenâfillah) ifade eder.

f. İsâ Peygamber

İsrailoğullarının son peygamberi olan Hz. İsâ'ya İncil indirilmiştir. Bir mucize olarak babasız doğmuştur. Bu olay Kur'an'da anlatılır (Meryem/16 vd).

Hız. İsâ edebiyatta bir çok yönleriyle ele alınır. Eşrefoğlu Divânı'nda ölüleri diriltmesi mucizesine şöyle dikkat çekilir:

'İşkür gönülde nûr olan 'İşkür Mûşâya Tûr olan
'İşkür ki 'İsâ deminde ölüleri diri kıladur
(17/7)

Bu beytin ikinci mısra'ında Hz. İsâ, aşk için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.

16. M. Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, s. 115.

Benzetilen Hz. İsa'nın temsil ettiği manevi makamdır. Hz. İsa ise benzetme yönü olarak işlenmiştir.

Ruhu'l Emin (Cebrâil) Meryem'e insan suretinde görünmüştü. Bu mücerred suret, Meryem'e bir nefes şeklinde üflendi. Üflenen nefes, saf nurun kendisiydi. (Meryem'e tecellî eden İsa nûr`du.¹⁷ Sâlikin makam-ı İsa'ya ulaşması, Hz. İsa'nın özelliklerine sahip olması anlamına gelir.

Beyitte yer verilen ölüleri diriltmek mucizesiyle, manevi hayatı ve kuvveti bitmiş kalplere hayat veren mürşid-i kamil, Hz. İsa'ya benzetilir.

g. Süleymân Peygamber:

Davûd peygamberin oğludur. Hem pâdişah hem peygamberdir. Geçimini ördüğü zenniller sayesinde kazanarak mütevazi bir hayat yaşamıştır. Maddî ve manevî alemlerin şahıdır.

Şâhı- kevineyn olmak isterseñ bu ʿışka ol esîr

Niçe biñ yüz Süleymân ʿışk elinde mûrdur

(15/8)

Bu beyitte de aşkı kutsallaştıran şâir; aşkın, Hz. Süleyman'ın makamından daha yüksek derecelerinin dahi olduğunu ifade eder.

Hz. Süleymân'ın, hükümdarlığı, kuş dilini bilmesi, elinde ism-i a'zam yazılı mühür ile perilere hükmetmesi ve tahtının havada uçması gibi özellikleri bile aşk karşısında karınca gibidir. Beyitte geçen karınca (mûr) kelimesi insanların dünyaya olan ihtiras ve meyillerini ifade eder.

Eşrefoğlu, dünyanın fânî mal ve mülküne bel bağlamamak gerektiğini şöyle anlatır:

Bu māl ü mülk ü hânümân sentüñ neñdür eyâ miskîn

Göre ne kaldı mālına vü mülküne Süleymânüñ

(58/5)

Madde ve manâ aleminin sultanına bile kalmayan bu dünyanın sûrî güzelliklerinin, sâlik için bir kıymet ifade etmediği düşüncesi, beyte hakimdir.

Şâir bir devriyesinde;

17. M. Tatçı, a.g.e., s. 113.

Gâh ferîşteh olmuşam gâhî perî
 Gâhî dîv gâhî Süleymân olmuşam
 (70/4)

derken de, Hz. Süleymân ve makamını hatırlatarak, vahdet-i vücud fikrini ifade eder. Bu fikir, başka bir devriyede daha değişik bir noktadan değerlendirilir:

Ḳâf-ber-ḳâf hâkimem hükm iderem
 Mühr elümdedür Süleymân olmuşam
 (71/4)

Beyitten de anlaşıldığı gibi; Hz. Süleyman, sâlik için bir örnektir. Mürşid-i kâmil manevî mülkûn şahıdır. Hz. Süleyman, seyr-ü sülûkta bir makamı temsil eder. İsm-i azâm yazılı mührüyle dev ve perileri emrinde çalıştırması gibi vasıfları da hatırlatılarak, bu makama yükselen bir sâlikin de bu özelliklere sahip olduğu şöyle anlatılır.

Ne bilsün mantıku't-tayrî Süleymân olmayan mürgân
 Ne bilsün gökçe boncuğı cevâhir bilmeyen nâ-dân
 (85/16)

Beytin birinci mısra`ındaki mantıku't-tayr (kuş dili) ile ilgili olarak Kur`ân-ı Kerîm'in Neml Sûresinin 17. ayetinde, Hz. Süleymân'a kuş dilinin öğretildiği bildirilmektedir. Beyitte ifade edilen kuş dili vahdeti ifade eder.

h. Lokmân Peygamber:

Halk geleneğinde değişik kişiliklerle karşımıza çıkan Hz. Lokmân adına Kur`ân'da bir sure vardır. Anlatılanlara göre hikmet ve hekimliğin pîri ve sembolü olarak bilinir. Hz. Lokmân, daima hikmetle birlikte kullanılır. Aşağıdaki beyitte, hikmet ilm-i ledûn anlamında kullanılmıştır. Bu ilmin inceliklerine Hz. Lokman'ın bile vakıf olmadığı şöyle belirtilir:

Bu hikmete ne Eflâtûn irişdi
 Bunı ne Câlinûs bildi ne Lokmân
 83/15

1. Hızır Peygamber:

Âb-ı hayâtı içip ölmezliğe kavuşan kişidir. Halk inanışında büyük bir yer edinmiştir. Kur`ân-ı Kerîm'de Mûsâ Peygamber ile olan macerası anlatılır (Kehf/59-81)

Onun, darda kalanların imdadına yetişmesi inancı hayli yaygın olup "Kul sıkılmayınca

Hızır yetişmez, Hızır gibi yetişmek" vs. kalıplaşmış sözlerde hâlâ yaşar.

Hızır'ın İlyas peygambere verilmiş bir lakap olduğunu söyleyenler de vardır. Kelime olarak "yeşillik, yeşerme, tazelik" gibi anlamları vardır.¹⁸ Genel olarak İlyas ile birlikte zikredilir.

Sen seni seyr idi gör kim Seddi-i İskender gibi
Hızır sensün senden içre âb-ı hayvân sendedir

(34/2)

Efsaneye göre, Hızır arkadaşı İlyas ile zulümat ülkesinde âb-ı hayâtı aramaya çıkmışlar, fakat bulamamışlardır. Yukarıdaki beytin ikinci mısra'ında bu efsaneye telmihte bulunulmuştur. Beyitte, Hızır mürşid-i kâmile; âb-ı hayvân ise ilâhî bilgiye (ilm-i ledün) işaret etmektedir.

Bu 'ışk vird-i ilâhîdür gidenün Hızır emridür
Bu 'ışka berk yapış zinhâr kalma dünyâya 'ukbâya

(119/8)

Bu beyitte de aşkın önemine işaret edilmekte ve bu mukaddes yolda yürüyen sâlikin Hz. Hızır'ın makamına ulaşmış olacağı ifade edilmiştir.

Eşrefoğlu, Pîri Abdülkadir Geylanî'nin Hızır Peygamber'den ilim öğrendiğini söyler. Bu ilim, tabîî olarak ilm-i ledündür:

Hızra şâkird oldı ol pür-üşûl
'İlm öğrendi tamâm eyledi kabûl

(142/4)

i. İlyâs Peygamber:

Hârûn Peygamber'in torunudur. Kur'an'da (En'am/85, Saffât/123,132) Hızır'la birlikte zikredilir. Hayat suyu içen ölümsüz bir peygamberdir. Hızır'la aynı tabaka-ı hayatta bulunur. Eşrefoğlu, 'bir devriyesinde İlyas'ı şöyle zikreder:

Gâhi haşû'l-hâş oluram gâh Hızır İlyâs oluram
Yürürem yaşda kuruda büklülere bölünürüm

(69/10)

18. İ. Pala, "Hızır mad.", Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, s. 225.

Rivayetlere göre Hızır denizde, İlyas da karada sıkıntıya düşünlere yardım edermiş.

Eşrefoğlu, Şeyhi Abdülkadir Geylânî'nin; Hızır ve İlyas peygamberden ilm-i ledün öğrenerek onlara üstad olduğunu söylemektedir. Böylece şeyhi Geylânî'nin yüce makamına (insan-ı kâmil makamı) işarette bulunmuştur:

Hızr İlyâsa soñra üstâd oldu ol pür-uşûl

Benüm pîrüm Abdü'l-kâdir Geylânî

(142/4)

j. Hz. Muhammed (SAV) Peygamber:

‘Eşrefoğlu Rûmî Divânı'nda Mustafa, Muhammed, Muhammed Mustafa, Mahmûd, Hay'rü'l-beşer, Ahmed, Resûl, Hak Resûl, Habîb, Hak Habîbi ve Ebu'l-Kasım gibi isimlerle kendisinden en fazla bahsedilen peygamber, Hz. Muhammed (ASV) dir.

İmân tonun Muhammed meclisinde

Giyüp tâvûslayın cevîlâna geldüm

(75/10)

diyen Eşrefoğlu, tevhidin esaslarına değinerek, peygamberimizi tanımadan, O'nun meclisine girmeden iman etmenin mümkün olamayacağını da belirtmiştir.

Muştafânuñ yolına ben cânı kurbân eylerem

‘İşkıla girdüm yola meydâni gözler gözlerüm

(80/3)

Şâir, bu beytinde de Hz. Peygamber'e olan üstün sevgi ve bağlılığını ifade eder.

Eşrefoğlu'nun, Hz. Peygamberle ilgili olarak kaleme alınmış medhiyyesinin (na't) ilk beyti şöyledir:

Cemi'-i enbiyâlardan Muhammed cümleñün şâhi

Yüzi nûrından almışlar felekler şemsile mâhu

136/1

Eşrefoğlu, bu matla beytinde, Hz. Peygamber'in bütün peygamberlerden üstün olduğunu; güneş ve ayın ışığını Hz. Peygamber'in yüzünün nurundan aldığını ifade etmiştir. Daha evvel de değindiğimiz gibi bütün varlıkların yaratılış sebebi Hz. Peygamberdir. Sâlik, bulunduğu makama göre, Hz. Peygamber'in nûrunu müşahede eder. Mesela Hz. İbrahim, Hz. Pey-

gamber'in nurunu ay ve güneş şeklinde görmüştür. Bu Muhammedî nurun tam gerçekleşmesiyle, "Fenâfi'r-resûl" makamına ulaşılmış olur.

Daha sonraki beyitte,

Yedi kat gökleri geçdi kadem ʿarş üstine basdı

İrişdi kâbe kavseyne tavâf eyledi dergâhu

(136/2)

derken, peygamberimizin miracına işarette bulunan Eşrefoğlu, peygamberimizin yedi kat gökleri geçerek Arş'a ulaştığını ve Allah'la görüştüğünü ifade eder. İkinci. mısradaki geçen "kâbe kavseyn" sözü "İki yay aralığı kadar" şeklinde tercüme edilir. Kur'an'da Necm sûresinin 8. ve 9. ayetlerinde geçen bu ifade; suffiler tarafından mecazî anlamıyla benimsenmiş ve Allah ile peygamberimiz arasındaki yakınlığın delili olarak gösterilmiştir. Şiirlerde daha çok Mirac ve ayetin devamındaki "Ev ednâ" (belki daha yakın) sözüyle birlikte kullanılır. "Kâb" kelimesi yayın ortasındaki ok konulan yerdir. "Kavseyn" ise bu noktadan itibaren yayın iki yanındaki uzunluğa denir. Tasavvufta bu iki kavis "vücûb" ve "imkân" diye te'vil edilir ki, peygamberimizin imkan aleminde zahir olup, vacip Allah olduğunu bilmesi ve bu gerçek karşısında daha da ilerlemesi; bunun sonucunda da herşeyin Hak olduğunu anlaması, anlatılmıştır.

Şâir, aynı şiirin daha sonraki beyitlerinde; peygamberimize, Mirac seyr ü sülukundan dolayı meleklerin hayran olduklarını, bu uzun yolun melekler tarafından bin yılda dahi gidilemeyecek çok uzun bir yol olduğunu (136/3), seher vaktinde bir defa peygamberimizin yüzünü görmek istediğini (136/3) ve kıyamet gününde şefaati istediğini anlatır (136/6), (Mes/4)

Eşrefoğlu, diğer dörtlüklerinde de şeyhi Abdülkâdir Geylânî'nin, Hz. Peygamberin soyundan geldiğini (147/7) ve peygamberimizin sancağını götürdüğünü (113/2) anlatır.

Duasının kabulü için; Ahmed, Mahmud ve Muhammed isimlerini şefaati olarak zikreder (Mes 4/23)

Hz. Peygamberin, dünyayı leş olarak değerlendirdiğini, bundan dolayı dünyaya bağlanmamayı (67/6), türlü elbiselerle vücudu bezemenin lüzumsuzluğunu ve Hz. peygamberin eski elbise giydiğini (127/6) hatırlatır.

Eşrefoğlu, Hz. peygamberin dünyanın faniliği, geçiciliği, kararsızlığı ilgili hadislerini hatırlatarak dünyayı kesben değil kalben terketmek gerektiğini müritlerine hatırlatır. Bu

mânâda söylediği şu beyit, ölüme daima hazırlıklı olmanın gerekliliğini vurgular:

Ölümünden öndin ölendür bugün dōstı gören

Bu sözümlük hâkdur inan eyle buyurdı hâk Resûl

(66/6)

Şâir, sâlik için en büyük amacın peygamberimize kavuşmak olduğunu şöyle dile getirir:

Tuyaldan cân u dil vaşl-ı Hâbîbi

Hem okur hem yazar elhamdülillâh

(120/3)

İlk nûr ve son peygambere kavuşmak, her müridin en büyük arzusudur. Bu kavuşma; dünyada iken fenâfi'r-resûl makamına ulaşma, ahirette ise onun zâtıyla bizzat görüşüp şefaatına mazhar olmak şeklinde değerlendirilebilir.

Eşrefoğlu, Hz. peygamber vasıtasıyla gelen Allah'ın emirlerine ve sünnete sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve daima Hz. peygambere salâvat getirdiğini söyler. (77/12)

Vişâli öñüme düşdi Hâbîbün

Niçe ayru olam dōstdan giderem

(66/10)

Şâir, bu beyitte de Hz. Paygamber'e kavuşma isteğini dile getirir.

5. Âhîret ve İlgili Mefhumlar:

a. Âhîret:

Son ikamet mahalli, öbür dünya anlamlarına gelen âhîret kelimesini ebedîlik yurdu anlamında kullanan Eşrefoğlu; dünya ve âhîret için iki cihan ifadesini sık sık kullanmıştır. Kıyamet koptuğu zaman bütün varlıkların hayatı sona erecek, âhîret hayatı başlayacaktır. Âhîret hayatı, iyi veya kötü amellere göre cennet veya cehennem suretinde devam edecektir.

Âhîret konusuna da vahdet noktasından bakan şâir;

‘Âşık nider teni cânı dün gün anı ister anı

Gel gör anı sevenleri dü cihândan bizüp durur

(21/5)

derken, âşık için dünya ve âhîret makamlarının maksat olmadığını, dünya ve ahiretin terkedi-

lerek sadece mutlak varlığa ulaşmakla asıl gayeye erişebileceğini ifade etmiştir. Hakiki aşıklar için, ne dünya ne ahiret maksat değildir. Zira onlar, yarını bugün bulur ve yaşarlar. Beyte, tasavvuftaki "terk" fikri hâkimdir. Aşağıdaki beyitte de aynı şekilde dünya ve ahiret rahatlarını terkederek, iki cihan saadeti için tasavvuf yolunun zahmet ve mihnetlerini seçmek gerektiği anlatılır:

Çeke bu yoluñ zahmetin râhat bile her mihnetin
İki cihân sa'âdetin cümle hiçe şatmak gerek

(56/3)

Aynı düşünce, aşağıdaki beyitte de hâkimdir.
Cânlar cânın isteriseñ bu cism cândan fâriğ ol
Gerçek Hakka 'âşıkısañ iki cihândan fâriğ ol

(65/1)

Dünya ve ahireti kevneyn ismiyle zikreden Eşrefoğlu, kevneynin zerre kadar bile bir değeri olmadığını şöyle ifade eder:

Eşrefoğlı Rûmî sen de şâha eger mahremiseñ
Himmetüñ gözine kevneyn zerre denlü gelür degül

(67/9)

Eşrefoğlu'nun, aşağıdaki beyitlerde de iki cihânın görünen cazibeli yüzüne iltifat etmediğini görüyoruz:

Zâhir egerçi fakîrem nâ-tüvân
Bâtinen kevneyne sultân olmuşam

(71/3)

Ol şarâbuñ cür'asına virmişem kevneyni ben
Vaşl-ı 'îdına irüp cânımı kurbân giderem

(79/8)

Şâire göre, gönlüne Hak sevgisi dolan sâlik, iki cihanı unuttur:

Olaruñ göñline Hak şöyle tolmış
Unudılmış iki cihân tamâmı

(128/6)

Şâir, bir mürşide bağlanmanın lüzumu üzerinde durur, ve bunun dünyada mutlaka yerine getirilmesi gereken bir vazife olduğunu şöyle dile getirir:

Evvel mürşid elin tuta kalmaya dünyâ Āhrete
Hiç dimeye hâlüm nite bildüğün unutmak gerek

(56/2)

Örneklerden de anlaşıldığı gibi âhret, dünya hayatından sonra bütün insanların tanışacağı bir alemdir. Eşrefoğlu, İslâm'ın beş temel esasından biri olan âhret konusuna, İslâmî inançlar dairesinde yorumlar getirir ve dünya hayatını, fânî, kısa ve kararsız olarak değerlendirir. Esas menzîl ve durak ahiret hayatıdır. Bu hayat için çalışmak en lüzumlu bir vazifedir.

b. Cennet ve İlgili Mefhumlar:

"Allah'ın haşirden sonra müminlerin duhulü için vaad buyurduğu ebedî neşâtgâh. Farsçası behişt, Türkçesi uçmaktır. sekiz cennet olduğu mervîdir."¹⁹

Eşrefoğlu Rûmî Dîvanı'nda cennet, cinân, heşt cennet, sekiz uçmak, uçmak, cennet-i rıdvân, heşt behişt, rıdvân, a'lâ, dârü's-selâm isimleriyle zikredilir. Hûr, hûri, burak, kusûr, kevser ve gilman gibi isimler cennetle ilgili olarak anılır. Cennet ve ilgili mefhumlarla irtibatlı olarak Divân'dan bazı örnekler:

Beni vasluñdan ırak eyleyüp cennete koma
Bu ifildüm işidüp hûrî cinân oda yanar

(29/3)

Aldanmaz hûr u cinâna yüz biñ öze nûr ol câna
Nitekim şem'a pervâne gör niçe kez işâr ider

(35/2)

Murâdum sensin iy dōst senden özge
Sekiz uçmak hûrî ğilmân gerekmez

(38/3)

Dünyâ âhret küfür îmân nisbeti yok aşıkufî
Korku dūzahdan ümîd-i hûr u cinân eylemez

(39/2)

19. A. T. Onay, "Cennet mad.", Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s. 91.

Eşrefoğlu'na göre, cennet ve içindekiler, âşıklar için temel maksat değildir. Cennet için ibadet edilmez. (72/5)Şâir, vahdet fikri noktasından cennete bakarak şu değerlendirmelerde bulunur: Âşık, ne cehennemden korkar ne de cennete ve hürilere bağlanır. (39/2) Cennetin ve hurilerin güzelliklerine aldanmaz. (35/2) Âşığın asıl amacı Allah'a kavuşmaktır. Şâir için, Allah'ı görmek, cennetten çok daha yüce bir mertebedir .

Şâir,

Beni vasluñdan irak eyleyüp cennete koma

Bu ifildüm işidüp hürî cinân oda yanar

(29/3)

diyerek, Allah'a kavuşmayı arzular. Âhirette, müminlerden dereceleri yüksek olanların Allah'ı görebilecekleri çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir. Şâirin, büyük muradı bu görüşmedir. Fenafillah makamına ulaşan bir derviş bu makama mazhar olmuştur. Bu makama ulaşan kişiye cennet, hürî ve gilman gerekmez. (38/3). Allah'tan başka şeyleri kendisine maksat yapmayan Eşrefoğlu, çeşitli beyitlerde bu düşüncesini tekrarlar: (45/5), (54/4), (66/4), (73/6), (73/10), (79/5)

Herşeyi aklıyla değerlendiren insanlar cennet ve içindekilere tâlip olabilir. Şâir, âşığın cennet ve içindeki nimetlere meyil dahi etmediğini bu beytiyle ifade eder:

‘Âkil ister cennet ü hür u kuşur ğilmân ola

‘Âşıkun hiç meyli yokdur cennetün na‘mâsına

(109/8)

beyitlerden de anlaşıldığı gibi cennet, huri ve gilman, Allah'a ulaşma yolunda bir vasıtaadır; temel hedef değildir. Bütün bunları terkedip, Allah'a vuslat en büyük mertebe olarak değerlendirilmiştir. Bahsi geçen cennet ve içindeki nimetlerin herbiri tasavvufta bir makam olarak da düşünülmüştür. Böylece şâir, seyr- ü sülûk esnasında sâlik'in takılabileceği bazı engellere işaret etmekte ve müritlerini temel hedefe doğru yönlendirmektedir. Şâir, sık sık zikrettiği sekiz uçmakla tasavvuftaki değişik makamlara işaret etmiştir. Bir tarikat şeyhi olan Eşrefoğlu, temel hedefin yanında, zaman zaman cennet ve içindekileri, seyr-ü sülûk halindeki müridlere bir moral unsuru olarak göstermektedir.

Gör bu Eşrefoğlu Rûmî'yi 'âyân
 Çağırır pîrüm Geylânîdür hemân
 Dervîşleri cennet ehli bî-gümân
 Benüm pîrüm 'Abdü'l-kâdir Geylânî
 (142 / 9)

Eşrefoğlu bir başka beytinde, visal ehlinin içinde bulunduğu hoş anı şöyle tasvir eder:
 Zihî tûti vü kumrılar ki vaşl-ı sükkerin yirler
 Dîdâra karşı tururlar içüp kevşer şarâbını
 (137 / 3)

Bu beyit; seyr ü sülûk anında mertebeleri başarıyla aşan tasavvuf ehlinin ulaştığı yüce makamda olup bitenleri anlatır. Aynı şiirin diğer beyitleri de bu mânâyı ifade eder. (137 / 1-5) "Gerçek âşıklar, dünya ve ukbâyı, Allah'tan gayrı her şeyi terk etmişlerdir. Onlar dîdâra tâliptir."²⁰

İki cihanı gaye edinmeyen bir kişiye, Allah'ın cenneti ihsan edeceği (128 / 9), Aşkın insanı cennet'e götüreceği (108 / 4), tevbe edenin Cennet'e gireceği (106 / 9), şeyhinin yolundan ayrılmayan bir müridin makamının cennet olduğu (103/2.6.7), gönül ehlinin cennetlik olduğu (88 / 5), cennet bahçelerinin kendisine görüldüğünü ve oraya gitmekte olduğunu (81 / 3), nefesine uymayan, Kur'an'ın hükümlerine uyan kanaatkâr kişinin cennetlik olduğu (58 / 11) ve cimrilerin, cennetinin bile cehennem hükmünde olduğunu (81 / 10) anlatan beyitler, sâlikler için moral beyitleridir. Sofi'nin gâyesi hakikatın tecellisidir. Ki O, sevgilinin (Allah) didarıdır. Sofi bunun için çalışır. Onun asıl cenneti budur. "İnsanın uzviyetini doyuran zevklerle dolu olan cennet, sofinin nazarında hiç bir kıymeti haiz değildir."²¹

Ger eger açup okursañ bu göñül âyinesinin
 Heşt cennet yidi nirân sırr-ı pinhân sendedir.
 (34 / 5)

Eşrefoğlu Divânı'ndaki bir devriyyede (yukarıdaki beyit) cennet ve cehennem, vahdet-i vücûd noktasından değerlendirilmiştir. Bunların insanda mevcut olduğu vurgulanmıştır. Bu

20. Cemal Kurnaz, Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili, Ankara 1987, s. 74.

21. Ali Nihat Tarlan, Şeyhî Divânı'nı Tetkik, İstanbul 1934, s. 33.

manâdaki beyitlere, Eşrefoğlu' Divânı'nda sık sık rastlamaktayız. (70 / 1 - 27), (71 / 1 - 9). Şâire göre, önemli olan Hakk'ın tam olarak bilinmesidir. Cennet, huri ve rıdvân maksat değildir. (73 / 10) Âşıkların sekiz uçmağa tama etmemesi gerektiğini anlatan şâir, insanı Hak'tan ayıran, hûri gılman bile olsa gerçekte düşmandır (Naz./36) derken, aynı hakikatı anlatmaktadır.

Cennet'le ilgili beyitlerde zikredilen hûri kelimeleri, İsmail Hakkı Bursavî'nin ifade ettiği gibi kesbî ve zâhirî ilimlere işaret eder. Zâhirî ilim, belirli bir mertebeden sonra sâlikin yolunda engeldir.²² Eşrefoğlu Divânı'ndaki hûri kelimesi bu manâya uygun olarak, cennetle birlikte zikredilmiştir. 29 / 3), (35 / 2), (39 / 2), (45 / 5), (73 / 10), (88 / 5), (Naz. / 36)

Başka bir ifadeyle, beyitlerde zikredilen hûr, hûri, kusûr, gılman, rıdvân ve burak gibi motifler, seyr ü süluk esnasında sâlikin takılabileceği engellerdir. Hûri: Pek güzel ve güzellikleri tarif ve tasvir edilmeyecek derecede güzel olan cennet kızları; Kusûr: Cennet'te bulunan kasırlar, köşkler anlamına gelir. Beyitlerde hûr ve kusûr birlikte zikredilir. Âşıklar için bu sarayların bir önemi yoktur. Rıdvân: Cennetin kapıcısı olan büyük melek anlamına gelir. Âşığın gönlü daima cennetle cehennem arasında gidip gelir. Bu iki halin ifade edildiği şu beyitte rıdvân kelimesi şöyle zikredilir:

Gâhi dūzah gâh mu'azzeb gâh 'azâb
Gâhi cennet gâhi rıdvân olmuşam
(70/20)

Başka bir beyitte de (40/3) vahdeti isteyen kişiyi rıdvânın tatmin etmeyeceği anlatılır. Gılman: Bir dörtlükte geçen gılman kelimesi (Naz/36), cennetteki hizmet gören gençler ve çocuklara verilen isimdir. Burak: Hz. Peygamber'in Mirâc gecesinde bindiği bineğin adıdır. Kelimenin berk (şimşek) kökünden geldiği sanılmaktadır. Bir rivâyete göre de cennet hayvanlarının genel adıdır.²³ Eşrefoğlu Divânı'nda bir yerde şu şekilde geçmektedir:

Getürdi Cebrâil çekdi Burâkı
Resûl mi'râca gitdi afa bindi
(Naz/47)

22. İsmail Hakkı Bursavî, Şerhi Ebyât-ı Yunus Emre, Süleymaniye Ktp., Es'âd Efendi Bl. No: 1521/2; M. Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, s. 137.

23. İ. Pala, "Burak mad.", Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, s. 89.

Hâzrete yokluğıla varan kişi key şâd ola
Binüben cennet burâğına görisedür dîdâr

(19/9)

c. Cehennem:

Eşrefoğlu Divânı'nda, dūzah, tamu, yidi tamu, esfel, od, yidi nirân ve nâr gibi isimlerle zikredilen cehennem genel olarak cennet kavramıyla birlikte kullanılmıştır.

Divân'da cehennem kavramıyla ilgili olarak üzerinde durulan konular şunlardır:

Hayırlı iş yerine kötü amel sahibi olanların cehennem ehli olduğunun bilinmesini (12/2), yedi cehennemin aşk derdinin bir kıvılcımı kadar olduğunu (22/5), aşk ateşiyle yanmayanın yarın cehennem ateşinde yanacağı (22/6), cehennem ateşinin, Rabbimize olan ayrılığından yandığını (29/4) dertsizlerin yerinin cehennem katranı olduğu (48/3), cimrilerin cehenneme yakın olduğu (58/10-4), erenleri sevmeyenin "tamu dibinde azap çekmesi" (103/5), aşkın kişiyi cehennemden kurtaracağı (108/4), Allah'tan ayrılığın cehennem ateşinden daha çok yakıtığını (132/3), sabredeni cehennemin cennet olacağı (Mes. 6/5), nefsin hoşuna giden şeylerin, gerçek yüzünün cehennemin kan ve irini olduğu (Naz/19) düşünceleri, zikredilen beyitlerde detaylı olarak anlatılır. Görülüyor ki, Allah'ın adaleti, cennet gibi cehennemin varlığını da gerektirir. Eşrefoğlu, Allah'a gerçek kulluk yerine; arzularına, heveslerine, başka insanlara ve mahlukata kul olanların işledikleri cürüm ve suçtan dolayı ilâhî adaletle ceza göreceklerini anlatır. Cehennem ile ilgili olarak verilen bu bilgiler İslâmî kaynaklarla çelişmez.

Bana dūzahdur ansuz kamu cennet

Anun çayırına çün bî-gâne geldüm

Eşrefoğlu yukarıdaki beytinde, cennetten bir şey ummadığını, hakikat menziline ve vahdete ulaşmadan, cennetin dahi cehennem olduğunu, sâlik için cennete ulaşmanın bir hedef olmadığını ifade etmiştir. Şâir, yedi cehennem ve sekiz cennetin âşık için önemli olmadığını ısrarla ifade ederken (79/5), sülûk ehlinin uzun mücahedelerinde yedi tamu azabını önceden tattıklarını belirtir.

B. İBADET:

Peygamberimiz, "İslam beş esas üzerine kurulmuştur" buyurarak, bu esasları şöyle sıralamıştır:

"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in (S.A.V.) Allah'ın resûlü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, Hacctmek, Ramazan orucunu tutmak"²⁴

Eşrefoğlu, İslâm'ın bu temel esaslarına daima saygılı olduğunu ifade ederek, teferruat üzerinde durmamıştır.

Tutdum Muhammed şer'ini hem ol görklü sünnetini
Düni gün şalavâtını dilümde tekrâr eyleyem

(77/12)

diyerek, Hz. Peygamber'e Allah tarafından gönderilen İslâm dininin temel esaslarına olan bağlılığını açık bir şekilde söyler. Şâir, farz olan bu ibadetler için Muhammed şer'i ifadesini kullanmış ve hayatı boyunca bu sünnet çizgisinin dışına çıkmamıştır.

İslâm'ın ilk şartı olan kelime-i şehâdet itikat bahsinde incelendiği için tekrar aynı konuya girmiyoruz.

Eşrefoğlu,
'İşkıla bilişeli 'illetle kılmadum 'amel
Cennet ü hür u kuşûr için ibadet itmezem

(72/5)

diyerek, cennet ve nimetlerine kavuşmak için ibadet etmediğini, aşk ehlinin bu gayeler (cennet, huri, köşk) için ibadet etmesinin mümkün olmadığını söyler.

Eşrefoğlu Divânı'nda namazla ilgili şu ifadeleri görüyoruz:

Leyle-i Kâdr ü Berât idüñ bize
Hem dahı şavm şalat idün bize

(48/3)

Aynı dörtlüğün içinde oruç da geçmektedir. Mutasavvıf, Hz. Peygamber'e en içten

---

24. Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi, C. I, Ankara 1976, s. 28, Hadis No: 8

duygularla seslenerek, oruç ve namazı kendisinden öğrendiğimizi vurgulamaktadır. Yine Peygamberimizin getirdiği nur sayesinde her bir gecenin Kadir ve oruçlu olan her mümin için o günün bir bayram hükmünde olduğunu şöyle dile getirir:

Gündüzün bayram idi sâ'implere
Her geçēn bir Kâdr idi kâ'implere
Nûrdan bir tâc idün 'âlemlere
Elvedâ' iy mâh-ı tâbân elvedâ'

(48/2)

Eşrefoğlu, âriflerin vasıflarını anlatırken de,
Gicelerün ekserini uyumaz
Gâhi tesbîh gâhi namâz gâh niyâz

(Mes./4)

diyerek, âriflerin geceleri uyumayarak namaz, tesbih ve duâ ile meşgul olduklarını anlatır.

Bahsettiğimiz ibadetler belirli şekil ve zamanlarda yapılır. Oysa âşığın her hali ve tavrı ibadettir. Daima salavat halindedir. (77/12). Aşk ve vecd halindeki âşığın; belirli vakitlere tahsis edilen ibadetlerdeki noksanlığı, bunlara karşı oluşundan değildir. Zirâ âşık, fenafillah makamına ulaştığı için, kendi zâtını, mutlak zâtın varlığında yok etmiştir. Bu mânâdaki ifadelere (Naz./68) Eşrefoğlu Divânı'nda sık sık rastlanır.

Hâciyam kurbân cānum egnümde ihrām kefenüm
Baş açık yalın ayak cānân iline giderem

(81/9)

İslâm'ın şartlarından biri olan Hac ibadeti yapılırken ifâ` edilen vazifeler, birer sembol özelliği de ifade ederler. Haccın farzları arasındaki ihrama girme, bir çeşit kefenlenmedir. Mutasavvıfların dilinde çok yaygın olan "ölmeden ölme" ifadesinin bir tatbikidir. Bundan sonra, kişinin ölümü daha çok düşünüp tefekkür etmesi gerekir. Eşrefoğlu, mutasavvıfların daima içinde bulunduğu bir durumu, Hac ibadetiyle irtibatlandırarak, Hac ibadetinin şekilde kalmaması gerektiğini anlatır. Yine Haccın farzları arasındaki tavaf konusunda,

Baňa ansuz gerekmez cān baňa ansuz ne dîn ne îmân
Cemâl-i Kâ'besin buldüm iderem hōş tavâfını

(132/4)

diyerek, Kabe'nin tevhidin sembolü olduğu fikrini dile getirir. Kendisinin daha yüksek bir mertebede (Tevhîd-i Zâfî) Allah'ın cemalini seyrederek tavaf ettiğini bildirir. Bu ifade, fena-fillah makamına yükselen aşğın ruh halini tasvir eder.

Eşrefoğlu Divânı'nda cömertlik ve kanaata büyük bir teşvik olduğu gibi (58/11-12-14), tama`, hirs, hased ve cimrilik gibi kötü hasletlerin tehlikelerine dikkat çekilmiştir. Yasin suresinin 47. ayeti hatırlatılarak (58/10) hayır ve ihşanda yarışmak gerektiği tavsiye edilmiştir. Aşağıdaki beyitler, onun fakirlere yardım konusunda, oldukça hassas olduğunu gözler önüne seriyor. Bu beyitlerde zekat ve sadakanın, her mümin için aslî bir vazife olduğu hatırlatılarak mutlaka yerine getirilmesi tavsiye edilmiştir:

Bu māl u mülk ü hânümân senüñ nefîdür eyâ miskin

Göre ne kaldı mālına vü mülküne Süleymānuñ

(58/5)

Senüñ oldur ki elüñle anı sen miskine virdüñ

Senüñ degül senüñ degül senüñ arduñda kalanuñ

(58/6)

Sen anı vārise korsın döker şaçar u yir ü içer

Senüñ hasret ü derdile karılır toprağa tenüñ

(58/7)

Eger hep varlıđuñ virseñ bu varlıkdan seni yorsañ

Aña yokluğuyla varsañ didārın göresin anuñ

(58/13)

Eşrefoğlu, gerçek ticaretin ve âhîret azığının, elinde olanları muhtaçlara dağıtak ve cimri olmamakla elde edilebileceğini (Naz./66) tavsiye eder ve insanları iki cihan mutluluğuna çağırır.

C. ÂYET VE HADİSLER

1. Âyetler:

Eşrefoğlu Divânı'nda geçen âyetler:

Şuretâ insân velî hayvan şıfat

Ma'nâda ol "Belhüm edall" dan durur²⁵

(8/2)

Şaňa çün virdi Hâk varlık didi Kur'ânıla "Enfık"

Şakın sen itme bahıllık cehennem itme cinânı²⁶

(58/10)

Yidi tamu sekiz uçmak bir dem afilemaz beni

Lutf idüp "İrci'î" tablin urdı sultân giderem²⁷

(79/5)

Zihi nefis Hakdan özgesin unıtdı

Aña "İrci'î" irdi mülhak oldı

(122/4)

Şol dem ki göçe cānı "Lâ-havfün" ola şanı

Çürütmeye hiç teni Lâ-İlâhe illa'llâh²⁸

(107/3)

-
25. "Onlar hayvanlar gibidir, hattâ daha da aşağıdırlar." (A'râf, 7/179.) Beğenilmeyen istenen kişiler yerilmek istenirken söze kuvvet kazandırmak için bu âyete başvurulur.
26. "Onlara Allah'ın size verdiği rızıktan sarfedin denince inkâr edenler inananlara: Allah dileseydi doyurabileceği bir kimseyi b.iz mi doyuralım? Doğrusu siz apaçık bir sapıklıktasınız, derler." (Yâsin, 36/47.)
27. "Ey huzura eren nefis! Razi edci ve razi edilmiş (yaptığın iyi işlerle Allah'ı memnun etmiş, aldığın nimetlerle Allah tarafından memnun edilmiş) olarak Rabbine dön. (İyi)kulların arasına gir." (Fecr, 89/27-30.)
28. "Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra doğru olanlar, onlara hiç korku yoktur, onlar üzülmeceklerdir." (Ahkâf, 46/13.)

Eşrefoğlu Rûmî Hakkı zikr eyle

"Fezkurûnî" didi Qur'ân içinde²⁹

(111/7)

Seni senden ider ol "Şey'en`lillah"

Ayırma anı didârûñdan Allâh³⁰

(Mes. 4/19)

Var durur Qur'ânda âyet bu söze

Hak Çalap "Belhüm edall" didi bize³¹

(Mes. 5/22.)

Nitekim sende senlik ola mevcûd

Kalasın senlüginde şöyle merdûd

Mûsâ didi ki "Ernî" yâ ilâhî

Mûsâya "Len terânî" didi Ma'bud³²

(Naz./8)

Bu dünyâ kimseye mülk olmadı mülk

Saňa dinilmedi mi "Limeni`l-mülk"³³

-
29. "Öyle ise beni (ibadet ve tâatla) anın ki, ben de sizi (sevab ve af ile) anayım. Bana şükredin, nankörlük etmeyin." (Bakara, 2/152.)
30. "(Cennetlik olan iyi insanlar) yoksula, yetime, esire, seve seve yemek yedirirler, (sonra onlara şöyle derler): Size ancak Allah rızası için yediyoruz. Sizden ne bir hediye istiyoruz ne de bir teşekkür." (İnsan, 76/8-9.)
31. A'râf, 7/179.
32. "Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte bizimle buluşmağa gelip de Rabbi onunla konuşunca: Rabbim bana kendini göster, sana bakayım dedi. Rabbi buyurdu ki: Sen beni göremezsin; fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durursa, sen de beni göreceksin! Rabbi dağa görününce onu darmadağın etti ve Mûsâ da baygın düştü. Aylınca: Sen yücesin, sana tevbe ettim, ben inananların ilkiyim, dedi." (A'râf, 7/143.)
33. "O gün onlar ortaya çıkarlar. Onlardan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. (Ve onlara sorulur): Bugün mülk kimin? O tek ve Kahrî olan Allah'ın." (Mü'min, 40/16.)

Buna benüm diyen key bî-edebdür
 Pes evvel āhir oldı "Mālikü'l-mülk" ³⁴
 (Naz./29)

2. Hadisler:

Fakrıla fahr eyle çün "El-fakrū fahrî" dir Resûl
 Māla mülke mağrūr olma dime heyhât tâ ebed ³⁵
 (4/9)

Ol Hâk Hâbîbi Muştafâ bu dünyāya cife didi
 O ki uşşı olan kişi cîfeye aldanur degül ³⁶
 (67/6)

-
34. "De ki: Ey mülkün sahibi Allah'ım, sen dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden mülkü alırsın, dilediğini yükseltirsin, dilediğini alçaltırsın. İyilik senin elindedir. Sen her şeye kâdirsin." (Âl-i İmrân, 3/26)
35. "Yoksulluk benim övüncümdür. Ben onunla övünürüm." Fakir malı mülkü olmayan demektir. Buradaki övünç kaynağı kabul edilen fakirlik konusu, özellikle, tasavvuf edebiyatında Allah'a muhtâc olma, tam olarak O'na bağlanma, dünya ve âhiret endişesinden uzak bulunma olarak telakkî edilmiştir. Hadis âlimlerinden Askalânî ve İbn-i Hacer, bu sözün uydurma hadis olduğunu söylüyorlar. İbn-i Teymiyye onlara katılmakla beraber, bu söz Abdurrahman b. Ziyad'ın sözüdür diyor. bkz. Ahmet Serdaroğlu, Mevzûât-ı Aliyyu'l-Kârî Tercemesi, Ankara 1966, s. 85-86; Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, 2/87; Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük), İstanbul 1992, s. 49. Hadis kitaplarında böyle bir hadise rastlayamadık. Hadis alimleri, bu sözün mânâ olarak doğru olabileceğini ifade etmektedirler.
36. "Dünya leştir, talipleri ise köpeklerdir.", Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, Beyrut 1352, Hadis No: 1313. Aclûnî, bu sözün hadis olmasa bile, mânâsının doğru olduğunu ifade etmektedir.

Resûl didi vatân sevmek îmandan
Niçün senüñ hevesüñ yokvatâna³⁷

(98/14)

Şöhreti ço şöhret âfetdür didi Hayrû'l-beşer
Seni komaz oda illâ işbu nâmusıla 'âr *

(19/10)

Ç. DİĞER DİNİ MEFHURLAR

1. Mir'acla ilgili mefhumlar:

a. Arş:

Dokuzuncu kat gökteki, Felekü'l-eflak, Felek-i a`zam veya Felek-i atlas isimleriyle de anılır. Arş'tan itibaren, Allah ilminin ve Levh-i Mahfuz dairesinin başladığı kabul edilir. Allah'ın kudret ve ululuğu buradan evrene yayılır. Tasavvufî düşünceye göre Arş, sekizinci kat gök; Kürsi de dokuzuncu kat göktür. Buna atlas da denilir. Semaların üstünde bir makam olan Arş için Seyyid Şerif Cürcânî Ta'rifât'ında şunları söyler: Arş bütün cisimleri ihâtâ etmiştir. Yüksekliği, yahud padişah seririne benzetildiği için Arş tesmiye olunmuştur. Kaza ve kader ahkamı buradan nüzul eder. (Tahir Olgun)³⁸

Eşrefoğlu Rûmî, Arş'tan, `Arş-ı Rahman şeklinde bahseder. Mutasavvıflara göre, Arş gönüldür.

Gönlümüñ bir küşesinde 'Arş-ı Rahmân gizlidir
Kaṭremüñ bir katresinde baḥr-i 'ummân gizlidir.

(13/1)

37. "Vatan sevgisi îmandandır." Hadis kitaplarında böyle bir hadise rastlayamadık. Vatan kelimesini, Hz. Âdem'in ilk meskeni olan cennet veya Ümmü'l-Kurâ (Mekke) kabul edenler, bu yüzden hadisin sıhhatine hükmedenler de vardır. bkz. Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük), İstanbul 1992, s. 70.

* Hadis kitaplarında böyle bir hadise rastlayamadık. Hadis bilgileri bu sözün mânâ olarak doğru olabileceğini söylüyorlar.

38. A. T. Onay, "Arş mad.", Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s. 44.

Degme bir dervîş fakîri h̄or görüp h̄or bakma kim
Görlinüñ her kûşesinde ‘Arş-ı Rahmân gizlidir

(13/1)

Arş, Hz. Cebrail'in de makamıdır. Arştan öteye sadece Hz. Peygamber geçerek, Mirac gecesinde Allah ile yüzyüze görüşmüştür.

‘Arşdan yüce kurulmuş şayvânı dervîşlerüñ
‘Arş kürsî levh ü kalem hayrânı dervîşlerüñ

(55/1)

Yidi kat gökleri geçdi kadem ‘arş üstüne basdı
İrişdi kâbe kavseyne tavâf eyledi dergâhu

(136/2)

Şâir, yukarıdaki beyitlerde, dervîşlerin makamını öylesine yükseltiyor ki: "Arştan bile yüce" şeklinde vasıflandırarak bütün varlığı Arş olarak kabul eder. Bu bakımdan Arş dervîşlerin sayr-ü sülûk esnasında yükseldikleri makamlardan birine benzetilmiştir. Âşık kendi varlığını mutlak varlıkta fânî edinceye kadar yoluna devam eder. Beyitte geçen, Kürsî, dokuzuncu kat gök; Levh, ilâhî kelâmın saklı bulunduğu mekansız mekan; kalem ise kelâmın sübût vasıtasıdır.

Şâir, bütün bu ulvî alemlerin, dervîşlere hayran olduğunu söyler ve onların yüksek makamlarına, şöyle işaret eder:

Gâh ‘arşdan öte uçaram niçe biñ yerde geçerem
Gâh yir yüzine inerem mahfilleri tolanuram

(69/4)

2. Cin:

Gözle göremediğimiz ruhanî varlıklardan olan cinler, ateşten yaratılmışlar ve tıpkı insanlar gibi kulluk ile görevlendirilmişlerdir. Müslüman ve kafir olanları mevcuttur. Kur'ân'da cinlerden bahsedilmiştir. Genellikle ins kelimesi ile birlikte kullanılır. Aşağıdaki beyitte de görüldüğü gibi kelimenin çoğulu cãn'dır.

Görürsün şüretâ âdem benüm emrüm dedür ‘âlem
Felekler ü melekler hep bana mahkûmdur ins ü cãn

(85/7)

Beyitte insân-ı kâmil'in cinlere hakim olduğu ifade edilir. Divân'da, cinlerin değişik özellikleriyle ilgili geniş bilgi verilmemiştir. Nefsine hakim olarak insân-ı kâmil makamına yükselen sâlik, insanlara ve cinlere sultan olur. Bu fikir, şâir tarafından şöyle dile getirilir:

Eşrefoğlu Rûmî nefsi kim müsülmân itdiyse
Mürşid-ie hâdî olur ol cinne hem insâna da

(115/9)

3. Şeytân:

Azrail ve iblis adlarıyla zikredilir. Kendisinin cin olup ateşten yaratıldığını, bu nedenle topraktan yaratılmış olan Âdem'e secde etmeyeceğini söyleyerek Allah'a asi olmuştur. Allah onu şeytan kılığına sokmuş ve lânetlemiştir. Bunun üzerine şeytan Allah'a yalvardı ve "Beni kıyamete dek yaşat ki iyi kullarından başka bütün kullarını azdırayım" dedi. Allah da kabul ederek ona sûr üfürülünceye kadar ömür verdi.³⁹ Aşağıdaki beyitlerde şeytanın bu tehlikelerine dikkat çekilmiştir:

Gel özür miñnete şalma bu fânî zevke aldanma
Serâbı şu şanup kalma sözün işitme şeytânufî

(58/2)

Seyr ü sülûk sırasında doğru yolu gösteren bir rehber gerekir. Büyük mürşid Abdülkadir Geylânî, devamlı olarak halkı irşad etmiştir. Eşrefoğlu, onun bu faziletlerini inkâr eden kişilerin, rehberlerinin şeytan olduğunu söyler:

İnkâr eden ol eri mürşid ider şeytânı
Aslı durur Geylânî şeyhüm Abdülkâdirüñ

(64/4)

Hak habîbi iken Resûl şeyhsüz Hakka varmadı yol
Kim şeyhi yok şeytândur ol zinhâr şeyhe iriş şeyhe

(114/4)

Şâir, bu beyitlerde, tasavvuf berzahında şeyhin lüzum ve ehemmiyetine işaret ederek, aksi halde şeytanın devreye gireceğini söyler. Başka bir dördlüğünde de mürid için bir şeyhe

39. İ. Pala, "Şeytan mad.", Divân Şiiri Sözlüğü, s. 649.

bağlanmanın çok lüzumlu olduğunu, aksi halde şeytana aldanarak dinsiz imansız bile oluna-
bileceğini söyler.

Bu yola kim ki girdiyse delîlsüz
Anı şeytân kodı dinsüz îmânsuz
Gerekdür bil gerekdür bil kulağuz
Vazmazsın bu yolu kulağuzsuz
(Naz./49)

Aşağıdaki beyitlerde, sâlik için en büyük düşmanlardan biri olan şeytanın desiseleri
üzerinde durulmuş ve bu desiseseler karşısında takip edilecek yol hakkında bilgi verilmiştir:

Cidd-i tâm it kıl ʿamel fırsat şakın fevt olmasun
Hep hevâlardan kesil şeytân şaîna yol bulmasun
(90/1)

Aldamaya şeytân mûnisi ola Rahmân
Hem kurtarısar îmân Lâ-ilâhe illallâh
(107/4)

Nefs bendine tutuldum şeytâna esîr oldum
Her hata ki ben kıldum estağfirullah tevbe
(106/8)

Tevhîd idenden kaçır şeytân-ı la'în
Tevhîd iden mekr-i şeytândan emîn

Yukarıdaki beyitlerde, daima kelime-i tevhidi zikredip, tevbe eden bir müridin şeytanın
hile ve desiselerinden emin olacağı konusu işlenmiştir.

Eşrefoğlu Divânı'ndaki şeytanla ilgili beyitleri genel olarak değerlendirdiğimiz zaman,
şeytanın hilelerinden hased, hırs, çok yemek yemek, süslenme sevgisi, tama, dünya malı sev-
gisi, cimrilik ve fakir olma korkusu⁴⁰ gibi konuların ele alınarak, bu tehlikeli davranışlardan
uzaklaşmak için öğütler verilmiştir.

40. K. Yavuz, R. Ayvalı, "Şeytan mad.", Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi, s. 223.

4. Âb-ı Hayat (Âb-ı Hayvan):

Ebedî hayat bağışlayan tatlı ve lezzetli bu su ile ilgili olarak çeşitli efsaneler anlatılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de Zülkarneyn, Hızır ve İlyas dolayısıyla bu sudan bahsedilir.

Âb-ı hayat mefhumunu, ilm-i ledûn ve ilâhî aşk için benzetme unsuru olarak kullanmıştır.

Sen seni seyr idi gör kim Sedd-i İskender gibi

Hızır sensün senden içre âb-ı hayvân sendedir

(34/2)

Ol taş olmuş gönüllere uram 'ışkuñ külünkünü

Âb-ı hayâtı akıdam gönlinde bîñar eyleyem

(77/4)

5. Mübârek Geceler:

Divân'da, Kadîr ve Berât gecelerinden bahsedilir. Kur'ân-ı Kerîm'de Kadr süresi vardır. Ramazan ayı içinde, muhtemelen yirmi yedinci gece olduğu rivayet edilmektedir. Kur'ân, bu gece nazil olmaya başlamıştır.

Kamerî aylardan Şaban'ın 14 - 15. gecesine Berat gecesi denir. Bu gece de Hz. Peygambere peygamberlik bildirilmiş olup müslümanlar için bir mağfiret ve bağışlanma gecesidir.

Şâir, bu geceleri şöyle zikreder:

Gündüzün bayram idi sâimlere

Her geçen bir Kadr idi kâimlere

(48/2)

Leyle-i Kadr ü Berât idüñ bize

Hem dahı şavm u şalât idüñ bize

(48/3)

Beyitlerde, Kadîr ve Berât geceleri ilm-i ledûn ve ilahî bilgiler karşılığı olarak kullanılmıştır.

Kadir süresinde "Şüphesiz biz onu (Kur'ânı) Kadîr gecesi indirdik. Kadir gecesi nedir, bilir misin? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Onda melekler ve ruh Rablerinin izni ile her

türlü iş için inerler. O gece tan yeri ağarıncaya kadar selamet vardır." buyrulur. Bu surenin son âyeti mutasavvıflar tarafından, seyr ü sulûk sırasında sâlikin her türlü tehlikelerden emin olacağı şeklinde yorumlanır.

6. Kurbân:

Âşık, canını Allah yolunda kurban eder. Şâir, bir devriyesinde kendi vücudunu kurbanlık koça benzetir:

Gâh 'Arâfata çıkaram lebbeyk urup baş açaram
Gah kurbân yerine gelüp koç olup boğazlanuram
(69/6)

Eşrefoğlu, başka bir beytinde, kendi nefesine hitaben; dervişin nefse savaş açıp canını ve vücudunu, Allah'a kavuşmak için kurban etmesi gerektiğini şöyle ifade eder:

Ġazâ itmeklige bu nefsi-şûma
O dōst yolına cān kurbāna geldüm
(73/8)

Ol şarābuñ cūrāsına virmişem kevneyni ben
Vaşl-ı'îdına irüp cānumı kurbān giderem
(79/8)

Aynı şekilde, Hz. Peygamber'n yolunda da, âşık dervişin, vücudunu ve canını çekinmeden feda edebileceğine işaret edilir:

Muştafānuñ yolına ben cānı kurbān eylerem
'İşkıla girdüm yola meydānı gözler gözlerüm
(80/3)

D. DİNLERLE İLGİLİ MEFHURLAR

1. Din:

Eşrefoğlu'nun felsefesi, din ve tasavvuf esasına dayanır. Tasavvufî telakkiden ve dinin, iman, hayat, ölüm ve ahiret gibi konulardaki kurallarından ilham alarak şiirlerini kaleme almıştır. Allah ile kulları arasındaki münasebetleri tanzim eden din, insanlara ebedî bir mutluluk sunmaktadır. Eşrefoğlu'nun şiir dilindeki öğütleri, insana bu ebedî saadet yolunu gösterir. Şâir,

Dünyâyı ma'mûr idersin dîni eyledüñ harâb
Şöyle gâfilsin bu yolda bir içim şü olmaduñ
(61/2)

Hak yolına bir kadem ihlâsıla yürimedüñ
Din ü imân terkin urdun nefis yolundan kalmaduñ
(61/4)

Şâir bu beyitlerinde, dünyanın nakşına, fânî zevklerine kıymet vermeden Allah'ın emirlerine itaat etmenin önemine değinerek, Allah'ın emirlerini, sadece emredildiği için yerine getirmemiz gerektiğini anlatır. Eşrefoğlu bu hak yoldaki en büyük engelin nefis olduğunu söyler.

Eşrefoğlu'na göre din, iman ve amel mevzûu olarak insanlara Cenâb-ı Hak tarafından teklif olunan hak ve hakikat kanunlarının hepsidir. Din, kâinatın, dünyanın, hayatın ve insanın yaratılış gayelerini ve var oluş şekillerini açıklayarak onları manâsızlıktan ve abesiyetten kurtarır. İnsanların cemiyet hayatında barış içinde ve kardeşçe yaşamalarını sağlar. Hakiki saadete ulaştırır.

Şâir aşağıdaki beytinde, din konusuna vahdet-i vücûd noktasından bakarak, mutlak güzelliğe ulaşabilmek için gerekli olan aşkın, din ve iman gibi mukaddes mefhumları bile unuttuğunu ifade eder. Tasavvur edilen bütün güzelliklerden daha üstün olan mutlak güzelliğin cazibesi, âşığa herşeyi unutturur. Fani benliği, Bâkî varlık içinde eriyince, irade de ortadan kalkar. Böylece âşık iradesini ezeli iradeye bırakmış olur. Hakikat tecelli edince fânî varlık kaybolur.⁴¹ Aşk yolunda, din, iman ve mezheb gibi önemli konuların dahi unutulduğu şöyle

41. A. N. Tarlan, Şeyhî Divânı'nı Tetkik, s. 14.

ifade edilir:

Senün'ıŝkuñ kime düşdi iy cãn
Ne mezheb qodı ne dīn ü ne cãn
(83/1)

Din ü dünyā qamusın dōst yolına
Virem aldanmayam küfre ĩmāna
(100/5)

Seni sevmek benüm dinüm ĩmānum
Īlāhī dñī ĩmāndan ayırma
(112/2)

2. İman - Küfür:

İman, inanmak, itikat, Hakkı kabul, tasdik ve izan etmektir. İslâmiyet'i kabul edip amel etmek, dñî bütün hakikatları kabul edip gereğini yerine getirmek anlamına gelir. Küfür ise imanın zıddıdır.

Yunus Emre gibi Eşrefoğlu da genellikle, küfür ile imanı birlikte kullanır. (100/5), (39/1), (Naz./ 2) Her şey zıddı ile bilinir anlayışı gereğince imanın olduğu yerde küfür, küfrün olduğu yerde de iman bulunacaktır. Mutasavvıflar, imandan küfre, küfürden imānâ dönüp, vahdette kesreti, kesrette vahdeti, yaşama tecrübelerinde bulunurlar. Aşağıdaki beyitlerde zikredilen küfür kavramı, kesreti, ifade eder. Zirâ bu kelime, örten, gizleyen ve karanlık anlamındadır. Kesret vahdeti örten bir mahiyet arzeder. Kesretin vahdetten zuhuru gibi küfür imanda, iman ise küfürde gizlidir.⁴² Eŝreođlu şu beytiyle bu gerçeği ifade eder:

Gâh irâdet gâhi mürîd gâh mirât
Gâhi küfr ü gâh ĩmân olmışam
(70/19)

Eşrefoğlu, İslâmî esaslara uygun olarak, imanın sahih olabilmesi için, Hz. Peygamber'in Allah'ın resûlü olduğuna inanmak gerektiğini söyler:

İmân tonın Muhammed meclisinde
Giyüp tâvuslayın cevlnâna geldüm

42. M. Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, s. 206.

(75/10)

Eşrefoğlu, imanın derecelerine işaret ederek, taklidi imanı, tahkiki iman mertebesine çıkarabilmek için gayret edilmesini ister.

Bundan dahı diyem haber  alem afa  yine-d r
Taklidi ko gel bu tahkik imanı iste bul bugün

(89/11)

Beyitteki iman kelimesi, şüphe ile imanın bir arada olmasının mümkün olmadığını ve şüphe-lerden arınarak iman etmek gerektiğini ifade eder.

Aldamaya şeyt n m nisi ola Rahm n
Hem kurtarısar im n L -il he illallah

(107/4)

Bu im n hil'atin  hir nefesde

 ıkarup kılmayasın beni hasta

(Mes. 4/13)

Yukarıdaki beyitlerde, ebedi saadeti elde edebilmek için son nefeste imanı muhafaza etmenin önemine işaret edilmiştir. ş ir, rehbersiz (şeyhsiz) insanın, şeytan tarafından kandırılarak, dinsiz imansız olabileceği tehlikesine şöyle dikkat çeker:

Bu yola kim ki girdiyse delils z

Anı şeyt n kodı d ns z im nsuz

(Naz. /49)

3. Müslüman, Mü'min:

İsl miyet'i kabul eden mü'min ve mütedeyyin kişiye, müslüman adı verilir. Müslüman kişi, dünyanın zevk   sefasına dalarak gününü gün eden bir tip değildir. Eşrefoğu, müslümanlığın prensiplerine sıkı sıkıya bağlıdır. Ona göre, müslüman, f n  zevklere kıymet vermez. Bu f n lerin arkasındaki ebedi olan il hi varlığın aşkıyla yanar. İnsan, iradesini k inatın umumi ahengine uydurarak, kendisinde tecell  eden il hi hakikatler noktasında büyük bir kıymet ifade eder.⁴³ Müslüman, Allah'ın emirlerini tamamiyle yerine getirmeli ve şükretme-

43. A. N. Tarlan, Şeyhi Divanı'nı Tetkik, s. 47.

lidir. Bu yolda, müslümanın dertsiz olması düşünülemez. Eşrefoğlu, bu konuda şunları söyler:

Ben bu derdümden inlerdüm derdüm baña dermānımış
 Bî-derd olan kimselerüñ dîn adı müsülmānımış
 (46/1)

Eşrefoğlu müslümanlığı vahdet anlamında, diğer dinleri ve mensublarını ise kesret anlamında şöyle ifade eder:

Gâhi oldum şeyh ü San'ân-ı zamān
 Gâhi tersâ gâh müsülmān olmuşam
 (70/5)

Şâir, nefsinin ıslah ederek müslümanlık mertebesine ulaşan kişinin insanlara ve cinlere mürşitlik yapabileceğini söyler. (115/9) Buradaki müslümanlık, insan-ı kâmil derecesini ifade eder. Aynı düşünce Yunus Emre tarafından şöyle dile getirilir: "Hakiki müslüman, nefsinin müslüman eden kişidir." (346/7) Eşrefoğlu, mü'min ile ilgili olarak, şunları söyler:

Dünyâ çün zindanımış lâyıık degül mü'minlere
 Hamdülillâh mü'minem cānān iline giderem
 (81/7)

Tevbeyi ta'cil idüñ gelüñ uçmağa gidüñ
 İy müminler siz idün estağfiru'llāh tevbe
 (106/9)

4. Mezheb:

Lügatta, gidilen, tutulan yol, felsefe çıkışı, din, bir dinin şubelerinden herbiri anlamlarına gelir. Hz. Muhammed (S.A.V.) Hatemü-l enbiya (son peygamber) olduğu için, getirdiği dinin esasları, her asırda, her kavmin ihtiyaçlarına kâfi gelmektedir. Başka peygamberlere ve dinlere ihtiyaç kalmamıştır. Fakat, İslamî meselelerin teferruatında ortaya çıkan değişik düşünceler mezheplerin doğmasına neden olmuştur. Mevsimlerin değişmesiyle elbiseler, hastalığın özelliğine göre ilaçlar değiştiği gibi, toplumların yapısına göre, dinin teferruatındaki bazı hükümleri de değişebilir. Bununla beraber mezhepler, dinin temel esaslarında ittifak halindedirler. Başlangıçta, bu hak mezheplerin sayısı on iki iken, zamanla müntesiplerinin kalmaması

sebebiyle bir kısmı ortadan kalkmışlardır. Bunlardan Hanefî, Şafîî, Hanbelî ve Malîkî mezhepleri, Hz. Peygamber'in sünnetinden ayrılmayan dört hak mezhep olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Eşrefoğlu Rûmî, bu hak mezhepleri kabul ederek bâtil mezhepleri reddeder.

Şâir, seyr ü sülûk sırasında bir şeyhe bağlanmadan, rehbersiz giden müridleri uyarır. Hz. Peygamberin emir tavsiyelerinden uzaklaşan batıl mezheplere girmemek için, şeyhin tavsiyelerine uymak gerektiğini şu beytiyle ifade eder:

Gör ol şeyhler gidenleri kimi mülhid kimi Dehrî
Olma Cebri yâhud Kaderî zinhar şeyhe iriş şeyhe
(114/2)

Şâir, aşkın insana mezhebi bile unutturduğunu ve din, iman ve mezhep yerine geçtiğini söyle dile getirir:

Senûñ 'ışkuñ kime kim düşdi iy cãn
Ne mezheb kodı ne dîn ne îmân
(83/1)

5. Kâfir, İnkâr:

Kâfir, hakkı görmiyen ve örten, iyilik bilmeyen, Allah'ı inkâr eden, dinsiz, imanın esaslarına veya bunlardan birine inanmayan kişi anlamlarında kullanılır.

Eşrefoğlu;
Kâfirüñ 'ışkıyla küfri 'âkibet îmân olur
Zâhidüñ sa'yi kamu 'ışksuz hebâen mensûrdur
(15/4)

bu beytinde aşkı kutsallaştırır. Aşkın, küfrü imânâ dönüştüren bir iksir olduğunu söyler.

Buradaki küfür, kesret; iman, vahdettir. Bu sözler, cem' makamında söylendiğinden zahirî anlamlarına göre değerlendirilmemelidirler.

Şâir;
Çok yimeklîkdür kâfirler haşleti
Çok yiyenler göre yarın mihneti
(Mes. 7/7)

diyerek, çok yemenin tehlikelerine dikkat çeker.

6. Münkir, Münâfık, Fasık:

Münkir, inkâr eden kabul etmeyen, hakikatı tasdik etmeyen kişidir. Eşrefoğlu münkire şöyle seslenir:

Sen iy göñli kara münkir gider inkârı içinden
Dîdârum görmeyiser dir Hâk ol münkir-i a'mâya
(108/9)

Er göñli tolu Hâk nûrı ere müştâk uçmak hûrî
Ko ol münkir tekebbüri gel ikrâr eyle gel ere
(103/3)

Eşrefoğlu Rûmî'nin münkirle kastettiği esas manâ, aşkın, hakikatın ve ilm-i ledünün inkarıdır. Şâir beytinde ehl-i aşkın yüksek derecelerine işarette bulunmuştur.

Münâfık, iki yüzlü, araya nifak sokan, fitnekâr, ahdini bozan, yalan söyleyen, hiyanet eden, görünüşte müslüman olup hakikatte, kâfir ve düşman olan kişidir. Şâir, münafıkların iki yüzlülük ve fitnelerine şöyle işaret eder:

Gerçi kim nihân geldi cân gözi 'ayân gördi
Münkir münâfık şandı ta'birü düşe geldi
(108/9)

Aşk yolunda çekilen derd ve belalar, insanı olgunlaştırır, dosta kavuşturur. İnsan, kesretten kurtularak vahdete ulaşabilir. Beyitteki münkir ve münafık kelimeleri, dünyanın aldatıcı güzelliklerini ifade eder. İnsan, kalp gözüyle bunların gerçek güzellikler olmadığını anlamalı ve dîdâra yönelmelidir.

Divân'da, bir devriyede geçen fâsık kelimesi, insan-ı kâmil makamında söylenmiştir:

Gâh hânîkânda şûfiyem gâh meyhânede fâsıkam
Gâh raksa girüp dönerem gâh saz olup çalunuram
(69/7)

7. Deyr (Kilise), Tersâ:

Şunun kim 'ışk alupdur kamu varın
Olupdur deyr ü Ka'be aña yeksân
(83/10.)

Eşrefoğlu bu beytinde, vahdet ehli için Kabe ile kilisenin bir olduğunu söyler. Kilise ve Kâ'be ikisi de Allah'ın anıldığı yerlerdir. İnsan-ı kâmil varlığın birliğine inanır. Kâbe veya kilise bu birliğe mâni değildir.

Gâhi oldum şeyh ü Şan'ân-ı zamân
Gâhi tersâ gâh müsülmân olmuşam
(70/5)

Beyitte geçen tersâ kelimesi hıristiyanlar için kullanılır. Eşrefoğlu'nun bir devriyyesinde geçen bu beyitte, kâmil insanın seyr ü sülûk esnasında kesretten vahdete, vahdetten kesrete gidip geldiği anlatılır. Beyitte, sâlikin ruhundaki iniş ve çıkışlar ifade edilir. Tersâ kesrete, müsülman vahdette delalet eder.

E. DİNİ ŞAHSİYETLER:

1. Dört Halife (Ebubekir, Ömer, Ali, Osman):

Eşrefoğlu Rûmî, Hz. Peygamberin vekili olan dört halifeden hürmetle bahseder, onlara olan bağlılığını şöyle dile getirir:

Âline aşhâbına vardur bizüm ikrârumuz
Ebûbekir 'Ömer 'Ali 'Osman gözler gözlerüm
(80/4)

Eşrefoğlu, aşağıdaki beyitte şeyhi A. Geylânî'nin, Hz. Peygamber, dördüncü halife Hz. Ali ve peygamberimizin torunu ve Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in soyundan geldiğini anlatır:

Ceddi Muhammeddür Hüseyin ü 'Alî
Evliyâlar cümle didiler belli
(142/7)

2. Ehl-i beyt:

Kısaca ev halkı anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerîm'de üç yerde geçer. Peygamberimizin kendisiyle beraber, damadı Hz. Ali, kızı Fatıma, torunları Hasan ile Hüseyin'den oluşan aile topluluğuna ehl-i beyt veya âl-i abâ adı verilir. Bu aile heyeti müslümanlar için en güzel örnektir.

Eşrefoğlu, "Âline ashâbına vardur bizüm ikrârumuz" (80/4) derken, Hz. Peygamber, O'nun ev halkı ve sahabelerine olan en içten bağlılığını göstermiştir. Şeyhi Geylanî'nin Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in soyundan geldiğini (142/7) vurgulayarak ehl-i sünnet yolunun sadık yolcusu olduğunu belirtmiştir.

3. Bazı Sahabeler:

a. Ca'fer-i Tayyâr:

Hz. Peygamberin amcasının oğlu, Hz. Ali'nin kardeşidir. Mute harbinde (M.630) kolları kesilerek şehit edilmiştir. Hz. Peygamber tarafından uçan mânâsına gelen Tayyar lâkabı verilmiştir. Hz. Peygamber'in, Ca'fer-i Tayyar için "Cennet'te meleklerle beraber uçuyordu" dediği rivayet edilmektedir.

Divân'da bir yerde Ca'fer-i Tayyar ismi aşağıdaki beyitte geçmektedir:

Gel bu kâfileye katıl olmasun 'amelüñ bâıl

Gelsün 'âlim gelsün câhil Ca'fer-i Tayyâr eyleyem

(77/10)

F. TARİHİ VE EFSANEVİ ŞAHSİYETLER

1. San'ân:

Zühd ve takva sahibi bir şeyhtir. Bir gün bir hıristiyan güzelini görerek âşık olur; ve zühdü, takvayı bırakıp senelerce domuz çobanlığı yapar⁴⁴

Gâhi oldum şeyh ü San'ân-ı zamân

Gahi tersâ gâh müsülmân olmuşam

(70/5)

şeklinde, Eşrefoğlu Divânı'nda bir devriyede zikredilir.

2. Eflâtûn:

Milâddan 430 sene önce Ekine adasında doğdu. Asıl ismi Aristoklis'tir. Geniş omuzlu mânâsına gelen Platon denildi. Sokrat'ın birinci şâkirdidir. Bir hayli müddet seyahat, talim ve telif ile meşgul olarak milâddan 347 sene evvel öldü. Eski filozofların en büyüğüdür. Atina'da

44. Agâh Sırrı Levend, Divân Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar, İstanbul 1984, s. 146.

Akademiya'yı te'sis etmiştir. Nazımda Felâtûn şeklinde de kullanılır.⁴⁵ Eşrefoğlu, akıl ve zeka timsali olan Eflâtûn'un aşkın yüce mânâsını anlayamadığını şöyle ifade eder:

Bu hikmete ne Eflâtûn irişdi
Bunu ne Cālinûs bildi ne Loqmān
(83/15)

3. Calinus:

İlk çağların Hipokrat ile beraber en büyük Grek hekimidir.

Şâir, büyük hekim Calinus'un ilâhi aşkın hikmetini anlamasının mümkün olmadığını söyleyerek , aşkı kutsallaştırır.

4. İskender:

İki İskender vardır. Biri Makedonyalı Kral Filip'in milattan 356 yıl önce doğan oğlunun adıdır. Çok zeki, akıllı, kudret ve kuvvet sahibiydi. Kendisini Aristo yetiştirdi. Yirmi yaşında hükümdar oldu. Yunanistan'ı zabtettikten sonra İran'a hücumla Anadolu, Suriye, Mısır, İran ve Hindistan'ı zabdetti. Hindistan'dan Çin'e geçti, güyâ burada âb-ı hayâtı aradı. Fakat bulamadı.⁴⁶

İkinci İskender, vaktiyle Yemen'de hükümet süren Arap hükümdarlarından Hârisür-râyiş'in oğlu Zülkarneyn lâkabıyla meşhur olan ve peygamberliği rivayet edilen zâttır. Güyâ Çin Seddin'i yapanın, zulumâta âb-ı hayât arayanın bu zât olması muhtemeldir. Kur'ân'da ismi geçen budur. Edebiyatımızda bu iki isim karıştırılmış bütün menkıbeler Makedonyalı'ya isnâd edilmiştir.⁴⁷

Ye'cüc ve Me'cüc adlı kavimlerin etrafa taşmalarına mani olmak için yapıldığı rivayet edilen Sedd-i İskender (Sedd-i Çin) Eşrefoğlu Divânı'nda şöyle geçer:

Sen seni seyr idi gör kim Sedd-i İskender gibi
Hızr sensün senden içre âb-ı hayvân gizlidir
(34/2)

Rivayetlere göre, İskender İran'ı zaptettikten sonra zulumâta âb-ı hayâtı Hızır ile beraber

45. A. T. Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s. 138.

46. A. T. Onay, a.g.e., s. 221.

47. A. T. Onay, a.g.e., s. 222.

aramıştır. Çünkü İskender, padişâh-ı rûy-ı zemîn idi. Ve Hızır, ağalarından biri idi. Pes âb-ı hayat Hızır'a müyesser oldu. (Hafız Şerhi, II, 4).⁴⁸

Beyitte vahdet-i vücûd fikri işlenmiştir.

5. Fir'avun:

Hızır, Musâ'ya iman etmeyerek zulmeden Velîd İbn-i Mus'ab adında birisi. Dilimizde inad ve gururda ileri gidenlere denir.⁴⁹ Şah, padişah, sultan, kral, imparator gibi bir ünvanıdır. Mısır hükümdarların hepsine Fir'avun denir. Eşrefoğlu Divânı'nda zikredilen Fir'avun, Hz. Musâ'nın zamanında firavun olan II. Ramses'in oğlu Meneftah'dır. Benî İsrail, bunun zamanında yani milattan önce XIV. asrın nihayetlerinde Mısır'dan kaçmışlardır. [Rıza Nur, Türk Tarihi, VIII, 5]⁵⁰

Eşrefoğlu Divânı'nda, gurur benlikte ileri giden insanlar, bu vasıflarıyla Fir'avn'a benzetilmişlerdir:

Yüri var dünyâyıla fahr eyleme Fir'avn gibi

Bitmez illâ ol tefâhürden şekâvet tâ ebed

(4/8)

Fir'avn, bir devriyyede de şöyle anılır:

Gâhi Tûr gâhi münâcât gâhi Musâ

Gâhi Fir'avn gâhi Hâmân olmuşam

(70/18)

6. Hâmân: Firavunun veziridir. Adı Sehl imiş. Yüksek köşkler, saraylar yapmaya memur edilmiştir.

7. Şeddâd:

Yemen'deki Ad kavminin hükümdarlarından. Şeddat, cenneti taklit üzere İrem adı ile meşhur olan bir bağ yaptırmıştır. Bağın tertibâtı bitince, görmek üzere kalkıp gitmiş, bağa yaklaştığı sırada birdenbire zuhur eden bir sayha-i âsmânî ile Şeddat yanındakilerle beraber helak edilmiştir. Şeddâd, Eşrefoğlu Divânı'nda İrem Şahı olarak zikredilmiştir.

48. A. T. Onay, a.g.e., s. 221.

49. A. T. Onay, a.g.e., s. 170.

50. A. T. Onay, a.g.e., s. 302.

Belâsın nûş idem 'ışkûñ şadâsın işidem dõstuñ
İrem Şâhını var şâhuñ cemâlini şikâr idem

(74/7)

Şeddâd, İrem mazmununu hatırlatarak, hakikî sevgiliye varabilmek için gittikçe teka-mül eden ihtirasını ifade eder. Zirâ mutlak güzellik, bütün güzelliklerin üstündedir. Erişilmesi mümkün olmayan bu ilâhî güzelliğe kavuşma arzusu, heyecan, şevk ve ızdırab meydana getirir. Sâlik bu ızdırab içinde, damarlarının içinde derin bir ahenk ile coşan, kaynayan kudrete, kemâle, cemale yaklaşmak ister. Beyitte, bu isteyiş ve arayış söz konusu edilmiştir.

8. Leylâ :

Leylâ ile Mecnun mesnevisinin kadın kahramanıdır. Leyli adıyla da anılır. Beni Âmir kabilesinden olup, Kays (Mecnun)'ın akrabalarındandır. Gerçek adı Leylâ binti Mehdi b. Sa'di'l-Âmirî'dir.

Leylâ, Eşrefoğlu Divânı'nda sevgili, dost (Allah) yerine kullanılmıştır.

9. Mecnûn:

Leylâ ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanıdır. Beni Amir kabilesinden şâir Kays b. el-Mülevvahü'l-Amirî'nin bir lakabıdır. Başka bir rivayete göre Emevîler devrinde yaşamış Kays isimli bir kimsenin lakabıdır.

Sen Leylâyı görenlerin Mecnûn olup kalanlarını
Kendüzinden varanların kimse hâlin bilmezmiş

(45/8)

Yazılarda Mecnûnı hayran koda

Leylâya çün bir nazar bakdı 'ışk

(50/4)

10. Şirin:

Ferhad ile Şirin adlı hikayede geçen kadın kahramanın adıdır. İran padişahının sevgilisi olan Şirin'e, Ferhad âşık olur ve Şirin'in isteği üzerine bî-sütun adlı dağı külüngü ile delmeye çalışmıştır.

11. Ferhad:

Ferhad ile Şirin adlı hikayenin erkek kahramanın adıdır. Şirin'e kavuşmak için dağı delerken Şirin'in ölüm haberini duyar ve külüngü kendi başına vurarak ölür.

Ferhad ile Şirin, Eşrefoğlu Divânı'nda şöyle zikredilmişlerdir:

Gāh şākird gāhi üstādam gah dādistān gāh dādām

Gāhi Şirin gāh Ferhādam kaya kesüp eglenürem

(69/12)

II. TASAVVUFÎ UNSURLAR:

Eşrefoğlu Rûmî, devrinin önde gelen âlim, fâzıl ve mutasavvıf şahsiyetlerindedir. Divânı, dinî-tasavvufî Türk edebiyatının en güzel örneklerindedir. Şiirlerindeki ana tema tasavvuftur. Şâir, genellikle didaktik amaçla kaleme aldığı bu şiirlerde, dünyanın geçiciliği, karsızlığı üzerinde durarak, çevresindekileri dünyaya bağlanmamaya teşvik etmiştir. Sık sık dünyayı cife sıfatıyla anar ve mürid için tehlikeli taraflarına işaret eder. Fânî hayattan sonra gelecek olan ebedî hayata değer verir. Vahdete ulaşabilmek için masivadan uzaklaşılması gerektiği üzerinde durur. Bu fânî dünyaya kıymet vermeme telakkisinin, insanı kalenderliğe ve meskenete sevkmemesi gerekir. Şâir, fikirler ve vicdanlar üzerinde geniş bir tasfiye yaparak îmân ve itikat konularında da hakikata giden yolu göstermiştir. Tasavvuf ehline, bu fânî hayatta çekilen zahmetler neticesinde ebedî bir saadetin, yani gerçek sevgiliye kavuşmanın (vasl-ı didar) mümkün olduğunu müjdelemiştir. Fânî hayata değer vermeyerek vahdete ulaşma fikrinin cazibesi, fikir ve sanat sahasında geniş bir ilham kaynağı olmuştur.⁵¹

Eşrefoğlu, Yunus Emre gibi İslâmî esaslara bağlı ve İslâm tasavvufunun esaslarını yaşayarak, ledün ilmine vakıf olmuştur. İleri derecelere ulaşmış (Ehass-ı havass) sufilerin istikamet alametini, zahirde Resulullah'a uymakla irtibatlandırması, onun sünnete bağlılığının açık bir ifadesidir. Şâir, Kur'ân ve sünnete uymayan düşünce ve hareket tarzından şiddetle kaçarak, tasavvuf yolunda Resulullah'ı ve diğer İslâm ulularını örnek almıştır.

Eşrefoğlu'nun tasavvuf anlayışı, zâtî tevhid denilen "kâinatı yok bilme" esasına dayanır. Sâlike zât tecelli edince, kendinde öyle bir vecd ve halet bulur ki bütün kâinatı kendi iradesiyle hareket ediyor zanneder. Zâtî tevhide eren insân-ı kâmilidir. Beşer bundan ötesine varamaz.⁵²

Burada, İslam düşünce sisteminin ana kollarından birini teşkil eden tasavvufun doğuşuna ve bu esnada hakim olan ruh haline kısaca temas edelim: Asr-ı saadet'te ilk bakışta tasavvuf kavramını ve dolayısıyla tasavvuf sistemini görmemiz mümkün değildir. Diğer İslâmî ilimlerde olduğu gibi, tasavvuf da kaynağını Kur'ân'dan, Hz. Muhammed (sav) ve ashabının yaşayışından almaktadır.

51. A. S. Levend, Divân Edebiyatı, s. 13.

52. A. N. Tarlan, Seyhî Divânı'nı Tetkik, s. 42.

Hulefâ-i Râşidin devrinden sonra Emevi devleti kurulmuş ve İslam sahası yeni fetihlerle genişlemeye devam etmiştir. Buna bağlı olarak servet ve refah artmaya, halk da saltanat ve dünya menfaatleri etrafında toplanmağa başlamıştı. Bu sebeple peygamber devrinin sadeliği gitgide kayboluyordu. Tarihin devam eden seyirinde kanlı ihtilallere sahne olan İslâm coğrafyası Âbbâsi saltanatının hakimiyetine girdi. Peygamber asrının özlemine duyan müslümanlar olaylardan son derece müteessir oluyorlardı. İnce ruhlu olanlar münzevî hayat yaşamağa, zahidliğe, özledikleri hayat tarzını kendi maânevî alemlerinde bularak tatmin olmaya çalışıyorlardı. Zühd ehlinin çoğalarak, bir insân-ı kâmil etrafında toplanması ve dergahların teşekkülü, tasavvuf sistemini doğurmuştur.⁵³

İnsanların, olgunluk derecesine erişebilmek için, nefislerinin zararlı arzularını yenmeleri gerekliliği, kimsenin inkâr edemeyeceği bir hakikattir. Kur'ân-ı Kerîm'de nefis terbiyesine birçok defa değinilmiştir. Meselâ, eş-Şems sûresinin 1-10. âyetleri meâlen şöyledir: "Güneş ve kuşluk vaktindeki aydınlığa, güneşi takip ettiği müddetçe aya, güneşi tam görünen gündüze, aydınlığı örttüğü vakit geceye, gökyüzüne ve onu binâ edene, yere ve onu düzlük yapana, rûha ve onu en güzel biçimde şekillendirene, sonra ona kötülük duygusunu da sakınıp, iyi olmayı da birlikte ilhâm edene yemin ederim ki, nefisini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle daldıran da ziyân etmiştir."

Nefsine en fazla hükmedebilenler peygamberler, sonra da halkın velf veya evliyâ olarak tanıdığı şahsiyetlerdir. Bu şahsiyetlerden bâzıları şehirli topluluğa hitaben ve daha ağır bir dille eserler vererek, bazıları ise halkın bütününi eski çerçeveleri içine almak gayretiyle, her kesime hitap ederek, toplumu irşâda çalışmışlardır. Son şekil ve mâhiyette eser verenlerin Anadolu'da baş halkasını Yunus çekmekte, onu Âşık Paşa ve XV. yüzyılda Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî takibetmektedir. Bu şahsiyetlerin mânevî kültürleri, medresede başlamış, tekkede devamlılık kazanmış olup, onları örnek insan durumuna getirmiştir. Önce kendi nefislerini bir murâkebeye tâbi tutmuş bulunan bu şahsiyetler, sonra başkalarına yol gösterici olmuşlardır. Onlardaki müşterek taraf, önce kendi nefisini terbiye etmek, sonra bu yolda başkalarına, rehberliği üstlenmektir.⁵⁴

53. Mahir İz, *Tasavvuf*, İstanbul 1981, s. 27.

54. Neclâ Pekolcay, "Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin Tasavvufî Şahsiyetinin Gelişme Seyri" *İslâmî Edebiyat (Islamic Literature)*, Ocak-Şubat-Mart, 1992, S. XV, s. 31.

Tasavvuf her şeyden evvel gönül işidir. Gönülün terbiye edilmesi, süflî duygulardan arındırılması, olgunlaştırılarak, kemal derecesine ulaştırılması tasavvufun yegane gayesidir. İnsan gönlü sürekli tatmin olmak, manevî doyumlara ulaşmak için çırpınır durur. Tasavvuf ile çeşitli haller geçirerek yüce makamlar elde eder. Şeriatın zahir ahkamıyla amel etmeye çalışan insan, bir noktada bunlarla Allah'a yakınlığını, muhabbetini ve mânevî zenginliğini bulmaya bilir. İşte o zaman, tasavvuf kapısı ona açılır. Bu kapı, muhabbetin zirvesine; zevk, vecd ve müşahedeye açılan bir kapıdır.

Tasavvuf insanın mânen yükselmesini, Allah'a olan muhabbetinin ziyadeleşmesini, ruhî incelik ve zevklere; güzel duygulara kavuşmasını temin eden bir sistem, bir hayat tarzıdır. Şiir ise, bu güzel duyguların, zevk ve heyecanların, coşkuların, aşk ve muhabbetin ya da nefret ve kinlerin ifadesidir.

A. VAHDET- İ VÜCÛD

Tasavvufta esas fikir, kainatta ancak bir tek vücudun bulunduğuna inanmak ve başka varlıkları, o vücudun muhtelif tecellîlerinden ibaret addetmektir.⁵⁵ Mutlak ve tek olan Allah'ın başlangıcı ve sonu yoktur. Allah, sıfatlarıyla anlaşılabilir. Eşyanın hakikatı vücûd-ı Hak ile kâimdir ve aslı yoktur.⁵⁶ Bizatihi var ve tek olan varlık vücûd-ı mutlaktır.⁵⁷ Mutlak varlık olan Allah'ın zâfî bir iktizası vardır. Su nasıl boğar, ateş nasıl yakar, yalın nasıl aydınlatırsa; boğmak, yakmak ve aydınlatmak sıfatları suyun, ateşin, yalının zatında mevcutsa onlardan bu vasıfları ayırmak nasıl mümkün değilse, mutlak varlık Allah'ın zâfî iktizası olan zuhur etmek vasfını da ondan ayırmaya imkan yoktur. Zâtı her şeyden münezzehtir; fakat her şey O'nun zatındadır ve zâtı, daima sıfatlarıyla zuhur eder. İlk zuhuru, bütün âlemin mücmel olarak ilminde tahakkuk etmesidir.⁵⁸

Bu şekilde, kâinata bakan mutasavvıflar, âlemde kesretin mevcut olmadığını ve görünen varlıkları, vahdetin zuhuru olarak kabul ederler. Tevhid inancını, böyle şümullü bir şekilde

55. A. S. Levend, Divân Edebiyatı, s. 14.

56. İsmail Fennî, Vahdet-i Vücûd ve Muhyiddîn Arabî, İstanbul 1928, s. 5-6.

57. İsmail Fennî, a.g.e., s. 4.

58. Abdülbaki Gölpınarlı, 100 Soruda Tasavvuf, İstanbul 1985, s. 57.

değerlendiren tasavvuf ehli, küllî birliği kabul etmişlerdir.

Tevhid, lügatte birlemek, bir bilmek, İslâm'da ise, Allah'ın varlığını, birliğini, kemal sıfatlarıyla muttasıf olduğunu, noksan sıfatlardan ârî olduğunu, eşi, benzeri ve ortağı bulunmadığını bilmek ve buna inanmaktır. Hz. Muhammed'in son peygamber olarak gönderildiğine inanmak imanın ikinci rüknüdür.

Sûflere göre Tevhid, Allah'tan başka birini var bilmemek, tanımamak ve bütün varlıkları, O'nun varlığında yok bilip O'nun varlığıyla var olmaktır.⁵⁹ Sûfî için kâinat ve dünya, hakikata vasıl olabilmek için bir konak, bir vasıtaadır. Oradaki fânî sevgilerle sevebilmek kabiliyetini kazandıktan sonra, vasıtayı terkedip gayeye koşar.⁶⁰

Eşrefoğlu Rûmî, vahdet-i vücûd fikrine önem vermiş ve Divânında değişik beyitlerde bu küllî birlik fikrini savunmuştur.

Geçdüm bu aждан karadan ikilik sürdüm aradan

Birlige yitdüm dōstıla birlikden okudum sebak

(53/14)

Eşrefoğlu Rûmîyem ben kim bugün

Keşret ü Vahdetde yeksân olmuşam

(70/23)

Geç bu sevdâyı sivâdan kim yiter sevdâyaya dōst

Kible birdür dōst birdür ikilik añılmasun

(90/6)

Ke ikiligi birlige gel bir ile bir ol

İnkâr vir ikrâr ala gör kim ikrâr ele girmez

(41/3)

Kanda baksak dōst görünür şanma dōst toğar tulinur

Yir ü gök toptolu dōstdur bu sözde yok yañılışumuz

(42/6)

görüldüğü gibi; Eşrefoğlu, birlik konusunda ısrarlıdır. Fikirlerinin doğruluğundan şüphe et-

59. A. Gölpınarlı, a.g.e., s. 40.

60. A. N. Tarlan, Şeyhî Divânı'nı Tetkik, s. 33.

memektedir.Şâir, "Bu sözde yok yanlışımız" ifadesiyle, bu konudaki değişik düşüncelere cevap vermektedir.

Eşrefoğlu, Allah'tan başka varlık olmadığını, çeşitli örneklerle şöyle izah eder:

Gel bu birlik şerbetinden bir kadeh nûş eyle kim
Bir bakup bir göresin tağılmayasın dört yaña
(1/6)

Ben bu birlik didüğüm yoklukdur anlarsañ sözi
İkilik bu varlığını komaz varasın aşña
(1/7)

Eşrefoğlu Rûmî ikilik defterin yakdı oda
Bir olup birlik bulup berkitdi birle birlige
(1/9)

Ne vücûd u ne adem var ne zamân u ne mekân var
Ne pîş ü pes ne fevk ü taht ne yesâr u ne hüd-yümnâ
(2/5)

Vahdetüñi şarâbindan bir cür'a nûş ideyüm
Ene'l-Hak çağırayım feryâd ideyim cânım
(78/5)

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü üzere mâsivânın vücudunu gerçek vücut olarak kabul etmeyen şâir, başta kendi vücudu olmak üzere, kesret âleminin, Allah'ın değişik şekillerde tecellîleri olduğunu şöyle izah eder:

Temâmet gönül cihânın o nûruñi şu'â'ı tutdı
Yir ü gök tecellî toldı tağ u taş u kûh u şahrâ
(2/2)

Eşrefoğlu, şehâdet âleminden çeşitli örnekler vererek, (25/1-6) vahdet fikrine kuvvet kazandırmıştır. İnsan her ne kadar yaşadığımız bu âleme kayıtlı görülse de, gerçekte öyle değildir. Biz ve bütün mevcudat Allah'ın yaratmasıyla var olduk.

Mevc urup ol bañr-i 'ummân bunda bırağdı beni
Dürr-i bî-hemtâ benem ma'den ü kânım andadur
(25/2)

Beyitten de anlaşıldığı gibi dalgalar, denizden farklı bir şey değildir. Onların varlığı denize bağlıdır. Denizsiz dalga düşünülemediği gibi, dalganın vücudunu da denizden ayrı düşünmek mümkün değildir. Allah ile kesret arasındaki münasebet de aynıdır. Bütün oluşlar, yaratılışlar Allah'ın zatıyla ilgilidir. Varlığı O'ndan ayrı düşünmenin mümkün olamayacağı düşüncesi, şâir tarafından şöyle beyan edilir:

Ol sulṭāndur biz aḥḥā k̄ul her dem yeni yeni nüzūl
Aḥḥāndur bu cümle uṣūl aḥḥāndur her bahṣīṣūmüz
(42/4)

Şâir, aşağıdaki beytinde de vahdet-i vücûd düşüncesini, şöyle ifade eder:

Göresin şemsi her zerrede zâhir
Her eşyâda görine Hâk 'ayāne

Beyitte ifade edildiği gibi, her zerrede misali bir güneşçiğin varlığını görmekteyiz. Bütün zerrelerdeki güneşler hakikî güneşin zâtına bağlıdır. Hakikî güneş olmayınca misalî güneşçikler de olmaz. Zerrelerdeki bütün güneşlerin kaynağı, hakikî ve tek bir güneştir. Aynı tarzda, kesret âlemi de Allah'tan zuhûr etmiştir. Bu düşünce, aşağıdaki beyitte güzel bir şekilde ifade edilmiştir:

Nireye kim bakarısam gözüm anı görür ancak
Görinen oldur hem gören kanı gelsün imdi bînâ
(2/4)

Şâir, aşağıdaki beytinde de kendi nefsinde Allah'ı bulduğunu söyler. Kendi benliğini ortadan kaldırarak, nefsi yerine Hakkı gördüğünü söyler:

Gözünden sil enâniyyet sebâlin
Tolu Hâk göresin 'arz u semâyı
(133/10)

Şâir, akla gelen her şeyde, her yerde Allah'ı gördüğünü ve sen, ben diye birşeyin olmadığını şöyle dile getirir:

Andan anı göziyle bak her neye bakarısañ
Hâk görine saña küllî fevk ü taḥt u sağ u sol
(66/8)

Vahdet-i vücudla ilgili olarak verdiğimiz örneklerin genel bir değerlendirmesini yaptığımızda şu sonuçları çıkarabiliriz: Bir tek vücut vardır. O da vücûd-ı Mutlak'tır. Kainatta gördüğümüz eşya, hakikî ve müstakil bir mevcudiyete mâlik değildir. Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellîsinden ibarettir.

Ehl-i sünnet itikadına göre Allah birdir. Kemâl sıfatlarıyla muttasıftır. Noksandan münezzehtir. Ezelf ve ebedîdir. Allah mevcudatı yoktan var etmiştir. O, yaratıkların hiçbirine benzemez.⁶¹

Görülüyor ki, ehl-i sünnet itikadı ile mutasavvıfların telakkîsi arasındaki esaslı fark ; ehl-i sünnetin, eşya ve mevcudatı Allah'tan gayri ve Allah'ın mahlûku olarak değerlendirme sine karşılık, Mutasavvıflar, eşya ve mevcûdatı Allah'ın muhtelif tecellisinden ibaret olarak telakki ederler.⁶²

B. AŞK:

Şâir, aşkın ezelf olduğunu aşağıdaki beyitlerinde şöyle anlatılır:

Siz şöyle şaîmafluz kim ben şimdi âşık oldum
Cânum ezel güninde 'ışka tolaşa geldüm

(82/5)

Ķâlu Belâ gününden Elestden ilerüden
Dürlü miñnete 'âşık anda şataşa geldüm

(82/6)

Ezel vaşlı şarâbın içmişidüm
Aylmadum humârından giderem

(76/6)

61. A. S. Levend, Divân Edebiyatı, s. 14.

62. A. S. Levend, a.g.e., s. 14-15.

Ezel nûş etmişem 'ışkuñ şarābın
Ebed ayılmazam mestāna geldüm
(75/3)

Ezelden 'ışk odına yana geldüm
İçüp 'ışkuñ şarābın kana geldüm
(73/1)

Anuñ derdiyile dāim yine bu yüregüm yana
Kodı cānumda 'ışk odın ezelden tâ ebed yana
(99/1)

Biz bu 'ışkı cāndan öñdin bulmuşuz
'Āşkı 'ışk u ma'sûk bir bilmişüz
Medresesinde bu 'ışkuñ biz ezel
Okuyup her ilmi hâsıl kılmışuz
(Naz./64)

Şâir, aşk yolunda her türlü fedakârlığa katlanmak ve bu uğurda ten ve candan vazgeçmek gerektiğini şöyle dile getirir:

Beşâretdür bana yanmak yolında baş u cān virmek
Bu bâzirganlık özgedür irişmez sūdı hüsrāna
(99/2)

İksîr-i hakîki didükleri belâdur iy püser
Kim nûş iderse meyini şâfi zer kıılır
(27/2)

İnsan ruhunun olgunlaşabilmesi; insanın, insan-ı kâmil derecesine yükselebilmesi için, acı ve ızdırap çekmesi, aşk ateşiyle yanması gerekir. İnsan bu yolla olgunlaşarak, içindeki boş heveslerden kurtulur ve tasavvuf yolunda ilerleyebilir.

Aşk, tecellîye sebep olduğu gibi, nefse galip gelebilmek için de önemli bir vasıtaadır. Mutasavvıflara göre Hakka kavuşabilmenin en birinci şartı aşktır. Hakikî aşk, insan rûhunun, rûh-ı mutlak olan Allah'a ulaşabilmesi için, duyduğu bir iştiyaktır.⁶³ Tasavvufta aşk, hakikî

64. A. S. Levend, a.g.e., s. 24.

sevgiliye varabilmek için, lazım olan evsafın başında gelir. Aşk, uzvî temayüllerden, en mücerred mefhumlara teveccüh eden sevgiye kadar, gittikçe tekamül eden bir heyecan ve ihtirastır.⁶⁴

Tasavvufî aşk, maddeyi bırakıp, hayırda ve güzellikte ilerlemedir.. Bu hal, kal ile izah edilemez. Bu mutlak güzellik, görülen ve tasavvur edilen bütün güzelliklerin fevkindedir. Gaye, hakikî mânâsı ile gaye olunca yani erişilmez bir hale gelince, heyecan, şevk ızdırıp daima aynı şiddet ile devam eder.⁶⁵

Hakikî güzel Allah'tır; bütün diğer güzellikler, O'nun güzelliğinden bir şuanın in'ikasıdır.⁶⁶

Aşk, sevginin son hadde varmasıdır. Gerçek aşk, Allah'a duyulan sonsuz sevgi ve özlemdir. Bunu, bugünün anlayışıyla şöyle izah edebiliriz: Gerçek aşk, güzele değil, güzelliğe, tek kişiye değil tüme, ferdiyete değil topluma duyulan sevgidir. Her şeyde yüce yaratıcının kudretini, hikmetini ve sanatını eserlerinde görerek, eser sahibini tanımak, sevmek ve O'na âşık olmak, insan için en üstün mertebelerden birisidir.⁶⁷ Başka bir şekilde ifade edecek olursak; gerçek aşk, Allah'a olan muhabbetin kalpten taşarak vücuda hakim olmasıdır. Ebu Ali Ed-Dekkak'ın ifadesiyle aşk, muhabbetin haddi aşmasıdır.⁶⁸

Birçok dinlerde ve efsanelerde, yaratılış aşkla başlar. Vahdet-i vücûd felsefesi, Allah'ı bilmeyi ve tanımayı, aşkı vasıta ederek gerçekleştirmek istemiştir. Allah'ın âlemi ve insanı yaratmasının sebebi de sevgiye bağlanmaktadır. Mutasavvıflar tarafından çok önem verilen ve kudsi hadis olarak kabul edilen şu söz aşkın önemini açık olarak beyan etmektedir: "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim ve mahlukatı yarattım ki, beni bilsinler."⁶⁹ Hadisten de anlaşıldığı gibi mutlak Kemâl ve Cemal sıfatlarıyla muttasıf olan Allah, kendi şanını izhar etmek isteyecektir. Allah'ın aşk-ı zâfî sebebiyle kendini görmek ve göstermek istemesi sırrı, yaratılışın sebebi olarak kabul edilir. Eşrefoğlu Rûmî bu konuyu şöyle değerlendirir:

64. A. N. Tarlan, Şeyhî Divânı'nı Tetkik, s. 14.

65. A. N. Tarlan, a.g.e., s. 14.

66. A. N. Tarlan, a.g.e., s. 34.

67. A. Gölpınarlı, 100 Soruda Tasavvuf, s. 79.

68. Mustafa Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, İstanbul 1985, s. 112

69.. Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, 2/132.

'İşk ki gelince cümle işler biter
Bitmese de ço ki tolsun nolısar

(32/5)

İlk ol mı sevdi beni yâ ben mi sevdim anı
Ol beni sevdi beni bu sevdüğümden ilerü

(95/4)

Sevdi beni yaratdı 'ışk odına atdı
Aldı gönlümü gitdi bu gönlümden ilerü

(95/5)

Ben irden 'âşıkıdum 'ışka ulaşıkdum
Sevişürdük anufla ilerümden ilerü

(95/6)

Eşrefoğlu, daha varlıklar yaratılmadan evvel aşkın var olduğunu şöyle anlatır:

Yoğıdı Levh ü Kalem 'ışk vandı
'Âşık u ma'sûk 'ışk bir yârıdı
'İşkıla 'âşık u ma'sûk bir iken
Cebrâil ol arada ağıyârıdı

(Naz. /57)

İnsanın çektiği zdırıp ne kadar büyük olursa, o kadar çabuk olgunlaşır. İzdırapsız olgunlaşmak mümkün değildir. Bu düşünce Eşrefoğlu Divanı'nda çeşitli beyitlerde işlenmiştir. (99/1), (99/3), (99/4), (118/1), (118/2), (49/1), (52/1), (52/2) vb.

Şâir:

'İşk gevheri belâ bahrinüñ dibindedür iy 'azîz
Pes gevher isteyen kişi belâyı ihtiyar kılar

(27/4)

diyerek belasız külfetsiz aşkın mümkün olamayacağını vurgulamıştır. İnsana böylesine yüce makamlar sunan aşkın, külfetsiz olamayacağı açık bir gerçektir. Aşkın daima ateşe teşbih edilmesi de ızdırapsız aşkın tasavvur bile edilemeyeceğini hatırlatır. Aşk ızdırab ile başlar. Nihayet, sâlik külle incizap edince sükûnet bulur ve aşk gevherinin mânâsını tam olarak idrak eder.

Eşrefoğlu, aşkla aklın farklı mefhumlar olduğunu ve 'aşkın, akılla elde edilemeyeceğini anlatır. Aşk akılla sınırlanmaz. Akıl, aşkı idrak edemez. Aşkta ilerleyebilmek için akıl ölçülerini kullanmamak gerekir:

Virüp 'aklumu cânı 'ışkı aldum
Görün aşşı irer mi bu ziyâna

(100/4)

'Aklıla 'ışka girilmez 'ışk 'aklı mahv ider
'Akl 'ışkuñ ol sebebden gelemez yuvasına

(109/7)

Aşk yolunda başta kendi benliğinden ve bütün masivadan sıyrılmak gerektiği, Divân'da uzun uzun çeşitli örneklerle anlatılır. Aşk vasıtasıyla kulun varlığını, Allah'ta fânî etmesi, tasavvuf ıstılahında fen'a olarak isimlendirilmiştir. Bu safhanın değişik makamları vardır. Eşrefoğlu, şeyhi Abdülkadir Geylânî'de fânî olarak fenafîş-şeyh makamına yükselmiştir. Şeyhi için kaleme aldığı şiirlerde, bu açık olarak hissedilmektedir. (113-142)

Aşağıdaki beyitlerde, âşık olan kişinin kendinden geçerek, Allah ile beraber olma hali ifade edilir:

Mescidi puthâneyi fark eylemez 'âşık olan
Kanda olsa dōstıladur vaşl-ı hicrân eylemez

(39/4)

Bakduğı yirde görür dōst yüzini bi-levn ü renk
İllâ bu sırra melek mahrem yâ insân eylemez

(39/5)

Bu beyitlerde ifade edilen aşk haliyle, insan vücudu ilâhî vücuda karışarak ebedîlik kazanır.

İsm ü resmi Eşrefoğlu Rûmîñüñ
Kül olup şavnıldı 'ışkuñ yiline

(110/7)

Bu 'ışk odı seni yaksun tütünüm göklere çıksun
Eger yüz biñ cânım varısa fedâ olsun o cânı

(99/3)

'İşk beni yaǧmā kılupdur sen beni şorma baña
Ben beni bulmazam nite haber virem saña

(1/1)

Beni benden giderdi kendü geldi
Kamu mülkümi 'ışk tutdı şâhâne
(100/3)

İrüp 'ışk leşkeri tārâş idüben
Yıkup gönlüm evin kıldı virâne
(100/2)

Cānumı üryān idüp şaldum bu 'ışk deryāsına
Nā-gehān 'ışkuñ şataşdum dürr-i bî-hemtāsına
(109/1)

Cān u baş u dîn ü dünyā virdüm aldum derd-i yār
Merhem ol derd oldı ancak yüregüm yarasına
(109/2)

'İlm ü 'akl zühd ü takvā çün hicāb oldı baña
Küllî sevdādan geçüp düşdüm anuñ sevdāsına
(109/3)

İnsanı bu derece kendinden geçiren ve herşeyin uğruna feda edildiği aşkı, tam olarak tarif etmenin imkanı yoktur. Aşkı anlamanın tek yolu âşık olmaktır. Tatmayan bilmez ifadesi, aşkın anlaşılması için bir ölçü kabul edilebilir. Aşk, sâlike ve vefâ kişilere has bir özelliştir. İcra yeri ise gönüldür.

Sırr-ı 'ışkı bilmez illā 'ışk girü
Saña 'ışk pesdür dañı yâr eyleme
(96/6)

Bu 'ışkı kimse vaşf itmez diliyle
Ġam u Ġuşşā vü Ġayretdür adı 'ışk
(52/8)

İcra yeri gönül olan bu aşk, hep çalışarak elde edilen bir marifet değildir. Zikir, tefekkür ve riyazet gibi unsurları yerine getiren sâlik, vehbî bilgiler kazanır. Aşk ta vehbîdir. Onun için

tam olarak izah edilemez. Aşağıdaki mısralar aşkın bu özelliğini ifade etmektedirler:

İki 'âlemden ötedür 'ışk ili
 Lā-mekān kāfindan aşar 'ışk yolu
 Her taşavvurdan münezzehdür bu 'ışk
 Söylenür bî-harf ü bî-şavt 'ışk dili

(Naz/63)

Eşrefoğlu, aşkı ilâhî bir hal olarak değerlendirir. Şâire göre aşk, insanı layık olduğu en yüksek makama çıkararak bir vasıta. Bu yüce mertebeye ulaştıran kudsî yola, şöyle işarette bulunur:

Gözüm açdı bu 'ışk gösterdi yolum
 Baña 'ışk oldu mürşîd-i bî-gâne

(100/10)

Eşrefoğlu, seyr ü sülûk anında aşkın kendisine hocalık yaptığını söyledikten sonra, bu yoldaki terakkisini de aşka borçlu olduğunu söyler:

Bu sevdâ didüğüm 'ışkdur bu şahrâ didüğüm dünyâ
 Bu şahrâda bu efselden bu 'ışkdur ilten a'lâya

Aşk, sâliki vecde hazırlar. Vecde ulaşmak için, kalbde şiddetli bir sevginin yani aşkın varlığı şarttır. Mürid aşk vasıtasıyla mutlak varlık olan Allah'a yükselir. Bu yükseliş aşkın derecesine göre, basamaklar halindedir. İnsana böylesine yüksek makamlar sunan, aşktan uzak kalmak, büyük kayıptır. Aşksız geçen hayata yazıktır. Şair, aşksız hayatın değersizliğini ve aşkın hayata hayat verdiğini şu beyitleriyle izah eder:

Diseler 'ışkı ko al ne dilersen
 Diyem 'ışksuz cihân degmez samâna

(100/6)

Bu 'ışk ağır bahâlu gevher olur
 Ele girmedi 'ışk iki cihâna

(100/7)

Bu 'ışkuñ kıymeti yokluk olur bil
 Bahâ yitürmediler yok olana

(100/8)

Eşrefoğlu Abdullah, bu şiddetli sevginin, akıl, nefis ve cân gibi bütün duygu ve azalarıyla bedenini kaplayarak hükümünü icra ettiğini söyler. (49/2)

Her şıfat nefsüñ ü âklüñ u rûhuñ varıdı
Tardı seyfu'l-lâh yürütdi kâmusın kırdı bu 'ışk
(49/3)

Diğer duygulardan arınarak aşkın hâkim olduğu bir kalp, gerçek hayata kavuşmuş, yani ölüyken dirilmiştir. (100/10)

Bu 'ışk yolında sen seni târ-u-mâr it
Bu mâristanda sen seni bî-mâr it
Bitür bu 'ışkıla 'aklı temâmet
Yiter varlık sana 'ışk 'ışkı yâr it
(Naz./70)

Eşrefoğlu Divânı'nda, âşıklar çeşitli özellikleriyle tanıtılmışlardır:

Gerçi 'aşık şüretâ miskin fakır
İllâ ma'nâda ulu sultân durur
(8/18)

Her kimün kim 'ışkı var câhil degül
Zîrâ her müşkil aña âsân durur
(8/19)

Her kimün kim 'ışkı yok hayvân durur
Gerçi kim şüretde ol insân durur
(8/1)

'Âşıküñ işi tevâzu meskenet
Gözleri yaşı müdâm seylân durur
(8/8)

'Âşıküñ cümbüşleri tuzlu şirîn
Her du'âsı dertlere dermân durur
(8/14)

Seyr ü süluk sırasında birçok makamlardan geçilerek çeşitli ruhanî haller yaşanır. Allah sevgisi arttıkça, Allah ile kul arasındaki manevî sırlar artar. Neticede sâlik tamamen Hakk'a

teslim olur. Hak'tan her geleni rıza ile karşılar. Allah'a tam olarak, teslim olan sâlik, rahatlıkla her türlü belaya katlanacaktır:

Cāna cefâ kıl yâ vefâ senden hem ol h̄oş hem bu h̄oş
Yâ derdüñ gönder yâ devâ senden hem ol h̄oş hem bu h̄oş
(47/1)

'İşkuñ belâsını kim baş üzere çeker olsa
Ol devletlü başa d̄ost her dem nazar kılar
(27/3)

Gerek ağlat gerek güldür gerek dirgür gerek öldür
Eşrefoğlı saña küldür senden hem ol h̄oş hem bu h̄oş
(47/7)

Bu beyitlerde ifade edilen mânâ, kulun bütün tecellîleri kabul etmesidir ki bu makama Rıza adı verilir.

Aşk ehli, fânî makam ve mülke önem vermez. Fakr makamına ulaşmak için çeşitli merhaleler vardır. Bunlara terk mertebeleri adı verilir. Tasavvufta, fakr makamına ulaşabilmek için birinci basamak, dünya ve içindekilerin terkedilmesidir. Yani mutasavvıf kişi, gölge hükmünde olan geçici cazibelere gönlünü bağlamaz ve bunları, kalben terkeder. Zâhiren dünya hayatıyla kayıtlı olduğundan yaşamak için gerekli şartları yerine getirmeyi ihmal etmez. Eş-refzâde dünyanın geçici mertebelerine önem verilmemesi gerektiğini şöyle anlatır:

Masivânuñ nakşını küllî gönülden yuy gider
Tâ ebed yüzüñ çevür bu dünyâ-yı mekkâreden
(92/4)

İşitdün 'âşık oldı Şâh Edhem
Giyüp bir çul cihânda itdi seyrân
(83/9)

Bu beyitlerde ifade edilen terk makamı dünyanın terkidir. Bu makam, terk makamlarının ilkidir. Aşağıdaki beyitte de Âhireti terk düşüncesi dile getirilmiştir. Bu makam terk-i ukba şeklinde de isimlendirilmektedir:

Senün 'ışkuñ kime kim düşdi iy cân
Ne mezheb kodı ne dîn ü ne ĩmân
(83/1)

Ne dünyā āhret ne zühd ü takvā
 Ne ğayret 'ār u nāmûs ne ad u şan
 (83/2)

Bu beyitte de dünya ve ahiretin terki fikri ifade edilmiştir.
 'Işkıla bilişeli illetle kılmadum 'amel
 Cennet ü hür u kuşûr içürî'ibâdet itmezem
 (72/5)

Cennet nimetlerini terkeden Eşrefoğlu, bu fenâ makamlarını aşarak, fenâda bekâyı bulmuştur. Eşrefoğlunun kâinat ve ondaki zevkler ile alakası yoktur. Ona göre dünya, hakikata ulaşabilmek için bir vasıtaadır.

Tasavvufta, dünyanın, dünya sevgisinin ve ahiret nimetlerinin gerçek maksat olmaması konusu, önemli bir yere sahiptir. Sâlik, devamlı olarak bu maksada yönlendirilir. Tasavvuf ıstılahında buna zühd denir.

Zühdün çeşitli tarifleri yapılmıştır. Bu konuda Süfyân-ı Sevrî, şöyle der: "Dünyaya karşı zâhid olmak, kanaat sahibi olmak demektir. Kuru ekmek yemek, aba giymek zühd değildir."⁷⁰ Yahya b. Muaz ise Zühdün lüzumlu olanı terketmek olduğunu söyleyerek üç ana özelliğine işarette bulunur. Bunlar: Azlık, halvet ve açlıktır.⁷¹

Genel olarak zühd, dünyadan yüz çevirmek, masivâyâ temayül ve sevginin gönülden çıkarılarak ibadetle meşgul olmak anlamında kullanılır. Eşrefoğlu, Dîvânı'nda bu mânâyı teyid eden beyitler vardır:

Ke bu aĝyârı sen gel yârı gözle
 Gönül virme fenâyâ varı gözle
 (101/1)

70. Abdülkerim Kuşeyrî, Risâle, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1978, s. 211.

71. M. Kara, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, s. 108.

C. BEZM-İ EZEL

Bezm-i elest hadisesiyle ilgili olarak, Kur'ân-ı Kerîm'in el-'A'raf sûresinin 172. âyetinde şu bilgiler verilmektedir: "Rabbin Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini alıp devam ettirmiş, onlara Ben sizin Rabbiniz değil miyim demiş ve buna kendilerini şahit tutmuştu. Onlar da Evet şahidiz dediler."

Âyette belirtildiği gibi Allah, ezelde ruhlarla sözleşmiştir. Eşrefoğlu bu anlaşmayı şu beyitleriyle dile getirir:

Ben dōstla peymānumı Elestden öñ berkitmişem
Ben dōstı 'ayān görmişem hayāl rü'yā neme gerek
(54/6)

Ben mest-i ezel gelmişem ben tā ebed mest giderem
Hiç ayrılmaz esrūklüğüm zūhd ü takvā neme gerek
(54/5)

Âdem yaradılmazdan Elestden ilerüden
'Ahdleri var dōstla pinhānı dervîşlerüñ
(55/6)

Eşrefoğlu'na göre insan, Elestten önce mutlak zat olan Allah ile bareberdi. Allah'a söz verdiği şekilde yaşaması gerekir. Bunun için şâir, Allah'a verdiği bu sözü hatırlayarak ahde vefa göstermek gerektiğini nefesine hitaben şöyle dile getirir:

Eşrefoğlu Rûmf ezel ikrāruña turduñsa
Mâsivâ rengin gönülünden pes ne için silmedüñ
(61/8)

Şâir, ezel bezminde Allah'a vermiş olduğu sözü hatırlayarak dünyanın fânî güzelliklerine bağlanmamak gerektiğini bu şekilde ifade etmiştir.

Elestü bezmindeki visal âleminden ayrıldıktan sonra tekrar bu âleme vâsıl oluncaya kadar, âşık inler ve ızdırıp çeker.⁷² Şâir, aşağıdaki beytinde âşığın kâlu belâ gününden bu yana çeşitli meşakatlar içinde olduğunu anlatır:

72. A. N. Tarlan, Şeyhî Divânı'nı Tetkik, s. 37.

Kālū belā gününden elestden ilerüden
 Dürlü miñnete 'âşık anda şataşa geldüm
 (82/6)

D. DİĞER BAZI TASAVVUFÎ MERTEBELER ve KAVRAMLAR

1. Sabır:

Sabır, nefsin zorluklara tahammülüdür. Sûfî bütün belaları ilâhî bir imtihan kabul eder. Sabır, yolda ilerlemenin sermâyesidir. Kur'ân'da ismi geçen bütün peygamberler, pekçok muşibetlere düşer olmuşlar, başlarına gelen her belaya sabırla karşı koyarak zafere ulaşmışlardır. Hz. Yûsuf'un kuyuya ve daha sonra zindana atılışı; Hz. İbrahim'in ateşe atılışı, Hz. Eyyûb'un bilhassa hastalıklarla uğraşması sabırla ilgili olan mühim kıssalardır. Derviş, seyr ü sülûk esnasında tıpkı bu peygamberler gibi belâlarla uğraşır; bu belâlara sabırla karşı koyar. Sabır muhabbetin; muhabbet vecdin, vecd ise vuslatın anahtarıdır.⁷³

Eşrefoğlu, sabırla ilgili olarak kaleme aldığı on beş beyitlik bir mesnevîsinde sabrın büyük bir sermaye olduğunu ve sabrın bahsettiği nimetleri şöyle anlatır:

Şabr iden kullarını Allâh sever
 Şabr idenleri Çalap kendü öger
 (Mes. 6/2)

Şabr idenlerdür murâdına iren
 Şabr idenlerdür bihişte öñ giren
 (Mes. 6/3)

Kim ki şabr ide günâh işlemeye
 Amı şeytân-ı la'în taşlamaya
 (6/7)

Cüneyd-i Bağdadî sabır ile ilgili olarak şöyle der: "Sabır, yüzünü ekşitmeden acıyı yudum yudum içine sindirmektir"⁷⁴ Halvet ve Riyâzet gibi tasavvuf prensiplerinin tatbikinde

73. M. Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, s. 332.

74. A. Kuşeyrî, Risâle, s. 279.

sabrın çok büyük bir yeri vardır.

Eşrefoğlu Rûmî, Allah'tan gelen her şeyi sabır, teslimiyet ve rıza ile karşılamıştır:

Her ne kim dōstdan gelür şābir ü şākır tūrmışam

‘Âşıkam derdüm yiter özge firāset itmezem

(72/3)

Şâir aşağıdaki beytinde, Allah'tan gelen bütün belaları sabır ve şükürle karşıladığını ifade etmiş ve aşk derdinin kendisi için bir nimet olduğunu dile getirmiştir:

Eyyûb gibi şabr eyle belâdan ifleme zinhār

‘İşk eri belā zehrini şabryla şeker kıılır

(27/7)

Eyyûb gibi şabr eyle derdüñe kıılma şikāyet

‘İşk avcısına belâdan özge şikār ele girmez

(41/8)

2. Riyâzet-Mücâhede:

Nefsin isteklerine karşı koyma anlamına gelen bu kavramlar, tasavvufî ıstılahta oldukça fazla zikredilirler. Çocuğun süttten kesilmesi gibi nefsi kötü alışkanlıklardan kesmek, gayr-i meşru istek ve arzularının aksi istikametinde sevk etmek mücâhedenin temelini oluşturur.⁷⁵

Az yemek, az uyumak, az konuşmak gibi sıfatlar riyazetin bir bölümünü meydana getirir ve bunlarla nefis terbiye edilir. Böylece tenle ilgili irtibatlar zayıflar ve vuslat için yollar açılmış olur. Eşrefoğlu, riyazetle ilgili olarak şunları söyler:

‘Ârifi gör degme sözi söylemez

Degme biñ söze cevābı bir dimez

(Mes. 1/1)

Eşrefoğlu Rûmî sen tut dilüñi

Ḥāzrete ‘arz eyle her dem hālûfi

(Mes. 1/1)

Bu uyku rāḥatına olma mağrūr

Sakin kim itmesün Ḥāḳdan dūr

(Mes. 2/8)

75. A. Kuşeyrî, a.g.e., s. 197.

Eşrefoğlu, riyazetin fazilet ve tasavvuf erbabı için ne kadar mühim bir ameliye olduğunu şu beyitleriyle de dikkatlerimize sunmaktadır:

Ṭak riyâzet zencîrin boynuna nefsüñ 'ışkıla
Tâ ki nefsüñ dîvlerin getüresin îmâna da
(115/2)

Bend idüp nefsi bırak açlık susuzluk çâhına
Zikr kılincın ele al gir yola merdâne de
(115/3)

Nefs-i emmâre diler emrinde dâ'im olasin
Hiç ifâ'at itmeyesin ol yüce Sultâna da
(115/8)

Eşrefoğlu, çok yemenin zararları ve az yemenin faydaları ile ilgili olarak şunları söyler:

Çok yiyenlerdür 'ibâdet itmeyen
Çok yiyendür toğrı yola gitmeyen
(Mes. 7/1)

Çok yimek key ulu miñnetdür
Az yimeklik bil büyük devletdür
(Mes. 7/9)

Az yimekdür enbiyâlar haşleti
Az yiyenlere Haqqüñ 'inâyeti
(Mes. 7/10)

Riyazetle ilgili olarak Hz. Peygamber'in hayatından da örnekler veren şâir, bu noktada nefsin isteklerine set çekilmesi gerektiğini şöyle anlatır:

Ḳuru etmege toyurmadı nefsin
İşitdün Haq Ḥabibi Muştafâyı
(127/4)

Bicerme nefsüñi dürlü ta'âmla
Muhammed yir idi yavan gücâyı
(127/5)

Tenüñ bezeme dürlü toñıla
Resûl giydi müdām eski 'abâyı

(127/6)

3. Kanâ'at:

Kanaat, aç gözlü olmayıp hırs göstermemek, kismetinden fazlasına göz dikmemek, helal ile yetinip haramı istememek, az şeyi de olsa kismetine razı olmak, zaruri ihtiyaçların haricindeki nefsanî ve hayvanî isteklerden uzaklaşmak ve israf etmemek anlamlarında kullanılır.

Var kanâ'at ihtiyâr it şabrıla
Kim kanâ'at itse gizlü genc bula

(Mes. 6/1)

Eşrefoğlu bu beytinde, "El-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ,"⁷⁶ ve "'Azze men kanâ'a"⁷⁷ hadislerine telmihte bulunarak kanâati yüceltmıştır.

Kanâatin tersi, kötü bir haslet olan tamahkârlıktır. Eşrefoğlu, Divânı'nın çeşitli beytlerinde kanâati tavsiye etmiş ve tamahkarlığı daima çirkin haslet olarak değerlendirmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Furkan sûresinin 67. ayetinde "İnsanların dünya ve ahiret saadetini sağlamak isteyen İslâm dini, orta yolu tavsiye eder; savurganlık ve pintiliği kesinlikle yasaklar" buyurulmaktadır. Eşrefoğlu'nun tavsiye ettiği yol, ne savurganlık ne de cimriliktir. O, orta yolu tavsiye eder.

Ķanâ'at zencîriyle nefsüñ itin
Ki bağla yırtmasın deyyârı gözle

(101/3)

Ķanâ'at gencine elüñ meger irişmedi senüñ
Anuñiün nefsüñ ucından bırağduñ miñnete cânuñ

(58/1)

Yukarıdaki beyitte, kanaat hazineye benzetilmiştir. Bu hazineye kavuşabilmek için

76. "Kana'at tükenmez bir hazinedir", Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 2/102.

77. Bu söz, "Kanaat eden yücelir, tamah eden alçalır" mânâsında, mutasavvıflar tarafından çok kullanılır. Hadis olarak geçmesine rağmen hadis kitaplarında geçmemektedir.

nefse hakim olmak en başta gelen vazifedir. Aksi halde insanın büyük sıkıntılara düşeceği hatırlatılmıştır.

Eşrefoğlu, kanaat konusunda Allah'a şöyle dua eder:

"İlâhî t̄alibüñe vir k̄anâ' at

Ḳanâ' at şabrıla muhkem irâdet

Cefâya şabr ide göre vefâyı

Ḳanâ' at eyleye bula harâret

(Naz/51)

Kanaat konusunda güzel ifadelerle sâlikleri ikna etmeye çalışan şâir, diğer taraftan kanaatın zıddı olan tama ve hırs ile ilgili olarak şunları söyler:

Bu mekkâreye ifen de bakışma

T̄ama' idüp buña berk berk yapışma

Bu 'ömre 'izze cāha tekye urma

Bugün meydān benüm diyü çapışma

(Naz/26)

Aşağıdaki dörtlükte, insanları Hak'tan uzaklaştıran şeyler cennet ve içindekiler dahi olsa yine onlara karşı tamahkarlık yapmamak gerektiği tavsiye edilir. Mutasavvıf kişi, tamahkârlık etmediği zaman daha yüksek makamlara kavuşma fırsatını elde etmiş olur.

Âdûñ bil kim seni Ḥakdan ayırsa

Ziyānuñ bil hûrî ğilmān olursa

T̄ama' kılma sekiz uçmağa zinhār

Bezenüben safıa karşı gelürse

(Naz/36)

Şâir:

Eşrefoğlu Rûmî bu pendi yûri sen safıa vir

Var k̄anâ' at cübbesin giy 'uzlet eyle ihtiyār

(19/11)

diyerek, kanaat konusundaki kararlılığın bütün hayat boyunca devam ettirilmesini ister.

4. Halvet-Uzlet

Halvet, zahirde halk, bâtında hak ile olma hâlidir. Buna kesrette vahdet (cem') makamı

da denilmektedir. ⁷⁸ Başka bir ifadeyle halvet insanlardan uzaklaşıp تنها bir yerde nefis terbiyesiyle meşgul olmaktır. Uzlet ise halktan uzaklaşıp Allah'a yaklaşmanın gönülde gerçekleşmesidir. Halvet safvet ehlinin sıfatı, uzlet ise vuslat ehlinin emaresidir. ⁷⁹ Halvetin gayesi zihnin Allah düşüncesi üzerine teksif edilmesinin kolaylaştırılmasıdır. ⁸⁰

Halvetin, Hz. Mûsâ'nın Tûr-ı Sinâ'da kırk gün kalmasından ve Resulullah'ın Hırâ Mağarası'ndaki itikafından ilham alınarak tasavvuf prensipleri arasına girdiği bilinmektedir. ⁸¹

Eşrefoğlu, önemli bir tasavvuf prensibi olan halvetle ilgili olarak şunları söyler:

Galabadan çık Hakkı halvet istegil

Hakkı halvetde bulursın bellü bil

(Mes. 3/9)

Dösti bulan cümle halvet buldılar

Her kimi kim döst diler halvet diler

(Mes. 3/10)

Eşrefoğlu Rûmî halkdan yüz çevür

Ol ulu dergâha var yüz yire ur

(Mes. 3/11)

Kim ki halkdan kesilür Hakka ulaşur

Hakkı koyandur ki halka ulaşur

(Mes. 3/8)

Beyitlerden de anlaşıldığı gibi şâir, halveti halktan uzaklaşıp, Hakka kavuşmak için, bir vasıta olarak görür. Tasavvuf terbiyesinde تنها bir yerde nefis terbiyesiyle meşgul olma hadisesi, geçici bir süre içindir. Tarikat mensuplarının kırk gün halvette kalıp ibadet ve perhizle vakit geçirmeleri, çile ve erbaın çıkarmak şeklinde ifade edilir. Kırk günlük süre tamamlandıktan sonra sâlik, zahirde halk ile olmasına rağmen, batında Hak ile dir. Beşeriyetin gereklerini yerine getirirken, daima Hak ile beraberdir. Kendisini Haktan ayrı düşünemez.

78. M. Tatçı, Yunus Emre Dîvânı-İnceleme, s. 347.

79. A. Kuşeyrî, Risâle, s. 211.

80. Hayrani Altıntaş, Tasavvuf Tarihi, Ankara 1986, s. 125.

81. Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 1983, s. 61.

Eşreöğli Rûmf bu pendi yûri sen safa vir
 Var kanâ'at cûbbesin giy 'uzlet eyle ihtiyâr
 (19/11)

Bu beyitte Eşrefoğlu, kanâat cûbbesini giyerek,bütün gönlündeki dünyevî meyilleri giderip, Allah'a kavuşabilmek için uzlet yolunu seçtiğini söyler. Aynı fikir, aşağıdaki beyitlerde daha değişik boyutlarda ele alınır ve uzlet ehlinin özellikleri şöyle dile getirilir:

'Uzlet ehli toğrı gider cennete
 'Uzlet ehli uğramaz hiç miñnete
 (Mes. 3/1)

'Uzlet ehli bilişür Allâhıla
 'Uzlet ehli buluşur şâhıla
 (Mes. 3/4)

'Uzlet ehlidür seven hem sevilen
 Sen bu 'uzletden kaçarsın pes neden
 (Mes. 3/6)

Bu beyitlerde vuslat ehlinin halleri tasvir edilerek, uzletin nihâf hedefe ulaştırılan önemli vasıta olduğu vurgulanmaktadır.

5. Zikir:

Zikir, anmak, hatırlamak, unutmamak demektir. Tasavvuf ve tarikatların esas unsurlarından birisidir. Allah'ı her an hatırdâ tutmak, O'nu unutmamak, O'nun isimlerini çeşitli şekillerde ve belli sayılarda söylemek zikrin esasını teşkil eder.⁸²

Mutasavvıflara göre en büyük ibadet zikirdir. Namaz ibadetlerin en büyüğüdür, fakat her zaman kılınmaz. Zikir ise her zaman yapılabilir. Ayakta iken, otururken ve yatarken Allah zikredilir. (Âl-i İmran 3/181)

Zikre Allah zikir ile mukabele etmektedir. Sufilere göre başka hiç bir ümmete böyle bir şeref nasip olmamıştır.⁸³

Zikirde kemal nokta, kalb ve lisanın birlikte zikretmeleridir.⁸⁴

82. M. Kara, "Tasavvuf", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. XIV, s. 332.

83. M. Kara, "Tasavvuf", a.g.e., s. 352.

84. A. Kuşeyrî, Risâle, s. 319.

Eşrefoğlu, aşağıdaki beyitinde en faziletli zikir kabul edilen salavatı tekrar ettiğini söyler:

Tutdum Muhammed şer'ini hem ol görklü sünnetini
Düni gün şalavâtını dilümde tekrâr eyleyem
(77/12)

Hayâtıdur kulûbun zikr-i maḥbûb
Hayâl-i dōst gönüller mûnīsīdür
(9/2)

Bend idüp nefsi bırak açlık susuzluk çâhına
Zikr kılıncını ele al gir yola merdâne de
(115/3)

Şâir, yukarıdaki beytinde, zikir kılıncıyla, daima kötülükleri isteyen nefse karşı mücadele ettiğini söylüyor.

6. Tevbe:

Günahtan dönmek, vazgeçmek anlamına gelen tevbe, sadece tasavvuf ve tarikatların değil, bütün dinlerin ortak özelliklerindedir. Tasavvufa tevbe ile girilir. Şeyh, müriden ilk önce işlediği günahlardan tevbe etmesini ister. Tevbe bir uyanış ve silkiniştir. Bu da Allah'ın insana teveccühü ile gerçekleşir. Tevbe günahları unutmayı içine aldığından şöyle bir prensip vardır: Tevbeye tevbe, bazan bir söz, bir satırlık bir yazı bir rüya sebep olabilir.⁸⁵

Nefis mücadelesinin başında tevbe gelir. Nur Suresi'nin 31. ayetinde, "Ey müminler hepiniz Allah'a tevbe ediniz" buyrulur. Görülüyor ki, dinî ve tasavvufî hayatda tevbenin çok önemli bir yeri vardır.

Eşrefoğlu Divânı'nda tevbe ile ilgili müstakil şiirler mevcuttur. (104, 105, 106)

İy hevâsına tapan tevbeye gel tevbeye
Hakka tap Hakdan utan tevbeye gel tevbeye
(104/1)

Tevbe şuyında arın dimegil bugün yarın
Göresin Hak didârın tevbeye gel tevbeye
(104/1)

85. M. Kara, "Tasavvuf", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. XIV, s. 19.

Eşrefoğlu Rûmî sen nefsüñe vir tevbeyi
Nefsün eyle müsülmân tevbeye gel tevbeye
(105/8)

Dilümün ğıybetine nefsumün lezzetine
Her a'zam zilletine estagfiru'llâh tevbe
(106/3)

Tiz idün tevbeyi koñ va'deyi siz
Ecel ûlayı yürür tutar añsuz
(Naz./25)

7. Ene'l-Hak:

"Ben hakk'im anlamında bir söz olup Hallac-ı Mansur tarafından söylenmiştir. Batınî anlamı tanrılık iddiasında bulunmak değildir. Çünkü Hallac-ı Mansur, kendini Allah'tan bir-parça olarak görmüştür. Tasavvuf mesleğinde Allah'tan başka gerçek hiç bir varlık yoktur. Vecd halinde söylenmiş olan Ene'l-Hak sözü bir varlık iddiası değil, tam tersine hiçlik ifadesidir.⁸⁶ Tasavvuff anlamda "Ben hakla beraberim, Hak'tan ayrı değilim" mânâsında kullanılan bu kelime, Hallac-ı Mansur'la birlikte zikredilerek bahsettiğimiz hadiseye telmihte bulunulur. Bu söz, batılın zıddı olma hali, yani "Ben batıl değilim" anlamında, daha yaygın olarak kullanılmıştır.

'Âkıbet Mañşûrlayın esrük delü
Ol Ene'l-Hak dârını seyrân ider
(11/5)

diyen Eşrefoğlu, aşağıdaki beyitlerde, Ene'l hak sözüyle birlikte Hallâc-ı Mansûr'ı zikrederek ilgili olaya telmihte bulunmuştur.

'Işk kime kim şaldı sâye başını virdi ğavġaya
Mañşûrlayın esrük delü Ene'l-Hak dâvâ eyledür
(17/4)

Mañşûrlayın hayrân-ı mest Ene'l-Hak demini urup
'Işk meydânına cân u baş virüp oynayasım gelür
(18/4)

86. İ. Pala, Divân Şiiri Sözlüğü, s. 153.

Ene'l-Hak sırrını fâş eylerem fâş
 Melâmet oluram pinhân gerekmez
 (38/6)

İçüp câmını mest oldum En'el-Hak demini urdum
 Ne beni ne anı bildüm virmezem nişânını
 (132/8)

Çün fenâ dârında benlik Mansûrın dâr eyledi
 Döst işiginde Ene'l-Hak çağırayım feryâd ideyim cânım
 (49/6)

Yine Mansûr layın hayrân u mestüz
 Ene'l-Hak sırrını bu halka açdı
 (126/3)

Bu beyitlerdeki, Ene'l-Hak da'va eylemek, Ene'l-Hak demi urmak, Ene'l-Hak sırrını fâş eylemek, Ene'l-Hak nevbetin urmak, Ene'l-Hak çağırarak, Ene'l-Hak sırrını açmak gibi deyimlerin, bir aşk nefesi olarak âşıklar tarafından devamlı zikir edildiği anlaşılmaktadır.

8. Fenâ-Bekâ

Fenâ, yok olmak, bekâ var olmak mânâsına gelir. Çoğu zaman beraber kullanılan bir tasavvuf istilâhı olarak fenâ billah, bekâ billah da denir.⁸⁷ Kişinin kötü sıfatlarından temizlenmesi fenâ, güzel vasıfları kendinde toplaması da bekâ olarak tanımlanmıştır. Nefsine hakim olan, beşerî sıfatlardan soyunarak fenâ bulur. Fenâ halinin sona ermesiyle bekaya yönelir. Kişi kendi muradından fânî olunca hakkın muradıyla bâkî olur.⁸⁸

Eşrefoğlu Rûmî, fenâ makamına çıkabilmesi için, önce gönülden masivanın çıkarılmasını ister:

Bu gönlüm derdine düşdi Hüdânuñ
 Unutdı zevkini iki cihânuñ
 (60/1)

87. M. Kara, "Tasavvuf", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. XIV, s. 362.

88. Ali b. Osman Cüllâbî Hucurî, Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi), Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 1982, s. 365; A. Kuşeyrî, Risâle, s. 157.

Kamu sevdiklerinden yüz çevürdi
 Özinden yuydı nakşın mâsivânuñ
 (60/3)

Çeşitli dünyevî değerlerin yanında insanın fiziki yapısı ve benlik duygusunun Allah'tan uzaklaşma sebebi olduğunu bildiren şâir, bunların terkedilerek Allah'a ulaşılabileceğini şöyle ifade eder:

Niķâbın götürüp gördüm cemâlin
 Vücûdımış niķâb olan hemâna
 (100/11)

Söyündürem nefsi odın bozam tılsımınıñ bendin
 Götürem benliği seddin ol dōsta yular eyleyem
 (77/3)

Beni saña vireyim sensüz beni nideyim
 Ben seniñ hażretüñe bensüz varayım cânım
 (78/4)

Kes enāniyyet başını teskīn-i sikkīn ile
 Kaz çıkar benlik köküñi arduña at tâ ebed
 (4 /14)

İşbu yolda günde biñ kez ger seni öldüreler
 Teslim ol yüzüñ çevürme vir irâdet tâ ebed
 (4 / 15)

Nitekim sende senlik ola mevcûd
 Kalasın senlüğinde şöyle merdûd
 Mûşâ didi ki "Ernî yâ ilâhî"
 Mûşâya "Len terâni" didi ma'bûd
 (Naz./8)

Murâduñdan öte yok saña menzil
 Murâduñ maķşûduñdur ma'bûduñ bil
 Kamudan el çeküp fâriğ gereksin
 Murâddur key murâd olursa bir kıl
 (Naz./34)

Eşrefoğlu, fenaya ulaşmak için gerekli bazı şartları bu şekilde hatırlattıktan sonra bu hazırlıkları yaparak fenâ haline ulaşan sâlikin yeni halini ve kazandığı özellikleri şöyle ifade eder:

Ol şarâbuñ cür'asına virmişem kevineyi ben
Vaşl-ı 'îdına irüp cânımı kurbân giderem
(79/8)

Seheri gözleriseñ Eşrefoğluyla bile
Ten ü cândan geçübem dōstula idesin seferi
(123/8)

Baña ne 'ilm ü 'amel ne küfr ü îmân nisbeti
Kamusından el yudum 'ışka uyuben giderem
(79/3)

Eşrefoğlu Rûmî'nün varlığı küllî senüñ
Her ne kim senden gelür cânına hōşa geldüm
(82/10)

Tuymasun bu cân göñül ben dōsta pinhân giderem
'Akl ü cân bî-gânedür bî-dil ü bî-cân giderem
(79/1)

Mâsivâ rengin döküp 'ışkıla hem-reng oldum uş
Kodum insân varlığını şöyle 'üryân giderem
(79/2)

Benden baña yakınsın cânumdan sevgülüsün
Yâ ben seni isteyü kanda varayım cânum
(78/10)

'Âşık nider teni cânı dün gün anı ister anı
Gel gör anı sevenleri dü cihândan bizüp durur
(21/5)

Mâsivâdan göz yumup gördüm anuñ didârını
Kendüzümden el yudum girdüm fenâ şahrâsına
(109/4)

Fenâ halinin çeşitli basamakları vardır. Nefsin istediği kötü sıfatlardan kurtularak fenâ makamına yükselen kul, iyi sıfatlarla bâkî olur. Bu fenanın ilk adımıdır. Kul beşeri sıfatlardan fânî ise ilahî sıfatlarla bekâ bulur.⁸⁹

Beşerî sıfatları geride bırakan sâlik, ilâhî sıfatlarla bekâ bulur. Bu durum Eşrefoğlu tarafından şöyle ifade edilir:

Beşerî sıfatı yak ışık odına zerre koma

Girü kendü göziyle eyle yüzine nazarı

(123/6)

Ol fenâdan bu fenâya bir fenâdan key fenâ

Key fenâdan Şoñra irişdüm anuñ bekâsına

(109/5)

Bir bekâdur ol bekâ hirgiz fenâ irmez aña

'Akluñı koğul iresin bu sözüñ ma'nâsına

(109/6)

Yüzüñi görelî hayrân olmışam

Bilmezsem ben ben mi yâ sen olmışam

(71/1)

Kendinde ilâhî sıfatlar bulan kul, bu ilahî sıfatların tecellîsinden dolayı kendini tanıyamaz hale gelmiştir. (71/1)

Benlik engeli aşıldıktan sonra fenâ mertebesinde çok önemli bir yere gelinir. Burada sadece Hakkın tecellîsi hâkimdir. Artık ben ile kastedilen Allah'tır. Salik, Allah'ı bütün benliğinde hisseder. Ben yerine sen, sen yerine Hak söyler:

Tutdum ol erüñ sözünü çevürdüm benden yüzümü

İzledüm kendü kendümi benden başa görindi Hakk

(53/11)

İsteyerek buldum eri gerçek ere şordum yârı

Didi yiter eyle zârı dōst sendedür sen saña bak

(53/11)

---

89. Hucurî, a.g.e., s. 365.

Şâir, aşağıdaki beyitlerde fena'nın daha ileri bir derecesini şöyle tasvir eder:

Beni küllî yitürdüm seni buldum

Bu ben sensin ben öldüm ben gerekmez

(38/5)

Fenâdan bir beğâyâya iresin kim

Niteligi anuñ gelmez beyâna

(98/34)

Fenâ halinde yeni bir şekle bürünen sâlikin gönlü, mâsivâdan arınarak beden kaydı olmaksızın ilahî sırlar aleminde seyr eder.

Çünkü cânâ kıydılar küllî hevesden geçdiler

Lâ- mekândan da ilerü gitdiler seyrâna da

(115/5)

Maddî özelliğini kaybeden sâlik, fenâ makamında bazen, ilim ve şeriatın kurallarını dinlemeyerek, Allah'a ulaşmanın verdiği hazla, imanla küfrü bile birbirinden ayıramaz. (79/3)

Fenâ makamında, sâlikin mâsivâdan hiç bir şeyi fark edememesi (79/2), (109/4)de fenânın daha üst mertebesini ifade eder. Sâlikin, mâsivâdan hiç bir şeyin ne maddî yapısını ne de gölgesini görememesinden sonra; (fenânın en üst mertebesinde) fenâda fânî olunur.⁹⁰ Bu noktada sâlik Hak'ta bekâ bulmuştur. (109/5), (109/6). Bu durumda sâlik kendini gizleyemez. (38/6)

9. Cem - Fark / Sekr - Sahv

Cem toplamak, fark ayırmak demektir. Tasavvuf ıstılahı olarak cem' kulun kendinden geçip Allah ile beraber olması, fark ise tekrar normale dönmesidir. İbadet ve kulluk için fark, keşf ve marifet için cem' gereklidir. Kulun duası, yalvarması, hamd ve tevbesi fark; Hakkın hitâbını gönlünde duyması ise cem' halidir. Fatiha sûresindeki "Ancak sana ibadet ederiz" farka, "Ancak senden yardım dileriz" ise cem'e işaretir.⁹¹ Fenâ, bu hallerin en mükemmelidir.⁹² Halkın varlığını isbat fark, Hakkın varlığını isbat da cem' halinin özelliğidir. Kul için ikisi

90. A. Kuşeyrî, Risâle, s. 150.

91. M. Kara, "Tasavvuf", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. XIV, s. 364.

92. M. Kara, "Tasavvuf", a.g.e., s. 364.

de gereklidir. ⁹³

Sekr, kalbe gelen varidat (feyz, ilham vs.) sebebiyle halka ait bilgi ve şuurun son bulma halidir. Sekr halinde kul, manevî bir tarzda huzur-ı ilahîdedir. Sahv da sekr halinin son bularak kulun normal şuura kavuşmasıdır. Sâlik, sekrde bir gayret olmaksızın, sahvda ise kendi gayretiyle korunur. ⁹⁴

Eşrefoğlu bu beytinde, cem' halinde kalbe gelen feyz ve ilhamı şöyle ifade eder:

Geç bu şûret 'âleminden gir ma'ânî mülkine
Seyr idüp sırlar tuyasın seb'a'-i seyyâreden
(92/8)

Gâh beni ben bilmezem kim kadayım
Gâhi cem'ü gâh perîşân olmuşam
(70/2)

Gâhi mescid gahi sâcid gâh sücûd
Gâhi deyr ü gâhi ruhbân olmuşam
(70/11)

gibi beyitler sekr esnasında söylenmiştir. Eşrefoğlu bu gibi sözlerin sahv halinde anlaşılmasının mümkün olmadığını söyler:

Sükût it Eşrefoğlu Rûmî tınma
Bu remzi aflamaz hüşyâr hirgiz
(43/11)

Sahv hali sekre göre daha üstün bir haldir. ⁹⁵ Eşrefoğlu, sahv haline şu beyitiyle işarette bulunur:

Ki andan yine bir câmı tolu şundi vü içürdi
Beni şahva çıkardı ki andan seçdüm âlını
(132/9)

Eşrefoğlu'nun, vecd ve sekr gibi hallerde, kendinden geçerek şeriatın zahirine ters düşen

93. A. Kuşeyrî, Risâle, s. 155.

94. A. Kuşeyrî, a.g.e., s. 382.

95. Hücvurî, Hakikat Bilgisi, s. 297.

beyitler söylediğini gördük. Bunlar arasında en meşhur olan şu beyittir:

Şanursin Eşrefoğlıyam ne Rûmîyem ne İznîkî

Benem ol dâ'im ü Bâkî göründüm şûretâ insân

(85/19)

Çürümüş tenlere bir kez eger dirsem bî-iznî kum

Yalın ayak başı açuk turalar kâmusı 'üryân

(85/7)

Yürürken veya konuşurken ölçüyü kaçırmak, dikkatsiz davranmak anlamlarına gelen şatah veya şathiye (c. şatahat) sûflerin sekr hallerinde söyledikleri ve zâhiren şeriata uygun düşmeyen sözlerdir.⁹⁶Bu tür şiirlere Eşrefoğlu Divânı'nda oldukça sık rastlamaktayız. (69/1-15), (70/1-27), (71/1-9), 85/1-19) vb.

E. TARİKAT İLE İLGİLİ BAZI MEFHURLAR:

1. Mürşid (Şeyh):

Kendine bağlanan insanları irşad edip doğru yolu gösteren kâmil insanlara verilen isimdir. Tasavvuf literatüründe pîr, mürşid ve şeyh adıyla anılır. Şeyh kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de dört yerde geçmekte olup, hepsi de ihtiyarlık çağında bulunan kişi anlamında kullanılmıştır.⁹⁷

Tasavvufî hayatın temelinde mürşid vardır. Hakk'a kavuşmak, yani fenafillah mertebesine erişmek için Hak'tan başka herşeyden yüz çevirmek, yalnız Allah'a teveccüh etmek, kalp ve fikri O'na hasretmek için en önemli yardımcı mürşid-i kâmidir. Mücahede, riyazet ve diğer unsurlarla birlikte fenafillah mertebesine ulaşılabilir. Bütün mutasavvıflar, tasavvuf yolunda ilerleyebilmek için bir mürşide bağlanmak hususunda ittifak halindedirler.⁹⁸

Eşrefoğlu Rûmî de Divânı'nda, şeyhin lüzum ve ehemmiyeti hakkında durarak, şeyhsiz tasavvuf yolunda ilerlemenin imkânsız olduğunu, şu şekilde belirtmiştir:

96. M. Kara, "Tasavvuf", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. XIV, s. 369.

97. E. Cebecioğlu, Hacı Bayram Veli, s. 159.

98. Mehmet Demirci, "Gazalî'nin Tasavvuftaki Üstadları", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. II, İzmir 1985, s. 75.

Gerekmiş tâlibe elbette mürşid
 Olur pes mürşide uyan muvâhhid
 Eger mürşide uymazsañ iy tâlib
 Olursın sen yâ dehrî vü yâ mülhid
 (Naz/48)

Çulağuzsuz bu yolu varamazsın
 Bu müşkül işi sen başaramazsın
 Seni cem' itmege bir kimse gerek
 Tağılmış sen seni devşüremezsın
 (Naz/42)

Dörtlüklerden açıkça anlaşıldığı gibi; Eşrefoğlu, rehber olmadan seyr ü sülûkun müm-
 kün olamayacağını açık olarak ifade eder. Şeyhsiz gidildiğinde müridin karşılaşılabileceği teh-
 likeleri şöyle dile getirir:

Gör ol şeyhsüz gidenleri kimi mülhid kimi dehrî
 Olma Cebri yâhud Kaderî şeyhe iriş şeyhe
 (114/3)

Hak Habîbi iken Resûl şeyhsüz Hakka varmadı yol
 Kim şeyhi yok Şeytândur ol zinhâr şeyhe iriş şeyhe
 (114/4)

Bu beyit (114/4) Ebû Yezîd Tayfûr el Bistâmî'nin "Üstadı olmayanın önünde şeytan vardır" sözünün değişik şekilde ifadesidir.⁹⁹

Tâlibiyseñ Hak yolunuñ var elin al bir ulunuñ
 Tut pendin Eşrefoğlunuñ zinhâr şeyhe iriş şeyhe
 (114/5)

İslâm tasavvufunda şeyhe çok büyük değer verilmiştir. İslâm tasavvufu çeşitli konularda olduğu gibi bu konuda da diğer mistik sistemlerden farklıdır.¹⁰⁰ Tasavvuf, maddî ve manevî

99. E. Cebecioğlu, Hacı Bayram Veli, s. 157.

100. M. Demirci, "Gazalî'nin Tasavvuftaki Üstadları", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. II, s. 76.

bir eğitim işidir. Eğitime muhtaç insanın ilk işi, bir hocaya gitmek veya kendisine yol göstermeye muktedir bir mürid-i kâmil bulmaktır.¹⁰¹

Eşrefoğlu, kendi şeyhi Abdülkadir Gaylânî'den sık sık bahseder ve onun faziletlerini şöyle dile getirir:

Benüm şeyhüm seni Hakkâ yitürür
Niçe müşküllerin anda bitürür
Muhammedüñ sancagını götürür
'Abdü'l-kâdir sultân dirler şeyhüme
(113/2)

Bilüñ imdi iy kardaşlar şâdıklar
Benüm pîrüm 'Abdü'l-kâdir Geylânî
(142/1)

Ramazânda ana südin emmedi
Benüm pîrüm 'Abdü'l-kâdir Geylânî
(142/2)

Devlet isterseñ devlet 'izzet isterseñ 'izzet
İşiginde kıl hizmet sultân Abdü'l-kâdirüñ
(62/1)

2.- Mürid (Derviş):

Kelime, çeşitli kalıplarda olmak üzere Kur'an-ı Kerîm'de 148 yerde geçmekte olup, irade etmek, istemek, dilemek, meyletmek (cansız varlıklar için), bir olayın vukûna hazırlanmak, yaklaşmak mânâlarını ihtiva eder.¹⁰²

Tasavvufî ıstılahta ise bu kelime, sâlik kelimesiyle aynı mânâda kullanılır. Salik kelimesi giren lügat anlamına karşılık, terim olarak bir tarikata girip ilimle değil, hâl ile tasavvufî makamlarda yürüyen kişi mânâsına gelmektedir. Mürid kelimesi de, buna yakın bir mânâda olmak üzere, nazar ve iradesini sırf Allah'a yönelten, bağlandığı şeyh vasıtasıyla edeblenen kişidir. Eğer kendisinin bir öğretmeni yoksa, kurtuluşa eremez.¹⁰³

101. Erol Güngör, İslâm Tasavvufunun Meseleleri, İstanbul 1982, s. 98.

102. Âsım Efendi, Kamus Tercemesi, İstanbul 1304, C. I, s. 547.

103. E. Cebecioğlu, Hacı Bayram Veli, s. 157.

Eşrefoğlu Divânı'nda müridle ilgili olarak şu bilgiler verilir:

Cidd-i tâm it kıl 'amel fırsat sakın fevt olmasun

Hep hevâlardan kesil şeytân sana yol bulmasun

(90/1)

Var iriş mürşid katına hizmet it hazretüñe

Şaykal urdur kalbüñe paşıyla şöyle kalmasun

(90/4)

Bu beyitte; müridin şeyhin hizmetini önemli bir görev olarak telakki etmesi gerektiği hatırlatılmış ve şeyhin faziletlerinden istifade ederek kalbini temizleyebileceği bildirilmiştir.

Sâlik için en büyük düşman olan nefsi susturabilmek için şeyhin yardımının gerekli olduğu şu beyitte bildirilir:

Meşâyıhuñ himmeti kılıcını alayım

Kendü nefsum boynın kendüm urayım cânım

(78/8)

Kuşangıl kendü himmetüñ kuşağın

Binüp cid atına menzil alasin

(91/8)

Bu beyitlerden de anlaşıldığı gibi, sülûk esnasında müride bereket, himmet ve feyz gelir. Bunlar müridin ilerlemesinin nüvesini teşkil ederler.¹⁰⁴ Tarikata giren kimse kendini şeyhe teslim ettikten sonra ondan ne gelirse, kabul etmek durumundadır.¹⁰⁵ Çünkü şeyhini kendine eğitici olarak seçmiştir. Mürşid ve mürid arasındaki kuvvetli bir irtibat, sonuca kısa zamanda ulaşmayı sağlayan en önemli unsurdur. Bu bağlılık Eşrefoğlu'nda had safhadadır. Şâir, şeyhi Abdülkadir Geylanî'ye olan bağlılığını şöyle ifade eder:

Arısınufı balıyam bahçesinüñ güliyem

Bağınufı bülbüliyüm şeyhüm Abdü'l-kâdirüñ

(64/3)

104. M. Demirci, "Gazali'nin Tasavvuftaki Üstadları", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. II, s. 76.

105. E. Güngör, İslâm Tasavvufunun Meseleleri, s. 98.

Eşrefoğlu Rûmî, şeyhi, mutlak itaat edilmesi, teslim olunması gereken bir kişi şeklinde mütâla eder. Bunu, bizzat kendi hayatında yaşıyarak tavsiyelerde bulunur. Şeyhi Hacı Bayram-ı Velî, kendisini Suriye'nin Hama şehrinde ikamet etmekte olan Hüseyn Hamavî'ye gönderince, itiraz etmeden gitmiş ve bu ikinci şeyhin yanında, çeşitli mücahedeler sonunda kısa zamanda manevî terakkiye mazhar olmuştur.

F. DİVÂANDA ZİKREDİLEN MEŞHUR MUTASAVVIFLAR

1. İbrahim Edhem:

Tezkiretü'l-Evliyâ ve Nefahatü'l-Üns başta olmak üzere bir çok menâkıbnâmelerde, Belh Sultanı iken tacını, tahtını terkederek tasavvuf yoluna girişi ve tam bir fakr ve riyazet ile yaşayışı hikâye edilir.¹⁰⁶

İbrahim Edhem'le ilgili olarak A. Talât Onay şu bilgileri veriyor: "İbrahim bin Edhem, künyesi Ebû İshak'tır. Babası Belh'te hükümdardı. Bir gün avda dolaşırken kulağına: Bunun için mi dünyaya geldin? sesi gelmekte, yahut bir rüya görmekte aba giyerek bir müddet dağlarda, riyazet ve ibadetle meşgul olduktan sonra Mekke'ye giderek mücavir olmuş, imam ve velîlerle sohbetten sonra Şam'a giderek bağ bekçiliği yapmış ve sonra Lazkiye'de vefat etmiştir."¹⁰⁷ Tasavvufa ait kitaplarda, hakkında birçok rivayetler mevcuttur. Mesnevîlerin, hikâyeye zemin olarak aldıkları kıssa şöyledir: Evliyâdan olan İbrahim Edhem, hicretin III. asrında Belh'te hükümdar iken bir gün avda bir ceylanı takip ederek vadiye indiği sırada, eli ayağı bağlı bir adamın bir karga tarafından beslendiğini görüyor. Bağlı adamın kervan halkını soyup öldüren hırsızlar tarafından bu hale konduğunu, karganın da Allah tarafından onun rızkının teminine memur edildiğini duyunca, tac ve tahtından vazgeçerek derviş oluyor. Bir mağaraya çekilip ibadet ve riyazetle meşgul olur.¹⁰⁸

Bu meşhur mutasavvıfın adı, Eşrefoğlu Divânı'nın bir yerinde şu şekilde zikredilir:

106. M. Çavuşoğlu, Necâti Bey Divânı'nın Tahlili, s. 39.

107. A. T. Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s. 137.

108. A. S. Levend, Divân Edebiyatı, s. 145.

İşitdün 'âşık oldu Şâh Edhem
Giyüp bir çul cihânda itdi seyrân
(83/9)

2. Hallâc-ı Mansûr:

Bu zatın, Nişabur'lu, Rey'li, Talkan'lı, Merv'li olduğu rivayet edilmiştir.¹⁰⁹ Beyza şeh-
rindedir. Abbasi halifesi Muktedir zamanında şeriata uymayan sözlerinden ve hususiyle
Ene'l-Hak demesinden 300/921 senesinde, fakîhlerin fetvasıyla ve Muktedir'in veziri Ebu
Hamid'in emriyle başlangıçta bin değnek vurdular, sonra el ve ayaklarını kestiler, nihayet as-
tılar. Vücudunu ve külünü Dicle'ye attılar. El ve ayakları kesilirken tarafdarları, hakkında hayır
dua eylediler. Sonra Ebu Hamid de idam olunmuştur.¹¹⁰ Bazı şathiyeleri vardır. Yaşayışına,
öldürülüşüne dair en sağlam bilgiler, Ahbâr al-Hallâj'dadır. (L. Massignon basımı, Paris, 1957)
Hallâc'a uyanların yollarına Hallâciyye adı verilmişti.¹¹¹

Eşrefoğlu Divânı'nda, Mansûr, Mansûr-ı Hallâc gibi isimlerle zikredilen Mansûr, bir
sembol olarak; direnişi, öldürülmesi ve varlık birliği inancından dolayı, tasavvuf edebiyatında
önemli bir ilham kaynağıdır.

Eşrefoğlu Divânı'nda bir çok yerde adı geçen Hallâc-ı Mansûr, ilahî aşkın en güzel bir
örneğidir. Hallâc-ı Mansûr'la birlikte Ene'l- hak sözü de sık sık zikredilir. Daha önce de üze-
rinde durduğumuz gibi, Ene'l-Hak sözü vücûd birliğinin, fenâ makamlarının veya terk-i terkin
izahından ibarettir. Mansûr, bu fenâfillah sırrını ifşa ettiği için asılarak öldürülmüştür.¹¹²

Eşrefoğlu Divânı'nda, Mansûr'un zikredildiği beyitler şunlardır:

Halka ğavğa şalayım ben dahı Mansûrlayın
Zulfüñde aşılayım dâra varayım cânım
(78/6)

Ol gözgüye her dem bakar 'âşıkların oda yakar
Niçeler ol Mansûrlayın kül oluben tozup durur
(21/4)

-
109. A. Gölpınarlı, 100 Soruda Tasavvuf, s. 92.
110. E. T. Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s. 283.
111. A. Gölpınarlı, 100 Soruda Tasavvuf, s. 93.
112. M. Tatçı, Yunus Emre Divânı-İnceleme, s. 387.

Çün fenâ dârında benlik Mansûrın dâr eyledi
 Döst işiginde Ene'l-Hak nevbetin urdı bu 'ışık
 (49/6)

Benem Mansûrı dâr iden benem ağıarı yâr iden
 Benem her varı var iden benem giden benem turan
 (85/12)

Eşeri câna gönüle irişüp eyledi mest
 Ol eserden yitürür Mansûr-ı Hallâc bu seri
 (123/3)

Yine Mansûr layın hayrân u mestüz
 Ene'l-Hak sırrını bu halka açdı
 (126/3)

Hem-dem oldı bir nefes Mansûrıla
 Boynına urğanını takdı bu 'ışık
 (50/5)

3. Abdülkadir Geylânî

Evliyanın büyüklerindedir. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Muhyiddîn, Gavsül-a'zam, Kutb-ı Rabbâni, Sultanül-Evliyâ, Kutb-ı A'zam gibi lâkablara vardır. İran'ın Geylân şehrinde 1078/H.471 de doğmuştur. Hz. Hasan'ın oğlu Hasan-ı Müsennâ'nın oğlu Abdullah'ın soyundandır. Annesinin ismi Fâtıma, lakabı Ümmül-hayr olup seyyidedir. Bunun için Abdülkadir Geylânî, hem seyyid hem şerîfdir. 1166/H. 561 de Bağdat'da vefat etmiştir. Türbesi Bağdad'dadır.¹¹³

A. Geylânî hadis ve fıkıh ilimlerinde müctehid idi. Kadiriyye tarikatının kurucusudur. Nesli, kız ve erkek çocukları vasıtasıyla, Mısır, Kuzey Afrika, İspanya, Irak, Suriye ve Anadolu'da yayılmıştır.¹¹⁴

Şâir, şeyhi Abdülkadir Geylânî hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirir:

113. Kemal Yavuz, "Abdülkadir Geylânî", Evliyalara Ansiklopedisi, C. V, İstanbul 1992, s. 382.

114. K. Yavuz, "Abdülkadir Geylânî", a.g.e., s. 415.

Cemâlin seyr idüp ismin anduğum
 Bize himmet eyle şeyh 'Abdü'l-kâdir
 'İşkuñıla pāsı göñlüm açduğum
 Bize himmet eyle şeyh 'Abdü'l-kâdir
 (30/1)

(Birinci dörtlüğünü örnek olarak aldığımız bu şiirin, 3, 4 ve 5. dörtlükleri de şeyh Abdülkadir Geylânî'nin faziletlerini anlatır)

Bu Eşrefoğlı Rûmî dervîşlerün mücrimi
 'Abdü'l-kâdir sultândur sultânı dervîşlerün
 (55/11)

İnkâr idenler anı mürşid tanur şeytânı
 Var seyr eyle sultânı sultân 'Abdü'l-kâdirün
 (62/5)

Yedi beyitten oluşan bu şiirdeki beyitlerde Eşrefoğlu, Abdülkadir Geylânî'ye hizmetin büyük bir şeref olduğunu (62/1), Hz. peygamberin soyundan geldiğini (62/2) onun kadrini bilen âşıkların Bağdat'a ziyaret için gitmeleri gerektiğini (62/3) müridlerinin büyük bir fedakarlıkla münkirleri irşad ettiklerini (62/4), cezbesini (62/6) ve Allah katındaki yüce mertebesini (62/7) anlatır. Bundan başka bütün beyitlerinde Abdülkadir Gaylânî'nin değişik özelliklerinin ele alındığı (62/1-7), (63/1-7), (64/1-8), (113/1-8), (113/1-5), (142/1-9) müstakil şiirleri vardır.

**EŞREFOĞLU RÛMÎ DÎVÂNÎ'NİN
KARŞILAŞTIRMALI METNİ**

Bismi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm (1)

Hāzā Dīvānū'ş-şerif li-Eşref-zāde ellezī yeskunu fi-İzniķi
Raḥmetu'llāhi 'aleyh (2)

ELİF

1

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'İşķ beni yaǧmā kılupdur sen beni şorma baña
Ben beni bilemezem nite ḥaber virem saña
- 2 Nūş idelden ol ḥarābat-ı muǧānuñ cāmını
'Aķlum esrük cānum esrük ne şorarsın. esrüge
- 3 Ol şarābı kim ben içdüm fāriǧ-i peymāneden
Sākisi ol bākī yüzdür cehd idüp iriş aña

A.28 b, B. 8 b, C. 1 b, D. 1 b, E. 21 b

(1).A, 2b, - B, C, D, E

(2).A.2b, B. 8b, C. 1b, D. 1b, -E

Hāzā Dīvānū'ş-şerif li-Eşref-zāde ellezī yeskunū fi-İzniķi Raḥmetu'llāhi
'aleyh: Hāzā Dīvānū Eşref-zāde 'Abdu'llāh E'r-Rūmī E'l-İzniķi E'l Kādirī B,
'İşķ-nāme'-i kutbu'l-'ārifin E'ş-şeyḥ 'Abdu'llāh E'r-Rūmī bin Eşref Kadda-
sa'llāhu sırrahū ve nevvere merķadehū C, Dīvān-ı Ḥazret-i E'ş-şeyḥ 'Abdu'llāh
E'r-Rūmī e'l ma'rūf be-Eşrefoǧlı kuddise şırrahu'l-'ālī D

1b) bilemezem : bulmazam B,C,D,E

2a) ḥarābat-ı : ḥarābatı A,E

b) 'Aķlum : 'Aķlum A ; cānum : cāmım A

3a) fāriǧ-i : fāriǧi A,E, fāriǧ ü C ; peymāneden : peymānedür A,E,D,peymāneyem C

b) sākisi : bākisi D

- 4 Bu vücūdum katresin bahre irürdüm mest olup
Bu kımıldum mevc-i deryādur direm önden şoña
- 5 Şüretüm 'āşık velī içüm tolu ma'sūk benüm
'Āşık u ma'sūk u 'ışık birdür hemān kalma taña
- 6 Gel bu birlik şerbetinden bir kadeh nūş eyle ki m
Bir bākup bir göresin tağılmayasın dört yaña
- 7 Ben bu birlik didüğüm yoklukdur añlarsañ sözi
İkilik bu varlığın komaz varasın aşıña
- 8 Sen bu yoklukdan kaçarsın bir işit yokluk nedür
Bir mücellā āyinedür dōst yüzün görmeklige
- 9 Eşrefoğlı Rūmī ikilik defterin yakdı oda
Bir olup birlik bulup berkitdi birle birlige

-
- 4a) katresin : katresini B ; bahre : bahr A; irürdüm : iderdüm A,C, irdüm B
b) Bu kımıldum : Yoklamadum A ; direm : didüm A
- 5b) 'Āşık u : 'Āşıkı A,E
- 6a) eyle kim:eylegil C
- 9b) bulup: bulun A; berkiti: birikdi B,C,E, biriler D

2

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün

- 1 Bir gönül deriçesinden yine bir nūr aldı peydā
 ʿAqlumı başumdan aldı beni kıldı delü şeydā
- 2 Temāmet gönül cihānın o nūruñ şu'ā'ı tutdı
 Yir ü gök tecceli tıldı tağ u taş u kūh u şahra
- 3 Ne ki var cemī'-i eşyā nikābın götürdi yüzden
 Kāmūsını gördüm ol dōst baña ma'sūk oldu her cā
- 4 Nireye kim baķarısam gözüm anı görür ancak
 Görinen oldur hem gören kanı gelsün imdi bīnā
- 5 Ne vücūd u ne ʿadem var ne zamān u ne mekān var
 Ne pīş ü pes ne fevķ ü taht ne yesār u ne hūd-yümna

A.20a, B.9a, C.1b, D.2a, E.9b

-
- 1a) deriçesinden: deriçesinde C,D;bir nūr:pür-nūr B
 3a) cemī'-i eşyā: cemī'ī eşyā A
 b) gördüm: görürdüm C;baña:-C,beñe E
 4a) Nireye:Nereye A, Ne yereD; baķarısam: baķarısa A,B,D,E
 b) Görinen oldur hem gören:Görinen gören oldur A,B,E, görinen ol durur gören
 C;kanı: -C
 5a) vücūd: vücūdı E

3

- 1 Yine cānum dimāğına irişdi ol lezzeti-i dōst
Gerekmez iki cihān çün ele girdi fırsat-ı dōst
- 2 Baña işbu müdde'iler niçe ta'n iderse itsün
Hele şimdi hāşıl oldu baña bunda vuşlat-ı dōst
- 3 Nereye kim bakarisam gözüme görinen oldur
Gelsün ol diyen ki yokdur bugün bunda rü'yet-i dōst
- 4 Başiret gözini açsun hakikat nazarla baksun
Görsün ol ki niçe tolmış cihāna delālet-i dōst
- 5 Eşrefoğlı Rūmī saña 'ināyet irişdi dōstdan
Yidi iklimine toldı temāmet muhabbet-i dōst

A.47 b, B. 9 a, C. 2 a, D. 2 a, E. 47 a

-
- 1a) ol : -A,B,C,D
  - b) iki : -B; cihan çün : cihan-ı cuvan B ; fırsat-ı dōst : fırsatı dōst E
  - 2a) niçe ta'n : ta'n-ı niçe B, iderse iderise B
  - b) bunda : çün B ; vuşlat-ı dōst : vuşlatı dōst E
  - 3a) Nereye : Ne yire B, Ne ana D ; kim : ki E
  - b) rü'yet-i dost : rü'yetidost A,E
  - 4a) hakikat nazarla baksun : hakikata nazar kılsun B
  - 5a) Eşrefoğlı Rūmī saña : Saña Eşrefoğlı Rūmī B,D,E ; dōstdan : Hakdan C
  - b) Yidi iklimine : Yidi iklimi ki B; muhabbet-i dōst : muhabbeti dōst E

- 6 K̄amu vahdet oldı keşret götürildi nūr u zulmet
Tolu 'arş u ferş temāmet oldı anı görmez a'mā
- 7 Meger Eşrefođlı Rūmī gine kendüden varıpdur
Halka bir ednā kalıpdur pes anuñdur işbu ğavgā

-
- 6a) nūr u :nūrı A, nūr B,C,D,E
b) 'arş u ferş: 'arş ferş B,C; oldı: oldur A,C,E, odur B, oldı D
7a) gine ; yine D

4

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün:

- 1 'İşkıla vîrân olan oldı'imâret tâ ebed
Hördur ol her dü cihân oldı selâmet fâ ebed
- 2 'İşkıla 'ışka uyanlar göre ma'sûk yüzini
Nefsile nefse uyan oldı melâmet tâ ebed
- 3 'Aşıkısan teni terk it cānı ko cānāna git
Tene cāna kalanuñ işi hacâlet tâ ebed
- 4 Sen vücūduñ safhasından yuy gider benlik adın
İki cihân devletinden ol ferâgat tâ ebed
- 5 Var riyâset putun uşat yire şal nāmūsunu
Halk içinde nefsi hōr it bul sa'âdet tâ ebed
- 6 Çek mezellet dārına kibr ü kîne virme amān
Şöhreti ko küllî şöhret oldı âfet tâ ebed
- 7 Kim ki şöhret bendine bunda giriftâr oldısa
'Ākîbet toprak olup kaldı nedâmet tâ ebed
- 8 Yüri var dünyâyıla fahr eyleme Fir'avn gibi
Bitmez illâ ol tefâhürden şekâvet tâ ebed
- 9 Fakrıla fahr eyle çün "Ēl-fakrū fahrī" dir Resül
Māla mülke mağrūr olma dime heyhât tâ ebed

A. 40 a, B. 9 b, C. 2 a, D. 2 a, E. 37 a

-
- 4a) yuy : yu B
  - 6a) mezellet : müzillet A
  - 7a) bunda: bende A
  - 9b) mülke: milke

* "Fakirliğimle iftihar ederim "meâlinde Hadis, Aclûmî, Keşfü'l-hafa, C.II, s.87; Hadis Nu:1835

- 10 Cîfedür dünyâ anuñ tâlibi itler dir nebî
Cîfe kovan kişinüñ işi hasâret tâ ebed
- 11 Cehd eliyle cân gözine çek mücâhede milin
Nefsile hiç dōstluk itme kıl 'adâvet tâ ebed
- 12 Meskenet âyinesine bak cemâl-i dōstı gör
Hep hevâlardan beri ol yüz Hakkâ tut tâ ebed
- 13 Kim ki bunda dōst yüzün görmedi anda görmeye
Var durur Kur'ânda işbu söze hüccet tâ ebed
- 14 Kes enâniyyet başını teskîn-i sikkîn ile
Kaz çıkar benlik kökiñi ardına at tâ ebed
- 15 İşbu yolda günde biñ kez ger seni öldüreler
Teslîm ol yüzün çevürme vir irâdet tâ ebed
- 16 'Aşıkâ bu yolda cânı virmek gerek elbetde kim
Şöyledür bu 'ışık içinde 'örf ü 'adet tâ ebed
- 17 Kim ki cân virmedi bunda sa'yi oldı hep hebâ
Gitmedi nefsinden anuñ hiç habâset tâ ebed

-
- 11a) Cehd eliyle : Cüdâ eyle B,Cid eliyle C,D,E ; mücâhede : mücâhide A
12a) Meskenet : Meskinet E ; âyinesine : âyinesinde B,C,D,E
b) yüz Hakkâ tut : yüz Haka dut A, yüz Hakkâ dut E
13) -A,C,E
14a) teskîn-i sikkîn ile : meskenet sikkîniyle C,teskîn-i sekînile E
15a) ger : -B
b) çevürme : çevirme B
16a) elbetde : elbette A, B, C
16b) 'örfü: 'örfi A
17a) sa'yi : zayi' D

- 18 Eşrefođlı Rūmī her kim pendūñi tutarisa
Görmeye iki cihānda ol melāmet tā ebed

18a) pendūñi : pendāni D ; tutarisa : dutarisa A
b) melāmet : melālet E

Ra

5

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

- 1 Sentüñ işkuñ baña mezheb dindür
Seni her kimse kim sevmez bî-dîndür
- 2 Seni seven nider hür u kuşürı
'Āşıklara sentüñ işkuñ hemîndür
- 3 Sekiz uçmağ baña sensüz cehennem
Yidi tamu sentüñle reyāhîndür
- 4 Şeker yirsem baña sensüz acı od
Sentüñle zehr-i kâtil key şirîndür
- 5 İki cihān içinde her ne kim var
Dükelinden senin işkuñ güzîndir
- 6 Nedür dünyā yolında cān virmek
Ki her bir küşede biñin biñüdüdür
- 7 Benüm fikrüm hayālüm endişem sen
Anuñçün gözlerüm her dem nemîndür
- 8 Yüregümde yanan işkuñ odıdur
Bu inildüm enñ dünin günîndür

B.10 a, C.2 b, D.2 b

-
- 2) -D
  - b) 'Āşıklara sentüñ : 'Āşık olanlara B
  - 5b) Dükelinden : Dükeliden C
  - 6a) virmek : virenler B
  - 8) -C, D

- 9 Sentin 'āşıklarun çokdur dükelden
Bu Eşrefoğlu Rūmī kemterindür

6

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şol ki cān virmez bu yolda pes niçün cānān diler
Müdde'idür ço anı kim dōstı ol yalan diler
- 2 Dōst yolında 'āşıkā cān virmek elbetde gerek
Zīrā ol dōst 'āşıkını bī-dīl ü bī-cān diler
- 3 Varuñı vir dōst derdinden ala gör bir zerrece
Tā ki saña da diyeler derdi var dermān diler
- 4 Her kimüñ gönünde kim dōst derdi yok ādem degül
Düşmiş ol hayvān 'ışa dtini gtn hüsrān diler
- 5 'Āşıkun 'ışkdan nişanı var durur bellü beyān
Fāriğ-i kevneyn olur ne aşşı ne ziyān diler
- 6 Kibr ü kīn olduğı cānda 'ışk gelüp kılmaz karar
'İşk harāblıklar sever ma'mūrları vīrān diler
- 7 Eşrefoğlı Rūmī 'ışka vireli hep varını
Bī-murād olup yūrtür ne vaşlı ne hicrān diler

A. 21 a, B. 10 a, C. 3 a, D. 3 a, E. 10 b

-
- 1b) diler : söyler D
  - 2a) 'āşıkā cān virmek elbetde . 'āşıkā elbetde cān virmek C
  - b) dīl : dil B,C,D,E
  - 3a) ala gör bir : al geri gel A, alıgörgil E ; bir : -A,C,D,E
  - 4b) hayvān : hayvāmı D ; dūni gün : dün gün D
  - 5a) var durur : vardur B,D
  - b) fāriğ-i : fāriği E
  - 6a) cānda : yirde C
  - 7b) vaşlı : vaşlı u B, vaşlı C,D

7

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'İşkıla avāre olan dünyāda kārı nider
Göñlini ol yārā viren bir dañı yārı nider
- 2 Tālib olan cān u gönülden anuñ dīdārına
Kāl ü kıl ü ilm ü mansıb cübbe destārı nider
- 3 Dōst vişāl-i şerbetinüñ cür'asına kaşd iden
Fānī lezzetden geçer ol şehd ü sükkārı nider
- 4 Dōst yolında terk-i tecrīd olan ol āzāde er
Şanular şanup yürimez ħayrı yā şerri nider
- 5 Dōst hevāsına düşen küllī hevālardan geçer
Başını ğavgaya virmez yoğ u yā varı nider
- 6 Āşıkuñ yoldaşı derd-i āhıla göz yaşıdur
Derd-i yār çün ele girdi dañı tīmārı nider

A. 34 a, b, 10 b, C. 4 a, D. 3 a, E. 28 b

-
- 1a) dünyā : dünya B,C
  - 2a) cān u gönül : cān-ı gönül A ; dīdārına : dīzārına A,D,E
  - b) 'ilmü mansıb : 'ilm-i mansıb C,D,E
  - 3a) vişāl-i : vişāli B,C,D
  - b) sükkārı : şekkārı B,E
  - 4a) ol : -A,B ; āzāde er : āzādeler B
  - b) ħayrı : ħayr u B,D
  - 5a) hevālardan : hevādan B
  - b) yoğ u yā varı : yoğ yā varı B
  - 6a) derd-i āhıla . derd ü āhıla A
  - b) Derd-i yār çün : Der-i yārı B

- 7 Āşinā-yı dōst olanlar māsivāyı terk ider
Fikri zikri dōstdur ancak özge güftarı nider
- 8 Her belā dōstdan ki gelür hiç dimez çün u çırā
Kahr u luṭfi bir bilür ol nūrī yā nārī nider
- 9 Hāhıki bulan kişi halkdan be-küllī kesilür
Ma'melāsı dōstıladur şatu bāzārı nider
- 10 Evliyā yolına şıdkıla gelen gerçek mürīd
Mālī mülki cān u başı nāmūsı 'ārı nider
- 11 Eşrefoğlu Rūmī dōst bahçesinüñ bülbülidür
Dōsta karşı dā'im öter gül-i gül-zārı nider

-
- 7b) Fikri zikri : Fikr ü zikri B,D, Zikri fikri C
- 8a) çün u çırā : çün mācerā A
- b) Kahr u luṭfi : Kahrı luṭfi A,C, Kahr-ı luṭfi D,E ; ol : pes D
- 9b) Ma'melāsı : Ma'melesi B,C,D ; bāzār : pāzār B,D
- 10) A nüshasında 9. beyittir .
- b) nāmūsı 'ārı : nāmūs u'ārı D
- 11a) bahçesinüñ : bağçesinüñ B
- 11b) gül-i gül-zārı : gül ü gül-zārı B,C,E

8

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Her kimüñ kim 'ışkı yok hayvān durur
Gerçi kim şüretde ol insān durur
- 2 Şüretā insān veli hayvān şıfat
Ma'nāda ol "Belhüm eğall"* dan durur
- 3 'İşkī olmayan kişinüñ cāmı yok
Şāmiri kāvī gibi bī-cān durur
- 4 Bu mīşede her kişi şır olmaya
Kimi dilkü kimisi arslan durur
- 5 Her hācer la'1 olmaya iy bī-başar
Kimi yākūt kimisi mercān durur
- 6 'Aşıkuñ mihr ü vefā şıdk u şafā
İşi dā'im lutfila ihsān durur
- 7 'İşksuzuñ her sözi da'vā-yı cenk
Kibr ü'ucbı şıfatı şeytān durur
- 8 'Aşıkuñ işi tevāzu' meskenet
Gözleri yaşı müdām seylān durur

A. 21 a, B. 10 b, C. 3 a, D. 3 b, E. 11 a

-
- 4a) mīşede : pişede A,D, başada E
  - b) Kimi dilkü kimisi arslan durur : Kimisi dilkü kimi maymūn durur B,D
  - 7a) her sözi : kāri D ;da'vā-yı : da'vīyi A; da'vā-yı cenk : da'vā-yı cenk ü cidāl
D,da'vā cenk cidāl E
  - b) Kibr ü 'ucbı şıfatı : Kibr ü 'ucub şıfatı B,D, Kibr ü 'ucb u şıfatı C
  - 8b) seylān durur : seylāb durur A
  - * Kur'an-ı Kerim, A'raf 7/179

- 9 'Işksuzı gör kim bahıl nā-kes o şūm
Nefs-i itin bicerür sekbān durur
- 10 'Āşıkūñ kalbi selīm keffi kerīm
Dōst yolında cānı da ķurbān durur
- 11 'Işksuzuñ gönli taracuk söyleme
Zemherī şīvelü bi nā-dān durur
- 12 'Āşıkūñ gönli müdām kaynar taşar
Taşra atar dürlerin 'ummān durur
- 13 'Işksuzuñ her bir sözi bir oķ gibi
Tōķınur şanki katı yaydan durur
- 14 'Āşıkūñ cünbüşleri tuzlu şirīn
Her du'āsı dertlere dermān durur
- 15 'Işksuzuñ her tā'ati olur hebā
'Āşıkūñ küfri dahı ĩmān durur
- 16 'Āşıkūñ varı yol içinde sebīl
Her neye hūkm itse kim fermān durur

-
- 9a) bahıl nā-kes : nice nā-kes B,D, bahıl nā-kes-i C ; o şūm : u şūm B,şūm C, D,
işūm E
- b) nefs-i itin : nefs-i etin E
- 10a) keffi : kefi B,D,E
- 11b) şīvelü : şīveli B
- 12) B'de 13. Beyittir
- b) dürlerin : dürleri D
- 13) B'de 12. Beyittir
- b) Tōķınur : Tōķınar A,D ; şanki : çıkar D
- 14a) tuzlu . tatlı D,C
- b) her : bir D
- 16b) Her neye hūkm itse kim : Nāsına hūkm iylesen B
Nāsa hūkm ide sözi D,Nāsına hūkm idesin C,nesine hūkm idesin E

- 17 'İşksuzuñ yiri cehennem esfelī
Sekiz uçmaq 'āşıkā meydān durur
- 18 Gerçi 'āşık şüretā miskīn faķır
İllā ma'nāda ulu sultān durur
- 19 Her kimüñ kim 'ışkı var cāhil degül
Zirā her müşkil aña āsān durur
- 20 Eşrefoğlı Rūmīñ her bir sözi
'İşkıla bir bahr-i bī-pāyān durur

-
- 18a) Gerçi . Egerçi. D ; şüretā : şürete A,E
b) ma'nāda : ma'nāde A , ma'nīyle C
20b) bahr-i : bahri A

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Göñül dōstuñ cemāl āyinesidür
Göñül kim pās ola dōstuñ nesidür
- 2 H̄ayātudur kulūbuñ zikr-i maḥbūb
H̄ayāl-i dōst göñüller mün̄isidür
- 3 H̄ayāl-i ğayrıdan göñlün̄ şafa kıl
Ki şāfi göñüle dōst ḳonasıdur
- 4 Göñüldedir göñülde pertev-i dōst
Bu göñüller anuñ genc-ḥānesidür
- 5 Göñülde buldı dōstı āşınālar
Ol taşra isteyen bi-ḡānesidür
- 6 Göñül 'arşdan uludur nice biñ arş
Göñül zerresinün̄ bir dānesidür
- 7 Göñül esrārı düzsem 'aḳla sıḡmaz
Huşūşā ḥāş tevḥidün̄ ḥazānesidür

A. 12 b, B. 11 a, C.4 a E. 6 b

-
- 1a) cemāl āyinesidür : cemāl-i aynāsıdur E
  - b) kim: -B ; dostuñ : Hakkuñ B
  - 2a) zikr-i : zikri A
  - 3b) şāfi : şāf D ; göñüle dōst : göñüle o dōstD
  - 4a) pertev-i : pertevi A
  - 5a) dōstı : dōst A
  - b) ol : o B,D
  - 7a) düzsem : dirsem : B,C,D,E
  - b) Huşūşā ḥās : ḥāşü'l-ḥāş B,C,D ; tevḥidün̄ ḥazānesidür : tevḥidün̄ün̄ ḥaznesidür C,D,E

- 8 Bu kemter Eşrefođlı Rūmī gōñli
Şınuđ mecrūh hem vīrānesidūr

10

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

- 1 'Āşıklar iki cihānda nefis murādın almayalar
Ağlayalar dūni günü şād oluben gülmeyeler
- 2 'İlm ü 'amel terk ideler dōstıla 'ahd berk ideler
Yüz dutup dōsta gideler aldanuben kalmayalar
- 3 Sekiz uçmağ bezeklerin hūr u kuşūr u köşklerin
'Arz ideler 'āşıklara hirgiz nazār kılmayalar
- 4 'Āşıklarūñ ma'sūkıla cāndan öte esrārını
Şol sır içinde sırrını feriştehler bilmeyeler
- 5 'Āşıklar dōst didārını kanda bakşalar göreler
Mūsālayım münācāta Tūrı ta'yin kılmayalar
- 6 Tūr ne hācat 'āşıklara çün her yirde ma'sūk ola
Da'im münācāt ideler bir dem ayru olmayalar
- 7 Vaḥdet-i sırra irenler ol dōstıla dōst olanlar
Ol denizde ğarķ olanlar ada şana kalmayalar
- 8 Eşrefoğlı Rūmī sen de'ışk içinde mahv olı gör
Tā ki sende senligünden zerre ğubār bulmayalar

A. 54 b, B.11 b, C. 5 a, D. 7 a

-
- 1b) şād : şāz A ; dūni günü : dūn-i gün D
  - 2a) 'İlm ü 'amel : 'İlm'amel D ; dōstıla 'ahd : illā'ahd B
  - b) dutup : tūtup B,C,D ; aldanuben : aldanup C,D
  - 3 a) bezeklerin : bezekleri C,D

Fā'ilatün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kim ki dōst yolunda terk-i cān ider
Dōst aña dīdārını iḥsān ider
- 2 Kim bu fānī dünyāyı terk eylese
Dōst ebed mülke anı sultan ider
- 3 Dōst için nefse murād vermeyene
Dōst sekiz uçmağımı erzān ider
- 4 Dōst elinden cām-ı işkı nūş iden
Sırr-ı ma'sūkı nite pinhān ider
- 5 Ākibet Mansūrlayın esrük delü
Ol ene'l-ḥak dārını seyrān ider
- 6 Cān virenler kan-bahā dīdār alur
Şanma bu bāzārı her bī-cān ider
- 7 Eşrefoğlı kümü cān terk ideli
Her nefes dōst iline cevlan ider

A.35 b, B.11 b, C.5 a, D.6 b, E.31 a,

-
- 1b) dīdārını: dīzārını A, E
  - 2a) fānī : fena B
  - b) mülke: milke A
  - 3a) dōst için : dōst çün E
  - 4a) cām-ı işkı : cāmı işkı A, E
  - b) Sırr-ı ma'sūkı: Sırrı ma'sūka A; Sırrı ma'sūk E
  - 5a) esrük : esrik C
  - 6b) bāzārı : bāzār B

12

Fā'ilātün Fā'lātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kendü tatlıcânuna nefsiñ yavuz yoldaşdur
Nefsiñe uyma şāhum aldar seni kalmaşdur
- 2 Hayrı kor şerre yilter toğru tamuya ilter
Küfri imān güsterür yol urucu qallāşdur
- 3 Nefsile şeytān birdür çoklar nefse esirdür
Nicesinüñ nef elinden cigeri tolu yaşdur
- 4 Kim ki nefsiñe uydı kendüyi oda qoydı
Ol nefsiñe uymayan belki devletlü başdur
- 5 Nefs Kadīm Hakka āsī yoğdur oddan korkusu
İşi benlik da'vāsı emmāredür serkeşdür
- 6 Nefsiñ hacca varduğı mescidlere girdügi
Aç yalın yürüdügi maksüdü bir şabāşdur

A. 10b, B. 11b, C. 5a, D. 12a, E. 5a

-
- 1a) Kendü : Kendi A, B
  - b) kalmaşdur : kolmaşdur C, E
  - 2b) gösterürür: kesdürür A
  - 3a) Nefsile şeytān : Nefs şeytānla B, C, D, E
  - b) Niçesinüñ : niceñ B, D, E , niceler C; nefsi : nefsi E
  - 4a) uydı : uymadı ; qoydı : koymadı A
  - b) belki : bil key B, C, E , key D
  - 5a) Nefs : nefsi E ; Kadīm Hakka : Kadīmī Hakka A, E ; yoğdur : yoğdı A; oddan :
od B, D, odı C, E
  - b) dāvāsı : dāvāsi A, E

- 7 Hāk rızāsından kaçır hevā yolında uçar
Kibr ü kīn buhl u ḥased bular nefse koldaşdur
- 8 Nefs ölümünü añmaz işüñ soñını şanmaz
Öğüt virseñ hiç almaz şanki bir katı taşdur
- 9 Riyādur hep tā'ati ḥōd-binlikdür 'ādeti
Terk itdür 'ādetini evliyāya ulaşdur
- 10 Kanā'at kılıcıyla kes nefsüñüñ başını
Nefse uyup cānunu top miḥnete şataşdur
- 11 Uyma nefsüñ itine iriş mürşid katına
Nefsüne uyarısañ var it gibi talaşdur
- 12 Nefsi koğil işka uy dervişlikten toyı toy
Dervişlik toyanlaruñ varı yolda taraşdur
- 13 Bağla nefsüñüñ itin yimesün halkuñ etin
Emīn olma nefsüñden dime nefsüm yavaşdur
- 14 Kes tamar* tamarların ur nefsüñüñ boynını
Gör 'āşıklar nefsile dün gün nice savaşdur

-
- 7a) yolında : ilinde A
b) buhl u ḥased : buhlul ḥased A, ü buhl ḥased D; bular : bunlar B, C, D; koldaşdur : kavildaşdur A
- 8a) şanmaz : şaymaz B, D, şatmaz E
b) virseñ : virürsin B, viresin C, D, E; hiç : -B, C, D
- 9a) hep: her B; ḥōd-binlik : ḥōd-benlik A, çü benlik B
- 12a) koğil : koy gel D, ko gel E ; toyı toy : yürü toy D
b) varı : varını B; taraşdur : firaşdur A
- 13a) nefsüñüñ itin : nefsüñ itini B, C, D, E; halkuñ etin : halk etini B
- 14a) tamarların : tamarını B, C, D, E; boynını : boynın A
b) dün : dünü A

- 15 Bu Eşrefođlı Rūmī nefsinı öldürelı
Çanda baksa dōst yüzi gözlerine tutaşdur

13

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Göñlümün bir küşesinde 'Arş-ı Raḥmān gizlidir
Kāremün bir kâtresinde baḥr-i 'ummān gizlidir
- 2 Zerremün bir zerresinde niçe bin şems var benim
'Ārife bu söz 'ayān illā 'avāmdan gizlidir
- 3 Bu vücūdumda benim bir kuş vardır ol kuşun
Avcı içinde temāmet iki cihān gizlidir
- 4 Ne 'aceb kuşdur bu kuş henüz yuvasında yatur
Lā-mekān seyrānider seyrānı pinhān gizlidir
- 5 Lā-mekān u bī-nişāndur ol kuşun yaylakları
Ol kuşun ḥavşasında sırr-ı sultān gizlidir
- 6 Ol kuşun şāhıla 'ahdi var ezelden ileri
Bir melek bilmez nedür ol ahd ü peymān gizlidir
- 7 Ol kuşun avı şikāri dōst vaşlıdur hemin
Anuñiçün dōst āña mūnis ü mihmān gizlidir

A.25a, B.12b, C.5b, D.7b, E.16b

-
- 1b) baḥr-i bahri A
  - 2b) 'ayān: 'ayyān A
  - 3b) Avcı: Avcu A ; temāmet : tamām C
  - 4b) Lā-mekān seyrān ider : Lā-mekānı seyr ider A
  - 5b) ḥavşasında : ḥōd-şılāsında A
  - 6b) -E; nedür : nider B
  - 7a) hemin : hemān D

- 8 İy 'aceb böyleyiken yā Rab nedendür ol kuşuñ
Hiç inildüsin düketmez yüregi kan gizlidir
- 9 Derde düşmişdür yanar zārī kılar düni günü
Zārisi ol dōst firākı bağı biryān gizlidir
- 10 Ol kuşun vaşfı öküşdür diyeydüm illā nidem
Müdde'iden kırkaram göfilinde gümān gizlidir
- 11 Şüret-i insānda gel insānı bil insānısañ
Şüreti insānda ol ma'nā-i insān gizlidir
- 12 Ma'nā-yı insānı bil kim bilesin Hakkı 'ayan
Ma'nā-yı insānda ol şıfat-ı Sübhān gizlidir
- 13 Eşrefoğlu Rūmī bu remzi yine 'ārif bilür
Bilmedi bilmeye her 'āmī vü nā-dān gizlidir

-
- 8a) böyleyiken : böyle iken B, D ; ol : bu B
b) inildüsin: inildüsi B, C, D
- 9a) düni günü : dün ü günü D
- 10a) diyeydüm : dir idüm B
- 11a) Şüret-i : Şüreti C ; insānda : insāna B; insānı : insān A, D, E
b) ol: pes B, bu C, D

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İy gönül bir derde düş kim anda dermān gizlidir
Gel karış bir çatreye kim anda 'ummān gizlidir
  - 2 Terk idüp'arı nāmūsı giy ferāgat hırkasın
Bu ferāgat hırkasında sırr-ı Sultān gizlidir
  - 3 Degme bir dervīş fakīri hūr görüp hūr bakma kim
Gönlinün her küşesinde 'Arş-ı Raḥmān gizlidir
  - 4 Muhib ise cān ü dil bulur hayāt-ı cāvidān
Dervīşün her bir sözinde āb-ı hayvān gizlidir
  - 5 Gör bu Eşrefoğlu Rūmī baḥr-i 'ışkda neyledi
Cān u başından geçüp cānında cānān gizlidir
- B. 12 b, C. 9 b, D. 10 a

-
- 2a) 'ār nāmūsı : cān u cihāmı C, D ; hırkasın : cübbesin C
  - b) bu : ol D; hırkasında : cübbesinde C; Sultān : Sübhān D
  - 3a) fakīri : ḥakīre C, fakīre D
  - b) Gönlinün : Kalbinün B
  - 4a) Muhib ise : nuḫka gelse B, D
  - b) Dervīşün: 'Arifün D
  - 5a) 'ışkda : ışka B
  - b) Cānı başı terk idüp cānı cihānda gizlidir C, Cān u başı terk idüp cānında cānān gizlidir D

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Aşıkun gönli hemîşe 'ışkıla pür-nürdur
Ol gönül nite ola çün 'ışkıla ma'mürdur
- 2 'Aşıkā her yir Tûrdur her nefes mi'râc olur
'İşkî olmayan gönüller tā ebed mehcürdur
- 3 'Aşıkun her kanda baksa gördügi dōst yüzidür
Cānı mestdür anuñiçün gözleri mahmürdur
- 4 Kāfirün 'ışkıla küfri 'akibet imān olur
Zāhidün sa'yi kamu 'ışksuz hebāen mensürdur
- 5 'İşk kitābın 'ışkdan okıyan kamu 'ilmi bilür
Evvel āhir 'ışk kitābında zira maştürdur
- 6 'İşk gözine tölunur iki cihānda nesne yok
'İşk gözidür dōst yüzün gören dağı meşhürdur
- 7 Gel bu 'ışka mahrem ol tā bulasın 'ömr-i ebed
Bāki devrān sürmege 'aşıklara destürdur

A. 24 b, B. 13 a, C. 6 a, D. 8 a, E. 16 b

-
- 2a) her yir Tûrdur : her bir maḳām Tûr C
  - 3b) mest dür : mest B, C, D, E ; anuñiçün : anuñiçündür. B, C, D, E
  - 4b) hebāen : hebā vü A
  - 5a) -E
  - b) maştürdur : maştürdur A
  - 6a) tölunur : tölunur D, E
  - 7a) 'ömr-i : 'ömr-i A
  - b) destürdur : düstürdur A

- 8 Şāh-ı kevineyn olmak isterseñ bu 'ışka ol esir
Niçe biñ yüz biñ Süleymān 'ışk elinde mürdur
- 9 Eřrefođlı Rūmī gerçek sen eger 'āřıkısañ
Saña ne korku ne ğam çün sevdüğün ğayyūrdur
- 10 'Ākıla bu söz 'aceb gelür 'acebdür hem 'aceb
'ışk maķāmına 'akıl irmedi hem irmez dürür

-
- 8a) isterseñ : ister iseñ B
9) B nüshasında 10. beyittir
a) gerçek sen : sen gerçek B, gerçek D
b) korku : korđu A, E
10b) 'akıl irmedi : 'akıl irmedi C, 'akıl irmedi hem D; irmez dürür : iremez dürür C

16

- 1 Seni bunda komazlar gönülünü bundan götür
Terk eyle kibr ü kîni bir gönül ele getir
- 2 Buñ gönül bağlayup nefsiñe uyarısñ
Ol nefsiñ alur seni toğru tamuya iltür
- 3 Bunda kimesne qalmaz gelen gider eglenmez
Yol düşvār korku qatı işüni bunda bitür
- 4 Bunda bitmeyen işler anda da bitmeyiser
Gafletten uyar cānuñ āqluñ başuña getir
- 5 Qanı bunda gelenler mülk benümdür diyenler
Şimdi gör niçe anlar toprak oluben yatur
- 6 Mülküñ ıssı bellüdür yā bu da 'vālar nedür
Var utan da 'vāyı qo top yüz qarasın artur
- 7 İste bul tañrı hāsıñ sildür gönülünüñ pāsın
Gir evliyā yolına cānuñ rahmete yatur

A. 37 a, B. 13 a, C. 6 a, D. 8 a, E. 33 a

-
- 1a) bunda : bende E; bundan : benden E
  - b) kibr ü kîni : kibri kini E
  - 2a) nefsiñe : nefise B
  - b) toğru : toğrı B
  - 3b) korku : korhu A, E, korkı D
  - 4b) başuña: başına B; getir:yitür B,C,D,E
  - 6a) Mülküñ:Milkiñ A, Mülk B; da 'vālar: da 'vāler A,C
  - b) da 'vāyı: da 'viyi A,C
  - 7a) bul: yol B
  - b) yatur: yitür A,batur B,C bitür E

- 8 Furşatun̄ eldeyiken d̄ürüş menzile iriş
Bu derbendi geç dahı var şād oluben otur
- 9 Eşrefođlı Rūmī var ilik öñdeki sen ol
Kevneyni arduña at yüzün̄ hazrete götür

-
- 8a) d̄ürüş : d̄ürüş C, E
b) şād : şāh A
9a) ilik öñdeki sen ol : ilk öğüdün̄i sen al B
b) at : şal B

17

- 1 Bir dem dilüm dutayıdum 'ışk komaz beni söyledür
'Aceblemen söyledüğüm 'ışkuñ 'âdeti böyledür
- 2 Bu 'ışk beni delü kıldı 'aqlumı başumdan aldı
Mecnūnlayın düni günü zārī kıluben inledür
- 3 'Işkdur beni benden alan sevdüklerümdan ayıran
Kimdür 'ışka karşı turan şahları başdan iyledür
- 4 'Işk kime kime şaldı sāye başını virdi gavgaya
Manşūrlayın esrük delü ene'l-hak da'vā eyledür
- 5 'Acebdür bu 'ışkun işi gönülde sürer teşvīşi
Gözlerden akıdur yaşı yürekde odı yiledür
- 6 Her kimün 'ışkı varısa içinde od yanarısı
Zihībahtıdurcānı şöbeti ol döstüladur
- 7 'Işkdur gönülde nūr olan 'ışkdur Mūsāya Tür olan
'Işkdur ki 'İsā deminde ölüler diri kıladur

A. 29 a, B. 13 b, C. 6 b, D. 8 b, E. 22 a

-
- 1a) dutayıdum : tutayıdum B, C, tuta idüm D; beni söyledür : söyledür beni C
2a) delü : deli B
b) Mecnūnlayın : Mecnūn gibi D
3a) alan . ala B
b) iyledür ., aladur C, ilderür D, iledür E
4a) 'Işk kime kim : 'Işka ki kim B
5b) biledür : yiledür B
7b) kıladur : kaladur D

- 8 Gel 'āşık ol şād olasıñ ğussadan azād olasıñ
Dürr-i yetimi bulasıñ bu 'ışķ baħrine taladur
- 9 Eşrefođlı Rūmī söyley ile şāra haber eyler
Kim ki 'āşık olmak diler gelsün eyledük şaladur

-
- 8a) şād : şāz A, E
b) dürr-i : dürr-i E
- 9a) şāra : şere A, E, şehre :B
b) gelsün eyledük : idüñ gelsün B, D, gelsün anlara C, gelsünler idüñ E

18

- 1 Göñlüm alanuñ sözini dā'im söyleyesim gelür
Derd hūnuyla 'āşıkları her dem toylayasım gelün
- 2 Dünyā nedür dōst yolına 'āşık anı terk itmeye
Bir cānum var ol dōst için kurbān eylesim gelür
- 3 Bu od u şu yil ü toprak libāsın çıkarup döküp
Anuñ vaḥdet deryāsına girüp boylayasım gelür
- 4 Maşūrlayın ḥayrān-ı mest ene'I-haḫ demini urup
'Işık meydānına cān ü baş virüp oynayasım gelür
- 5 Pervāne gibi bī-ḳarār şāhuñ cemāl-i şem'ine
Düşüp tutuşuben her dem yanup parlayasım gelür
- 6 'Aceb şurīde bülbülem düni gün kıuram zārī
Dōst baḫçasınuñ güllerin müdām yiylesim gelür
- 7 Eşrefoğlı Rūmī eydür maḫsūdum anuñ derdidür
Bir dem derdsüz olursam cān işmarlayasım gelür
- A. 22 b, B. 13 b, C. 6 b, D. 9 a, E. 13 a

-
- 1b) toylayasım: doylayasım A
2a) Dünyā : Dünya C; yolına : yolında D
3a) od u şu yil ü : od u şu yile C, od u şu vü yil D; döküp : her gün D
b) vaḥdet deryāsına : vaḥdet-i deryāsın A, E, vaḥdeti deryāsın B, C, D
4a) ḥayrān-ı mest : ḥayrān u mest C; meydānına : meydamında C
b) 'Işık : 'Işık C; cān u baş virüp : girüp cān-ı baş B, C, E , girüp cān u baş E
5a) cemāl-i : cemālī D
6a) düni gün : dün ü gün D
b) baḫçasınuñ : baḫçesinuñ B, D, baḫçasınuñ C

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bu fenāya sen neden böyle gönül virdün iy yār
İy 'aceb düşmez mi hırgız öñüñe o Bākī yār
- 2 İşbu māl u mülk oğul kız bāğ u bahçe ton u tay
Bunda kalur sen gidersin sinleye nā-çār u çār
- 3 Buna gönül bağlayup mağrūr olup kalmağ neden
Çünkü bu bir köpridür gelen geçer kılmağ karar
- 4 Niçeler bu köpride yaptı 'imāretler delim
Āhir ecel yili geldi kıldı anı tār-ü-mār
- 5 Ger nebīdür ger velī ger pādīşāh u ger gedā
Gör bu köpriden gelüp kamu niçe geçdi geçer
- 6 Uşlıyısāñ sen de geç hırgız 'imāret eyleme
Uşāñ olma ġāfil olma geldigün işi başa

A. 20 b, B. 14 a, C. 7 a, D. 9 a, E. 10 a

-
- 1b) yār . dār B, C, D
  - 2a) mülk : milk E; māl u mülk: māl-ı mülk D; bāğ u bahçe : bağ-ı bahçe B, C, D;
ton u tay : ton-ı tay A, B
  - 3b) bu : -C
  - 4a) niçe : nice D ; delim : kala dā'im D
  - b) yili : seyli B, C, D, E; tār u mār : tār-mār B, C, D
  - 5a) pādīşāh u ger : pādīşāh-ı ger : A, E, pādīşāh ger B, C; geçdi geçer : geçdi vü
geçer D
  - 6a) Uşlıyısāñ : Uşlu iseñ B, D; sen de : sen dañ B; geç -B
  - b) geldigün : geldi gel A

- 7 Seni Hâk niçün yaratdı neye geldün bunda sen
Anı bil kim bilmege getürdi seni bir ü yâr
- 8 Geç bu benlik da 'vâsından yokluğu eyle kabûl
Hâzrete varasın âhir bâri yokluğuyla var
- 9 Hazrete yokluğuyla varan kişi key şâd ola
Binüben cennet burâğına görisedür didâr
- 10 Şöhreti ço şöhret âfetdür didi Hâyrü'l-beşer
Seni kımaz oda illâ işbu nâmûsıla 'âr
- 11 Eşrefoğlu Rûmî bu pendî yûri sen sanâ vir
Var kanâ'at cübbesin giy 'uzlet eyle ihtiyâr

-
- 7b) bir ü yâr : bîr ü bâr A; perverdgar D
8b) varasın : varursan B, C, D; yokluğuyla : yoklukıyla B, C
9a) şâd : sâz A, E
b) didâr : dîzâr A, B, E
11b) giy . gey A

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Sen ezel sultānıduñ şimdi neye olduñ esir
Eksügi yok bāyıduñ böyle neden oldun faķir
- 2 On sekiz. **biñ** ālemün halkı saña müştāķıdı
Yirde gökde hep melekler saña olmazdı nazir
- 3 Baķarıduñ dōst yüzine işidürdüñ dōst sözin
İy 'aceb n'oldı saña şimdi kör olduñ hem şağir
- 4 Lā-mekān kāfında hayme kuruben yaylarıduñ
İşbu hāristān içinde kalduñ uş hōr u haķir
- 5 Şāhbāz-ı kudsidün hem mahrem-i sultān-ı sır
Şimdi söyle sen neden bī-gāne düşmişsin debir
- 6 Şāhıla kıldıguñ ol ahdi meger beklemedün
Getürüp sen şāh katında yüzüñe key ulu kir
- 7 Habs içinde hem bu cān Yūsufın evkār eyledün
Bu neden Mısrına nefsün' divini kıldıñ emir
- 8 Bu harābatuñ hayālātı tamām aldı seni
Hiç dimezsın kim serencāmun ne olısar āhır

A. 4 b, B. 14 a, C. 7 a, D. 9 b

-
- 1b) Eksügi : eksikün C
  - 3b) n'oldı : ne oldı A, B; hem : - A, B
  - 5a) Şāhbāz-ı kudsi: Şāhbāzi kudsi A; sır:seyr A
  - 8a) hayālātı : hayāli çün B

- 9 Ol uzak yollara sen bir gün gidersin nā-gehān
Azuğūñ yoq yalın ayağ u yayağ yüküñ ağır
- 10 Ne şehre uğrar yoluñ ne hōd bazāra hāzır ol
Bundan al erzak yüküñi bugün bunda devşir
- 11 Gele bir tevbeye gel ğayret demidür ğayret it
Ğayrı terk it kim saña ol ola ğır ü dest-ğır
- 12 Yoksa toprak olıcağ hiç tevbeye irmez elüñ
Niçe biñ yıllar iderseñ zār-ı feryādı nefir
- 13 Her ki tevbe kıldı birkaç gün ölümden ilerü
İşidenler anuñ adın **Rahmetü'İlāhi** oğur
- 14 Eşrefoğlı Rūmī bu sözüñ sañadur key işit
Cān kuşın uçurmadın gözüñi aç aqluñı dir
- 15 Nakşa aldanma ki nakķāşdan cüdā düşmeyesin
Dōst yüzinden gözüñ ayırma cānuñı başuña dir

9b) yüküñ : yoluñ D

10a) şehre : şāra B, C, D; bāzāra : pāzāra B

b) Bundan al erzak binid yüküñi bunda devşir B, Bundan al azık binid yüküñ bugün bunda devşir C, Bundan al azuğını yüküñ bugün bunda devşir D

11a) Gele : Gel D; demidür : günidür B

12a) Yoksa : Yohsa B, C

b) zār-ı feryādı : zār ü feryād ü B, D, zār-ı feryād-ı C

13b) oğur: oğır A

15a) ki : kim B

b) başuña dir : başuñı vir B, C, D

- 1 Nakķāşumuz bizi ezel bī-levn ü renk yazup durur
Levh-i gönülden ğayrınıñ naķşını hep bozup durur
- 2 Kullāb urup cānumızı dün gün çeker kendüzine
Küllī cihāndan ser-te-ser meylümüzi üzüp durur
- 3 Yir gök dađı eylenmedin **Ķālū belā** söylenmedin
Kendü cemālin görmege gözğü bizi düzüp durur
- 4 Ol gözğüye her dem baķar ‘āşıkların oda yaķar
Niçeler ol Manşūrlayın kül oluben tozup durur
- 5 ‘Āşık nider teni cānı dün gün anı ister anı
Gel gör anı sevenleri dü cihāndan bizüp durur
- 6 Gör ‘āşıkı āvāredür ‘azmi hemān ol yāredür
Düşübeni ile şāra ‘ālemi hep gezüp durur
- 7 Bu Eşrefoğlı Rūmī ‘ışķ deryāsınıñ mevcleri
Taşdan taşā çala çala mahveyleyüp ezüp durur

A. 49 a, B. 14 b, C. 7 b, D. 4 b

-
- 2a) Kullāb: Kallāb A; cānumuzı: cānumuza B
  - 3b) Kendü:kendi B
  - 4b) Niçeler: Niceler
  - 5a) teni cānı: cān u teni B
  - b) sevenleri:düşünleri A
  - 6b) Düşübeni:Düşüben A,B,D; şāra:şara A; vü şāra B
  - 7a) Rūmī: Rūmiye B

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

- 1 Benüm derdüm emi yaruñ gamıdur
Bu zaḥmuñ merhemi gözüm nemidür
- 2 Āhumdan zārlıgumdan ifūmden
Feleklerde melekler hep semi'dür
- 3 Kimüñ gönlinde kim bu derd odı yok
Ḳamu ḥayvānlaruñ kemden kemidür
- 4 Bu derd odına kim yandı göyüندی
Bilün anı ki kāmīl ādemīdür
- 5 Yidi tamu odı bu derd odınun
Katında şanki bir kıgılcımdur
- 6 Bugün bu derd odına yanmayanun
Yarın düzaḥda yanmaḳ lāzımdur
- 7 Sa'ādet gencinüñ kilidi dilin
Şorarsañ ehl-i derdün bir demidür

A. 49 b, B. 15 a, C. 8 a, D. 5 a

-
- 1a) zaḥmuñ :zaḥmum C,D
2a) D'de 3.beyittir.
b) Feleklerde: Feleklerle B
3a) D'de 2.beyittir.
4a) göyüندی: dükendi B,döküندی D
6b) Yarın :YaruñB
7) -D

- 8 Şalâdur gelsün ol pervâne 'âşık'
Bu derd odına kim yansun demidür
- 9 Bu derdden Eşrefoğlu Rūmî ölse
Ölüm degül dügünü bayramıdur

-
- 8b) kim yansun :yansun kim B,C,D
9b) Ölüm: Elem C

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Gönül derdiyile yāruñ 'aceb şūrīde şeydādur
Bu 'ışk içinde şankim ol bugün Mecnūn u Kaysadur
- 2 Ben eydürem kim iy gönül ol Bākī şah sen bir kul
Bu 'ışk haddün degül seniñ bu bir ulu temennādur
- 3 Gönül hiç sözüme işitmez gelüp kendüyi cem* itmez
Beni bırakuben gitdi turağı kūh u şahradur
- 4 Naşihatdan direm bir söz baña hüccet kılar bu söz
Didüm beni koyup gitme baña dir bu ne ğavgādur
- 5 Ben eydürem bu yol ırak bu yola çok gerek yarak
Didi bu yolda yok olmak hep esbāb-ı müheyyādur
- 6 Didüm bu yol belālıdur cefā miñnetle tolidur
Didi kahrı tozu anuñ benüm gözüme tutyādur

A. 8 a, B. 15 a, C. 8 a, D. 5 a, E. 4 a

-
- 2a) kim : ki B, C, D; Bākī şah : pādīşāh B
  - b) haddün degül seniñ : seniñ haddün degül B, D, haddün seniñ degül C, E
  - 3a) kendüyi : kendüye B
  - b) bırakuben : bırakuben B, C, D; kūh u : kūh-ı A
  - 4a) bu söz : yüz yüz C, D, E; kılar : kalur C
  - 5a) ırak : uzak B
  - b) esbāb-ı : esbāb u A, esbābı D
  - 6a) tozu : odu C; benüm gözüme tutyādur : gözüme hōş tūtiyādur B

- 7 Didüm gönül bu yolda baq gerekdür ağular yutmaq
Didi 'ışkıla zehr içmek baña sükker ü helvādur
- 8 Didüm gönül bu yolda sen gerek biñ kez viresin cān
Didi bir günde biñ kez cān virürsem dağı sezādur
- 9 Didüm n'ola gönül gelseñ benüm bir kez hālüm şorsañ
Didi bu yolda ben ü sen dimeklik küllī hařādur
- 10 Yine didüm ki hey gönül bu sevdā key uludur key
Didi sen beni yoğa şay bu 'ışkıl işi böyledür
- 11 Didüm gönül ki kendüden kimesne bu yola varmaz
Didi benüm bu varmağum girü añunla añādur
- 12 Bırağdı halkı gözinden geçüben kış u yazından
Elini yudu özinden heman maqşıdı Mevlādur
- 13 Bu Eşrefoğlı Rümīnün bulaşdı gönli çün dōsta
Tamam kevneyni unutdı gönül dōstıla tenhādur
- 14 Dağı gönül sözi çoqđur eger dirsem anı olmaz
Ne haşcet söylemek 'ammā bilür 'ārif ki ol nedür

-
- 7a) baq : -A
b) sükker ü : şekker ü B, sükkeri C, D
- 9a) n'ola gönül : gönül n'ola D; benüm bir kez hālüm : benüm bir hālümü C
- 10a) hey gönül: gönül hey C, B
- 11a) bu yola : böyle A; varmaz : varamaz A
- 12a) kış u : kışı C
b) özinden : varından B
- 13b) kevneyni : kevneyn C, E
- 14a) gönül : gönülün B
b) 'ārif ki : ki 'ārif B

24

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ger ola 'ömrüm cihānda şad hezār
Sanmañuz benden gide bu derd-i yār
- 2 Ger ölem toprak ola süñüklerüm
Toprağumda buluna 'ışkdan eser
- 3 Ger kıyāmet ola toprakdan duram
Çağıram dōst dōst diyem virem haber
- 4 Yoğıdı bu yir ü gök ins ü melek
'Āşıkıdum anda ben rüy-ı nigār
- 5 Ben anuñla 'āşık u ma'sūķiken
Dahı ne deyyār varıdı ne diyār
- 6 Deprenür dil yoğıdı henüz dahı
Ben anı zıkr ideridüm bī-karar
- 7 Şimdi bu 'ışkdan nite ayru olam
Çün ezelden gelmişem mest-i hummār

A. 8 b, B. 15 b, C. 8 b, D. 5 b, E. 4 b

-
- 1a) Ger : Ki B
  - b) benden : yinden C
  - 2) -B
  - b) Toprağumda : Toprağumdan E
  - 3a) duram : turam B, C, D, E
  - 5a) 'āşık u : 'āşıkı A, 'āşık-ı D
  - 6a) Deprenür : Direnür B ; dil : kıl B

- 8 Māl ümülk ü h̄anümānum 'ışk durur
Niderem kevneyni ben 'ışksuz iy yār
- 9 Gösteren 'ışkdur bafā ol dōst yüzün
Dōsta varur kim ki bu 'ışka uyar
- 10 Kim ki andan bunda 'āşık gelmedi
Oldur ol kim yürüyüp dünyā kıvar
- 11 Eşrefoğlı Rūmī ezel tā ebed
Söyle 'āşık geldi hem 'āşık gider
- 12 Anuñiçün sözleri mestānedür
Mest olanlar hemişe cana kıyar
- 13 'Āşık-ı şūrīde-dil mest ü harab
'İşk odına tutuşup dā'im yanar

8a) māl ü mülk ü : māl -ı mülk-i A, C; 'ışk durur : ol durur B

b) kevneyni : kevneyn C

10) -A

*4.5.6.7.8.9.10.11.12.13) -E

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Baħr-i 'ummān kuşıyam yirüm mekānum andadur
Bunda avum süre geldüm dü cihānum andadur
- 2 Mevc urup ol baħr-i 'ummān bunda bıraķdı beni
Dürri-i bī-hemīā benem ma'den ü kānum andadur
- 3 Çāġa çıplak baş açuķ yalın ayak geldüm ġarīb
Tāc u taħtum māl ü mülküm hānümānum andadur
- 4 Bunda tūzāġa tutıldum bende düşdüm nā-gehān
Bülbülem zārīgüm ol gülistānum andadur
- 5 Bunda geldüm Eşrefoġlı Rümī didiler baña
Daħı bundan özge benüm ad u şanum andadur
- 6 Zātumı fehm itmeġe'ilm-i ledün bilmek gerek
Gerçi zāta mazhar oldum bī-nişānum andadur

A. 49 b, B. 16 a, C. 9 a, D. 6 a

-
- 1b) avum : adum D
  - 2a) ol : o B
  - 3a) Çāġa çıplak : Caġ cabalaķ B, Çāġ u çıplak D
  - b) Tāc u taħtum māl ü mülküm : Tāc u taħtum māl-ı mülküm A, Tāc-ı taħtum māl-ı mülküm C, Tāc u taħt ü māl-ı mülk-i D
  - 4a) bende : bunda A
  - b) bundan : bunda A
  - 6) olur : evvel B; Bu beyit sadece B'de vardır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yüregüme dōst derdi urdı dürlü yāreler
Kim tabībler añā bilmez ne devā ne çāreler
- 2 İllā olur dōst vaşlı añā dermān-ı tabīb
Andan özge her ne kılsam yüregümi pāreler
- 3 Kim ezel güninde şāha mahrem-i esrārısa
Hāldaşumdur rāzdaşumdur gelsün ol avāreler
- 4 El tutuşup gidelim dōstdan yaña ive ive
Bizi bunda aldamasun işbu aklar qaralar
- 5 'İlmine mağrūr olanlar kaldı 'ışkdan bī-naşīb
'Āşıkun bir lem'asına irmez ol bī-çāreler
- 6 'Ālīdür 'ışk meclisi bī-derd olanlar iremez
Gönlü bī-derdün katıdur şanki senk-i hāreler
- 7 'Āşık-ı şūrīdeler şūrīde şeydā oluben
Taş gibi göñülleri yumşak muma döndereler
- 8 Dōst derdile hemīşe teşne-dil olanları
Dōst vaşlı şerbetile dā'imā şuvaralar
A.9 b, B.16 a, C.9 b, D.6 a

-
- 1b) bilmez : bulmaz B, C ; ne deva : ne çareler ne devalar ne çareler
  - 2a) olur:evvel B; vaşlı: derdi B; derman-ı tabib : derman u tabib D
  - 3a) şāha. şāh-ı A,E
  - 4b) aklar qaralar: ağ u qaralarB
  - 6b) senk-i hāreler: seng ü hāreler A
  - 7a) 'āşık-ı: 'āşıkı A,C; şūrīdeler şūrīde: şūrīzeler şūrīze A
  - 8b) şuvaralar:şıvaralar A

- 9 Eşrefoğlı Rūmīye şararısañ dōst k̄andadır
Diye yir gōk ‘Arş u Kūrs toptoludur her aralar
- 10 İllā görmez anı bu ten gözi cān gözi gerek
Cān gözün açmağa bir mürşīd k̄atına varalar

9b) ‘arş u kürs : ‘arş-ı kürs A, C, D, E

- 1 'Işkuñ odı şol cāna kim eşer kılur
Her dem anı belā oğlarına siper kılur
- 2 İksīr-i hakīkī didükleri belādūr iy püser
Kim nūş iderse meyini şāfī zer kılur
- 3 'Işkuñ belāsını kim baş üzre çeker olsa
Ol devletlü başa dōst her dem nazār kılur
- 4 'Işk gevheri belā bahrinūñ dibindedür iy 'azīz
Pes gevher isteyen kişi belāyı ihtiyar kılur
- 5 Rāhāt-ı nefis isteyen kıl ucın tutmaya 'ışkdan
Bī-derd olanı gör kim belādan niçe hāzer kılur
- 6 Sen Eşrefoğlı Rūmī 'āşıkısañ belā-keş ol
Gör şadefi ki belāyıla kaṭre'i gevher kılur
- 7 Eyyüb gibi şabr eyle belādan iñleme zinhār
'Işk eri belā zehrini şabrıla şeker kılur

A.3 b, B.16 a, C.9 b,D.10 b

- 1b) anı belā oğlarına : belā oğlarına B, belā oğlarına anı C, D; oğlarına : oğlarına A
- 2a) İksīr-i : Ekşer A
- b) meyini : miyini A; şāfī : şāf B
- 3b) dōst : devlet B
- 4b) belāyı : belāya B
- 5b) olanı : olan C; ki : kim B, C, D ; gör kim belādan : belādan gör ki C; niçe : nice C, D
- 7b) eri : ehli B

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Halkı kodı Hakkā tutdı yüzini dervīşler
Halka bakmaz Hakkdan ayurmaz gözini dervīşler
- 2 Çünkü yokluk şerbetinden bir kadeh nüş itdiler
Hiçe şatdılar bu 'izz ü nāzını dervīşler
- 3 Dünyānın bu çöp kadarca katlarında kadri yok
Gözlemezler çoğını yā azını dervīşler
- 4 Bildiler bu dünya hiçdür hiçe aldanmadılar
Dün ü gün arturdılar ah u suzını dervīşler
- 5 Sıdık u ihlasıla ol dost yolına koşaydılar
Düzdiler dōst dōst deyü āvāz-ı neyi dervīşler
- 6 Kendülerin dōst yolına şöyle kim hak itdiler
Kimseye göstermediler tozını dervīşler
- 7 'Işk şarābın içdiler iki cihāndan geçdiler
Dinlemediler bu halkın sözünü dervīşler
- 8 Öldiler ölmezdin öndin baki dirlik buldılar
La-mekanda kıldılar pervazını dervīşler
- 9 Kosalar bu Eşrefoğlı Rūmī dilin tutdı
İhtiyārsuz söyledürler rāzını dervīşler

B. 16 b, F. 16 a,

-
- 4b) Dün ü gün : Gün gün B
  - 5a) koşaydılar : kuşandılar F
  - 6a) Kendülerin : Kendüleri B

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Nideyüm şabr idebilsem dil ü cān oda yanar
Velī āh eylerisem kevn ü mekān oda yanar
- 2 Büridi yir yüzini āhıla zārüm tütüni
Bu inıldüm zārına işbu cihān oda yanar
- 3 Beni vaşluñdan ırağ eyleyüp cennete koma
Bu inıldüm işidüp hūrī cinān oda yanar
- 4 Yā Rabbi firkatüfī odına yanarđı tamu
Niçe yüz biñ per-i pervāne revān oda yanar
- 5 Kim ola şenfa yakın olmağı da‘vā idine
Yine hicrūñ odına cümle cihān oda yanar
- 6 Eşrefoğlı yana gör kūy-ı kenārında Hakkūñ
Dimeyeler Rūmiye ibn-i fülān oda yanar

B. 16 b, D. 10 a, F. 58 b

-
- 1a) idebilsem : iderisem B
  - 1b) eylerisem : eyler isem B
  - 2b) zārına : işiden D; işbu cümle D, F
  - 3) D’de 5. beyittir .
  - a) ırağ : dūr K ; cennete : cennetde D
  - b) inıldüm: iniltüm B; işidüp : zarına D; hūrī cinān : hūr-ı cinān D
  - 4) D’de 3. beyittir.
  - a) Rabbi : Rab D; yanarđı : yanuben yidi D; odına : ateşine F
  - b) -F
  - 5) D’de 4. beyittir.
  - a) olmağı : olmağa D
  - b) Yine : Zīrā B; Nice yüz bin per-i pervāne oda yanar D
  - 6b) Dimeyeler : Dimesünler D, Ko disünler F

- 1 Cemālin seyr idüp ismin añduğum
Bize himmet eyle şeyh 'Abdü'l-kādir
İşkūnla paşlı gönüm açduğum
Bize himmet eyle şeyh 'Abdü'l-kādir
- 2 Senūñ sözüñ hem vücūduñ mutlakdur
Ol iki cihānda gül yüzūñ aqdur
Yir yüzinde halīfelerūñ çokdur
Bize himmet eyle şeyh 'Abdü'l-kādir
- 3 Mürīdlerūñ hatalardan saklarsıñ
Münkirleri sır okıyyla oklarsıñ
Kutbü'z-zamān dört küşeyi beklersıñ
Bize himmet eyle şeyh 'Abdü'l-kādir
- 4 Nakīblerūñ sancağını götürür
Niçe münkirleri yola getirür
Halīfelerūñ yanında oturur
Bize himmet eyle şeyh 'Abdü'l-kādir
- 5 Eşrefoğlı Rūmī 'ışkuñ elinden
Kimse mahrūm kalmaz senūñ yolundan
Eger bundan eger Bağdat ilinden
Bize himmet eyle şeyh 'Abdü'l-kādir

B. 17 a, D. 10 a

-
- 1c) paşlı gönüm : gönüm paşın B
- 5a) Rūmī : eydür B
- c) bundan ... ilinden : bunda ... ilinde B

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 N'olur ise ço ki olsun n'olsar
Tek gönül Mevlâyı bulsun n'olsar
- 2 'Akibet şol göze toprak tolsar
Bir gün evvel ço ki tolsun n'olsar
- 3 'Işk bāğında taze güller açılmış
'Ömr bāğı ço ki şolsun n'olsar
- 4 'Işk deryāsi cūşa gelmiş kan akar
'Aşık-ı bi-çāre talsun n'olsar
- 5 Bu deryāya düşen 'āşık öliser
Ölür ise 'āşık ölsün n'olsar
- 6 Dünyānuñ manşıblarınun 'izzeti
Eşrefoğlı alan alsun n'olsar

B. 17 a

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 N'olısar hey n'olısar hey n'olısar
N'olısar ko ki olsun n'olısar
- 2 Tek gönül ol cānı bulsun n'olısar
Tek gönül Allāhı bulsun n'olısar
- 3 'Işık defnizi yine taşmış kan akar
Bu bî-çāre ko ki talsun n'olısar
- 4 Bitmedi bitmeyiser bu dünyā işi
Bitmez ise ko ki kalsun n'olısar
- 5 'Işık ki gelince cümle işler biter
Bitmezse de ko ki kalsun n'olısar
- 6 Kābr içinde göze toprak tolacak
Bir gün öndin ko ki tolsun n'olısar
- 7 'Işık bāğı táb ü sebze olıcağ
Ömr bāğı ko ki şolsun n'olısar
- 8 N'ola dünyā manşibınuñ 'izzeti
Rūmī kodı alan alsun n'olısar
- 9 Tek gönül ol canı bulsun n'olısar
Tek gönül Allāhı bulsun n'olısar

D. 11a

- 1 'Iřkuñ odı cigerümi yaķa geldi yaķa gider
Ĝarīb başum bu sevdāyı çeke galdi çeke gider
- 2 Bülbül ider āh rfiĝān 'ıřķ odına yandı bu cān
Benüm göñlüm çünki hemān dōstdan geldi dōsta gider
- 3 Firāk kār itdi cānuma gelsün 'āřıklar yanuma
'Iřķ zencirin dōst boynuma taķa geldi taķa gider
- 4 'Āřıklar turur sözine kimse görünmez gözine
Eřrefoĝlı dōst yüzine baķa geldi baķa gider

D.10 a, F. 58 a

-
- 1a) cigerümi : bu cānumı D
  - 2) F'de 3.beyittür
  - a) āh.y: āh-ı D
  - b) göñlüm : göñfülcüğüm F; çünki : -F
  - 4a) kimse : ĝayrı F

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kanda ararsın anı kim yine ol cān sendedür
Cāna cānān isteriseñ yine cānān sendedür
- 2 Sen seni seyr idi gör kim Sedd-i İskender gibi
Hızr sensün senden içre āb-ı hayvān sendedür
- 3 Gökden indi mi kerāmet kime irdi bu nidā
İncil ü Tevrāt Zebūr u hatm-i Qur'ān sendedür
- 4 Çağrısup seni dilerler gökteki feriştelere
Zire kudret haznesisün dīn ü imān sendedür
- 5 Ger eger açup okursañ bu gönül āyinesin
Heşt cennet yidi nīrān sırr-ı pinhān sendedür
- 6 Eşrefoğlu Rūmī gel sen de ola gör dōstıla
Derde dermān ister iseñ yine dermān sendedür

F. 12 a

35

- 1 Dōstuñ yüzün görün cānlar bunda nite karar ider
Dōstu her dem ānduđınca can tenden karar ider
- 2 Aldanmaz hūr u cināna yüz biñ öze nūr ol cāna
Nitekim şem'a pervāne gör niçe kez işār ider
- 3 Sen dahı ol pervāneden 'āşıklığı öğreni gör
Kendüyi bir hayvān iken hem nār ider hem nūr ider
- 4 Cāna kalan 'āşık degül dōst yolında şādık degül
'Āşık kıyuben cānına işini key düşvār ider
- 5 'İlm ü 'amel tāt ü zühd 'āşıklarun kārı degül
'Āşık kendi varlığından geçüp 'azm-i dīdār ider
- 6 Āyin erkāndur 'āşıkā ecelinden öñdin ölse
Ecelinden öñ ölene dōst kendüsi tīmār ider
- 7 Eşrefođlı Rūmī dahı dōst yüzini gördi meger
Anun için müjdileyüp 'āşıklara ihbār ider

M. 15 b

36

- 1 Bir damla damlatdı Allāh bir qurusı yaşı nedür
Bir şehir halk itdi Allāh yā toprağı taşı nedür
- 2 Varduñuz mı bāzārına Hāk yetişmiş nazarına
Çıkmış şehirüzerine duran ol dört kişi nedür
- 3 ‘Ārifiseñ dehr içinde şā‘iriseñ arā içinde
Bir çeşme var şehir içinde suyu gülāb yaşı nedür
- 4 Eşrefoğlı itmek qahrın söyler sözlerinüñ fahrin
Bir bekçisi vardur şehrin bil anuñ yoldaşı nedür

D.50 b

ZA

37

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Müflisüz iki cihānda 'ışka virdük varumuz
Pîŝemüzdür dōst sevmek ¼odu¼ özge kārumuz
- 2 Niderüz biz dü cihānı ¼ünkü bulmuşuz anı
Andan artu¼ cān u dilde yo¼ durur tekrārumuz
- 3 Biz ŝafānuñ ŝāfīsin içdü¼ ŝafādur kalbümüz
Māsivādan aynamuzda zerre yo¼dur bārumuz
- 4 Biz teni cānı anuñ yolında İŝār itmişüz
'A¼ı u fehm ü 'ilm ü zühdden ¼almanı deyyārumuz
- 5 Münkir olma sen bu 'ışka ŝıd¼ıla gel bul ŝafā
¼argadur münkir anın tutmaz bizüm sükkārumuz
- 6 Siz bizüm bizden bize gitdügümüz kılman 'aceb
Bir nefesde iki 'id ider bizüm tüccārumuz

A. 27 a, B. 17 b, C. 9 b, D. 11 a, E. 20 a

-
- 1a) virdük : virdüm E
  - b) dōst sevmek : dōstı görmek D
  - 2a) biz : -B; bulmuşuz : bilmişüz A
  - b) cān u dilde : cān-ı dilde E
  - 3a) ŝafānun : ŝafā A
  - b) Māsivādan : Māsivādan D(vezin gereği) ; bārumuz : pāsumuz B, ğubārumuz D
  - 4a) teni cānı : ten ü cānı B, D
  - b) 'a¼ı u : 'a¼ı-ı E ; 'ilm ü : 'ilm-i D, E; deyyārumuz : dinārumuz B
  - 5b) anın : inan B ; tutmaz : ¼atmaz B
  - 6b) ider : eyler B

- 7 Zāhid var varuñā bu 'ışkdan tıyaruñ yok senüñ
Bilmedi bilmeyiser bī-derd bizüm esrārumuz
- 8 Kimyā-yı 'ışkı bulduğ mīsi altun idertüz
Ortadan çıksun zağal kim sāfidür bāzārumuz
- 9 Biz fenā olup fenādan key fenāya yitmiŝüz
Ŗöyle kim maħv olmıŝuz hiç kalmadı āŝārumuz
- 10 'ışkıla olduksa fānī dōstıla bulduğ bekā
Çün bekāya vāŝıl olduğ bakīdür envārumuz
- 11 Sen bu Eŝrefođlı Rūminüñ sözin tañlama kim
Daħı bundan özgedür 'aşıklara aħbārumuz
- 12 Levnümüz bī-levn ü renkdür niteliksüz nūrumuz
Rūhumuz dā'imā esrük yok durur hüŝyārumuz

-
- 7a) Zāhid : Zāhidā B, C, D; var varuñā : var kim B, var ki C, ver yarım D
8a) mīsi : mesi B
9a) key : ki B
10b) olduğ : oldu : B, C, D, E
11) C'de 12. beyittir.
12a) Levnümüz : Kevnümüz B
b) Rūhumuz: Rūhumuzda C; dā'imā : dā'im C; esrük : esrik C

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ulün

- 1 Baña sen cān yitersin cān gerekmez
Seni gerek seni kevneyn gerekmez
- 2 Senüñ fikrünile taldum temāmet
Yiter derdüñ dahı dermān gerekmez
- 3 Murādum sensin iy dōst senden özge
Sekiz uçmağ hūrī ğılman gerekmez
- 4 Yönüm saña vü kıblem ma'būdum sen
'Ayān gördüm seni gümān gerekmez
- 5 Beni küllī yitürdüm seni buldum
Bu ben sensin ben öldüm ben gerekmez
- 6 Ene'l-ħağ sırrını fāş eylerem fāş
Melāmet oluram pinhān gerekmez
- 7 Saña dōst 'ışkı Eşrefoğlı Rūmī
Yiter imān dahı imān gerekmez

A.25 b, B.17 b, C.2 b, D.11b, E.17 b

-
- 1a) yitersin : yetersen B
  - 3b) hūrī ğılman : hūr u ğılman D, hūr ğılman E
  - 5a) Beni : Teni E
  - 7b) Yiter : Yeter C, E

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cān virtür 'āşık bu yolda kaçd-ı cānān eylemez
Küfrile kılmaz 'adāvet meyl-i imān eylemez
- 2 Dünyā āhret küfür imān nisbeti yok 'āşıkun
Korku düzahdan ümīd-i hūr u cinān eyl
- 3 Yaz u kış leyl ü nehār cümle bahār olur aña
Her çiçek gül yok diken 'azm-i gülistān eylemez
- 4 Mescidi puthāneyi fark eylemez 'āşık olan
Kanda olsa dōstıladur vaşl-ı hicrān eylemez
- 5 Bakduğı yirde görür dōst yüzini bī-levn ü renk
İllā bu şırta melek mahrem yā insān eylemez
- 6 Bī-nişān olur nişānın kimse bilmez 'āşıkun
Niteligi hiç belürmez rengi elvān eylemez
- 7 Şems olur zerre iken hem katre iken deryā olur
Cüş ider taşra atar ol dürr-i pinhān eylemez
- 8 Tut dilün söyleme Eşrefoğlu Rūmī kıl sükūt
'Ārifün sözlerini çün fehm-i nā-dān eylemez
A.31 a, B.18 a, C.10 a, D.12 a, E.25 a

-
- 1a) cānān : cān B; eylemez : itmez B
  - 2a) āhret : āhret A; küfür : küfr A; nisbeti yok : yok nisbeti D
  - b) Korku : Korhu A, C, E; ümīd-i : ümīdi C, E ; hūr u : hūr-ı A, B, C, E
  - 4a) puthāneyi : puthāneden C
  - 5b) yā: ye A, C, E; melek mahrem yā insān: melek ü yā insān D
  - 6a) olur : olup D; nişānın : nişānun B
  - b) Niteligi : Nitelüğü C; rengi : rengin B, reng-i C, D
  - 8b) sözlerini : sözlerin A, E

40

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Bu niçe derddür ki düşdi cāna dermān istemez
Arturur günden güne derdini noķşān istemez
- 2 'Aşıkā derdi anuñ pesdür gerekmez dü cihān
Bülbülün maķşūdı güldür bāğ u bōstān istemez
- 3 Neylestün nitsün sarayı pādīşāhı isteyen
Hürīye kılmaz nazar cennet-i rıdvān istemez
- 4 Kānķı cānda kim anuñ 'ışkı odı yanmaz müdām
Tā ebed cānsuzdur ol bī-cān ki cānān istemez
- 5 Kānķı başda kim anuñ sevdāsı yoktur ķo anı
Zāğdur ol murdāre gitsün kim şeker şān istemez
- 6 Şol göñül ki 'ışk nūriyla münevver olmadı
Kaldı nefsi zülmetinde āb u hayvān istemez
- 7 Derdün artur sen iy Eşrefoğlı Rūmī 'arı ķo
Derdile rüsvāy olan 'ālemde pinhān istemez

A.27 b, B.18 a, C.10 b, D.12 a, E.20 b

-
- 1b) derdini : derdine B, C, D
  - 2b) bāğ u bōstān : bāğ-ı bōstān E
  - 3b) cennet-i : cennāt ü B, C, D, E
  - 4) -B; C, D, E'de 5. beyittir.
  - a) 'ışkı odı yanmaz : derdi odı bitmez A, E
  - b) ki : kim D
  - 5a) kim: ki D
  - b) kim : -B, C, D, E; şeker şān : şekkeristān B, C, E; sükkeristān D
  - 6a) ki : kim D
  - b) zülmetinde : zülmetde B; āb-ı hayvān : āb u hayvān A, āb-ı hayavān B
  - 7a) sen : sin E

- 1 Bî-'ār ola gör kim 'ārıla ol yār ele girmez
Dek turmagıla rû'yet -i dîdār ele girmez
  - 2 Bûlbûl gibi kıl tã tã-be seher her gice efgân
Yatma tur gönül vakit geçer gülzâr ele girmez
  - 3 Qo ikiligi birlige gel bir ile bir ol
İnkâr vir ikrâr alı gör kim ikrâr ele girmez
  - 4 Nefs pütlerini hürd idüben sen de Hâlîl ol
Gir 'âşıkun esrârına kim esrâr ele girmez
  - 5 Hep varlığını dōst yolına küllî fenâ kıl
Yok ol yûri var bu varlığıla var ele girmez
  - 6 Sen senliğini dōsta virtüp dōstı alı gör
Geçirme bu bazarı bu bazar ele girmez
- B.18 b, C.11 a, D.12 b E.48 a

-
- 1a) ola gör : olı gör C; kim : -B; ol : -C, bil D, E
  - b) didār : dil-dâr D, dîzâr E
  - 2a) her gice : ahıla D
  - b) Gül vakti geçer bir dahı gülzâr ele girmez D; gönül vakit : gül vakti C- gel gül vakti E
  - 3b) İnkâr vir: İnkârını C, E; kim : -C
  - 4a) pütlerini : bütlerini D; hürd idüben : hürd i|eB; de : dahı B
  - 5a) küllî fenâ kıl : küll-i fenâ kıl B, fenâ kıl küllî E
  - 6a) bazarı : pazarı B

- 7 Baş terkini vir iste anı isteme tevekkuf
İki sanuben turma geçer fırsat ele girmez
- 8 Eyyüb gibi şabr eyle derdüñe kılma şikāyet
'İşk avcısına belādan özge şikār ele girmez
- 9 Tüt pendini bu Eşrefoğlu Rūmīnūñ zinhār kim
Dōst haberini toğrı virür her yār ele girmez

-
- 7a) terkini : terkin C; vir : ur C, D, E ; isteme : itme B
b) geçer : geçürme E
8a) derdüñe : derdine B
9b) haberini : haberin D

- 1 Bu 'ışk düşdi cānumuza bahār eyledi kışumuz
Kıyğū bulutların sürdi kımadı hiç teşvişimüş
- 2 Dilümüzde ol dōst adı cānumuzda ol dōst: ~~ıadı~~
Gōñlümüzü ol dōst aldı unutduğ yād bilişimüz
- 3 Dōstdur hemān endişemüz dōstı sevmekdür pişemüz
Ol dōstı sevmekden özge yok durur hiç endişemüz
- 4 Ol sultāndur biz āna kul her dem yeñi yeñi nüzül
Añdandur bu cümle uşul añdandur her bahşişimüz
- 5 Her dem baķanız ol yüze hergün düğün bayram: bize
Biz dōstı 'ayān görürüz düş degül bu görüşimüz
- 6 Kıanda baķsaķ dōst görinür şanma dōst toğar tulinur
Yir ü gök toptolu dōstdur bu sözde yok yañlıřumuz
- 7 Biz ol dōstıla diriyüz dōstsuz olursaķ ölüürüz
Dōstdur bize ten cān olan dōstıladur cünbişimüz
- 8 Eřrefoğlı Rūmī eydür dōst bizi řöyle alupdur
Maħlūkātđan kesilüpdür alıřumuz viriřimüz
A.4 a, B.18 b, C.11 a, D.12 b

-
- 1b) bulutların : bulutların D
2a) ıadı : dadı B, C, D
3b) özge: başka D; yok durur hiç endişemüz : bir dahı yokdur işimüz C, D
5a) her gün : her dem D;yok durur hiç endişemiz yokdur C.D
6a) tulinur; dulinur B
b) yir ü gök : yir gök B ; dōstdur;dōst durur B
7b) dōstıladur ; dōstıla her B

43

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Bu ben bī-māra yok tīmār hırgız
Bu resme olmaya bī-mār hırgız
- 2 Ezeldendür baña bu derd ezelden
Velākin kılmadum ızhār hırgız
- 3 Bu derdi sakladum cāndan dahı ben
Bunı bilmedi nefis-i ğaddār hırgız
- 4 Cihān içinde derdümi dimege
Aradum bulamadum bir yār hırgız
- 5 Bu cān u bu gönül bi-gānedür çün
Bunlara açmadum esrār hırgız
- 6 Ebed günine iltem ben bu derdi
Çü maḥrem olmadı deyyār hırgız
- 7 Ğarībem 'aşıkam ḥasta vü mecrūḥ
Diyemez derdümi diller hırgız
- 8 Düntüm güntüm inildü ile geçdi
Üntümi tuymadı aġyār hırgız

A.50 a, B. 19 a , C. 11 b, D. 13 a, E. 47 b

-
- 1a) bī-māra ; tīmāra E
  - 2a) baña bu derd ;bu derd baña ; E
  - b) ızhār; ıkrār B
  - 3b) Bum : Beni E
  - 5b) Bunlara : Bulara B, C, D, E
  - 6b) Çü : Çün E
  - 8a) ile : bile C

- 9 Tütüñüm tütmedi yandım kül oldım
Külümdeñ kalmağı esrār hirgiz
- 10 Ne şirīñ tağlu derdtür işbu derd kim
Buna öykünmedi sükkār hirgiz
- 11 Sükūt it Eşrefođlı Rūmī tınma
Bu remzi añlamaz hüşyār hirgiz
- 12 Bu derddeñ mest olup mesfānelik kıl
Başuñdan gitmesün hummār hirgiz

10a) derdtür : dürer B

11a) tınma : dime D, tanma E

44

Mefā'ülün Mefa'ülün Fe'ülün

- 1 Bu 'aql u fikrile ol cān bulunmaz
Niçe yıl oldu ser- gerdān bulunmaz
- 2 Deñizler içereḡ susuz geçereḡ
Beni kandurası 'ummān bulunmaz
- 3 Yitürdüm Yūsufı Ken'ān içinde
Yūsuf bulundu uş Ken'ān bulunmaz
- 4 Bu derde niçe yanarsın iy derviş
Gerek göyün gerek yan bulunmaz
- 5 Kamunuñ derdine dermān bulundu
Benim derdüme dermān bulunmaz
- 6 Bu derde müḡtelā olmış cihānda
Bu Rūmī gibi bir insān bulunmaz

C.11 b

ŞİN

45

- 1 Seni seven 'âşıkların gözi yaşı dîñmezimiş
Seni maksūd idinenler dünyā āhret añmazımış
- 2 Ölmezimiş 'âşık cānı tağılmazımış teni
'Işık kimi kim kıldı fānī añā zevāl irmezimiş
- 3 Göñlin saña virenlerin eli saña irenlerin
Gözi seni görenlerin devrānları dönmezimiş
- 4 'Işkuña düşen cānların yoluña baş virenlerin
'Işık bülbüli olanların kimse dilin bilmezimiş
- 5 Kim ki gerçek sever seni yoluña kor teni cānı
İster seni düni günü hūriye aldanmazımış
- 6 'Işkuñıla bilişenler senüñile buluşanlar
Sen sulţāna ulaşanlar ebedī ayrılmazımış
- 7 Hāq yolına gelenlerin Hāqqı gerçek sevenlerin
Nişānı budur anların māla cāna kalmazımış
- 8 Sen Leylāyı görenlerin Mecnūn olup kalanların
Kendüzinden varanların kimse hālin bilmezimiş
- 9 Eşrefoğlı Rūmī sentün yansun 'ışık adına cānın
'Işık adına yanmayanun kalbi şāfī olmazımış

A. 14 b, B. 19 a, C. 12 a, D. 13 b, E. 8 b

-
- 1b) idinenler : idenlerin B
  - 2a) 'âşık cānı : anın cānı D ; hiç tağılmaz : tağılmaz D ; imiş teni : imiş hiç teni D
  - 4a) baş : cān D
  - 5a) teni cānı : cān u teni B, D
  - b) düni günü : dün ü günü B, D
  - 9a) yansun 'ışık adına : 'ışık adına yansun

- 1 Ben bu derdümden inlerdüm derdüm baña dermanımış
Bî-derd olan kimselerüñ diğr̄ adı müslmānımış
- 2 Bî-derd olan insān degül hiç ‘ameli olmaz kabül
Derdsüz kişi bu ‘ālemde bir yularsuz hayvānımış
- 3 Hayvān dime insān dime hirgiz yaramaz bir eme
Çün irmedi ‘ışka dime varsun kim ol bî-cānımış
- 4 K̄o gitsün ol dertsüz ebter bu derd bize dermān yiter
Kim bundan anda derd ilter yardımcısı Raḥmānımış
- 5 Derdlülerüñ āh u sūzı hoş cūşa getürdi bizi
Derdsüzlerüñ serd serd sözi katı zemheri taşımış
- 6 Derdsüzleri görür gözüm yanar içüm köynür özüm
Kim ol bî-çāre gözsüzüñ kulağuzı şeytānımış
- 7 Maḫṣūd bu ‘ilm ü ‘amelden bir derd ü āh u sūzımış
Çün derd ü āh u sūzūñ yok bu ad saña bühtānımış

A. 3 a , B. 19 b , c. 12 a , D. 13 b

-
- 1a) bu : -A, B, C ; inlerdüm : inler idüm A, B, C
  - b) diğr̄ tek D; müslmān : müselmān B, D
  - 4b) Raḥmān : Sübhān B, C, D
  - 5a) āh u sūzı : āh - ı sūzı C, āhı sūzı D; getürdi : getürür C
  - b) katı zemheri taş : katı zemheriden B, katı zemherirden D, zemheriden katı C
  - 6a) görür : göre B; yanar : yana B ; köynür : köyner A
  - b) gözsüzün : dertsüzün B, kulağuzı : kulavuzı A, B
  - 7a) derd ü āh u : derd-ü āh-ı B, C, D

- 8 Gel dōst derdine dūş yūri bī–derd olandan giñ yūri
Bi–derd olanlaruñ yiri cehennemde kaṭrānımış
- 9 Kim ki bu derde dūşmedi bir mürşide irişmedi
Çıgdür ol daḥı bişmedi pes süstligi andanımış
- 10 Gelsün derdlü ‘āşık kanı virsün cānı alsun yāri
Dōst yolında olmaḡ fānī ‘āşıqlara erkānımış
- 11 Eşrefoḡlı Rūmī senüñ gün gün artsun derdüñ demüñ
Çün kıtıñda bu dünyānuñ varı yoḡı yeksānımış
- 12 Bunun fānī lezzetinealdanmagılşöhretine
Maḡrūr olma devletine hīlesi çok fettānımış

-
- 8a) yūri : yiri A ; bī–derd olandan giñ yūri : tā ki bulasın bir hūdā D; giñ : gñ, B
9b) bişmedi : pişmedi : A, B, D
10a) ayrı : beri B
b) yolında : yolına A, B, C
11b) kıtıñda : kaṭı nda B, D, katuñda C

47

- 1 Cāna cefā kıl yā vefā senden hem ol hōş hem bu hōş
Ya derdüñ gönder yā devā senden hem ol hōş hem bu hōş
  - 2 Hōşdur baña senden gelen yā hil'atdır yāhūd kefen
Yā tāze gül yāhūd diken senden hem ol hōş hem bu hōş
  - 3 Hālūmi bir dem soragel dileriseñ bağrumı del
İy luḫfi hem qahrı güzel senden hem ol hōş hem bu hōş
  - 4 Yā bağ u yā bōstān ola yā bend ü yā zindān ola
Yā vaşl u yā hicrān ola senden hem ol hōş hem bu ol hōş
  - 5 Gelse celālūñden cefā yāhūd cemālūñden vefā
İkisi de cāna şafā senden hem ol hōş hem bu ol hōş
  - 6 Gerek ağlat gerek güldür gerek dirgür gerek öldür
Eşrefoğlı saña kuldur senden hem ol hōş hem bu ol hōş
- B. 20 a, C. 12 b, D. 50 b

-
- 1b) derdüñ : derdi D
  - 2) B 'de 3. sıradadır.
  - b) Yā tāze gül yāhūd diken : ya hil'at : giydür yā kefen B,
  - 3) B' de 4. sıradadır.
  - a) Hālūmi bir dem : Bir dem hālūmi B
  - b) hem qahrı güzel : çok qahrı güzel B
  - 4) B' de 5. sıradadır.
  - a) yā-yā : Ger -ger : B ; ola : ise B ; yā bend ü yā zindān ola: yā kahr u yā handān ise B
  - b) Yā vaşl u yā hicrān ola : Yā bend ü yā zindān ise B
  - 5) B' de 2. sıradadır.
  - 6) -C
  - a) Gerek - gerek -gerek - gerek : eger -eger -eger-eger B

- 7) Gāhi nūş u gāhī işdur gāhi merhem gāhi rişdür
Rūmī bugün dervīş durur senden hem ol hōş hem bu ol hōş

-
- 7) -B
a) ‘İşdur : nişdur
b) Rūmī bugün dervīş dūrtir: Eşrefođlu saña kıldur B, Eşref-zāde dervīş dūrtir C

AYIN

48

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Elvedā' iy mäh-1 tábān elveda'
Elvedā' iy mihr-i Yezdān elvedā'
Elvedā' iy āfitāb-1 şer'-i dīn
Elvedā' iy mäh-1 tábān elvedā'
- 2 Gündüzün bayram idi şā'implere
Her geçen bir Qadr idi kâ'implere
Nürdan bir tãc idün 'âlemlere
Elveda' iy mäh-1 tábān elvedā'
- 3 Leyle'-i Qadr ü Berât idün bize
Hem dahı şavm u şalat idün bize
Nâr u düzahdan necât idün bize
Elvedā' iy mäh-1 tábān elvedā'
- 4 Yıldı bir kez şehri seyrân eyledün
Kendüzün bu halka mihmân eyledün
Soñra tãvüs gibi cevlân eyledün
Elvedā' iy mäh-1 tábān elvedā'
- 5 Hãzrete bizden şikâyet eyleme
'Aybumuz çokdur hãkâret eyleme
Eşrefoğlına melâmet eyleme
Elvedā' iy mäh-1 tábān elvedā'

B. 20 a

KAF

49

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yüregüme şerha şerha yāreler urdı bu 'ışk
Gāret itdi gön̄lüm ilin yağmaya urdı bu 'ışk
- 2 Şimdi hākim gön̄lümün iklīmine 'ışkdur benüm
'Akla nefse tene cāna hükmini sürdi bu 'ışk
- 3 Her şıfat kim nefsün ü 'akluñ u ruhuñ varıdı
Tardı seyfu'l-lāh yürütdi kāmūsın kırdı bu 'ışk
- 4 Bu gön̄ül hücrelerini tahliye kıldı kamu
Ādemiyyet noktasından sildi süpürdi bu 'ışk
- 5 Kendü varlığıyla küllī varlıgum mahv eyledi
Dōst göziyle bakdı ol dōst yüzini gördi bu 'ışk
- 6 Çün fenā dārında benlik Manşūrın dār eyledi
Dōst işiginde ene'l-hağ nevbetin urdı bu 'ışk
- 7 Dün gün Eşrefoğlī Rūmī derdün artar pes neden
Zahmuña ~~hā~~dōst elinden merhem ırgürdi bu 'ışk

A. 11 b , B. 20 b , C. 12 b , D. 14 a , E. 6 a

-
- 1a) urdı : virdi B
  - 2b) 'Akla : 'ışkla A , 'akl u D ; tene cāna : ten ü cāna D
  - 3b) yürütdi : yürüdi B , yürüdi C
  - 4a) hücrelerinin : hücrelerin A
  - 5a) Kendü : Kendi B
  - 7a) Dün gün : gün gün : A, B, E , gün-be -gün D ; pes :-D

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Her kime kim şu'le bırağdı bu 'ışk
'Āleme düpdüz anı çakdı bu 'ışk
- 2 Atlası çıkardı giydürdi palāsı
Tahtlarından řāhları yıkdı bu 'ışk
- 3 İki 'ālemde göñül bağlamadı
Her kimüñ kim göñline akdı bu 'ışk
- 4 Yazılarda Mecnūnı hayrān kodı
Leylāya çün bir nazar bakdı bu 'ışk
- 5 Hem-dem oldı bir nefes Mansūrıla
Boynına urğānını tağdı bu 'ışk
- 6 Hārūtı Mārūtı indürdi yire
Zühreyi aldı göge çıkdı bu 'ışk
- 7 Niçelere bağladı zünnārını
Zühd-i ħarmānın oda yakdı bu 'ışk
- 8 Eřrefoğlı Rūmī 'ıřka berk yapıř
Çün saña da geldi yolukdı bu 'ışk

A. 12 a , B. 20 b , C. 12 b , D. 14 a , E. 45 a

-
- 1b) 'Ālem içinde melāmet kıldı bu 'ışk A
  - 2a) palāsı: balāsı A
  - 3b) Kim : ki D
  - 4b) Leylāya: Leyliye A
  - 6a) Hārūtı : Hārüt u D
  - 7) -A, B,C,E
  - 8a) Eřrefoğlı Rūmī 'ıřka : 'ıřka Eřrefoğlı Rūmī : B,C,D ; berk : pek D
  - b) Çün saña dinledi bulındı bu 'ışk D; yolukdı : buldı A

- 1 Cihānı hiçe şatmağdur adı 'ışk
Döküp varlığı gitmekdür adı 'ışk
- 2 Elinde sükkeri ayruğa şunup
Ağuyı kendü yutmağdur adı 'ışk
- 3 Belā yağmur gibi gökden yağarsa
Başını aña dutmağdur adı 'ışk
- 4 Bu 'alem şanki oddan bir deñizdür
Aña kendüyi atmağdur adı 'ışk
- 5 Var Eşrefoğlı Rūmī bil haqīkat
Vücūdı fānī itmekdür adı 'ışk

A.11 b , B. 21 a , C. 13 a , D. 14 b , E. 24 a

-
- 2a) sükkeri : şekkeri A, B, D ; şunup : şunup A
  - b) Kendü : kendi A, C, D, E
  - 3b) dutmağdur : tutmaktur B

- 1 Cefā vü renc ü miḥnetdür adı 'ışk
Fırāk u derd-i fırākdür adı 'ışk
- 2 Virüp rāḥatları miḥnetler alup
Düni gün āh u ḥasretdür adı 'ışk
- 3 Bir oddur kim cāna düşmiş yanadur
Yürek tolu ḥarāretdür adı 'ışk
- 4 Kārarı yoḫ bu 'ışkun bī--kārardur
Ki dürlü dürlü ḥāletdür adı 'ışk
- 5 Münezzehdür gahi iki cihāndan
Dükelinden ferāḡatdur adı 'ışk
- 6 Göñülde derd -i yār ancaḫ hemīndür
Bu ḥalkdan kamu 'uzletdür adı 'ışk
- 7 Bu 'ışkı kimse vaşf itmez diliyle
Ġam u ġuŝŝa vü ġayretdür adı 'ışk
- 8 Şıfātđur ma 'şūka bu 'ıŝk u 'āŝık
Ki 'ıŝku ma 'şuk bir zattedür adı 'ışk

A. 12 a , B. 21 a , C. 13 a , D. 14 b , E. 24 b

-
- 1b) Fırāk derd-i : Fırākdür derd-i A , Fırāk-ı derd-i B, Fırāk-ı derd ü E
  - 2b) āh u : āh-ı B
  - 3a) cāna : cefā C
  - 5a) ġāhi :gehi B, C, D
  - b) Dükelinden : Dükeliden A,C,D
  - 6a) Göñülde : Göñülde A ; derd-i yār : derdi yār A ; hemīndür : hemīŝe A
  - 7b) Ġam u ġuŝŝa vü ġayretdür : Kamu 'uzvı hayretdür (ür) A,C,D,E
  - 8a) 'ışk u 'āŝık : 'ışk-ı 'āŝık B, C
  - b) 'ışk u ma 'şuk : 'ışk ma 'şukı A, 'ışkı ma 'şuk C

- 9 Bu 'ışkı ol bilür kim 'āŝıķ oldı
Niçe tevĥid ü vahdetdür adı 'ıŝķ
- 10 Őorarsañ 'ıŝķı Eŝrefođlı Rūmī
Tamām dōstıla vuŝlatdur adı 'ıŝķ

9a) kim : ki D,E

10b) Tamām : tamāmet D ; dōstıla : dōstla D

- 1 Ol zaman kim ben ol dōstdan ayrūdūşdūm oldum irak
Hasret-i derd ü āhıla çok ağladum tutdum firāk
- 2 İstedūm yidi iklīmi ne Rūmı kodum ne Şāmı
Gezdūm yürūdūm tamāmı başum açuk yalın ayak
- 3 Yir mi kodum istemedük ādem mi kodum şormaduk
Aç u şusuz halvetlerde zarī kıurıdum yavlak
- 4 Kimse hālüm bilmezidi derdüme em kılmazıdı
Derdümi kime söylersem eydürdi baña zī-aħmak
- 5 Derdüm benüm ol yārıdı 'ālem baña aġyārıdı
Gözüm yaşı revān olup aġardı şanki bir ırmak
- 6 Dirdüm bulam mı ben anı komışdum ortaya cānı
Her kim görürise delüdüdür diridi mutlak
- 7 Ne uşlu ne delüydüm ne diri ne ölüydüm
Dōst fikriyle taluyıdum dost idi endişem ancak
- A. 2 b, B. 21 b, C. 32 b, D. 15 a,

- 1a) Ol : Şol B ; düşdüm : düşüp A
b) Hasret-i derd ü āhıla : Hasret ü derd-i āhıla B, Hasret ü derd ü āhıla D
tutdum: tutdum A
- 2a) İstedüm : Aradum B
b) yürüdüm : yürüdüm B
- 3) -B
- 4a) hālüm: hālümü B; bilmezidi : bilmezdi B ; em : merhem B ; kılmazıdı :
kılmazdı B
b) Derdümi : Derdüm B , D; söylersem : söyler isem B, D ; eydürdi : dir idi D ;
5,6,7,8,9,10) -B
- 6) B
- 7a) delüydüm : deliyidüm D
b) dōstıdı endişem : endişem dōstıdı C

- 8 Dōst dōst diyüp gezer. idüm kanda diyu soraridum
Dōst haberin virenlere iderdüm yüzümi toprak
- 9 İsteyerek buldum eri gerçek ere şordum yarı
Didi yiter eyle zārī dōst sendedür sen saña bak
- 10 Yüri halvet eyle seni sende zerre koma seni
Senden gidericek seni dōst sende idinür turak
- 11 Tutdum ol erüñ sözini çevürdüm benden yüzümi
İzledüm kendü kendümi benden baña görindi Hāk
- 12 Gördüm 'ālem dōstdan tolu geldi baña dir ol ulu
Var imdi sen şimdin girü sen ben defterin oda yak
- 13 Yağdum oda defterleri terk itdüm ol tertibleri
Gördüm ki key hicābımış 'āşıklara bu kara aq
- 14 Geçdüm bu aqdan karadan ikilik sürdüm aradan
Birliğine yitdüm dōstıla birlikden okudum sebak
- 15 Eşrefoğlı Rūmī gibi gir bu yola gerçekiseñ
Tā 'āşıklar arasında sana da dirler şaddaq

-
- 8a) diyüp : diyu C, D ; gezer idüm : gider idüm C, D ; kanda diyu : dōst kanda dur
C, D
- b) haberin : haberün D
- 9a) isteyerek : isteyerek C
- b) eyle : itdük C ; yiter : biter A
- 10a) yüri: yürü A; sende : senden C, D
- 11a) İzledüm: Özeldüm A;yüzümi : yüzini B
- b) kendü kendümi : kendi özini B
- 12a) dōstdan : dostıla B
- 13,14,16) -B
- 14a) aqdan : aq u D
- 15a) gir: ger A; gel gir B; gerçekiseñ : er iseñ B

- 16 Bilesin bu mu'ammāyı yirmeyesin yoḥsul bāyı
Bir baḳasın 'amma ḥāṣṣa tutmayasın kimseye taḳ

KEF

54

- 1 Ben dōst hevāsına düşdüm özge hevā neme gerek
Başumda dōst sevdāsı var daḥı sevdā neme gerek
- 2 İy zāhid-i dünyā-perest var zūhdüni 'arz eyleme
Ben 'āşık-ı şūrīdeyem zerḵ ü riyā neme gerek
- 3 Ben dōst yolında naḳdi hep oynayuben yitdürmişem
Çün gitdi küllī varlıgum ḥavf ü recā neme gerek
- 4 Ben Lā'ubālī giderem iki cihānı niderem
Meylüm sekiz uçmağa yok pes māsivā neme gerek
- 5 Ben mest-i ezel gelmişem ben tā ebed mest giderem
Hiç ayılmaz esrūklügüm zūhd ü taḳvā neme gerek
- 6 Ben dōstıla peymānumı "Elest"den öñ berkitmişem
Ben dōstı ḥyān görmüşem ḥayāl rü'yā neme gerek

.47 a, B. 21 b, C . 13 b, D .15 b, E .46 a

-
- 1a) hevāsına : derdine E
b) daḥı : ḡayrı D
- 2a) zāhid -i:zahidi A
2b) Şūrīdeyem : şūrīzeyem A,E ; zerḵ : zevḵ C
- 3a) naḳdi : naḳdümi B,e, varumı D ; oynayuben : oynayup B,D,E; yitdürmişem
A,C, bitürmişem D, ütürmişem E
- 4b) Meylüm sekiz uçmağa yok : Meylüm yok sekiz uçmağa B,C,D,E
- 5b) esrūklügüm : esrikem A; Zūhd ü : zūhd-i A,C, zūhdi E
- 6a) peymānumı : peymānemi E
b) ḥayāl : cān u B

- 7 Ben uyhuyı fikr itmezem düş görüp ta'bir itmezem
Ben gelmezem ben gitmezem beķā fenā neme gerek
- 8 Gerçi şüretde insānam ben sultān-ı ins ü cānam
Ben fāriĝ-i dü cihānam işbu ĝavĝa neme gerek
- 9 Ben Eřrefoĝlı Rūmiyem ben baķiyem kadīmīyem
Ben ol mürĝ-i Lāhūtiyem arz u semā neme gerek

-
- 7) C'de 5. beyit
a) uyhuyı : uyhumı B
8b) fāriĝ-i : fāriĝi A
9b) mürĝ-i : mürĝi A

- 1 ‘Arşdan yüce kurulmuş şayvanı dervişlerüñ
‘Arş Kürsî levh ü kalem hayrânı dervişlerüñ
- 2 Tolu tolu kadehler dōst elinden ierler
Nişānsuz bî-nişāndur cevlanı dervişlerüñ
- 3 Dervişler dōsta gider iki cihānı nider
Mekānsuz lā-mekānda seyrānı dervişlerüñ
- 4 Neliksüz niteliksüz bakarlar dōst yüzine
Pâyānsuz devr içinde devrānı dervişlerüñ
- 5 Dervişleri Hāk sever Kur’an içinde öger
Hāzret işgindedür divānı dervişlerüñ
- 6 Ādem yaratılmazdan "Elest"den ilerüden
‘Ahdleri var dōstula pinhānı dervişlerüñ
- 7 Dervişlerüñ sözünü ferişteher anlamaz
Dört kitābı cem’ ider lisānı dervişlerüñ

A. 23 a, B. 22 a, C. 13 b, D. 15 b, E. 14 a

-
- 1b) ‘Arş Kürsî levh ü kalem : ‘Arş Kürsî levh-i kalem A, E, ‘Arş u Kürs ü Levh kalem B, C ; ‘Arş u Kürsî levh ü kalem D ; hayrānı : seyrānı D
  - 2a) kadehler : kadehi A, C, E ; dōst elinden ierler : ierler dōst elinden C
  - b) bî- nişāndur : bî-nişānda : A, C, D, E
  - 3a) Dervişler dōsta gider : Dervişler dōsta giderler D
  - b) Lā-mekānda : Lā-mekāndur B
  - 4a) -D
  - b) Pâyānsuz : Pâyānsuz B ;
  - 6) D’de 5. beyit
  - 7) B ve E ’de 8. Beyit

- 8 Hızra yoldaş olmazlar Mūsāya sır dimezler
Berkişüpdür dōstıla peymānı dervīşlerüñ
- 9 Cümle yaradılmışuñ dervīşler dilin bilür
Süleymān bilmez nedür zebānı dervīşlerüñ
- 10 Dervīşler işbu mülke teferrüce geldiler
İki cihāndan öte cihānı dervīşlerüñ
- 11 Bu Eşrefoğlu Rūmī dervīşlerüñ mücrimi
'Abdül-ķādir sultāndur sultānı dervīşlerüñ

-
- 8) B ve E 'de 7. D'de 6. Beyit
- b) Berkişüpdür : perkitmişdür D
- 9) D'de 8. Beyit
- a) yaradılmışuñ : yaradılmışlarıñ B
- b) Süleymān bilmez nedür : Süleymān nedür bilmez B, C; zebānı: zübānı A
- 10a) mülke : milke A
- 11b) Sultān Abdü'l ķādirdür : sultānı dervīşlerüñ B

- 1 Dōst yolına gidenlere idem niçe gitmek gerek
Kimüñile yoldaş olup kimleri terk itmek gerek
- 2 Evvel mürşid elin tuta kalmaya dünyā Āhrete
Hiç dimeye hālüm nite bildügin unutmak gerek
- 3 Çeke bu yoluñ zahmetin rāhat bile her miñnetin
İki cihān sa'ādetin cümle hiçe şatmak gerek
- 4 Nefsine zecr ide katı hiç añmaya 'ākibeti
Dōsta bulmağa vuşlatı düni güne katmak gerek
- 5 Meşgūl ola riyāzete bil bağlaya 'ibādete
Müştāk olan ol hāzrete ne uzanı yatmak gerek
- 6 Şol kim geçe kendüzinden ne cānın añā ne hūd-ten
Cānsuz gider dōsta giden dahı diyem nitmek gerek
- 7 Cānlular varmaz bu yola cānum diyen yolda kıala
Cān terk iden dōstı bula cāndan sefer itmek gerek
- 8 Eşrefoğlı Rūmī yarı sevenlerün budur kārı
Ol dōst için ağıları sükker gibi yutmak gerek

A. 33 b, B. 22 a, C. 14 a, D. 17 a, E.

-
- 1) niçe gitmek : añā itmek D
  - 2a) Evvel : Ol D; dünyā Āhrete : dünyā Āhret B, dünyā vü Āhrete D
  - 5b) olan : ola D
  - 6a) Şol kim : Şöyle B, Şöyle kim A, C, E, Şöyle ki D; kendüzinden : kendüden A, C, D, kendüzine E; ne : -E ; cānın : cān B , cānuñ D
  - 7) -B
  - a) varmaz : varamaz C; bu :-C
  - 8b) sükker: şekker A , şeker C, E

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İy gönül var kim bu dertden sen haber-dār olmaduñ
Anuñ içündür bu yolda sen ciger-dār olmaduñ
- 2 İy gönül var kim bu benümle dōsta karşı yanmaduñ
Çok cefālar eyleduñ bana vefā-dār olmaduñ
- 3 Her gice fikründe ben bir lahza hāba varmadum
Sen benümle yar olup her gice bī-dār olmaduñ
- 4 Ben diledüm dōst zülfin boynuma kılmak kemend
Sen perişānlık idüp ol dāra ber-dār olmaduñ
- 5 Ben ki ol şāhuñ cemāli şem'ine pervāneyem
Var gönül var kim düşüp ol şem'a yanar olmaduñ
- 6 Pes senün gibi gönül varsun başa mahrem degül
Çünkü bu 'ışk zehrini benümle tatar olmaduñ
- 7 Eşrefoğlu Rūmī ile yoldaş oluben gönül
Giçüben aşsı ziyāndan dōsta gider olmaduñ

A. 51 a , B. 22 b , C. 14 b , D. 16 a

-
- 2a) benümle : bu yolda B, D
  - 3b) her : bir B, C, D
  - 4a) ben : men D; boynuma : boynuma A
  - 6b) tatar : dadar: B
  - 7a) Rūmī ile : Rūmīyle : B; gönül : iy gönül B

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Kānā'at gencine elüñ meger irişmedi senüñ
Anuñçün nefsiñ ucından biraçduñ miñnete canuñ
- 2 Gel özüñ miñnete şalma bu fāñ zevke aldanma
Serābı şu şanup kalma sözin işitme şeytānuñ
- 3 Yimek içmek ü ni'metler düni gün dünyā komaçlar
Bu düzmekler bu bozmaçlar kaçı miñnettedür canuñ
- 4 Bu dünyā dāmına düşme varup Şeytāna baş koşma
Bañıl nā-kes yolından çık yürüd sen hayruñ ihsanuñ
- 5 Bu māl u mülk ü hānümān senüñ neñdür eyā miskīn
Göre ne kaldı mālına vü mülkine Süleymānuñ
- 6 Senüñ oldur ki elüñle anı sen miskīne virdüñ
Senüñ degül senüñ degül senüñ arduñda kalanuñ

A. 7 a, B. 22 b, C. 14 b, D. 16 b, E. 2 b

-
- 2a) fāñ : fenā E
  - 3a) ü : bu D ;düni gün dünyā : deni dünyāya B ; dünyā dünje C, E
  - b) miñnettedür: miñnetidür A,D
  - 4a) Bu dünyā . Bu dünje E
  - b) yolından : yolında B ; yürüd sen : yürüsün B,E, yürüsün C, kaçır sen D ;
hayruñ : hayr u C
  - 5a) māl u mülk ü : māl-ı mülk-i A, C , māl-ı mülk ü B, mülk : milk E
  - b) Görö kim kaldı mı ya mal u yā mülki Süleymānuñ D ; vü : ye B, yā C, E
;mülkine : milkine E
  - 6b) Senüñ degül senüñ degül : Senüñ degül degül senüñ E ; .....degül senüñ : degül
dürür A

- 7 Sen anı vārise korsın döker saçar u yir içer
Senüñ hasret ü derdile qarılır toprağa tenüñ
- 8 Elüñde fırsatüñ varken mālına mālīk ol zinhār
Hiç aşşı kılmayısardur saña soñrağı peşmānuñ
- 9 Tama' hırş u hased ipi elüñ gönlüñ dilüñ bağlar
Cidāl ü kibr ü buhl u mekr bulardur alan imānuñ
- 10 Saña çün virdi Hāk varlık didi Qur'ānıla "Enfık"(*)
Şakın sen itme bahillik cehennem itme cinānuñ
- 11 Var ol nefsüñ itin kör it kanā'atla elbir it
Yirüñ cennet işüñ hür it gel uy hükmine Qur'anuñ
- 12 Ayır nefsüñi Şeytāndan ki sırlar tıyasın cāndan
'Atālar gele şultāndan yakine ire gümānuñ
- 13 Eger hep varlıguñ virsen bu varlıqdan seni yorsañ
Aña yokluğıla varsañ didārın göresin anuñ
- 14 Zira didār yolu yokluğ varur cennete cömerdlik
Gider tamuya nā--keslik bulardur yolu insānuñ

7a) u yir içer : yir içersen D

b) hasret ü : hasret-i A,B,E ; qarılır : qarılır A,B,D,E

8a) fırsatüñ varken . fırsat var iken D

b) soñrağı peşmānuñ : soñrağı peşimānuñ D

9a) dilüñ : dilin D

10) Saña Hāk virdi çün varlık D ; çün virdi : virdi çün A didi Qur'amla : Qur'amla didi A

11a) nefsün itin : itin nefsün B ; itin kör it : itini gör C ; elbir it : al bir git B

12b) 'Atālar gele : 'Atālar ire B,C,D,E

13b) varsañ : varsan D ; didārın : didārın A,B,E ; göresiñ : göresin A,C,D,E

14a) didār : didār A,B,E

(*) Kur'an-ı Kerim, Yasin 28/47

- 15 Velî yokluk yolın tutsañ ne hõşdur ol şehe yitseñ
Fenā bahrinde maḥv itseñ dükeli ayīn erkānuñ
- 16 Kālayduñ dõstıla bākī olayduñ ‘āleme sāķī
Felek atlasuñ üstinde kұrayduñ çetr ü şayvanuñ
- 17 Bu Eşrefoğlı Rūmīnūñ tutarsañ pendin iy dervīş
Olasın ‘ālem içinde murādı cümle eşyanuñ

-
- 15a) şehe : şāha A
b) bahrinde : yolında D ; dükeli : degildir A, ayīn erkānuñ : āyin ü erkānuñ D
16b) kұrayduñ : konaydı : A,D,E ; çetr ü : çetr-i B,C,D
17a) pendin : bendin A

- 1 Uyardum sizi bu yolda dek bizümle geli görüñ
Arķun arķun bu dünyānuñ ardından kesili görüñ
- 2 Koñuz bu dünyā hālını terk idüñ kıl ü kālını
Varuñ erenler yolını bir yire cem* olı görüñ
- 3 Tağılmañuz degme yola gelüñ bile gidelüm bile
Bugün yarın diyüp komañ bu nefsdan ayrılı görüñ
- 4 Bu nefsüñ va' desı çokdur 'aşıklara va' de yokdur
Küymeñ yarınki va' deye bugün dösti bulı görüñ
- 5 Nefs te' hircidür te' hirci ide görüñ nefse güci
Bākī dirlik isterseñüz döst derdiyle öli görüñ
- 6 Gerçek 'aşıkmañuz gelüñ bu yolda diriyken ölüñ
Ölmezden öñ ölenlerüñ beķasını bili görüñ
- 7 Fenāsuzdur beķaları key yücedür maķāmları
Virüben bu fānī 'ömri bākī 'ömri alı görüñ
- 8 Bozuñ bu dünyā tertibin komañ gönülde kibr ü kīn
Bu gerçekler kaķarına siz daħı dizili görüñ

A. 42 a , B. 23 a , C. 15 a , D. 17 b , E. 42 a

-
- 1a) Uyardum sizi :Ayırdum sözi A ; dek : dön A
  - b) Arķun arķur: arķun arķun A
  - 3a) Tağılmañuz : Tağılmayın D
  - 4b) bugün dösti : dösti bugün A, E ; bulı : bili A, C, D, E
  - 5a) Nefs : Nefis A, B, C, E ; te' hircidür te' hirci : hircidür hirci : A, B, C, E ; ide görüñ :ide gör A, B
  - b) isterseñüz : ister iseñ B
  - 6b) bili : bulı : B, C, D, E
  - 7a) key : ki B
  - 8a) Bozuñ : Gözüñ E

- 9 Uşañ olup qalman girü menzil uzaqdur ilerü
İşbu uzaq yollar için yarağunuz kılı görün
- 10 Uşafılar bu yolda yetdi qāfile menzile yitdi
Yürün yürün tiz irişün qāfileye katılı görün
- 11 Dünyāya gönül bağlaman şofra āh idüp aqlaman
Her guşşādan emīn olun şād u hurrem güli görün
- 12 Eşrefoğlu Rümīyle gelün dōstlar dōsta bile
İki cihān murādından cehd idüp üzili görün
- 13 Niçe niçe nefis arzısı niçe niçe Hakkā ‘āsī
Geldi uş ölüm elçisi dirüp devşürili görün

11b) şād : şāz E

12a) gelin dōstlar : dōstlar gelün

13) -A

a) Geldi uş : Uş geldi E

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

- 1 Bu gönlüm derdine düşdi Hüdānuñ
Unutdı zevkını iki cihānuñ
- 2 Ferāgat cübbesine çekdi başın
Bırakdı kaydını bu cism ü cānuñ
- 3 Kāmu sevdüklerinden yüz çevürdi
Özinden yuydı naqşın māsivānuñ
- 4 Boşaldı toldı dostuñ derdiyile
Yudı defterlerin çün u çerānuñ
- 5 Taşa çaldı şışesin nām u nengün
Oda yakdı yuvasın ad u sanuñ
- 6 Kāmu rāhatların miñnete virdi
Tolu Tolu içer zehrin belenuñ
- 7 Bu yokluk yazusunda çok segürtdi
Bekāsın tā bulınca ol bekānuñ
- 8 Ne 'āşıkdur bu göñül Allāh Allāh
Ne urdı terkini kevn ü mekānuñ

A. 41 b, B. 23 b, C.15 b, D.18 a, E.41 b

-
- 2a) başın : başuñ
  - 3a) çevürdi : çevirdi B
  - 4b) Çün u çerānuñ : çün mācerānuñ A
  - 5a) şışesin nām u nengün : nām u nengün şışesin D ; nām u : nām-ı A
  - 6a) rāhatların : rāhatları B
  - b) zehrin : zehrün D
  - 8b) Kevn ü : göre C ; terkini: terkin ü A

- 9 Gel Eşrefođlı Rūmī sen dahı gel
Tağıt leşkerin kibr ü riyānuñ
- 10 Diriyken kendüñi var ölmışe şay
Geçür ol dōstula devr-i zamānuñ

-
- 10a) Diriyken : Var iken D ; şay : şal
b) Geçür : Geçer E ; devr: devri A .

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İy dirīga geçdi'ömrün kendüzüne gelmedün
Bir gün ańsuzın göçersin yol yarağın kılmaduñ
- 2 Dünyāyı ma'mūr idersin dīni eyledün harāb
Şöyle gāfilsin bu yolda bir içim şı almaduñ
- 3 Nefse uyduñ'aqlı koduñ Hāḡḡa olmaduñ muḡi²
Bu ḡalālet içre ḡalduñ hiç hidāyet bulmaduñ
- 4 Hāḡ yolına bir ḡadem ihlāşıla yürimedün
Dīn ü imān terkin urduñ nefis yolından ḡalmaduñ
- 5 Ol Hūdā nefsüñi düşmen kıldı saña 'aqlı dōst
Düşmenüñi dōst idündün iy ḡayıf kim bilmedün
- 6 Hāḡḡı koduñ sen hevāña uyduñ olduñ putperest
Bende olduñ nefsüne bir gün Hāḡḡa ḡul olmaduñ
- 7 ḡanı Hāḡḡıla ezelde itdügün ḡavl ü ḡarār
'Ahdı sıduñ ḡayrı sevdün ḡaḡrı yola gelmedün
- 8 Eşrefoğlı Rūmī ezel iḡrāruña ḡurduñısa
Māsivā rengin ḡöñülden pes ne içün silmedün

A. 39 b , C. 14 b , D. 17 a , E. 36 b

-
- 3b) bulmaduñ : bilmedün A
  - 4b) ḡalmaduñ . kılmadun A
  - 5a) Hūdā : Hüzā A,E ; düşmen : düşmān A
  - 7a) ḡavl ü : ḡavl-i A : ezelde : ezelden A
  - b) sıduñ : sayduñ E
  - 8a) iḡrāruña : iḡrārına D
  - b) ne içün : niçün sen D , yā niçün A

- 1 Devlet isterseñ devlet 'izzet isterseñ 'izzet
İşiginde kıl hizmet sultān 'Abdü'l-kādirün
- 2 Geylāndan durur aşlı Ebu'l-kāsimdur nesli
Allah Muhammed dōstu dōstum 'Abdü'l-kādirün
- 3 'Āşık olan üftāde tūrmaz gider Bağdāda
Kādrin bilür ziyāde sultān 'Abdü'l-kādirün
- 4 Mürīdinün her biri irşād ider münkiri
Dā'im budur hüneri sultān 'Abdü'l-kādirün
- 5 İnkār idenler anı mürşid tanur Şeytānı
Var seyr eyle sultānı sultān 'Abdü'l-kādirün
- 6 Bil Muhammed 'Alīdür cezbe ile töludur
Dervişleri uludur sultan 'Abdü'l-kādirün
- 7 Hāḫ katında uludur iki cihān töludur
Eşrefoğlu kılıdur sultān 'Abdü'l-kādirün

D .17 b

- 1 'Işkıla ol 'āşıkı şıdkıla ol şādıkı
Maḥbūbıdur ḥālİKı sultān 'Abdü'l-kādirün
- 2 İnkār eyleyen anı mürşid ider şeytānı
Aşlıdur Geylānı sultān 'Abdü'l-kādirün
- 3 Devlet isterseñ devlet 'izzet isterseñ 'izzet
İşigünde kıl hizmet sultān 'Abdü'l-kādirün
- 4 Eyleriseñ ḥızmeti ider saña himmeti
Şoñ nefesde nuşreti sultān 'Abdü'l-kādirün
- 5 Ol cānlarun cānānı derdlülerün dermānı
Evliyālar sultānı sultān 'Abdü'l-kādirün
- 6 'Āşık olan üftāde 'ırak dimez Bağdāda
Kādrin bilin ziyāde sultān 'Abdü'l-kādirün
- 7 Bu Eşrefoğlu Rūmī dervişlerün mücrimi
Dervişlerün sultānı sultān 'Abdü'l-kādirün

AE. 28 a

- 1 Cem' olmuş dervişleri şeyhüm 'Abdü'l-kādirün
Yolında şādıkları şeyhüm 'Abdü'l-kādirün
- 2 Elin aldum elüme kurbān oldum diline
Cānum fedā yolına şeyhüm 'Abdü'l-kādirün
- 3 Arısınun balyem bāhçesinun güliyem
Bağınun bülbüliyüm şeyhüm 'Abdü'l-kādirün
- 4 İnkār iden ol eri mürşid ider şeytānı
Aşlı durur Geylānī şeyhüm 'Abdü'l-kādirün
- 5 Saña direm iy kişi çıkar kalbden teşvişi
Oda yanmaz dervişi şeyhüm 'Abdü'l-kādirün
- 6 Arısınun balyam bağçesinun güliyem
Bağınun bülbüliyem şeyhüm 'Abdü'l-kādirün
- 7 Evliyālar rehberi Hakkun sırra mazharı
Başında kudret güli şeyhüm 'Abdü'l-kādirün
- 8 İki cihān toludur Hāk katında uludur
Eşrefoğlı kuludur Sultān 'Abdü'l-kādirün

AE. 12 b , F. 12 b , MS. 2 b

LAM

65

- 1 Cānlar cānın isteriseñi bu cism ü cāndan fāriğ ol
Gerçek Hakkā 'āşıkısañi iki cihāndan fāriğ ol
  - 2 Bu meydāna girdüñise nefsiñ boynın urduñısa
Kibr ü kīni sürdüñise dōst u düşmāndan fāriğ ol
  - 3 'Işk şerbetin içdüñise cān gözini açduñısa
Dōstıla buluşduñısa aşşı ziyāndan fāriğ ol
  - 4 Ğafletden uyandüñısa kendüzüñe geldüñise
Fesād işden döndüñise tertīb düzenden fāriğ ol
  - 5 Ölmezden öñ öldüñise ger sen seni bildüñise
Yola boyun virdüñise bu ad u şandan fāriğ ol
  - 6 Mürşid elin tutduñısa dünyāyı terk itdüñise
Hak sözün işitdüñise viren alandan fāriğ ol
  - 7 Eşrefoğlı Rūmī sen de eger gerçeklerden iseñ
Fāriğ ol bu cümlesinden kevn ü mekāndan fāriğ ol
- A. 14 a , B. 23 b , C. 15 b , D. 18 b , E. 8 a

-
- 2a) nefsiñ : nefsin B,D ; boynın : boynuñ B
  - b) düşmān : düşmen C,D
  - 3b) buluşduñı : bilişdüñi B,D
  - 4a) kendüzüne . kendü özüne C, kendüzine D
  - b) tertib düzenden . bu ad u şandasn A
  - 5a) sen seni . seni sen A
  - 6a) tutduñısa : dutduñısa A

66

Fā'ilātün Fā'iltün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ger qadīmī dōst gerekse ol kadīmī iste bul
Andan ayruğından ayrıl var anuñ derdiyle tol
- 2 Andan ayru hep fenādur Bākī oldur lā-yezāl
Dün gün aña hizmet eyle var aña gerçek kul ol
- 3 Kim aña gerçek kul olsa tā ebed āzād olur
Hiç zeval irmez aña çün dōst anı kıldı kabül
- 4 Dünyanuñ lezzetine aldanma kim tizcek geçer
Heşt behişden fāriğ ol kim bulasın hāzrete yol
- 5 Var götür küllī hevesden gönüñü iy yol eri
Varluğın yoqluğa degşür ölümünñden öñdin öl
- 6 Ölümünden öñdin ölendür bugün dōstı gören
Bu sözüñ haqdur inan öyle buyurdu haq Resül
- 7 Bundan içerü dahı söz var diyem añlarsañ
Var seni küllī yitür tā sen gidesin qala ol

A. 35 a , B. 24 b , C. 15 b , D. 8 b , E. 30 a

-
- 1a) Ger : -D ; qadīmī: qadīm-i A
  - b) ayruğından : özgesinden B,C,D ; ayrıl : arın B,C,D,E
  - 2b) eyle : it D
  - 4a) Dünycānuñ: Dünycēñ C
  - 5a) götür : getir B,D
  - b) ölümünñden : ölmeden B
  - 6a) Ölümünden : Ölmeden B,D ; öñdin ; evvel D
  - b) öyle: eyle B, C
  - 7a) söz : sözüñ B,C ; anlarsañ : anlarsañ C,B
  - b) -A

- 8 Andan anuñ göziyle bak her neye bakaşısa.
Hak görine sana külli fevk ü taht u şağ u şol
- 9 Eşrefoğlu Rüm̄inüñ tut pendini řalibiseñ
Hak nürü tã göñlüñe senüñ dahı ide nüzül

8a) -A ;neye .yanã D

b) fevk ü taht u şağ u şol : fevk ü taht u şağ-ı şol A ,fevk-i taht u şağ-ı şol B

9a) pendini: bendini A

67

- 1 Bu dñnyāya virme gññül dñnyā saña kalur degül
Dñnyā seven dñst katına yüz ağıyla varur degül
  - 2 Bu dñnyānuñ mahabbeti şol ağıulu bal gibidür
Ağıusın bilen ol bala barmağın baturur degül
  - 3 Bu dñnyānuñ zehri katı cāna urur mażarratı
Zehrini bilmeyen bunuñ kendüyi şakınur degül
  - 4 Dñnyāyı dirtip yığanlar āhir koyup gitse gerek
Koyup gidecegin şanan dñnyāyı devşürtür degül
  - 5 ‘Aşıklarunñ gññli kuşu düşmez dñnyā tuzāğına
Gerçek iren bu dñnyāyı hiç mahāle alur degül
  - 6 Ol Hāk Habībi Muştafā bu dñnyāya cīfe didi
O ki uşşı olan kişi cīfeye aldanur degül
- A. 34 b ,B .24 a ,C . 16 a , D .19 a ,E .29 b

-
- 1a) dñnyāya : dñnyeye C
  - b) dñnyā : dñnye C
  - 2a) muhabbeti : mahabbeti A
  - b) barmağın : barmağın B,C,E
baturur : banar B,C, binür E
  - 3a) urur : irer B,C,D,E
  - b) zehrini : kendüni D ; Zehrini : Zihri A
  - 4) -B
  - a) Dñnyāyı : Bu dñnyāyı C,D,E ; yığanlar : yığma C, yığan D,E ; gitse : gitseñ C
  - 5) B’de 4. Beyit
  - b) iren : olan A , irler B
  - 6) B’de 5. Beyit

- 7 Ol cifenüñ t̄alibleri itdür anlaruñ adları
İt olan it harifidür maḥrem şāha varur degül
- 8 Pes yine maḥrem olmağa şāha bir şāhbāz gerek
Yoksa degme kuş avını alup şāha varur degül
- 9 Eşrefoğlı Rūmī sen de şāha eger maḥremiseñ
Himmetüñ gözine kevneyn zerre denlü gelür degül

-
- 7) B'de 6. Beyit
- b) ḥarīfidür : ḥarīfdür A, C, E, ḥarīşdür D; maḥrem şāha varur : maḥremi şāh olur
A, C, E, maḥrem-i şāh olur D
- 8) B'de 7. Beyit
- b) Yoksa : yoğ ise B,D; avını : avın B,D ; varur : virür A
- 9a) şāha eger . eger şāha C

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Gel bu 'ışkūn şerbetinden bir kadeh nūş eylegil
Gel bu 'ışkıla başuñi tā ebed hōş eylegil
- 2 Gel berü gel 'ışk elinden tolu peymāne götür
Gel bu meclisde bugün sen cānı serhōş eylegil
- 3 Gel bu 'aşıklar öninde yire şal nāmusuñi
Gel bu zühdi 'ışka degşür'aklı bī-hōş eylegil
- 4 Gel bu 'ışk bāzārına gir yoğa şat hep varuñi
Gel berü küllī hevesden gönüni boş eylegil
- 5 Gel be-küllī māsivādan yüz çevür yum gözüñi
Gel bugün cān gözin aç dōst yüzine tuş eylegil
- 6 Gel bu 'ışkıla bugün kaṭreñi deryāya ilet
Gel berü deryāyıla deryā olup cūş eylegil
- 7 Gel bu 'ışk deryāsınuñ dirmek dilerseñ dürlerin
Gel bu Eşrefoğlu Rūmī sözlerin gūş eylegil

A. 4 a , B. 24 b , C. 16 b

-
- 1a) eylegil : eyle gel (redifler. . .) A
  - 4a) gir : ger B, C
  - 5a) be- : bu A,C
  - b) tuş : düş C

MİM

69

- 1 Gāh gāh kendüme gelürem gāh gāh yavı kılinuram
Gāh yok ile yok oluram gāh varlıkda bulunuram
- 2 Gāh denizlere düşerem meve urup taşra düşerem
Nā-dān eline düşerem kem bahāya alınuram
- 3 Gāh çıkarım bu göklere dönerem çarhıla bile
Gāh ayıla bedr oluram gāh günile tölunuram
- 4 Gāh Arşdan öte uçaram niçe bin yerde geçerem
Gāh yir yüzine inerem maḥfilleri tölunuram
- 5 Gāh nebāt olup biterem gāh toprak olup yitürem
Gāh et gāhı kan gāh sünük olup kalıp canlanuram
- 6 Gāh 'Arafāta çıkarım Lebbeyk urup baş açaram
Gāh kurbān yerine gelüp çoç olup boğazlanuram
- 7 Gāh hānikāhda şüfiyem gāh meyḥānede fāsıkam
Gāh rakşa girtüp dönerem gāh saz olup çalınuram

A . 15 a , B . 24 b , C . 16 b , D . 19 b , E . 9 a

-
- 1b) bulunuram : bilinürem A
  - 2a) urup : urur B , uru E
  - 4) -C
  - 5) C'de 4. Beyit
  - a) -A
  - 6) C'de 5. Beyit
  - a) A'da 5. Beyitin a mısra'ı
  - 7) C'de 6. Beyit
  - a) A'da 6. Beyitin a mısra'ı

- 8 Gāh oñaram gāh azaram bu halk içinde gezerem
Gāh şāh olup şāh-bāz olup şikār olup avlanuram
- 9 Gāh çevgān elüme alup girerem 'ışk meydānına
Gāh top olup dōst öñünde şarkdan ğarba yuvarlanuram
- 10 Gāh hāş haşşül-haş oluram gāh Hızır İlyās oluram
Yürürem yaşda kuruda büklülere bölüntürem
- 11 Gāh deniz gāh göl oluram gāh sultān gāh kul oluram
Gāh bahār gāh gül oluram elden ele yılanuram
- 12 Gāh şākird gāhi üstādam gāh dād-sitān gāhi dadam
Gāhi Şirīn gāh Ferhādam kaya kestüp eglentürem
- 13 Gāh av gāh avcı oluram gāh yol gāh yolcu oluram
Gāh yürürem gāh azaram menzil menzil dinlentürem
- 14 Gāhi ne menzil var ne maķām ne vücūd var ne 'adem
Haķdan uzağa ve's-selam yā ben kanda dolunuram

- 8) C'de 7. Beyit
- a) A'da 7. Beyitin a mısra'ı
- b) Gāhi şād olup şāh olup şikār olup avlanuram A
- 9) C'de 8. Beyit
- a) A'da 8. Beyitin mısra'ı
- b) -A, olup : idüp C
- 10) A ve C 'de 9. Beyit
- b) büklülere : yüklülere D
- 11) A ve C 'de 10. Beyit
- 12) A ve C 'de 11. Beyit
- a) dād-sitān : dād-sitādı A- dār-ı sitār B, dād sitād u D
- 13) A ve D'de 12. Beyit
- b) azarām : araram D
- 14) A ve C'de 13. Beyit
- b) : dolunuram : , dolanuram E; uzağa : ğayrı yok C

- 15 Gāhi muti'gāh āṣīyem gāhi 'ālim gāh 'āmīyem
Gāh Eşrefoğlu Rūmīyem bu dillerde söylenürem.

-
- 15) A'da ve C'de 14. Beyit
a) gāhi : gāh D ; muti' : muti'ü D

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şöyle kim bî-dîl ü bî-cân olmuşam
Kendü ahvâlüme hayrân olmuşam
- 2 Gāh beni ben bilmezem kim kadayam
Gāhi cem⁶ ü gāh perişān olmuşam
- 3 Gāhi oluram bî-nişān gāh bā-nişān
Gāh nişansuz mülke sultān olmuşam
- 4 Gāh ferişteh olmuşam gāhi peri
Gāhi div gāhi Süleymān olmuşam
- 5 Gāhi oldum şeyh-i San'ān-ı zamān
Gāhi tersā gāh müsülmān olmuşam
- 6 Gāh bulut olup havāya ağmışam
Gāhi katre gāhi 'ummān olmuşam
- 7 Gāh havādan yağmur olup yağmışam
Gāhi nebāt gāhi hayvān olmuşam
- 8 Gāhi od şuyıla toprak ferd ü ferd
Gāhi tīn gāh tında pinhān olmuşam
- 9 Gāhi ıssı gāh şavuk gāh i'tidal
Gāh tamarlarda girüp kan olmuşam

A . 15 b, B . 25 a, C . 18 b, D . 19 b, E . 40 a

-
- 2a) beni ben: ben beni B
  - 3b) nişānsuz : usuz A
  - 5a) şeyh-i : şeyh ü A, E . ; San'ān-ı: San'ān u A
  - 7b) nebāt: nebāt u B
  - 8a) suyla: şu yıl ü B ; ferd ü ferd : ferd-i ferd B

- 10 Söyleyen hem söyleden her nâııkı
Nite cān u cāna cānān olmuşam
- 11 Gāhi mescid gāhi sācid gāh sücüd
Gāhi deyr ü gāhi ruĥbān olmuşam
- 12 Gāhi saki gāhi řāgar gāhi mey
Gāhi esrük gāhi mestān olmuşam
- 13 Gāhi Tütkü gāhi ‘Arap gāh ‘Acem
Gāhi Hindü gāhi Yunan olmuşam
- 14 Gāhi kış u gāhi yaz gāhi bahār
Gāhi bülbül gāh gülüstān olmuşam
- 15 Gāhi cism gāhi cevāhir gāh ‘araz
Gāh me‘ādine girüp kān olmuşam
- 16 Gāhi berr ü gāhi bahr ü gāh serāb
Gāh ‘imāret gāhi vīrān olmuşam
- 17 Gāh zemīn ü gāh zamān gāh āsumān
Gāh zamānı döndüren ben olmuşam
- 18 Gāhi Tūr gāhi münācāt gāh Mūsā
Gāhi Fir‘avn gāhi Hāmān olmuşam
- 19 Gāh irādet gāhi mürīd gāh mir’at
Gāhi küfr ü gāhi īmān olmuşam

11a) – mescid : sācid : mescid – meřācid A

13a) gāhı ‘Acem : geh ‘Acem D

14a) –kış u – yaz : –kış u – yaz u B

b) bülbül gāh : bülbül geh B

15a) gāh ‘araz : geh araz B

17a) zaman gāh : zaman geh B

19a) mir’at : murād B, C, E

- 20 Gāhi dūzah gāh muāazzēb gāh āzāb
Gāhi cennet gāhi rıdvān olmuşam
- 21 Gāhi renc ü gāhi rencūr gāh tabīb
Gāhi nāle gāhi efgān olmuşam
- 22 Gāh bu cümlesinden oluram berī
Ne melek ne cin ne insān olmuşam
- 23 Eşrefoğlı Rūmīyem ben kim bugün
Keşret ü Vahdetde yiksan olmuşam
- 24 Ben Süleymān-ı zamānam kuş dilin
Söylerem 'ālemde destān olmuşam
- 25 Nisbetüm yok māsivā'lhaha bentüm
Bir biş on gün bunda mihmān olmuşam
- 26 Şahinem şāhum şikāra gelmişem
Bu mişede gör ne arslan olmuşam
- 27 Şaydumı aldum yine döndüm şāha
Varuben şāh-bāz-ı şāhān olmuşam

22b) Ne -ne -ne : gāh B, D, E; Ne -ne -ü C

23a) ben kim : kim ben D

27a) Şaydumı aldum : Şaydum aldum ben E; şāha : şeye B, D , şehe E

b) şāh-bāz-ı : şeh -bāz-ı B, D , şāh -bāzı E

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yüzüfî görelî hayrân olmışam
Bilmezem ben ben mi yâ sen olmışam
- 2 Düşmişem 'ışk bahrine gavvâs olup
Baħr içinde gevher-i kân olmışam
- 3 Zâhir egerçi fakîrem nâ-tivân
Bâtinen kevneyne sultân olmışam
- 4 Kâf-ber-kâf hâkimem hüküm iderem
Müħr elümdedür Süleymân olmışam
- 5 Ğulğulümle yirler gökler töludur
Ben inen dillerde destân olmışam
- 6 Mü'mine ikrâr u şıdkıla şafâ
Mümkire inkâr u tuğyân olmışam
- 7 Eydüñ ol dertlülere gelsün beru
Kim bugün her derde dermân olmışam

A. 13 a, B. 26 a, C. 17 a, D. 20 b, E. 6 b

-
- 1b) -D ; ben mi : benem A
  - 2a) -D
  - b) gevher-i :gevheri A, gevhere C
  - 3) D'de 2. Beyit
  - 4) B'de 5. D'de 3. Beyit
  - a) hüküm : hüküm A; iderem : eylerem C
  - 5) B ve D'de 4. Beyit
  - a) yirler gökler töludur : yirler ü gökler tölü B,C, yirler ü gökler tölü D
  - b) Ben : -B ; inen : enin A,D,E ; destân : dâsitân A.
  - 6,7) D'de 5. ve 6. Beyit

- 8 Sırrımı bilmez benüm ins ü melek
Sırr içinde kim ne pinhān olmışam
- 9 Gerçi kim ben Eşrefoğlu Rūmīyem
Cümlenüñ istedügi ben olmışam

-
- 8) D'de 7. Beyit
a) kim ne : ne kim D, -A; içinde : içindekine A
9) D'de 8. Beyit

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'iltün

- 1 Rāzıyam derdine yārufı ben şikāyet itmezem
Kendü hālüm söylerem ğayrı hikāyet itmezem
- 2 Derd ü miñnet yoldaşumdur bu yola 'azm ideli
Dōst belāsından başum bir dem selāmet itmezem
- 3 Her ne kim dōstdan gelür şābir ü şākir tırmuşam
'Āşıkam derdüm yiter özge firāset itmezem
- 4 Niçeler yārufı vişāline irişmege iver
Çün irādet dōst elinde ben 'acālet itmezem
- 5 'Işkıla bilişeli 'illetle kılmadum 'amel
Cennet ü hūr u kuşūr için 'ibādet itmezem
- 6 Her ne kim işledümise bī-ğarāz işlemişem
Bendeyem tācir degülem ticāret itmezem
- 7 Geçüben aşşı ziyāndan Lā'ubālī giderem
Dōsta gider çün göñül ğayra delālet itmezem
- 8 Dōst öñinde nefsile düni günü cenk iderem
Nefsümile dōst olup dōsta'adāvet itmezem

A . 17 b , B . 26 a , C . 9 b , D . 21 a

-
- 1b) Kendü : Kendi B
  - 3a) tırmuşam : olmuşam B
  - b) 'Āşıkam derdüm : 'Āşıkā derdi B, derdi C
  - 6b) Bendeyem : Ben diyem A.
  - 8a) nefsile düni günü : düni günü nefsümle D

- 9 Dōst baña nefsüñi kahr eyle berü gel didi çün
Nefsümi kahr iderem hirgiz'ināyet itmezem
- 10 Dōst yüzün göstermeyen bildüm ki benlikmiş baña
Benlik evin yıkdum yakdum çün 'imāret itmezem
- 11 Korku kayğu 'ār u nāmūs olmaya 'āşıklara
Dōst için baş oynaram vehm ü hayālet itmezem
- 12 İderem 'āşıklara 'ışkıdan haber şimden girü
Āşikāre gün gibi gizlü işāret itmezem
- 13 Söyle Eşrefoğlu Rūmī derdüñi 'āşıklara
Dime kim ben gizlerem 'ışkı melāmet itmezem

10a) benlikmiş : benlikdür B

b) yıkdum yōkdum çün . yıkdum u yakdum A, yakdum u yıkdum B

11a) Korku : korhu B ; 'ār u : 'ārı A ; 'ār B ; nāmūs : nāmūsı B

b) vehm : fehmi A ; hayālet : hacālet C

73

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Ezelden 'ışk odına yana geldüm
İçüp 'ışkuñ şarābın kana geldüm
- 2 Cüdā düşmiş yārinden bir gārībem
Vişālin isteyü hicrāna geldüm
- 3 Şu bülbülem ki gülden ayru düşdüm
Firākıyla bu hāristāna geldüm
- 4 Karārum yok cihāndan tiz giderem
Bu şüret mülkine mihmāna geldüm
- 5 Benem Yūsuf bugün Ken'ān ilinde
Beden Mısırındaki zindāna geldüm
- 6 Bana dūzahdur ansuz kamu cennet
Anuñ ğayrına çün bi-gāne geldüm
- 7 Bu nefstüñ leşkerin kırmağa dā'im
Bahādır oluben meydāna geldüm

A . 13 a , B . 26 b , C . 17 b , D . 21 b , E . 7 a

-
- 1b) 'ışkuñ : derdi B,D
  - 2b) Vişālin : Vişālütüñ D
  - 3a) ayru : ayrı B
  - 4) -C
  - a) cihāndan : cihānda B,D,E
  - b) mülkine : milkine E
  - 5) C'de 4. Beyit
  - 6) C'de 5. Beyit
  - 7) C'de 6. Beyit
  - a) Leşkerin : aşkerin D

- 8 Ġazā itmeklige bu nefsi-şūma
O dōst yolına cān kurbāna geldüm
- 9 Şikārum süre bu şahrāya çıkdum
Avum iletmege ol sulţāna geldüm
- 10 Hakkı bilmege geldüm bunda bellü
Ne cennet hūrī ne rıdvāna geldüm
- 11 Hakkā bildüm ki Ādem toğrı yoldur
Anuñçün ‘azm idüp insāna geldüm
- 12 Bugün bul dōstı Eşrefođlı Rūmī
Yarın dime ki vāh peşmāna geldüm

-
- 8) C’de 7. Beyit
b) yolına : yolında D
- 9) C’de 8. Beyit
10) C’de 9. Beyit
a) bunda : ben de E
- 11) C’de 10. Beyit
a) Hakkā : Hakkı B, E
- 12) C’de 11. Beyit
a) bul : bil B, E, bilen D
b) ki : kim B ; vāh : vā B

- 1 Karārı kalmadı cānuñ nidem pes'azm-i yār idem
Yıkam bünyādını nefsuñ tağıdam tār-u-mār idem
- 2 Düşem derdine ol yāruñ uram terkin i'tibāruñ
Vişāline bu hicrānuñ ola bifi cān işār idem
- 3 Taşarrufdan elüm çekem varam bir küşede çökem
Düni gün göz yaşı dökem işüm āhıla zār idem
- 4 Bana 'ışk oldu çün hādī gönülde urdı bünyādı
Koyam bu ehl ü evlādı beni 'ışka uyar idem
- 5 Niçe gurbet niçe firkat niçe bu halkıla ülfet
Bulamadam beni-halvet ki bu derde tımār idem
- 6 Uram 'ışk odını cāna yanam nite ki pervāne
Olam şöyle ki dīvāne melāmet ihtiyār idem
- 7 Belāsın nüş idem 'ışkuñ şadāsın işidem dōstuñ
İrem şahini var şahuñ cemālini şikār idem
- 8 Ta'alluk kat' idem benden geçem bu cānıla tenden
Tecellī çün gele andan kamu leyli nehār idem

A. 18 a, B. 26 b, C. 18 a, D. 21 b, E. 9 b

-
- 1a) 'azm-i : azmi E
  - 2a) terkin i'tibarun : terkin agyarun B, C, D, E
  - 3b) göz yaşı : göz yaşın A
  - 4a) çün hādī : hādī çün D
  - b) beni 'ışka uyar : beni o 'ışka yār D
  - 5b) Bulamadum : Bulımadum A, Bula idüm B
  - 7a) işidem : gūş idem A,D, nüş idem C
  - 8b) Leyli : Leyl ü A, C, Leyle E

- 9 Teberrā eyleyem cāndan bırağam ben beni benden
Ne kim var 'āriyet andan benüm nem var ki var idem
- 10 Var Eşrefoğlı Rūmi var öli gör ölmedin zinhār
Bu derde bu olur tūmār ki derdi dā'im yār idem

9a) ben beni : beni ben A,B,E

b) 'āriyet : 'āriye A,B,C,E

10b) derdi dā'im yār : dā'im derd-i yār A, C,D, dāyim derdi yār E

75

Mefâilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Bugün işbu yola merdâne geldüm
Vişâl-i şem'ine pervâne geldüm
  - 2 Elüme 'ışk çevkânını aldum
Top urdum başumı meydâna geldüm
  - 3 Ezel nüş itmişem 'ışkuñ şarâbın
Ebed ayılmazam mestâna geldüm
  - 4 Şuşamış cânları kandurmak için
Elümde toptolu peymâne geldüm
  - 5 Kayırmazam hezerân müdde'iden
Anuñ 'ışkıyla çün bi-gâne geldüm
  - 6 Namûsum şîşesini taşa çaldum
Niderem 'arı çün dīvâna geldüm
  - 7 O meclis mestiyem hem sâkîsiyem
Sürerem devrümü devrâna geldüm
  - 8 Saladur dertlü gönüller şaladur
Tabīb ü hōcayam dermâna geldüm
- A. 19 a, B. 27 a, C. 17 b, D. 22 a, E.15 b

1b) Vişâl-i : Vişâli A, C, D

2a) 'ışk : 'ışkı C, D

b) urdum : urup C, E

3a) itmişem : itmişem ben A ; 'ışkuñ : 'ışk A ; 'ışkı B, C, D ; şarâbın : şarâbuñ D

8b) Tabīb ü : tabîbi A, tabîb-i B, C, E ; hōcayam : kocayam E

- 9 Ben ol şāhinem uçdum şāh elinden
Şikār eylemege cevlāna geldüm
- 10 Īmān tonın Muhammed meclisinde
Giyüp tāvūslayın cevlāna geldüm
- 11 Şalādur kim gelürse şāha iltem
Delīl olmağa her insāna geldüm
- 12 ‘Āşıklar dārını gördüm dikilmiş
Karārum kalmadı meydāna geldüm
- 13 Benem bu Eşrefoğlu Rūmī mücrīm
Ki ‘āşıklaruma ihsāna geldüm

-
- 9a) şāhinem: şāham A
b) eylemege : ile saña A
- 10) -A,D,E ; B’de 10. C’de 12. Beyit
- 11) A’da 11. B’de 13.D ve E’de 11. Beyit
a) kim : ki D ; şāha : dōsta B
- 12) -A, D, E ; B’de 11. C’de 13. Beyit
- 13) A, C, D, E’de 10. B’de 12. Beyit
a) mücrīm : muhsin B

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Vaṭan arzūladum bundan giderem
Koyup bu varlığı andan giderem
- 2 Yuvamı özledüm şūrīde oldum
Uşadup bu kafes tenden giderem
- 3 Dilerem şabr idem bir dem firāka
Alur şevk şabrumı benden giderem
- 4 Sefer kılmak için ol dōst iline
Yıkup işbu beden seddin giderem
- 5 Bozaram bendini işbu tılsımuñ
Bu cism ayrılmadan cāndan giderem
- 6 Ezel vaşlı şarābın içmişidüm
Ayılmadum ħumārından giderem
- 7 O meclis zevki zā'il olmadı hiç
Şafā bulmadum aġyārdan giderem

A. 36 b, B. 27 b, C. 19 a, D. 22 b , E. 32 a

-
- 2b) Uşadup bu kafes : Uşa bu kafes-i A
  - 3) -D
  - 4) D'de 3. Beyit
    - a) kılmak için: kılmağıçün A
    - b) beden seddin : beden senden A, beden Mısrın C
  - 5) D'de 4. Beyit
    - a) işbu tılsımuñ : tılsımınuñ A, bu tılsımınuñ B,C,D,E
  - 6) D'de 5. Beyit
    - a) vaşlı : vaşl-ı A; şarābın : şarābuñ D
    - b) ħumārından : ħumārından A
  - 7) D'de 6. Beyit
    - a) zā'il : zāyil A,E

- 8 Elest şavtın henüz dinler kulağum
Temāmet tōldum ol ünden giderem
- 9 H̄ayālī şöyle tōldı gön̄lüme kim
Beni bensüz kōdı benden giderem
- 10 Yürek kaynar bu cān oynar bedende
Gön̄ül cūşı geçer haddan giderem
- 11 Vişālī ön̄lüme düşdi H̄abībūfī
Niçe ayru olam dōstdan giderem
- 12 Dime bu sözi Eşrefoğlı Rūmī
Şulara kim dimez bundan giderem

-
- 8) D'de 7. Beyit
a) şavtın : şavtuñ D
- 9) D'de 8. Beyit
b) kōdı : koyup B
- 10) D'de 9. Beyit
a) bedende : bedenden A
- 11) D'de 10. Beyit
12) D'de 11. Beyit
a) sözi : sırrı B
b) kim : ki D ; bundan : benden A

- 1 'Işık şayrusı olanlara gelsünler tîmâr eyleyem
İçürem 'ışık şerbetini dōstdan haberdâr eyleyem
- 2 Açam bâṭnî gözini göre kendü kendüzini
Dōsta döndürem yüzini 'âlemden bî-zâr eyleyem
- 3 Söyündürem nefsi odın bozam tılsımınuñ bendin
Götürem benligi seddin ol dōsta yular eyleyem
- 4 Ol taş olmuş gönüllere uram 'ışkuñ külünḡünü
Āb-ı hayâtı akıdam gönlinde bînâr eyleyem
- 5 Hâk bu gönüller kufılınuñ miftâhını virdi baña
Açam gönül kilidini gencini izhâr eyleyem
- 6 Ben talmışam 'ışık bahrine sataşmışam gevherine
Ol gevherden 'âşıklara gelsünler İşâr eyleyem
- 7 Ben dōstı görüp gelmişem devrânım sürüp gelmişem
Dōst dōstlara gelsün didi geldüm ki haber eyleyem

A.28 a, B.27 b, C.19 b, D.23 a, E.21 a

-
- 2b) bi-zar : bi-dar A
  - 3a) nefsi nefis : A ; tılsımınuñ : tılsımınuñ A
  - b) benligi : benlikj A, benlige :E
  - 4a) 'ışkun : 'ışık A, 'ışkı B
  - b) āb-ı hayâtı : āb u hayâtı A
  - 5b) gönül : gönli B, C, D, E
  - 6a) -E; Müstensih, bu mısra'ı atlayarak bu iki beyitte (6.7.beyitler) beyit düzenini ve dolayısıyla kafiye şemasını da bozmuştur.
  - b) E'de Aynı beytin (a) mısra'ı
  - 7a) E'de 6.beytin (b) mısra'ı
  - b) E'de 7.beytin (a) mısra'ı

- 8 Kılağuzıyam ol yoluñ dilin bilürem ol ilüñ
Cem' eyledüm kâfilemi dōsta pes sefer eyleyem
- 9 Varam ol cānlar cānını ol ma'denlerüñ kānını
Ol iki cihān fahrini kâfleme sālār eyleyem
- 10 Gel bu kâfiliye katıl olmasun 'amelüñ bātıl
Gelsün'ālim gelsün cāhil Ca'fer-i Tayyār eyleyem
- 11 Hāqīkat bahrine taldum ma'rifet gevherin buldum
Tārikatda şatam alam şer'ile bāzār eyleyem
- 12 Tutdum Muhammed şer'ini hem ol görklü sünnetini
Düni gün şalavātını dilümde tekrār eyleyem
- 13 Eşrefoğlı Rūmiyle gel dōsta bile git bile
Berk yapışğıl etegine dimegil kim 'ār eyleyem

-
- 8a) E'de 7.beytin (b) mısraı: Kılağuzıyam : Kılavuzıyam A
b) -E; dōsta pes : dōst diyü B, D, pes dōsda C
- 9) E'de 8.beyir
a) Varam : Virem A, E
- 10) E'de 9. beyit
- 11) E'de 10. beyit
a) buldum : aldum A, E
b) şer'ile : şer'ile B
- 12) E'de 11. beyit
b) şer'ile: şer'ini A
- 13) E'de 12. beyit
b) etegine : itegine E

- 1 İy dōst sentīñ yolına cānum vireyim cānum
'İşkufı komayayım oda gireyim cānum
- 2 Bu dünyā 'āşıklara bir aldanguç olurmuş
Bu yalan oldanguçuñ terkin urayım cānum
- 3 Çün 'ömür geçermiş cān kuşu uçar imiş
Cism ü cānı yoluna harca süreyim cānum
- 4 Beni saña vireyim sensüz beni nideyim
Ben sentīñ hāzretüne bensüz varayım cānum
- 5 Vahdetīñ şarābından bir cür'a nüş ideyim
Ene'l-hak çağırayım feryād ideyüm cānum
- 6 Halka gavga şalayım ben dañı Mansūrlayın
Zulfünde aşlayım dāra varayım cānum
- 7 Ger beni sentīñ için yetmiş kez öldürelər
Bīñ kez dañı ölmege boyun vireyim cānum
- 8 Meşāyihūñ himmeti kılıcını alayım
Kendü nefsum boynını kendüm urayım cānum

B. 28 a, C. 20 a, D. 23 b

-
- 1b) gireyim : gireyin C
  - 2b) urayım : urayın C
  - 3a) geçermiş : göçermiş C
  - b) Cismü cānı yoluna : Yoluna cism ü cānı C, D, cānı : cānum D
  - 5a) ideyim : ideyin C
  - b) çağırayım : çağırayın C ; ideyim : urayım : B, urayın C

- 9 Benden baña yakınsın cānumdan sevgülüsün
Yā ben seni isteyü kanda varayım cānum
- 10 Sen cānumun cānısın gevherimüñ kānısın
Vaşluñ haberin saña girü şorayım cānum
- 11 Eşrefoğlu Rūmīyi aradan tarh ideyim(*)
Sentüñ ile bakayım seni göreyim cānum

9a) sevgülü : sevgili B, D

10b) haberin girü saña : haberin saña girü B

11a) ideyim : ideyin C

b) bakayım : bākīyem : D

(*) Şeyhî ve Ahmed-i Dâî'nin eserlerinde olduğu gibi; 1. ve 3. şahıs istek ve emir şekli birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu durum Aruz vezni zarurettir. (bkz. F. K. Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl (Gramer-Metin-Sözlük), İstanbul 1981, s.129)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Tuymasun bu cān gönül ben dōsta pinhān giderem
'Akl ü cān bī-gānedür bī- dil ü bī-cān giderem
- 2 Māsivā rengin döküp 'ışkıla hem-reng oldum uş
Kodum insān varlığını şöyle 'üryān giderem
- 3 Bana ne 'ilm ü 'amel ne küfr ü imān nisbeti
Kāmusından el yudum 'ışka uyuben giderim
- 4 Elvedā' olsun safia iy zühd ü takva elvedā'
Cezb idüp çekdi beni ol baħr-i 'ummān giderem
- 5 Yidi tamu sekiz uçmak bir dem añlamaz beni
Luṭf idüp "ircı" tablın urdı sultān giderem
- 6 Bu ħarābātuñ niçün mi'māri olam çünki ben
Dōstıla kıldum ezelde 'ahd ü peymān giderem
- 7 Eşrefoğlı Rūmiyem 'ışkı şarābından anuñ
Tā ebed şūrīde şeydā mest ü ħayran giderem
- 8 Ol şarābuñ cür'asına virmişem kevneyi ben
Vaşl-ı 'īdına irüp cānumı ħurbān giderem

A. 51 b, B. 28 b, C. 20 a

-
- 4a) elvedā' - elvedā' : elvidā' - elvidā' A
  - 7b) şūrīde : şūrīd ü B
  - 8a) cür'asına virmişem : cür'asından dürmüşem A
  - b) Vaşl-ı : Vaşlı B
  - (*) Fecr, 89/28

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kulluğa bil bağladum sultānı gözler gözlerüm
Derdine düş olmuşam dermānı gözler gözlerüm
- 2 Baꞑduğum ol gördüğüm ol istediğüm oldur ol
Evvel oldur āḥir oldur anı gözler gözlerüm
- 3 Muştafānuñ yolına ben cānı qurbān eylerem
'Işkıla girdüm yola meydānı gözler gözlerüm
- 4 Āline aşḥābına vardur bizüm ikrārumuz
Ebübekir 'Ömer 'Alī 'Osmān gözler gözlerüm
- 5 Eşrefoğlu Rūmīnün bu sözleri kemter velī
Dā'imā imānıla Qur'ānı gözler gözlerüm

B. 28 b

81

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Elvedā' iy dōstān cānān iline giderem
Gel dimiş dōstum baña cānān iline giderem
- 2 Gelmişem gitmek için şatmak beni kalmak için
Dōsta vāşıl olmak için cānān iline giderem
- 3 Cennetün bağçeleri oldı gözüme çün 'ayān
Cān kuşu uçmak diler cānān iline giderem
- 4 Hācıyam cānum egnümde ihram kefenüm
Baş açık yalın ayak cānān iline giderem
- 5 Āşinā idüm ezelden şimdi düşdüm ğurbete
Yine biliş olmağa cānān iline giderem
- 6 Anda iken nūr idük toprağa şaldı Hāk bizi
Yine envār olmağa cānān iline giderem
- 7 Dünyā çün zindānımış lāyık degül mü' minlere
Hamd'ülillāh mü' minem cānān iline giderem
- 8 Ata ana kardaşlarum gitme diyü zārī kılur
Koymazam kulağuma cānān iline giderem
- 9 Eşrefoğlı Rūmī kılmadı bunca kutlu sefer
Şād u hurrem pür-şafā cānān iline giderem

D . 23 b

9a) bunca : buncalayın olarak geçmesine rağmen vezin gereği bu şekilde okuduk

b) Şād u : Şād-ı D .

- 1 Yine bu dertlü gönül kaynadı taşa geldüm
'İşk denizinüñ mevci başumdan aşa geldüm
- 2 Şabrum qararum gitdi 'ışk sırrumı fâş itdi
Ben dahı ideyüm şumı kim başa geldüm
- 3 Ol benüm gönülüm alan o cānuma cān olan
Ol beni delü kılan öñüme düşe geldüm
- 4 Ansuzın ölimezem yoldan ayrılımazam
Ansuz bu'aklum bilem tedbirüm şaşa geldüm
- 5 Siz şöyle sanımañuz kim ben şimdi 'āşık oldum
Cānum ezel güninde 'ışka tolaşa geldüm
- 6 "Kālū belā" güninden "Elestden" ilerüden
Dürlü miñnete 'āşık anda şataşa geldüm
- 7 Şol ben 'āşıkam diyen o yalan da'vā kılan
Nefse velikin viren yaña temāşā geldüm
- 8 'Āşık hū – nefse bakı nefsi kovar erün şağı
Nefsile 'āşık cānı bunda şavaşa geldüm
- 9 Derd ü belā gözgüsin dā'im gözler gözlerüm
Dōst yüzine cān gözi añsuzın tuşa geldüm
- 10 Eşrefoğlı Rümīnün varlığı küllī sentün
Her ne kim senden gelür cānına hōşa geldüm

NUN

83

Mefā'ülün Mefā'ülün Fē'ülün

- 1 Senüñ 'ıŝkuñ kime kim düşdi iy cān
Ne mezhep kōdı ne dīn ü ne ĩmān
- 2 Ne dünyā āhıret ne zühd ü takvā
Ne ğayret 'ār u nāmūs ne ad u ŝan
- 3 Ne 'ilm ü ne 'amel ne 'aql u tedbīr
Ne havf ü ne recā ne şer' ü erkān
- 4 Kāmu yağmaladı 'ıŝkuñ iy dōst hāy
Ŗüret mülkin yıķup eyledi vīrān
- 5 Faķīr eyledi halk içinde anı
Aña ta'n ider oldu dōst u düŝmān
- 6 Bırakdı halk diline iyü yavuz
Temāmet 'āleme eyledi destān
- 7 Bu 'ıŝkuñ oynına hiç kimse doymaz
Kapularda kul oldu niçe sultān
- 8 Bu 'ışk zencirine çünkim çekildi
Koyundan dahı yavaŝ oldu arslan
- 9 İşitdün 'aşık oldu Ŗāh Edhem
Giyüp bir çul cihānda itdi seyran

A. 26 a, B. 29 a, C. 20 b, D. 24 b, E. 18 a

-
- 2a) zühd ü : zühd-i A
  - 4b) mülkin : milkin E
  - 6a) eyü : iyü A,D, iyi C
  - 7a) doymaz : toymaz D
  - b) niçe : neçe A

- 10 Şunuñ kim 'ıřķ alupdur kamu varın
Olupdur deyr ü Ka'be añña yeksān
- 11 Ezelden kim ki içdi 'ıřķ řarābın
Ebed şöyle gider ol mest ü hayrān
- 12 Kimün kim cānına 'ıřķ odı düşdi
O dem kaynadı taşdı hem-çü 'ummān
- 13 Bu 'ıřķ gevherlerin taşra bıraķdı
Eger tālibiseñ dir anı rāygān
- 14 Bu gevheri ne bilsün degme řarrāf
Ne añlasun bu remzi degme nā-dān
- 15 Bu hikmete ne Eflatūn iriřdi
Bunu ne Cālinūs bildi ne Loķmān
- 16 Bu canlular bilmedi hirgiz
O bildi bu dili kim oldı bī-cān
- 17 Bu 'ıřķ esrārın Eşrefođlı Rūmī
Ko söyleme ki bilmez benī-insān
- 18 Bu āb u gül libāsından çıkarsan
Ola bu ma'niler saña da āsān

10b) yeksān : yıksān A

11a) Ezelden : Ezelde B ; Ezelden 'ıřķ řarābın kim ki içdi C

13b) rāygān : riygān A

16a) hirgiz : hergiz B , C , D ,E

17b) benī÷ anı B , bunu C ,D ,E

18a) āb u gül : āb-ı gül D

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Habîr olmak dilerseñ bu haberden
Ur 'ışk okın öte geçsün cigerden
- 2 Ciger kanın gözüñden yaş yerin
Akit kim tuya cânuñ bu eserden
- 3 Cemi'î varuñı hiçden hiçe vir
Ferāgat ol yüri nef'î zârardan
- 4 Yüzüñi toprağa ur kibri terk it
İñildüñi geçür şâm u seherden
- 5 Uvad şöhet bütün yandur oda hem
Gel öğren 'aşıkısafı bu hünerden
- 6 Şeker yimek dilerseñ tütü olgıl
Ki karganuñ naşibi yok şekerden
- 7 İnan inkâr ider münkir bu 'ışka
Ki kalbi hâlidür bu derd-i serden
- 8 Ko ol münkiri inkârında tursun
Kim anuñ gönli katıdur hacerden

A . 27 a , B . 29 b , C . 21 a , D . 24 a , E . 19 a

-
- 2a) Ciger kanın gözi yaşı yerine A,
Ciger kanın cigerden yaş yerine B
  - 3b) ol : bul D; yüri : yürü A; nef'î zârardan: nef'ile zârdan C, E
  - 4b) İñildüñi: İñildini D; şâm u: şâmı A
  - 5a) Uvad: Ufat C, Ad u D; bütün: putın B; yandur oda hem : hem oda yandur C
  - b) öğren : eger A; bu hünerden : pür-hünerden E
  - 8a) tursun : dursun A

- 9 Gel Eşrefođlı Rūmīyle bile git
Ki emīn olasın dürlü ħatardan
- 10 Kuşanđıl 'ışkıla dōst ışiginde
Bilūñe hizmet iĉtin kemerden

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Tecellī şevk-i didāruñ beni mest eyledi hayrān
"Enel-ḥaḳ" sırrını cānum anuñçün kılmadum pinhān
- 2 'Aceb hayrān u mestem kim bilişden bilmezem yārī
Gözüm her kanda kim baksa görinen sūret-i Raḥmān
- 3 Yüzün görelden ol yāruñ ḳamumaḥv oldı hep varum
Fenā oldum beḳā buldum beḳāda olmuşam sultān
- 4 Benem ol dertlü dermānı benem her ma'denüñ kanı
Benem ol dürr-i bī-hemtā benem ol baḥr-i bī-pāyān
- 5 Semāda seyr ider sırrum cihānın tıldı envārum
Mukāddesler cemī'isi benüm sırrumda ser-gerdān
- 6 Benüm 'ilm-i ledünnümde hezerān Hızır olur 'āciz
Benüm her bir tecellümde niçe Mūsā olur hayrān
- 7 Görürsün şüretā ādem benüm emrümde dūr 'ālem
Felekler ü melekler hep baña maḥkūmdur ins ü cān

A . 31 a , B . 29 b , C . 33 a , D . 27 a , E . 25 b

-
- 1a) dīdār : dīzār : A , E
  - 2a) hayrān u : hayrān-ı A ; kim : ki B
  - 3a) Yüzün : Yüzüñ B
  - 4b) dürr-i : dürri A
  - 5a) cihānın tıldı : cihānı tıtdı B , C
  - b) sırrumda ser-gerdān : sırrumdadur yeksān B
  - 6) C'de 8 . beyit
  - b) her : -B , E ; niçe Mūsā olur hayrān : bin Mūsālar hayrān B , E , hezerān
Mūsālar hayrān D
  - 7) C'de 14 . Beyit
  - a) Görürsün : Görürseñ A , B
  - b) felekler ü : feleklerle C

- 8 Çürümüş tenlere bir kez eger dirsem büzñiküm
Yalın ayak başı açuq turalar kamusı 'üryān
- 9 Bu ay u gün bu yılduzlar bu giceler bu gündüzler
Bu yaylar kışlar u güzler benüm emrümmedür yiksān
- 10 Cihān tılsımınuñ bendi benüm elümeddir şimdi
Benem bugün bu meydānda benümdür topıla çevkān
- 11 Benem şāhı bu meydānuñ benem devri bu devrānuñ
Benem cānı bu cānlaruñ benümle diridür her cān
- 12 Benem Manşuri dār iden benem aġyārı yār iden
Benem her varı var iden benem giden benem tıran
- 13 Degülem oddan u şudan ya toprakdan u yā yilden
Ben irden varıdum irden henüz yoġıdı bu ezmān
- 14 Zamānsuz bi-zamānam ben mekānsuz bi-mekānam ben
Dü 'ālemde hemānam ben benem her görinen gören
- 15 Bu sırta vākıf olmazlar şular kim olmadı fānı
Ne bilsün sırr-ı Sübhānı şular kim sireti hayvān

-
- 8b) ayak : ayak u A;baş : başı B ;turalar kamusı : kamusı turalar B
9) C'de 6 . Beyit
b) yaylar : yazlar B ,C, D ; emrümmedür : emrümledür D
12a) Manşuri dar : Manşura iv E
b) benem giden benem tıran :benem her giden ü tıran B , benem her giden her tıran E
13a) yā.....yā : ne.....ne B , E
b) irden : erden A; varıdum : vardum A ; irden : aradan A; ezmān : zamān B
14) C'de 13 . beyit
15 ,16,17,18) -A ,C ,D ,E

- 16 Ne bilsün mantıku't-tayrı Süleymān olmayan mürġān
Ne bilsün gökce boncuġı cevahir bilmeyen nā-dān
- 17 Ne bilsün ġarġ-ı istiġraġ ki deryā olmayan zāhid
Ne bilsün sırr-ı insānı bu yolda olmayan merdān
- 18 Ne bilsün ehl-i zāhir ehl-i bātında olan hāli
Ne bilsün kılū kāl ehl-i ne derdini vü ne imān
- 19 Şanursın Eşrefoġlıyam ne Rūmīyem ne İzniki
Benem ol dā'im ü Baki göründüm şuretā insān

-
- 19a) Şanursın : Şanursan : A , B
ne ..... ne : yā.....yā A ,D, E , ye.....ye C
- b) Benem ol dā'im ü : Benem bende dā'im A; dā'im ü : dā'im-i D

- 1 Bu dervîşlik yolına 'ışkıla gelen gelsün
Hakdan özge ne ki var göflinden silen gelsün
- 2 Dervîşlik didükleri bi-nihāyet deñizdür
Bu pāyānsuz deñizüñ mevcine duyan gelsün
- 3 Dervîşlik bir loğmadur yirile gökden ulu
Bu 'azamet loğmayı yudup sıñıuran gelsün
- 4 Dervîşlik didükleri bir dükenmez kân olur
Hās u 'ām kul u sultān bu kāndan alan gelsün
- 5 Dervîş tulunur toğar her nefes göge ağar
Ben diyem toğrı haber cāmna kıyan gelsün
- 6 Dervîşüñ gözi açuk dñni günü uyanuğ
Bu söze tañrum tañuğ bañmadın gören gelsün
- 7 Dervîşüñ kulağı ŝak Hakdan oğur ol sebağ
Deprenmedin dil tuğtağ sözüñ işiden gelsün
- 8 Dervîşüñ kolı uzun çıkarur münkir gözin
ŝarğdan ğarba düpdüzin ŝunmadın iren gelsün
- A . 38 b , B .30 a , C. 21 b , D. 26 a , E. 35 a

-
- 1a) dervîşlik : dervîşler
2b) mevcine : mevcini : D
3b) 'azamet : 'azîmet C ;yudup sıñıuran : sıñıurup yudan D ,yudup sıñıuran A, E
5b) toğrı : toğru E
- 7a) oğur : alur B ,C ,D
b) Deprenmeden : Deprenmedin A, Direnmedin B ,D ; dil : ol B ; tuğtağ : tuğtağ D
8b) düpdüzin : depedüz

- 9 Dervīşler Hakkūñ dōstı cānları ezel mesti
'Işk şem'ini yaqdılar pervāne olan gelsün
- 10 Bu Eşrefođlı Rūmī dervīşlige geleli
Nefsindendür küllisi nefsin öldüren gelsün

87

- 1 İy dervîşem diyen kişi ğayre ğönül virme şakın
Cānuñı 'ışk odı şanup nefis odına atma şakın
  - 2 'Işk odı 'āřıklar cānın yaķar dōsta ulaşdurur
At cānuñı 'ışk odına iki şanup tırma şakın
  - 3 'Işk deñizi derin olur yüz biñ yüzgeçler boğılır
Kenārı yok bu deñizün çıkam diyü şorma şakın
  - 4 Bu deñizün yüzgeçleri cānsuz olur baħrileri
Cān terkini urmayınca bu deñize ğirme şakın
  - 5 Baħriyseñ bu deñizde Eřrefođlı Rūmī eđer
Az az çıkar ğevherlerin kendüzünü urma şakın
87. A. 31 b , B. 30 , C. 21 a , D. 25 b

1b) atma : urma B ,C ,itme E

5b) ğevherlerin : 'ışk ğevherin B ,C,D ; urma : yorma B,C,D

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kāribān gitti ne yatarsın eyā ğāfil uyan
Yol uzak menzil öküş çokdur haramiler inan
- 2 Hubb-ı dünyāyı refik idinme eyle key hāzer
Kim aġudur öldürür qalbi iricek bī-gümān
- 3 Hubb-ı Hākkı yoldaş it kim diri duta kalbünî
 Hubb-ı Hāq āb-ı hayātdur qalbi mevte vire cān
- 4 Nefsüne uyma ki nefsün diriligi hayvāndur
Yimek içmek uyumak şehvet arzūsidur heman
- 5 Göñli olmuş 'ākibet maġbūn u maḥzūn olsar
Diri göñüldür bilen hūr u kuşurıla cinān
- 6 Yol yaraġın kılmaduñ geldi irişdi uş ecel
Añsuzın tutar boġazuñı sürür virmez amān
- 7 Ömrünî olmaz yire harc eyledün bilimedün
Bunda sen aşşı didüġün anda idiser ziyān

A. 38 b , B. 30 b , C.21 b , D. 26 a , E. 35 b

-
- 2b) aġudur : aġıdur
  - 3a) it kimi diri duta : iden diri tutar D ; kalbünî : kalbini : B,D
  - b) āb-ı : ābı A , C ,E
  - 4b) -C
  - 5a) -C
  - b) C'de 4. Beytin 2 . mısra'ı ;
bilen : bulan B ,C , D ; hūr u : hūr A ,D
  - 6a) yaraġın : yaraġuñ D
  - b) boġazuñı sürür : boġazuñ ser-fürü D
  - 7a) bilimedün : bilemedün B, D, E

- 8 Giceler uyq̄uyıla ġafletde geçdi tuymaduñ
Gündüzin nefsuñ murādıdur iştiñ yatlu ġüman
- 9 H̄ak seni dünyāya şaldı zira‘at idesin
Sen ne ekdüñ ne biçesin h̄aşılıñ yok bir şamān
- 10 Vāh eger bundan yine bu h̄ālile gideriseñ
Varıcağ anda idisersin niçe zār ü fiğān
- 11 Virme Eşrefoğlı Rūmī gönlüñi dünyāya sen
Niçe mālī çoğı gördüñ geydi gitdi bir kefen

-
- 8a) uyq̄uyıla : uyğuyıla A ,E
b) Gündüzin : Kendüzin : A ,B, E
9a) Dünyāya şaldı : Şaldı dünyāya B
b) biçersin : biçeseñ B , biçersin C
10a) Vāh : āh B ; yine : girü B ,D
b) fiğān : efgān E

- 1 Gel gel berü dertlü gönül dermānı iste bul bugün
Gel imdi iy avāre kıl sultānı iste bul bugün
- 2 Da'vāyı bāṭıl eyleme bī-hūde sözler söyleme
Gerçek iseñ cān terkin ur cānāmı iste bul bugün
- 3 Terk eyle bu kāl u kīli hiç kimseye bakma egri
Za'if ol karınca gibi ol hānı iste bul bugün
- 4 Yık şūreti yıkılmadın boz naqşuñı bozulmadın
Su gibi alçağa yūri 'ummāmı iste bul bugün
- 5 Toprak ol düş ayaklara toz ol tā kalkasın göge
Zerre gibi āvāre ol tāhāmı iste bul bugün
- 6 Ālet esbāb eldeyiken yoldan ir benlik seddini
Gir bu insān kalıbına insānı iste bul bugün
- 7 Başdan bu ğavġayı gider dōsta giden halvet gider
Gel bir gönül hüccresine pinhānı iste bul bugün
- 8 Sendedür ol genc-i nihān sendedür oldutma gümān
Senden saña viren alan mihmāmı iste bul bugün

A. 40 b , B. 31 a , C. 22 a , D. 26 b , E. 38b

- 1a) Gel gel berü dertlü gönül : Gel berü gel dertlü iseñ B, Gel gel berü dertlüyiseñ C ,E
- b) gel imdi iy : Gel gel imdi B
- 3a) egri : alı B, C, E
- 4a) bozulmadın : bozulmadın B, C, D
- 5a) tā : -D ; göge : göklere D
- 6) B ve C'de 7. Beyit
- a) esbāb : isbāb E ; ir : ayır D ; seddini : seddün D
- 7) B ve C'de 6 .Beyit
- 8a) dutma : tutma B
- b) alan : elin E

- 9 Uşluyısañ yabanı qo sen saña gel sendedür ol
Senden aña yoldur ulu sen seni iste bul bugün
- 10 Ayruğı qo saña tolaş senden kesil aña ulaş
Senden içerü sende ol nihānı iste bul bugün
- 11 Bundan dañı diyem haber 'ālem aña āyine-dār
Taklīdi qo gel bu taḥkīk imānı iste bul bugün
- 12 'Aşıkısañ sen ol yüze küyme yarınki va 'deye
Cehd eylegil bundayıkan sen anı iste bul bugün
- 13 Kim bunda görmese anı anda dañı görmeyiser
İşbu sözüme sen delil Qur'ānı iste bul bugün
- 14 'Ārif anı bunda görür irteki va 'deyi nider
Gel 'ārif ol gör sen dañı vir cānı iste bul bugün
- 15 Eşrefoğlı Rūmī gibi sen de seni elden bırak
İki cihānı isteme Sübhānı iste bul bugün

9a) ol : o B ,C ,D

11a) Bundan : Benden A

14a) irteki : erteki C

15b) Sübhānı : Sultām D

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cidd-i tām it kıl 'amel fırsat saķın fevt olmasun
Hep hevālardan kesil Şeytān saña yol bulmasun
- 2 Nefs ü hevā arzūları yoldan ayırmasun seni
Rızķ u riyā ğavğāları gelüp gönle tölmasun
- 3 Berk yapış şer'ün ipine tā iresin menzile
Kibr ü kīn buhl u ğased seni yabāna şalmusun
- 4 Var iriş mürşid katına hizmet it hazretüne
Şayķal urdur ķalbüne pāsıla şöyle ķalmasun
- 5 Gönlünün āyinesin gayruñ hayālınden arıt
Yik cihet ķıl ķalbünü her bir yana tağılmasun
- 6 Geç bu sevdā-yı sivādan kim yiter sevdāya dōst
Kıble birdür dōst birdür ikilik añılmasun
- 7 Eşrefoĝlı Rūmī gerçek ol biri sevdūñise
Gönlüne ol birden özgenün hayāli gelmesün

A. 52 a, B. 31 b, C. 22 b, D 26 b

-
- 1a) Cidd-i : Cidd ü A ; fırsat : fırsat A
  - 2a) ayırmasun : eylesesün B , iletmesün C
  - b) Rızķ u riyā : rızķ riyā B , zerķ riyā C ; ğavğāları : arzūları D ; gelüp gönle :
gönlüne gelüp B ,C
  - 4a) hazretüne : hazretine A ,C, D
  - b) urdur : ur tür B ; pāsıyla : pāsıla A ,D
  - 6a) Giç sen kamu sevdādan yiter dōstuñ sevdāsı A,
Geç ķo sevdā-yı sivādan yiter sevdā-yı dōst C ,
Geç kamu sivā-yı sevdādan yiter sevdā-yı dōst saña D

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

- 1 Tutarısañ Hāk sözin Hākķı göresin
Uyarsañ nefse hirgiz görmeyesin
  - 2 Anuñ sevdāsına düş ğayrı terk it
Niçe bi-hüde sevdālar kıovasın
  - 3 Göñül kim hāşsa dōstuñ halvetidür
Niçün sen añā düşmānlar kıoyasın
  - 4 Gider ħubbını maħlūķuñ göñülden
Göñüldeñ Hālķa tā yol bulasın
  - 5 Cenābetdür göñüle ğayrı kıoymaķ
Tahāret ol durur Hākķı sevesin
  - 6 Cenābetdeñ bugün göñlüñ yumazsañ
Ebed şöyle cünüb murdār kıalasın
  - 7 Gel anuñ derdine düş ğayrı hep kıo
Gümānsuz 'aynıla ğayrı yuyasın
  - 8 Kıuşağıl kendü himmetüñ kıuşağın
Binüp cidd atına menzil olasın
- A. 6 a , B. 31 b , C. 22 b , D. 25 a , E. 2 a

-
- 1a) sözin : sözi C ,E
  - 3a) dōstuñ halvetidür : dōst halvethānesidür D
  - 4a) ħubbını : ħubbın D
  - 6) -B , C ,D
  - 7) B ,C ve D'de 6. Beyit
  - 8) B ,C ,D'de 7 . beyit
  - a) kendü : kendi B

- 9 Saña senden eger olmazsa himmet
Kaçan maşşuduña vâşıl olasın
- 10 Sen iy cān varluğun nūrın söyündür
Ki bu ism ü resimden kırtulasın
- 11 Görürseñ sen vücuduñ zulmetinden
Bulup āb-ı hayāt içüp kanasın
- 12 Senün gönün o şāhuñ gözgüsidür
Durış cehd eyle gözgüñi silesin
- 13 Göresin anda aks urmuş cemālin
Şoloğ dem sen anı seni sanasın
- 14 Eger kalursañ işbu şanuda sen
Bu menzilde henüz bir bī-nevāsın
- 15 Gerek varluğun anda mağv idesin
Anuñıla anı görüp bilesin

-
- 9) B ,C ,D' de 8 . beyit
- 10) B ,C ,D' de 9 . beyit
- a) nūrın :odın D
- 11) B ,C ,D' de 10 . beyit
- a) Görürseñ : Girürseñ B ,C ,D ,E ; zulmetinden : zulmetine B ,C ,D ,E
- b) āb-ı hayāt : āb u hayāt A
- 12) B ,C ,D' de 11 . beyit
- a) Durış . duruş C ; gözgüñi : gözgüye B
- 13) B ,C ,D' de 12 .beyit
- a) cemālin . cemāli : B, C, D
- b) şanasın : şānasın D , şınasın E
- 14) B ,C ,D' de 13 . beyit
- 15) B, C, D' de 14 . beyit
- a) varluğun anda : anda varluğun D

- 16 Bu didüğüm cemāl-i pertevinden
Dağı bir noktadır ki aňlayasın
- 17 ‘Aceb remz ider Eşrefođlı Rūmī
Seni koğıl ki bu remzi tıyasın
- 18 Bu remzi kim bilürse oldur insān
Bunı bilmeyene hayvān diyessin

-
- 16) B, C, D’de 15 . beyit
a) Cemāl-i: Cemāli B, C, D
- 17) B, C, D’de 16. beyit
a) ider : eyler C
b) tıyasın : duyasin B
- 18) B, C, D’de 17. beyit
a) remzi : sözi E

Fā'īlatūn Fā'īlatūn Fā'īlatūn Fā'īlūn

- 1 Gel bu nefsiñ zūlmetini tozını sür aradan
Kanda baksañ gözleriñe görine ol yaradan
- 2 Cümle eşyāda tecellisi Hakkıñ zāhir veli
Görmez anı nefsiñi kurtarmayan emmāreden
- 3 Nefsiñi emmāreden kurtamağa key er gerek
Yoksa gevher kıymetin isteme senk ü hāreden
- 4 Māsivānuñ naqşını külli gönülden yuy gider
Tā ebed yüzüñi çevür bu dünyā-yı mekkāreden
- 5 Āyin erkān 'ışık içinde böyledür bellü beyān
Cān virüp baş oynayalar isteyeler çāreden
- 6 Münkire bak gör demekden aşşı yokdur zerrece
Çün enāniyyet sebāli gitmedi ol bi-çāreden
- 7 Niçe bir elfāz-ı ma'nā bahş idersin iy fakī
Var utan kim Hāk münezzehdür bu aġ u karadan

A. 7 b , B. 32 a , D. 25 b , E. 3 b

-
- 1a) zūlmetini : zulmetinüñ B
  - b) gözleriñe : gözlerine B, D
  - 4a) yuy : yu B
  - 5a) erkān : irkān B
  - b) oynayalar : oynadalar A
  - 6) -D
  - a) Münkire : Gözsüze B
  - b) sebāli : seyāli B
  - 7) D'de 6. beyit
  - a) fakī : fakīh B ,D

- 8 Geç bu şüret 'āleminden gir ma'ānī mülkine
Seyr idüp sırlar tıyasın seb'a'-i seyyāreden
- 9 Ādemün sırrıdur ol nūr-ı ilahī bil yakīn
Şüreti gerçi kim olmışdur anuñ dört pāreden
- 10 Eşrefoğlu Rūmī sözlerün senün mermūzdur
'Ārif olanlar bu remzi fehm ider işāreden

-
- 8) D'de 7 . beyit
a) 'āleminden : 'āleminde B
b) mülkine : milkine E
- 9) D'de 8 . beyit
b) kim : ki D
- 10) D'de 9 . beyit
a) Eşrefoğlu Rūmīye bu sözlerün remziyledür A
b) işāreden : işlerden A

- 1 Alma tenden cānumı amān Allāhum amān
Görmeden cānānumı amān Allāhum amān
- 2 Āhum göge çıkmasun felekleri yakmasun
Melekleri yakmasun aman Allāhum amān
- 3 Zār eyleme işümi zehr eyleme aşumı
Aķıtma kanlu yaşumı aman Allāhum amān
- 4 Bir dem yüzün göreyin cānı anda vireyüm
Pāyına yüz süreyin amān Allāhum amān
- 5 Āh-ı cānı dillerde şanusı gönüllerde
Şol çar a göfüllerde amān Allāhum amān

A. 58 b (Bu şiirin Eşrefođlı Rūmī'ye ait olduđu kesin deđildir.)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Bu 'ıŝkuñ gözgüsi yoklukdur iy cān
Bu göz göre göreyin rûy-ı sultān
- 2 Bu gözgünüñ ğılafıdur dü 'ālem
Bu göz görene ne küfr var ne imān
- 3 Münezzehdür bu gözğü dü cihāndan
Ferāğatdur kamu aşşı ziyāndan
- 4 Anuñçün degmeler vaşf idemezler
Nihāndur 'ışk nihān-ender-nihān

E .50 b.

VAV

95

- 1 Ol dōstı ben sevdüğüm bu cānumdan ilerü
Ol dōstı ben gördüğüm bu gözümden ilerü
- 2 Ezel ebed olmazdan şöhetüm añunlaydı
İşidürdüm sözini bu gūşumdan ilerü
- 3 Ben kul idüm ol sultān olmamışdı ins ü cān
Oğur idüm medhini bu dilümden ilerü
- 4 İlk ol mı sevdi beni yā ben mi sevdüm anı
Ol beni sevdi beni bu sevdüğümden ilerü
- 5 Sevdi beni yarattı 'ışkı odına itdi
Aldı gönümi gitti bu gönümünden ilerü
- 6 Ben irden 'āşıkıdum 'ışka ulaşıkıdum
Sevişürdük anufla ilerümünden ilerü
- 7 Levh ü kalem yoğdı ben anda pinhān idüm
Ki añla kadayıdum benliğümünden ilerü

A. 17 a , B. 32 b , C. 23 a , D. 27 b

-
- 3) -B
  - 4) B'de 3. beyit
  - a) ol mı sevdi : öñ sevdi ni A
  - 5) B'de 4. Beyit
  - a) itdi : atdı B ,C ,D
  - 6) B'de 5. Beyit
  - a) irden 'āşıkıdum : oradan 'āşıkıdum A
  - 7) B'de 6. Beyit
  - b) Ki : key B , C , D , E ; añla : anufla B ,D ; kadayıdum: kadaydum B ,D ;
benliğümünden : ben melekden A

- 8 Andan kaynadum taşdum geldüm ğurbete düşdüm
Ança göz yaşın saçdum bu yaşımdan ilerü
- 9 Hâlüm dilüm bilinmez derdüme em bulunmaz
'Älemde bir derd yokdur bu derdümden ilerü
- 10 Derdüm dinmez dilile āhum ifiledüğümle
Hiç kimse āh itmedi bu āhumdan ilerü
- 11 Her bir 'aşık bu 'ışkıdan bir dürlü nişān didi
Bu nişām dimedün nişānumdan ilerü
- 12 Eşrefoğlu Rūmīyem bilürem dōst haberin
Biri haber virmedi haberümden ilerü

-
- 8) B'de 7. beyit
b) ança : inçe A
yaşın : yaşı C,D,E
- 9) B'de 8 .beyit
b) yokdur : olmaz B
- 10) B'de 9 . beyit
a) dilile : dil-i B, ifiledüğümle : ifiledüm ile B
- 11) B'de 10 . beyit
b) Bu nişām dimedün : Biri nişān dimedi B ,C ,D ,E
- 12) B'de 11. beyit
a) bilürem : söylerem B ,C ,D ,E
b) Biri haber virmedi : Bir haber dahu yokdur B ,C ,D ,E

HE

96

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- 1 Zāhidā gel 'ışka uy 'ār eyleme
Tevhīdine 'ıřkuñ inkār eyleme
- 2 Zerķ ü hīleñ evlerin eyle virān
Göñlüñi ol mülke mi'mār eyleme
- 3 Māsivā rengin göñülde sil gider
Bir göñülde hubbı tekrār eyleme
- 4 'ışka degşür tesbīhi seccādeyi
Bundan özge daħı bāzār eyleme
- 5 Derd-i yānla yüregüñ yara kıl
Derdi artur derde tīmār eyleme
- 6 Sırr-ı 'ışkı bilmez illā 'ıřķ girü
Saña 'ıřķ pesdür daħı yār eyleme
- 7 Eşrefoğlı Rūmī 'ıřka yārisan
Dilde 'ıřķdan özge ezķār eyleme

A. 41 a , B.32 b , C. 23 b , D. 28 a , E. 41 a

-
- 2a) Zerķ ü : Zevķ-i A
  - b) mülke : milke A
  - 4a) tesbīhi : tesbīh ü D
  - 5a) yar.a : tāze B
  - 6a) Sırr-ı : Sırrı A
  - 7b) ezķār : ķār A

- 8 Gönül āyinesi pāsdan silinmez
Dilinde dōst tekrār olmayınca
- 9 Gönüle tolmaz ol yāruñ hayāli
Hayāl-i ğayrı yuyar olmayınca
- 10 Gönül bu 'ışka hırgiz mahrem olmaz
Tamām derde giriftār olmayınca
- 11 Cihānda kimse 'ışkdan hāz eylemez
Koyup nāmı bī-'ār olmayınca
- 12 Kişi bu 'ışk içinde gerçek olmaz
Vefā koyup cefā-kār olmayınca
- 13 Cefasuz kimse irmedi vefāya
Gül olmaz bellüdür hār olmayınca
- 14 Vişāl-i şerbetine kimse kıanmaz
Yürek derdile yañar olmayınca

-
- 8) A'da 7. beyit
a) pāsdan : bāsdan A
- 9) A'da 8. beyit
b) Hayāl-i : Hayāli A ; yuyar : yayar A
- 10) A'da 9. beyit
a) hırgiz : hırgiz A , bir dem B
- 11) A'da 10 . beyit
a) eylemez : almaz B
- 12) A'da 11. beyit
b) bellü : belli A
- 13) A'da 12. beyit
- 14) A'da 13 . beyit
a) Vişāl-i Vişāli A ,B ,D ; şerbetine : şerbetün D ; kıanmaz : kıanımaz D

97

Mefā'īlün Mefa'īlün Fe'ūlün

- 1 İrilmez yāra bī-yār olmayınca
Cihānuñ halkı aġyār olmayınca
- 2 Hāqīkat 'ālemine yol varılmaz
Bu mülkden külli bī-zār olmayınca
- 3 O vaḥdet baḥrine kimse ulaşmaz
Aḳup göz yaşı bīñar olmayınca
- 4 Müyesser olmaz ol yaruñ vişāli
Yolında varı iṣār olmayınca
- 5 Bu dünyā cīfesin nefis iti ḳomaz
Göñülde 'azm-i dīdār olmayınca
- 6 Göñül cem' oluben dōsta yönelmez
Bu dünyā kārī tār-mār olmayınca
- 7 Göñül dōsta özenmez dertlü olmaz
Bir ehl-i derde kim yār olmayınca

A. 48 b, B. 32 b, C. 28 b, D. 28 b

-
- 1b) Cihānuñ : Cihānın B
  - 3b) göz yaşı bīñar : göz ya göz yaşı A
  - 5a) cīfesin : cīfesi D
  - b) dīdār : dīzār A,B
  - 6) -A
  - a) yönelmez : günlemez B
  - 7) A'da 6. beyit
  - b) Kim yar : uyar B

- 15 Kime kim zerre derd-i yār virildi
 Kōmaz 'iŝkdan haber-dār olmayınca
- 16 Ko gitsün dertsüzi hayvāndur ol kim
 Yidilmez añā yūlār olmayınca
- 17 Var evvel derlü ol andan em iste
 Tīmār yoğ saña bī-mār olmayınca
- 18 Sözüne ehl-i derdüñ itme inkār
 Yolu bulmazsın ikrār olmayınca
- 19 Var Eşrefođlı Rūmī gibi sen de
 Tolanma vaşl-ı dil-dār olmayınca

-
- 15) A'da 14.Beyit
 a) derd-i : derdi A
- 16) A'da 15. beyit
- 17) A'da 16. beyit
- 18) A'da 17. beyit
 b) yolu : yol D ; bulmazsın : bulmazsın D
- 19b) Tolanma :Dolanma A

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Eyā ğāfil bu ğafletten uyana
Bu ğaflet uykusına sen de kana
- 2 'Ömür gün gün geçersin hōş ferāġat
Virürsin aşşıyı her dem ziyāna
- 3 Niçe bir niçe bu nef süñ murādı
Bu 'ışk rengine gele bir boyana
- 4 Şular kim 'ışkıla hem-renk olupdur
Oları aldamaz bu nakş-hāne
- 5 Senüñ gön lüñ bu 'ālem nakşı almış
Kılmazsın taleb ol bī-nişāna
- 6 Öñi kāfileñüñ menzile irdi
Yabānda kalduñ uş sen şanu şana
- 7 Giceler ğafletile yatma zinhār
Tırugel irişgör kārübāne

A. 32 a , B. 33 b , C. 47 a , D. 29 a , E 26 b

-
- 1b) uyku : uyku D
  - 2a) 'Ömür : 'Ömrüñ A; geçersin : geçersen A
  - b) aşşıyı : aşşıyı E
  - 3b) gele : gel sen C
  - 4b) aldamaz : aldaymaz C ; nakş-hāne : nakş-hane C
  - 5b) Kılmazsın : Kalmazsın E
  - 6a) Öñi : İñi A
  - b) Yabānda : Bunda A, Yanada E
  - 7b) Tırugel : Tırugel : B,C,D,E; irişgör : irişgör D

- 8 İşüñi bitür irken kendüñe gel
Saña köymez aḥī ṣāhum zamānə
- 9 Hevāsına bu nefsiñ uyma zinhār
Ḥabīb rahm eylemez nefse uyana
- 10 Bezersin teni nefsi bicerürsün
Ḥacālet getirürsin ‘aqla cāna
- 11 Usañ olma azuḡuñ binidüñ al
Sefer kılmak gereksin ol cihāna
- 12 Giderseñ ol uzak yollara bir gün
Azuk binid gerek anda gidene
- 13 Anuñ menzilleri yavlaḡ uzakdur
Azuksuz yayalar doymaz inana
- 14 Resül didi vaṭān sevmek īmāndan
Niçün senüñ hevesüñ yok vaṭāna
- 15 Varacaḡ ol beḡa yurduñ yıḡarsın
Durıḡursın düni gün bu vīrāne

-
- 8a) İşüñi :İşini D; kendüñe : kendine D
- 10a) bicerürsün : niçe ersin D
- b) ‘aqla : ‘aql u D
- 11a) Usañ : Uzan D ; binidüñ : bundan A
- 12a) giderseñ : gidersin A,C,D, E
- b) azuk :azık D; binid: bunda A ; anda D
- 13b) Azuksuz : Azıksız D
- 14a) īmāndan :īmāndur D
- b) hevesüñ : hevesin D
- 15a) yurduñ : yirdür A, mülküñ C; yıḡarsın :bakarsañ A

- 16 'Ömür sermāyesini yile virdün
'Aceb esrük misin yāhūd dīvāne
- 17 Bu dünyā fānī Lezzetleri fānī
Bu zişdi niçe sevmek bir usana
- 18 Bu şahrādur gelenler bunda yitdi
Ne pīr eğlendi bunda ne civāne
- 19 Gelen geçdi konan göçdi dölenmez
Bu gelmekten murād sor ne gelene
- 20 Geleni gör tıranı gör ki kimdür
Sora varduğı kimdür şol gidene
- 21 Cihān zeyrekleri kim geldi gitdi
Bu sırdan virmediler bir nişāne
- 22 Velī şunlar kim diriyken ölüpdür
Olar irişdi bu rāz-ı nihāna
- 23 Bu deryādan bular çıkardı dürri
Olar girdi bu baħr-i bī- pāyāna

-
- 16b) esrük :delü A,B ; misin yāhūd : misin sen yā B,E
17b) zişdi : züşdi A
18a) yitdi : gitdi B,D
b) bunda ne civāne : civān u ne divāne D
19a) geçdi : geçer B,C , D ; göçdi : göçer :B ,C ,D ; dölenmez : dinilmez A ,
durılmaz D
b) sor ne : ne sor B, C, D, E
20a) gör ki : göre A ,E şunlar : şunları B ; kim :-B
22b) rāz-ı : rāzı A
23a) bular : bunlar D
b) girdi : irişdi B ,E ; baħr-i bī-pāyāna : baħrı bī-pāyāna A, rāz-ı nihāna B, E

- 24 Gel imdi sen de ölmezden öñdin öl
İriş tahkika düşmegil gümāna
- 25 Gümānıla ĩmān bir yirde тұrmaz
Gümānı ko ĩmāna gel ĩmāna
- 26 Hākikat iş bilinmez ölmeyince
Bulunmaz yol seni bunda şalana
- 27 Niçe elfāz-ı ma'nā baş idersin
Serābı şu şanup düşdüñ yabāna
- 28 Eger yüz yıl serāba sen segirtseñ
Kılasın şöyle teşne yana yana
- 29 'Amel kııl 'ilmile ko kııl u kālī¹
Geç aldanma bu kıır ad u şana
- 30 Enāniyet sebelin sil gözüñden
Hākikat göziyle bak bu cihāna
- 31 Göresin şemsi her zerrede zāhir
Her eşyāda görine Hāk 'ayāne
- 32 Saña sen ben dimekden utanasın
Olasın sen dañ gele lisāna

-
- 24a) öñdin öl :öñ ölgil : B, C, D
- 25a) тұrmaz : durmaz A
- 26a) bilinmez : bulunmaz A , E
- 28a) sen segirtsen : segirdürsen A
- b) teşne : tişne A
- 29a) ko : koğıl A; kālī : kāl A ; kāle E
- b) kıır : kıru A; ad u : ada A ,E
- 30a) sebelin : şuyılan A ,sepelin B ,sebālin C, serābuñ D
- b) göziyle : gözile E
- 32b) gele : küll-i B, külle D, kella E

- 33 Özüñden ol sa'at̄ fānī olasın
'Urūc eyleyesin heft āsumāna
- 34 Fenādan bir beḳāya iresin kim
Niteligi anuñ gelmez beyāna
- 35 Eger ḥaṣıl olursa bu maḳamāt
Varup seyrūñ iriṣe lā-mekāna
- 36 Çaḡırup Eṣrefoḡlı Rūmī eydür
Şalādur gelsün ol cāna kıyana
- 37 Gözinden götürem benlik ḥicābın
Göre kim āşınā kimdür bi-gāne
- 38 Bize cān virene gerek budur söz
Sözümüz yok bizüm cāna ḳalana
- 39 Şular kim öldi bu yolda ecelstüz
Olar iriṣdi 'ömr-i cāvidāna

-
- 33a) Özüñden : Özünden D; olasın : oluben B, D
b) eyleyesin : eyleye D; heft āsumāna : heft-i āsumāna D
- 34b) Niteligi : Nitelügi E
- 36a) Çaḡırup : Çıkarup A; Eṣrefoḡlı : oḡlı Eṣref A
- 37a) götürem : götüren A; ḥicābın : ḥicābuñ D
- 38a) virene : vireni A, B, C, E; budur söz : bilevüz A
b) ḳalana : kıyana A, B

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Anuñ derdiyile dā'im yana bu yüregüm yana
Kodı cānumdan 'ışk odın ezelden tā ebed yana
- 2 Beşāretdür baña yanmak yolında baş u cān virmek
Bu bāzırgānlık özgedür irişmez sūdı hūsrāna
- 3 Bu 'ışk odı beni yaqsun tütünüm göklere çıksun
Eger yüz biñ cānum varısa fedā olsun o cānāna
- 4 Bu 'ışkuñ 'ādeti yakmak olur 'aşıkları dā'im
Şu kim 'ışk odına yanmaz yazıldı adı hayvāna
- 5 Anuñ 'ışkı kime yārdur dilinde adı tekrārdur
Gönül kevneyne virmezler nazar kıl ehl-i irfāna
- 6 Anuñ 'ışkı kime düşdi tağıldı tedbiri şaşdı
Meķanı lā-mekān oldı kılur kendüyi virāna
- 7 Sefer kılur vücūdından bu 'ışkuñ tāciri dā'im
İrer bāzārına 'ışkuñ virür bir cānı biñ cāna

A. 18 a , B. 34 b , C. 23 b ,D. 30 a , E. 31 a

-
- 1a) derdiyile : derdi ile B; yana : yatar B, yine C
  - b) odın : odı B
  - 2a) baş u cān : cān u baş E
  - b) sūdı : sud A , sud-ı C ; hūsrāna : hır ana A
  - 3b) varısa : olsa D ; fedā : fidā A
  - 5) C'de 7. beyit
  - 6) C'de 5. beyit
  - b) kılur : kalur D ; kendüyi : kendüsi D
  - 7) C'de 6 .beyit
  - b) bāzārına : pāzārına D ; bir.....biñ : biñ.....bir C ,D

- 8 H̄ayātın rūhıla şanmañ bu 'uṣṣākuñ eyā ġāfil
Tecellīsine ma'şūkuñ bular cān virdi şükṛāna
- 9 Gerekse zāhid ü ābid ol Eşrefoĝlı Rūmī sen
Çü vāşıl olmaduñ dōsta yazılmaz aduñ insāna
- 10 İy 'āşıklar iy sādıklar ey esrükler iy ayıklar
Kayuramaz cān u başından girenler işbu meydāna

-
- 8a) H̄ayātın: H̄ayātuñ D; şanmañ: sanma D
9b) dōsta: H̄akka C
10b) Kayuramaz: Koyuvirmez A, Kıyamaz B, Koyar D; cān u: cān A, D; başından:
başından çün D

100

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

- 1 Yine dōstuñ kokuşı geldi cāna
Yine cān mest olup oldu revāna
- 2 İrtip 'ışk Leşkeri tārāş idüben
Yıkup göñlüm evin kıldı virāna
- 3 Beni benden giderdi kendü geldi
Kamu mülkümi 'ışk tutdı şāhāna
- 4 Virtip 'aklumı cānı 'ışkı aldum
Görün aşşı irer mi bu ziyāna
- 5 Dīn ü dünyā kamosın dōst yolına
Virem aldanmayan küfre ĩmāna
- 6 Diseler 'ışkı ko al ne dilerseñ
Diyem 'ışksuz cihān degmez şamāna
- 7 Bu 'ışk ağır bahālu gevher olur
Ele girmedi 'ışk iki cihāna
- 8 Bu 'ışkuñ kıymeti yokluk olur bil
Bahā yitürmediler yok olana

A . 18 b , B . 34 b , D . 30 b

-
- 3a) Kendü : kendi B,D
b) mülkümi : milkümi A
4a) 'aklumı cānı : 'aklı vü cānı B, 'aklı cānı D
5b) küfre ĩmāna : küfr ü ĩmāna B, D
6) D
7) D'de 6.beyit
8) D'de 7.beyit

- 9 Bu 'ışkuñ mişli yok sen dahı yok ol
Ki saña 'ışk ola genc-i nihāna
- 10 Gözüm açdı bu 'ışk gösterdi yolum
Baña 'ışk oldu mürşid-i bî-gāne
- 11 Niķābın götürüp gördüm cemālin
Vücūdımış niķāb olan hemāna
- 12 Bu 'ışk odına varlık yandı küllî
Dahı kalmadı ayruk hiç bahāne
- 13 Dime bu remzi Eşrefođlı Rūmî
Bu sırra mahrem olmasun bî-gāne
- 14 Bulınmaz bu cihānda toğrı bir yār
'Aceb olmuş durur şāhum zamāne

-
- 9) D'de 8. beyit
b) genc-i : genc ü A
- 10) D'de 9. beyit
a) Gözüm açdı : Gözümi açdı B, Gözüm açdum D; bu : - A, B
b) mürşd-i : mürşid ü A
- 11) -D
- 12) D'de 10. beyit
a) Bu : Çü B,C
- 13) D'de 11 .Beyit
- 14) D'de 12 .Beyit
b) şāhum : şimdi B, D

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 K̄o bu aġyārı sen gel yārı gözle
Göñül virme fenāya varı gözle
- 2 Cihānda Lokma için ġuşşa çekme
Yidürme nefsüñe murdārı gözle
- 3 K̄anā'at zencīriyle nefsün itin
Ki bağla yırtmasun deyyārı gözle
- 4 Hevā-yı nefse uyup cife k̄oma
Bulup cān bülbülün gül-zārı gözle
- 5 Bu taşra halkıla bāzārı terk it
Göñül sırrına gir esrārı gözle
- 6 Şakın Bağdādūñı uğurlamasun
Hevāyla bu nefis 'ayyārı gözle
- 7 Ezelden Hakkıla va'de idüp sen
Hakka t̄öp ġayrı k̄o ikrārı gözle
- 8 Dirüp divşürme koyup gideceksin
Ne aldı gitdi gidenleri gözle
- 9 Bu der-bendi geç Eşrefoġlı Rūmī
İriş k̄āfileye sālārı gözle
A . 35 a , B . 35 a ,D . 31 a , E . 30 b

-
- 3a) zencīriyle : zincīriyle E
  - b) bağla : sakla A
  - 4a) Hevā-yı : Ğurāb-ı B ,D ,E
  - 5a) bāzārı : pāzārı D
  - 6a) Bağdādūñı : Bağdādım D
  - 7a) Ezelden : Ezelde B ,D ,E

10 Turu gel k̄arub̄an ḡoçdi uyuma
Yab̄anda kaldı usanları gözle

- 1 Eyā gāfil aç gözüñi bir baķ bu dünyā hāline
Hiç kimse geldi mi bunda düşmedi ecel eline
- 2 Niçeleri sultān idüp tahta çıkardı bir zamān
Āhir yire urdı anı irgürmedi vişāline
- 3 Bu dünyāyı benüm şanup zinhār buñā virme gönül
Niçe senüñ gibilerün güldi geçdi şaķalına
- 4 Bu fenāya aldanmağıl ol beķānuñ kaydın yigil
İşbu geçer dünyāyiçün girme halkuñ vebāline
- 5 Gel gör bunuñ fenāsını çekme zinhār belāsını
Tiz tiz niçe noķsān irür bir baķ bunuñ kemāline
- 6 An şol günü yir dürile gökler çatlayup yarıla
Mahlūk bir yire dirile İsrāfīl şūrı çalına
- 7 Atañ anañ kardaşlaruñ yād olup senden ayrıla
Şol itdüğün zulümlerün hep dādı senden alına
- 8 Şol dünyāya benüm diyen atlar binüp harīr giyen
Kara toprak olup yatur kimse bilmez ki hāli ne
- 9 ‘Ārif olan baķdı gördi bunuñ mekr ü hīlelerin
Bir barmağın da banmadı bunuñ ağulu balına

A . 50 b , B . 35 b , C . 24 b, D . 32 b

-
- 1a) göziñi : gözini B , D ; bir baķ : baķ bir A ; bir : -B ; dünyā : dünyānun B
  - b) eline : alına , A , C
  - 4a) yigil : yegil B , C , D
  - b) dünyāyiçün : dünyā için B
  - 5a) Gel gör : Gör gör B , C , D
  - 9a) mekr ü : mekr-i A
  - b) barmağın da : bırmağın da A, barmaķ dahı D

- 10 Buña gönül virenlerün āhir mağbūnlukdur işi
'Ākil olan aldanmadı bunuñ yañlış hayāline
- 11 Eşrefoğlı Rūmī sen de āhir toprak olırsarsın
Toprak olmadın toprak ol aldanma bunuñ ālına
- 12 Saña yavuz sananlara sen hayır du'ālar eyle
Kim kime ne şanursa āhir geliser yolına

- 1 Hâkdan utan olma 'âsî gel ikrâr eyle gel ere
Er didüğüm tañrı hâsı gel ikrâr eyle gel ere
- 2 Zinhâr erden olma ırak sekiz uçmak ere tırak
İtmeysin yarın firak gel ikrâr eyle gel ere
- 3 Er göñli tolu Hâk nûri ere müştâk uçmak hûri
Ko ol münkir tekebbûri gel ikrâr eyle gel ere
- 4 Erdür ol hâzrete varan didârını şeksüz gören
Yüklülere meded iren gel ikrâr eyle gel ere
- 5 Erenleri kim sevmeye tamu dibinde kaynaya
Kimse şefâ'at kılmaya gel ikrâr eyle gel ere
- 6 Er ilte seni cennete hem ulaşdura rahmete
Uğramayasın miñnete gel ikrâr eyle gel ere
- 7 Alduñsa erenler elin togru varduñsa yolın
Gir uçmak içinde şalın gel ikrâr eyle gel ere

A . 10 b , B . 35 b , C . 24 a , D . 32 a

-
- 1a) gel ikrâr eyle gel : gel ikrâr eylegil B , C ,E
(kelimeler A ve D nüshalarında , aynı şekilde şiirin bütün beyitlerinde tekrar ediliyor)
- 3a) tolu : tolı D
- b) ol : iy D
- 4a) didârını : dizârını A
- b) Yüklülere : Büklülere A ,C
- 6a) ilte : ilter B ,C ,D ,E
- 7a) togru : togrı B ,C ,D ,E ; varduñsa : varurısa D ; yolın : yolun D
- b) içinde : içine B

- 8 Eşrefođlı Rūmī n'ola erenler yolında ola
Kān bahāsı dīdār ola gel ikrār eyle gel ere
- 9 Gerçeklere budur nişān gerçek añmaz cān u cihān
Hakdan isterisen ĩmān gel ikrār eyle gel ere

- 1 İy hevāsına tapan tevbeye gel tevbeye
Hakka tap Hakdan utan tevbeye gel tevbeye
- 2 Niçe nefse uyasın niçe dünyā kovasın
Vaktidür uşanasın tevbeye gel tevbeye
- 3 Niçe beslersen teni yılan çıyan yir anı.
Ko teni besle cānı tevbeye gel tevbeye
- 4 Sen teni şandun seni bilmedun senden seni
Odlara yakdun cānı tevbeye gel tevbeye
- 5 Sen dünyā-perest oldun nefsün ile dōst oldun
Şanma dirisin öldün tevbeye gel tevbeye
- 6 Gör bu mü'ekkelleri yazarlar hayrı şerri
Günāhdan olgıl berī tevbeye gel tevbeye
- 7 İy miskin Ademoğlu uşan tutma 'ālemi
Esmeden ölüm yili tevbeye gel tevbeye
- 8 Ölüm gelicek nā-çār dilün tadun şaşar
İrkenden işün başar tevbeye gel tevbeye
- 9 Nefs Tanrınun düşmānı tevbe kıl öldür anı
Kurtar yazuqdan cānı tevbeye gel tevbeye

B . 36 a , D . 31 b , E . 34 a

1a) tapan : uyan D

8a) dilün : dilinün B ; tadun : dengi B , tengi D

b) irkenden : irken D , E ; işün : işini D , E

9a) Nefs : Nefis D ; Tanrınun : Tanrı D ; düşmānı : düşmeni B

b) yazuqdan : yazuqdur B , D

- 10 Geçer bu dünyā qalmaz ‘ömür pāyidār olmaz
Şon peşmān aşşī qalmaz tevbeye gel tevbeye
- 11 Tevbe şuyında arın dimegil bugün yarın
Göresin Hāk dīdārın tevbeye gel tevbeye
- 12 Eşrefođlı Rūmī sen tevbe kı l irken uyan
Olma yolūnda yalan tevbeye gel tevbeye

11a) dimegil ;dime D; dime gel E ;bugün: bugün ü D
b) dīdārın :dizārūñ B, dīdārūñ D ; dīzārın E

- 1 Gözüñ aç imdi uyan tevbeye gel tevbeye
Ġaflet uykusına kan tevbeye gel tevbeye
- 2 Niçe bir nefz arzūsın niçe dünyā kayğusın
Yā niçe bunca 'işyān tevbeye gel tevbeye
- 3 İy dünyāyı cem' iden āhır koyuban giden
Olmadın soñı peşmān tevbeye gel tevbeye
- 4 Virme dünyāya gönül nefsi ko Ġakka kıl ol
Top ziyānı aşşı şan tevbeye gel tevbeye
- 5 Ne yatarsın tūruru . kōrku çokdur ilerü
Nā-gehān göçer kervān tevbeye gel tevbeye
- 6 Gelenler kamu gitti sevdüğini terk itdi
Girdiler sine 'üryān tevbeye gel tevbeye
- 7 Saña direm iy delü ger degüliseñ ölü
Dünyā yalandur yalan tevbeye gel tevbeye
- 8 Eşrefoğlı Rūmī sen nefsüne vir tevbeyi
Nefsün eyle müsilmān tevbeye gel tevbeye
- A . 22 b , B. 36 b , C . 24 a , D . 32 a , E . 12 b

- 1b) uykusına: uyhusına D .
2a) arzūsı ; arzūsın A ; kayğusı ; kayğusına A
b) Yā ; Ye E ; bunca ; nice B, C,D,E
3a) dünyāyı : dünyāya B ; āhır ; soñra C
b) Olmadın : Olmadı D ; soñı ; soñ C , D ; peşmān ; peşimān C,D
5a) tūruru : tūr uru A, D ; tūraru C , ; kōrku : kōrhu E
b) Nā-gehān : Nā-gāh C ; kervān : kārubān C , karbān D ,E
6b) sine : sinne C
7a) delü : deli D ; ölü : öli D
b) Dünyā : Dünye C
8b) müsilmān : müslimān C , müselmān D, E

- 9) Dervişlüğün yolına 'ışkıla geldünise
Geç bitmez endişeden tevbeğe gel tevbeğe

-
- 9) -C
b) bitmez : yitmez B ,D

- 1 Hep fesād işlerüme estağfiru'llāh tevbe
Yaman teşvīşlerüme estağfiru'llāh tevbe
- 2 Gözümün bakduğına gönümün aқduğına
Kulağum çakduğına estağfiru'llāh tevbe
- 3 Dilümün ğıybetine nefsümün lezzetine
Her a'zam zilletine estağfiru'llāh tevbe
- 4 Bildüm suçumu bildüm döndüm Çalabum döndüm
Geldüm kapuña geldüm estağfiru'llāh tevbe
- 5 Benden suçumu şorma 'aybun yüzüme urma
Maħrüm beni döndürme estağfiru'llāh tevbe
- 6 Settārü'l-'uyüb sensin Ğaffarü'z-zünüb sensin
Fettāhü'l-kulüb sensin estağfiru'llāh tevbe
- 7 Gerçi ki günāhum çok rahmetün dahı artuқ
'Āşuña kapuñ açuқ estağfiru'llāh tevbe
- 8 Nefs bendine tutıldum şeytāna esir oldum
Her hatā ki ben kıldum estağfiru'llāh tevbe

A . 25 b , B. 36 b , C. 26 b , D . 33 a , E 17 a

-
- 2b) çakduğına : işitduğüne A
  - 3a) ğıybetine : töhmetine A , ğaybetine E
  - b) Her : Hep C ,D ,E ; zilletine : lezzetine C , zelletine E
  - 5b) döndürme : gönderme B
  - 7a) ki : kim C
  - b) 'Āşuña : 'Āşine B ,C ; 'Āşiye D
  - 8b) ki : kim C

- 9 Tevbeyi ta'cîl idüñ gelüñ uçmağa gidüñ
İy mü'minler siz idüñ estağfiru'llâh tevbe
- 10 Arzû yılanlarının cānları şokduğınun
Tiryāki ol ağunun estağfiru'llâh tevbe
- 11 Eşrefoğlı Rūmīñ şol çok günāhlarınun
Keffāretidür anun estağfiru'llâh tevbe

-
- 9) A ,C ,D ve E'de 10 . beyit
a) uçmağa : cennete B ,C ,D
b) siz : -E ; idüñ : eyidüñ E
- 10) A, C, D ve E'de 11 . beyit
a) yılanlarınun : ılanlarınun E

107

- 1 Her kim dirise dā'im Lā-ilāhe illa'llāh
Gönlünde tura kā'im Lā-ilāhe illa'llāh
- 2 Endişesi Haḳ ola göñli nūrıla tola
Maḥşerde diyü gele Lā-ilāhe illa'llāh
- 3 Şol dem ki göçe cānı "Lā-ḥavfün"* ola şānı
Çürütmeye hiç teni Lā-ilāhe illa'llāh
- 4 Aldayımaya şeytān mūnisi ola Rahmān
Hem kırtarısar imān Lā-ilāhe illa'llāh
- 5 Ol gün ki kıza yüzler hem söylenmeye sözler
Ḥōş hüccet olup söyler Lā-ilāhe illa'llāh
- 6 Var Eşrefoḡlı Rūmī terk itme bu kelāmı
Digil 'ale'd-devāmı Lā-ilāhe illa'llāh
- 7 Cehd eyle māsivāyı tarḥ ide gör göñülden
Tenhāda canı dilden Lā-ilāhe illa'llāh

A . 29 b , B .37 a , C . 25 a

-
- 1b) tura : dura A
  - 2b) diyü : deyü C
  - 3a) göçe : giçe A ,E
  - 4b) kırtarısar :durısardur A
  - 5a) hem söylenmege : söylenmeye hem C
  - 6) D'de 7 . beyit
  - 7) D'de 6 . beyit
  - a) Cehd eyle : Çarḫıla D
  - (*) Kurān-ı Kerīm, Ahkāf, 46/13

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Benüm işbu ğarīb cānum 'aceb düşdi bu şahrāya
Yolın dōsta iletmege tolaşdı işbu sevdāya
- 2 Meger bu cān bu sevdāyı ezelden tuta gelmişdi
Yine ol dōsta varmağa bunı idindi sermāye
- 3 Bu sevdā bir 'aceb sevdā getürür başuma ğavgā
Niçenüñ t̄ac u tahtını bu sevdā virdi yağmāya
- 4 Bu sevdā didüğüm 'ışkdur bu sahrā didüğüm dünyā
Bu şahrāda bu esfelden bu 'ışkdur ilten a'lāya
- 5 Niçeler işbu şahrāda yolın yabāna bırakmış
Vatānından cüdā düşmiş tolaşmış bu harābaya
- 6 Velī her sevdā 'ışk olmaz 'aşıklar diridür ölmez
Ölen şol kimselerdür kim gönül virdi bu dünyāya
- 7 Bu 'ışkı Hāk bu cānlara delīl olmağa gönderdi
Bulan 'ışkı uyan 'ışka haķikat irdi Mevlāya

A. 23 b , B . 37 a , C. 25 a , D. 33 b , E. 14 b

-
- 1b) Yolın: Yolını B, C, E, Yolun D; iletmege; iltmege B, C, E; tolaşdı: dolaşdı A, B
  - 2a) sevdāyı : sevdāya B ; tuta : duta A.
  - b) gelmişdi ; geldi; B,C,D,geldiler E
  - 3b) t̄ac u : t̄acı A; virdi : urdı A, B
  - 4a) A'da 5. beyit
  - b) Şahrāda :sevdāda B,C ,sahrādan D ;esfelden :esfelde B, isfelde

- 8 Gel imdi sen de bul 'ışkı ki bunda göresin dōstı
Görenler muntazır olmaz bugün ol dōstı ferdāya
- 9 Sen iy göñli kara münkir gider inkārı içinden
Dīdārum görmeyiser dir Hāķ ol münkir-i a'māya
- 10 Eger dirseñ ki 'aŝıķam bu 'ıŝķ yolında ŝādıķam
Budur bu da 'vāya ma'nā koyasın cānı ortaya
- 11 Var Eŝrefođlı Rūmī sen bu 'ıŝķdan hirgiz ayrılma
Bu 'ıŝķ cūŝıyladur ķatre taŝup varduđı deryāya
- 12 Bu 'ıŝķ derdi ilāhīdür gidenüñ Hāķķa rāhıdur
Bu 'ıŝķa berk yapış zinhār ķayıkma dünyā 'uķbāya

-
- 9a) göñli : göñül A ; içinden : çün gider A
b) Dīdārum : Dīzārum A ,B ,E ; görmeyiser dir : görmeyiserdür A; münkir-i :
münkiri A
- 10a) ki : kim D
b) dāvāya : da'vīye A; ma'nā: ma'nī A
- 11b) taŝup : düşüp B
- 12a) derdi : derd-i B ,C ,D
b) berk : bek D ; zinhār : zinhār ki D ; ķayıkma : bakma D

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cānumı 'üryān idüp şaldum bu 'ışk deryāsına
Nā-gehān 'ışkuñ şataşdum dürr-i bī-hemtāsına
- 2 Cān u baş u dīn ü dünyā virdüm aldum derd-i yār
Merhem ol derd oldı ancak yüregüm yarasına
- 3 'İlm ü 'aql u zühd ü taqvā çün hicāb oldı baña
Küllü sevdādan geçüp düşdüm anuñ sevdāsına
- 4 Māsivādan göz yumup gördüm anuñ dīdārını
Kendüzümnden el yudum girdüm fenā şahrāsına
- 5 Ol fenādan bir fenāya bir fenādan key fenā
Key fenādan şofıra irişdüm anuñ beķāsına
- 6 Bir beķādur ol beķā hirgiz fenā irmez añā
'Aqluñı kōgil iresin bu sözüñ ma'nāsına
- 7 'Aqlıla 'ışka girilmez 'ışk 'aqlı maḥv ider
'Akl 'ışkuñ ol sebebden gelimez yuvasına
- 8 'Ākıl ister cennet ü ḥūr u kūşur ğilmān ola
'Āşıkuñ hiç meyli yokdur cennetüñ na'māsına

A. 30a, B. 37 b , . 26 b , D. 34 a , E. 23 a

-
- 3a) zühd ü : zühd-i A ,B , C
  - 4a) dīdārını : dīzārını A ,E
  - b) girdüm : gezdüm A
  - 5a) bir fenāya : bir fenā ol A ,E
  - 7a) 'Aqlıla : 'İşkıla A
  - b) yuvasına : berāsına A
  - 8a) cennet ü ḥūr u : cennet-i ḥūr-ı A ,B , E
  - b) cennetüñ : cennet ü B ,C , D ,cennet-i E ; na'amāsına : ni'māsına E

- 9 'Āşık ol kim göresin dōst yüzini bunda bugün
Mağrūr olma zāhidūñ ol va 'de' -i ferdāsına
- 10 Va 'de' -i ferdāya köymez 'āşık-ı şūrīdeler
Göz kararur düşer irer zulfinūñ karasına
- 11 Eşrefoğlu Rūmī 'ışkdan hōş haber virdi yine
Müdde 'inūñ hiç kulağ urmaz kırı da 'vāsına
- 12 Müdde 'inün her sözinde var durur niçe ğarāz
Tālibiseñ girme zinhār müdde 'i arasına

10a) şūrīdeler . şūrīzeler A ,E

11a) virdi : derdi A , vire B ,E , virdür D

b) urmaz : urma B ,E ; kırı : kuru C ,E ; da 'vāsına : va 'desine A ,ğavġāsına B ,D

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Düşeli ‘ışkuñ bu cānum iline
Beni bıraқdı bu halkuñ diline
- 2 Gözlerümnden yaşıla kân aқıdur
İllā yaşum dilemezem siline
- 3 Zirā aқdukça gözümnden klanlu yaş
Hoş teselliler gelür ben kulına
- 4 Hōş yaraşur ‘āşıkā gözi yaşı
Kim ki ‘āşıkça gözinden biline
- 5 Ben bu ‘ışkdan bir nefes ayrılmazam
Ger yüregüm şerha şerha diline
- 6 ‘İşkıla ben bir demimi virmezem
‘İşkısuz olan ömrümünñ biñ yılına
- 7 İsm ü resmi Eşrefoğlı Rümününñ
Kül olup şavırdı ‘ışkuñ yiline

A. 9 a , B. 38 a , C. 25 b , D. 34 b

-
- 1b) bıraқdı : düşürdi B
  - 2a) Gözlerümnden aқdı yaşıla klan A , Aқıtdı çeşmümnden klanlı yaşları B
b) dilemezem : dilemez kim A , dilemez kim B
  - 3) -B
b) ben : bu A
  - 4a) gözi : göz A
b) Kim ki ‘āşıkça : Her ki ‘āşıkdur B
  - 6a) ben : geçen B ; demimi : demim B
b) ‘İşkısuz : ‘İşkısuzunñ C ; olan : geçen B ; ömrümünñ : ömrünñ C
  - 7a) İsm ü resmi : İsm ü resm ü A , İsmi resmi C
b) olup : oldu B ; şavırdı : şoldı A ; ‘ışkun : ‘ışkınuñ A ; yiline : yolına A

- 8 Kālmadı nām u niṣānī zerrece
Ġarqa virdi gitdi 'iṣḡuṣī siline

-
- 8) -B
b) virdi : varup C , vardı D

- 1 Bu gönlüm şehrinı seyrān iderken
Didi sırrum baña seyrān içinde
- 2 'İşka düşdüñ niçün dermān ararsın
'Āşıklar derd arar dermān içinde
- 3 İçüp 'ışkuñ meyin şöyle mest ol kim
Dīvāne disünler akrān içinde
- 4 'Āşıklara karış 'āşık olı gör
Ne gevherler vardır ol kār içinde
- 5 Bu 'ışk meydānıdur bunda 'ār olmaz
Başuñı top eyle meydān içinde
- 6 Miḥneti rāḥat bil rāḥat arama
Rāḥat mı bulunur zindān içinde
- 7 Eşrefođlı Rūmī Hakkı zıkr eyle
"Fezkurūñı"* didi Kur'ān içinde

B. 38 a , D. 35 b , F. 65 a

-
- 2a) 'İşka : derde D ,F
  - 4) -B ; 'āşıklara : dervişlere D ; olı : ola F ; gevherler : cevherler F
  - 5a) 'ışk : er D ; 'ār : kār F
  - 6) D ve F'de 3. beyit
  - 7a) Eşrefođlı Rūmī : Aç gözini Eşref D
  - (*) Kur'ān-ı Kerīm , Bakara 2/152

112

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

- 1 İy Allāhum beni senden ayırma
Beni senün dīdāruñdan ayırma
- 2 Seni sevmek benüm dīnüm īmānum
İlāhī dīni īmāndan ayırma
- 3 Şararup soluben döndüm hazāna
İlāhī hazānı daldan ayırma
- 4 Şeyhüm güldür ben anuñ yaprağıyam
İlāhī yaprağı gülden ayırma
- 5 Ben ol dōst bağçesinüñ bülbüliyem
İlāhī bülbüli gülden ayırma
- 6 Balıguñ cāmnı şuda didiler
İlāhī balığı şudan ayırma
- 7 Eşrefoğlu Rūmī kemter kulündür
İlāhī kulu sultāndan ayırma
A. 56 a , B. 38 b , D. 34 b

-
- 1b) dīdāruñdan : dīzāruñdan A, cemālinden B , cemalünden D
  - 2) -B
  - 3a) Şararup şoluben : Şararuben şoldum A ; döndüm hazāna : hazāna döndüm B
  - b) hazānı : hazānam A ,D
  - 4) B'de 2. beyit
  - b) yaprağı : yaprağam A
  - 5) B'de 4 . beyit
  - a) Bülbülüñ feryadı gülden didiler B
  - 6) B'de 5 . beyit
  - a) şuda: sudan B, gölden D
  - 7a) Rūmī : senün A

- 1 Benüm şeyhüm seni Hakkā yitürür
Niçe müşküllerin anda bitürür
Muhammedün sancağını götürür
'Abdü'l-kādir sultān dirler şeyhüme
- 2 Anlardan kalmışdur bol erkān uşul
Etegin tutanlar olmuşdur hāşıl
Ceddini şorarsān Hāzret-i Resül
'Abdü'l-kādir sultān dirler şeyhüme
- 3 Giderler ğazāya çalarlar şatır
Dā'imā yaparlar hōş gönül hātır
Bağdādda türbesi nūr olmuş yatır
'Abdü'l-kādir sultān dirler şeyhüme
- 4 'Āşikuñ yüregi yanar tutuşur
Cigerün varısa var anda pişür
Her kanda çağırsan gelür yetişür
'Abdü'l-kādir sultān dirler şeyhüme
- 5 Da'im Allāhıla şeyhümün işi
Dost didükçe akar gözünün yaşı
Eşrefoğlu Rūmī anuñ dervīşi
'Abdü'l-kādir sultān dirler şeyhüme
B. 38 b , D. 35 a

-
- 1b) Niçe müşküllerin : müşkülün varısa D
c) götürür : getirür B
d) 'Abdü'l-kādir sultān : Sultān 'Abdu'l-kādir D (nakarat beyitlerinin hepsinde aynı)
- 2) -B
3b) hōş gönül : gönüller B
c) nūr olmuş : yeşil nūr D
- c) gelür : irür
5b) didükçe : deyicek B

114

- 1 Şeyhsüz varımazsın yolu zinhâr şeyhe iriş şeyhe
Şeyhün himmetidür 'âlî zinhâr şeyhe iriş şeyhe
- 2 Bir şeyh idin yola rehber işbu yola şeyhile var
Budur saña toğrı haber zinhâr şeyhe iriş şeyhe
- 3 Gör ol şeyhsüz gidenleri kimi mülhid kimi Dehrî
Olma Cebri yâhüd Kaderî zinhâr şeyhe iriş şeyhe
- 4 Hâk habîbi iken Resûl şeyhsüz Hâkka varmadı yol
Kim şeyhi yok şeytândur ol zinhâr şeyhe iriş şeyhe
- 5 Tâlibiyseñ Hâk yolunuñ var elin al bir ulunuñ
Tut pendin Eşrefođlunuñ zinhâr şeyhe iriş şeyhe

A. 53 a , B. 38 b , C. 26 b , D. 35 a

-
- 1a) varımazsın : bulmazsın D
  - 2a) idin: idün B
  - 3b) yâhüd : veya B ,C ,D

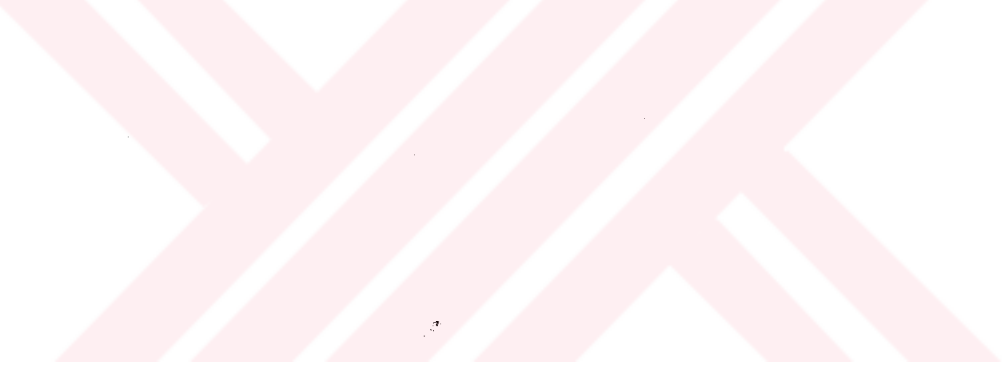
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Nefsi zindān eyle gel dā'im riyāzethānede
Kim hālās olup gidesin sen daḥı ol hānede
- 2 Taḥ riyāzet zencirin boynına nefsün 'ışkıla
Tā ki nefsün dīvlerin getüresin imāna da
- 3 Bend idüp nefsi biraḥ açlık şusuzlık cahına
Zikr kılıcın ele al gir yola merdāne de
- 4 Enbiyā vü evliyā Ḥaḥ yola böyle girdiler
Nefslerin kaḥr eylediler kıydılar hem cāna da
- 5 Çünki cāna kıydılar külli hevesden geçdiler
Lā-mekāndan da ilerü gitdiler seyrāna da
- 6 Bend idüp şalmazsañ nefsi riyāzet çāhına
Sen anuñ bendindesin hiç düşmegil gümāna da
- 7 Kim ki nefsin bağlayup kendüye kılmazsa muti'
Nefse giriftār oldu ol fırka'-ı şeytāna da

A. 9 b , C. 26 a , D 30 b

-
- 1a) Nefsi : Nefse D; riyāzethānede : riyāzethāne A
  - b) hānede : hāne A
  - 2b) Taḥ : Daḥ A; de : -A (beyitlerin 2. mısralarında)
  - 3a) Bend : Ceḥd D ; çāhına : cāhına A ,D
  - b) Zikr : Zikir A
  - 4a) Enbiyā vü Evliyā : Evliyā vü Enbiyā C
  - 5b) da : daḥı A
  - 6a) şalmazsañ : şalmazsın D; çāhına : cāhına A , D
  - b) anuñ : Ḥüdānuñ A , hevān D
  - 7a) kendüye kılmazsa : kılmadı kendüye C ,D
  - b) Nefse fırkatde giriftār oldu ol şeytāna daC ,D ; giriftār : giriftā A

- 8 Nefs-i emmāre diler emrinde dā'im olasin
Hiç itā'at itmeyesin ol yüce Sultāna da
- 9 Eşrefođli Rūmī nefsi kim müsülmān itdiyse
Mürşid-i hādī olur ol cinne hem insāna da

-
- 8b) itā'at : kanā'at d
9a) kim : -A ; müsülmān : müselmān C ,D ; itdiyse : itdiyise A
b) Mürşid-i : Mürşidi A ; hem : vü hem A , vü D

116

- 1 Ne olayın dervîş olsam h̄oş yürüsem dervîşâne
Terk eylesem kibr ü kîni yüz sürüksem irişâne
  - 2 Dōst dōst disem dōsta irsem kanda bakşam dōstı görsem
Dā'im dōst haberin virsem gelüp dōstı şorişâne
  - 3 Döksem gözlerüm yaşını artursam bağrum başını
Bıraksam dünyā işini 'azm itsem ol bî-nişâne
  - 4 Kōsam nefsün çirkin h̄üyin hiç nefse virmesem boyun
'İşk içinde erkān āyin budur dōsta gidişâne
  - 5 Şeyh elinden geysen kisvet nefs elinden kılsam feryād
'İşk elinden virsem şerbet yanubanı tutuşâne
  - 6 Eşrefoğlı Rūmī söyler 'āşıklara haber eyler
Kim ki dōstı görmek diler varsun dōsta bilişâne
- A. 10 a , B. 26 a , D. 31 a

-
- 1a) Ne olayın : N'ola ben bir A
  - 2b) haberin : haberün D
  - 3a) artursam : arıtsam A
  - b) gidişâne : girişâne D
  - 5a) kisvet : kisve D
  - b) yanubanı : yanup beni D

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Devşür 'akluñı galgala eyleme
Sil gözün yaşını gavğa eyleme
- 2 Dimedüm mi saña benden özgeye
Gözün açuban temâşâ eyleme
- 3 Dâ'imâ görmek dilersen beni
İşigümden özge me'vâ eyleme
- 4 Gâhi vâşıl gâhi maħcüb oluben
Gâhi nevha gâh telâlâ eyleme
- 5 Özge yaruñ varımış var imdi var
Daħı vaslumı temennâ eyleme
- 6 'Aşıkısañ sen de 'aşıklar gibi
Rümîyâ gönlüñi her-câ eyleme

C . 28

1a) 'akluñı : 'akluñ (Matbu nüshalarda) ; galgala : 'alli 'alâ veya 'al-alâ (Matbu nüshalarda)

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ilün

- 1 Eski yaram varıdı yürekde açıldı yine
Yir yüzine kanlu yaşum yine saçıldı yine
- 2 Yüregümün şerha şerha yaraları bitmedi
Noldı yine noldı yine yara açıldı yine
- 3 Yine ayun yeñisidür delülügüm depreşür
'Akl u fikrüm konagından yine göçildi yine
- 4 Tevbe virmişdi ki zāhid 'ışk şarābın içmeyem
Şındı tevbem tolu tolu yine içildi yine
- 5 Didiler idi baña kim 'ışk kitābın okuma
Fāla bakayın didüm ol şafha açıldı yine
- 6 Derziye işmarladum Rūmī zāhid tonı biç
Tutmadı sözümi 'aşık tonı biçildi yine

C . 28 a

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 Niçeler işbu şahrâda yolın yabâna bırakmış
Vatândan cüdâ düşmüş tutilmiş bu harâbaya
- 2 Dilümüz dura 'ışk ölimez 'âşıklar virür olmaz
Ölen şol kimselerdür kim gönül virdi bu dünyâya
- 3 Bu 'ışkı Hâk bu cânlara delil olmağa gönderdi
Bulan 'ışkı uyan 'ışka hakikat irdi Mevlâya
- 4 Gel imdi sen de bul 'ışkı ki bunda göresin döstü
Görenler muntazır olmaz bugün ol döstü ferdâya
- 5 Sen iy gönlü kara münkir gider inkârı içün'den
Dîdârum görimeyiser dir Hâk ol münkir a'mâya
- 6 Eger diriseñ 'âşıkam bu 'ışk yolında şâdıkam
Budur bu ma'nâya da 'vâ koyasın câmı ortaya
- 7 Var Eşrefoğlu Rûmî sen bu 'ışkdan hirgiz ayrılma
Bu 'ışk çüşyladur katre düşüp vardığı deryâya
- 8 Bu 'ışk vird-i ilâhîdür gidenün Hızır emrinde'dür
Bu 'ışk berk yapış zinhâr kalma dünyâya 'ukbâya

120

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Hüdā da'vet ider elḥamdü'lillāh
Bu cāna Ḥakka gider elḥamdü'lillāh
- 2 Ḥakikat şehrine çün rihlet oldı
Gönül turmaz olur elḥamdü'lillāh
- 3 Tuyaldan cān u dil vaşl-ı ḥabibi
Hem okur hem yazar elḥamdü'lillāh
- 4 Yakın geldi tulū'a şems-i rūḥum
Bugüne günüm toğar elḥamdü'lillāh
- 5 Ölüm didükleridür ḥalvet-i yār
Kamu ağyar gider elḥamdü'lillāh
- 6 Şehadet mansıbidur 'ālī manşıb
Bize viriliser elḥamdü'lillāh
- 7 Gözükdi ma'nā yüzinden cemāli
Bozıldı hep şuver elḥamdü'lillāh
- 8 Bilişdük bunda hem ihsānlar itdi
Naşibümüz kadar elḥamdü'lillāh
- 9 Ne gam giderse dünyādan niyāzı
Vişāline irer elḥamd'ülillāh

H . 19 b

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Seni sen yavı kıl küllī dilerseñ bulasın anı
Muḥāl ola anı bulmaq yitürmeyince sen seni
- 2 Be-küllī varuñı terk it giderseñ aña sensüz git
Bu yoluñ pās-bānı çok geçürmez sen ben olanı
- 3 Aña irmege cān virmek gerek iki cihān olmaz
Ezelden şöyle kalmışdur bu yoluñ ayin erkānı
- 4 Ānı bulmaq dilerseñ var öli gör ölmedim zinhār
Ecelsüz ölmeyince bil kimesne bulmaz ol cānı
- 5 Harāb it yıķ maķāmını deġiř aduñı řanuñı
Saña bir göz açıla kim göresim řāh u sultānı
- 6 Egerçi senden ol 'ālī anuñ senden gider yolu
Seni bil sen seni bil tā bilesin ol yüce ḥānı
- 7 Seni sen tanı cān şanma ya 'aql u yā gōñül yā nefis
Yā ādemdür dime degme beşer şürette ḥayvānı
- 8 Var Eřrefoġlı Rūmī sen seni ko dōsta git dōsta
Bu varlıķdan fenā olgıl dilerseñ bulasın anı

B. 39 a , D. 35 b , E. 45 b

-
- 1a) kıl küllī : kıl var kim E
  - 2a) varuñı : varını D
  - 5a) yıķ : yok D ; aduñı : ad u D
  - 6b) Seni bil sen seni bil: Seni sen bil seni bil B ; bilesin : bile B
  - 7a) tanı : tanu E

122

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Zihî 'āşıkā ki ma'sūk Ḥaḳ oldu
Zihî kulaḳ ki ḥaḳ söze şaḳ oldu
- 2 Zihî göz kim gözedür dā'im anı
Zihî dil zikri Ḥaḳ anda çok oldu
- 3 Zihî gönül ki Ḥaḳ 'ışkıyla tıldı
Cihānuñ zehri aña tiryāk oldu
- 4 Zihî nefis Haḳdan özgesin unıtdı
Ana "irci'î"* irdi mülḥaḳ oldu
- 5 Zihî cān geldi tenhā bu cihāna
Nazar kılmadı ferd-i mutlak oldu
- 6 Zihî ten kim düni gün kıldı tā'at
Varıcaḳ ḥazrete yüzi aḳ oldu

A. 36 a , B. 39 a , C. 28 b , D. 38 a , E. 31 b

-
- 1a) Zihî : Zehî E (Şiirin hepsinde) ; 'aşıkā ki : 'aşık ki B ,C ,D , 'aşıkun E ; ma'sūk ma'sūki B, D , ma'sūk-ı C , E
  - b) kulaḳ : kul A ; şaḳ : sadık A
  - 2b) -B ; zikri : zikri. **A, B, E**
  - 3a) -B
  - b) B'de 2. beytin 2. mısra'ı
  - 5) -E
  - a) Zihî cān : Zî-cān kim B, C ; geldi tenhā : tenhā geldi C
  - b) ferd-i : ferdi A , D
  - 6a) Zihî : Zî-C ; düni : dün ü C ; tā'at : itā'at C
  - b) aḳ : aḡ A
  - (*) Kur'ân-ı Kerîm, fecir 89/28

- 7 Bu varlıktan geçen irişdi vara
Yok olmadın zî-'âkıł kim yok oldu
- 8 Bekâ bulmak dilersen var fenâ ol
Bekâya yol fenâya varmak oldu
- 9 Toz oldu kalkdı yirden götürildi
Ayaklara şular kim toprak oldu
- 10 Cihânda ölmedin şular kim öldi
Ölümsüz dirlige ol elyak oldu
- 11 Bu şöhretten geç Eşrefoğlı Rûmî
Ki 'âşıklara şöhret âfet oldu
- 12 Elün çek fârig ol cümle cihândan
Saña çün bu cihân bir uğrak oldu

-
- 7a) geçen : geçenler A; irişdi : irdi A
b) olmadın : olmakdan D , olmadı E ; zî-'âkıł : zî-'âşık C , zihî 'âkıł D ; kim : -D
- 10a) Cihânda şunlar ki ölmeden öldi D : şunlar C
b) Ölümsüz : Ölmez A
- 11b) âfet : tuzak B ,D, duzak C
- 12a) Elün : Elin D

123

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılün

- 1 Ārife şorgıl eger şorarısañ sen haberi
Saña 'ārif virür ol senden içerü haberi
- 2 Hāberi isteriseñ kim vireler cānıla şor
Ki tene zāhir olup gele belüre eşeri
- 3 Eşeri cāna göñüle irişüp eyledi mest
Ol eşerden yitürür Manşūr-ı Hallāc bu seri
- 4 Ser ile bitmeye işüñ bu yola bakma güzāf
Mürğ-i rūhuñ dökiser bunda niçe bāl u perī
- 5 Pür- 'aqlıla 'urüc idüp aramaya beşer
Kim anuñ nūrına doymaz ne melek ne beşeri
- 6 Beşerī-şıfatı yak 'ışk odına zerre koma
Girü kendü göziyle eyle yüzine nazarı

A. 16 b , B. 39 b , C. 28 b , D. 37 a , E. 34 b

-
- 1a) Şorgıl : sor kim D ; şorarısañ sen: sen şorar ısañ D ; sen: bu C , -D
  - b) içerü : ilerü A
  - 2a) isteriseñ : ister iseñ B
  - b) tene : nite A
  - 3b) Manşūr-ı Hallāc: Hallāc-ı Manşūr C ; seri : sırrı A
  - 4a) Serile : Sırrıla A, ser ile B; bu yola : böyle B
  - b) dökiser : döker A, dolısar B
  - 5a) Pür- 'aqlıla : Pür- 'aql ile D; idüp : eyleyüp C; aramaya : iremeye B
  - b) doymaz : toymaz D
  - 6a) -şıfatı: şıfat A, yak : yok A
  - b) göziyle : göz ile B, gözile E ; eyle yüzine : yüzine eyle C r

- 7 Nazarı olalı ol bî-nazaruñ Rûmî saña
Gözedür oldı gözünñ dâ'imâ şâmı seheri
- 8 Seheri gözleriseñ Eşrefoğlıyla bile
Ten ü cāndan geçüben dōsta idesin seferi

7b) dâ'imâ : dâ'im A; şâmı : şâm u D

8a) gözleriseñ : gözler iseñ B

124

- 1 Yine bu derdlü göñül kaynakı taşa geldi
'Işık denizininüñ mevci başumdan aşā geldi
- 2 Şabrum karārüm gitdi 'ışık sırrumı fāş itdi
Ben dahı diyem şunı kim ğarīb başa geldi
- 3 Ol benüm göñlüm alan bu cānuma cān alan
Ol beni delü kılan öñüme düşe geldi
- 4 Ansuz ben ölimezem buldum ayrılımazam
Ansuz bu 'aqlum bilem tedbirüm şaşā geldi
- 5 Siz şöyle şanmañuz kim ben şimdi 'āşık oldum
Cānum ezel güninde 'ışka tolaşa geldi
- 6 Kālu Belā dinmedin Elestden ilerüden
Dürlü miñnete 'āşık anda şataşa geldi
- 7 Şol ben 'āşıkam diyen ol yalan da 'vā kılan
Nefse dileğın viren baña temāşā geldi
- A. 13 b , B. 39 b , C. 29 a , D. 38 b , E. 7 b

-
- 1a) bu derdlü : bir dürlü D
- 2b) Ben dahı barayıdum şu ne ki başa geldi B; diyem : ideyin A, E, ideyüm B, D;
kim : ki B, D; ğarīb : bu A, B, D, E
- 3a) bu :ol A, B, D, E
- 4a) ayrılımazam : ayrılamazam A
- b) bilem : benüm D
- 5b) güninde : güninden D, E; tolaşa : ulaşa C
- 6a) dinmedin : dinmeden B
- b) şataşa : tolaşa C
- 7a) da'vā : da'vī A

- 8 'Āşık h̄od-nefse yağı nefsi kor erün şağı
Nefsile 'āşık cānı bunda şavaşa geldi
- 9 Derd ü belā gözgüsin gözlerken dünin günin
Dōst yüzine cān gözi añsuzın tuşa geldi
- 10 Gerçi kim nihān geldi cān gözi 'ayān gördi
Münkir münāfık şandı ta 'birlü düşe geldi
- 11 Eşrefoğlu Rūmīnün varlığı küllī senün
Her ne kim senden geldi cānına h̄oşa geldi

-
- 8a) nefsi : nefsin C
9a) Derd ü : Derd-i C ,E ; gözlerken : gözleriken D ; dünin günin : düni gün D
b) gözi : gözün D
10a) kim : ki A ,B
11b) geldi : gelir A ,B ,E ; cānına : cānuma B

125

- 1 Bir ben degül seni seven cümle 'âlemdür sevice
Yüz biñ ola her küşede yoluña cānlar virici
- 2 Ben kim olam seni sevem ya yoluña cānum virem
Sevenleri görecegüz ben de bir boyun egici
- 3 Varuñ şoruñ mürşidlere var mıdır bu derde çāre
Hiç ola mı dōsta ire düşmenile dōst olıcı
- 4 Düşmen didüğüm nefstüñdür şol tama'ıla hırşuñdur
Keser tama' tamarını dōsta 'aşıkam diyici
- 5 'Āşık nefesine uymadı cānını virdi toymadı
Kim ki cānına kıymadı oldur ol yalan dā'vici
- 6 'Āşık kendüden el yudı dünyā vü āhreti kōdı
Hiç añmaz bilişi yadı kendüzin yoğa şayıcı
- 7 Turmaz akar gözi yaşı hiç oñılmaz bağı başı
Āhıla zār olur işi kimse yok hālin şorıcı

A. 19 b , B. 40 a , C. 29 a , D. 39 a , E. 44 a

-
- 1a) seven : sever A ,B
  - 1b, 2b) cānlar : cānın A ,B ,E ; boyun : boynum A
  - 3a) bu : bi -A ,E
  - b) düşmenile : nefsiyle A , nefsi ile B
  - 5a) nefesine: nefsiine B; toymadı : doymadı B ,D
  - 6) -B
  - a) dünyā vü : dünyayı A , C ,E
  - 7) -D
  - a) Turmaz : Durmaz A ,B

- 8 Eşrefođlı Rūmī gibi şöyle mücrim eksikli kul
Arasalar bulunmaya nefsi hevāsın kovıcı
- 9 Ya 'nī ol da 'āşıkam dir toyınca yir yatur uyur
Nefsine dilegin virür o utanmaz lāf urıcı

- 1 Yine bu 'ışk elçisi geldi irişdi
Yine 'ışk kadehin cān tolu içdi
- 2 Yine cūř eyledi cānumda 'ıřkuñ
Yine mevc urdı dürler taşra şaçdı
- 3 Yine Manřūrlayın ĥayrān u mestüz
Ene'l-ĥaķ sırrını bu ĥalķa açdı
- 4 Yine cismüm tılsımın bozdı 'ıřkuñ
Yine cānum kuşı pervāza uçdı
- 5 Yine cānum hümāsı řāhīni var
řikārın lā-mekāna sürdi geçdi
- 6 Mekānsuz lā-mekānda seyr iderken
Niřānsuz bī-niřān řaydına dūřdı
- 7 Yine bu Eřrefođlı Rūmī yine
Bulişdı dōsta cānın şaçı şaçdı

A. 39 a , B. 40 a ,D. 39 a , E. 36 a

-
- 1b) kadehin : kadehūñ B, D
  - 3a) ĥayrān u : ĥayrān-ı A, E
  - 4b) pervāza : pervāne B
  - 5b) řikārın : řikāruñ D
  - 7b) şaçı: şaçu B

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

- 1 Şafā isteriseñ terk it şafāyı
Vefā isteriseñ ço bi-vefāyı
- 2 Muḥabbet şerbetin bir zerre içür
Ki ḥasta gönñlüñe bula şifāyı
- 3 Bugün nefsün murādın terk iderseñ
Yarın görmeyesin hirgiz cefāyı
- 4 Kuru etmege toyurmadı nefsin
İşitdün Ḥak ḥabibi Muştafāyı
- 5 Bicerme nefsüñi dürlü ta'āmla
Muḥammed yiridi yavan gücāyı
- 6 Tenüñi bezeme dürlü tönla
Resül giydi müdām eski 'abāyı
- 7 Sen ümmetsen uyuma ğafletile
Ol iḥyā ideridi her giceyi

A. 22 a ,B. 40 b , C. 29 b, D. 39 b

-
- 2a) İçür : içe E
  - b) şifāyı : şefāyı C ,E
  - 3a) nefsün : bu nefis C ; murādın : muradın D
  - 4a) Kuru : kuru D
  - 5a) yiridi : yir idi B
  - 7a) ğafletile : ğaflet ile B
  - b) ideridi : ider idi B

- 8 İdegör nefsiñe zecri kaçurma
Ölümden öñdin ölüp bul beķayı
- 9 Sözüñ sañadur Eşrefođlı Rūmī
Şakın dünyāya uydurma hevāyı

-
- 8) B ,C ,D ,E' de şiirin son beyti .
a) kaçurma : kaçırma A

128

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

- 1 Şular kim dōst elinden içdi cāmı
Olar bilmedi hirgiz hās u 'āmı
- 2 Olar esnāik dūrür dā'im ayılmaz
Olar fehm eylemezler şubh u şāmı
- 3 Olarda dīn ü dünyā tedbiri yok
Olaruñ fikri Hākdur ve's-selāmı
- 4 Olar varlıklarūñ Hākkā virtüpdür
Onlaruñ Hākkıla da'im kıyāmı
- 5 Olar bilmez "yecūz u Lā-yecūzi"
Olar mezheb idinmez bir imāmı
- 6 Onlaruñ göñline Hāq şöyle tolmış
Unudılmış iki cihān tamāmı
- 7 Olaruñ varlıguñ Hāq şöyle almış
Hemān qalmış bularuñ halkā nāmı
- 8 Olara kōrku yok iki cihānda
Olar görmeyiser dārü'l-melāmı
- 9 Olar iki cihāndan geçdügiyçün
Bulara virdi Hāq Dārü's-selāmı

B. 40 b ,C. 29 b

2a) dā'im : hirgiz C

7a) varlıguñ : varlığın C

8b) dārü'l-melāmı : dār-ı melāmı C, D

- 10 Olar 'Arş u Kürsî bir nefesde
Gezüp seyrân iderler Rûm u Şâmı
- 11 Sebeb bunlar bu yir gök тұrduđına
Bu mađlũkuñ bularuñla nizâmı
- 12 Bularuñ şânına geldi Resũle
Ki "lâ-ğayfũn 'aleyhim"* Hağ kelâmı
- 13 Buları Eşrefoğlı Rũmiye şor
Buları saña göstere müdâmı

10b) Rũm : Rũmı D

13b) müdâmı : tamâmı C

(*) Kur'ân-ı Kerim, Ahkâf 46/13

- 1 'İşkuñ ğamını çekmege baña bir yār bulunmadı
Āvāre olup yürürem uş bir qarār bulunmadı
  - 2 Düşdüm ğamuñ denizine mevcleri aşdı başumdan
Heyhāt ümīdüm gemisüne bir kenār bulunmadı
  - 3 Sırrımı cān u göñül dilerdi ki taşra bırağa
İllā mahrem olmağa rāzuma deyyār bulunmadı
  - 4 Vaşluñ şikār idem diyü düşdüm 'ışkuñ hevāsına
Bu 'ışk içinde belādan özge şikār bulunmadı
  - 5 Ol gün ki bu 'ışkıla oldı bu cān hasta vü mecrūh
Günden güne artar dağı derde tımār bulunmadı
  - 6 Derd-i firāk u firkat içinde kaldum iy dirīğ
İyvāh intizārum gicelerne seher bulunmadı
  - 7 Doymadı bu cān hicrūñe diler ki bir sefer kıla
Çün ikāmet içinde vaşluña zafer bulunmadı
- A. 29 b

-
- 2b) Heyhāt : heyhāt ki A ,B ,E ; ümīdüm : ümiz A ,E ,ümīd B
  - 3b) İllā : İllā ki D ; rāzuma : rāzum D
  - 5a) Ol gün ki bu 'ışkıla : Ol güzelüf 'ışkıyla D ; oldı : ola B
  - 6a) Derd-i : Derd ü A, C ,D
  - b) intizārum : intizāram A ;seher : eshār D , şahān E
  - 7a) hicrūñe : 'ışkuña B
  - b) Çün : Çün bu D ; ikāmet : ifākāt A ; içinde : içre D

- 8 'Işkından Eşrefoğlı Rumi yāruñ itme Őikāyet
Bu 'iřka cān virmeyince ol birū yār bulunmadı

-
- 8a) yāruñ itme : itme yāruñ C ; yāruñ : yarın B ; Eşrefoğlı Rumi yāruñ 'işkından itme Őikāyet D
b) 'işka : 'işka ki A , D ; ü yār : yār A, D

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Anuñ 'ışkı gerek baña gerekmez dünyā 'uqbāyı
Ki 'ıŝkdur maqşūdum ancak kōdum cümle temennāyı
- 2 Muḥabbet dādın ezelden kōdı cānum dimāğından
Kamudan el çeküp bu cān anın ister o Mevlāyı
- 3 Muḥib maḥbūb muḥabbet bil ḥaḳıḳatda bular birdür
Anuñçün anı sevenler kōdılar külli sevdāyı
- 4 Anuñ derdini bilmeyen cihānda nesne bilmedi
Gerkse varsun ol yüz yıl okusun ağ u karayı
- 5 Anuñ 'ışkı kitābından şular okudı bir ḥarf
Hep ismi resmi maḥv oldı unudı hep māsivāyı
- 6 Ben ol ŝāhbāz-ı kudsiyem kōlından uçdum ol ŝāhuñ
ŝikārum süre götürdüm ki avladum bu ŝahrāyı
- 7 Avum aldum yine döndüm varup ŝāh kōlına kōndum
Cemāline bakup her dem iderem ḥōŝ temāŝāyı

A. 24 a , B. 41 b , C. 30 a , D. 35 b , E. 15 a

-
- 1a) Anuñ : Sentüñ D ; 'ışkı : 'ıŝkuñ A , D , 'ıŝkın E; gerek : görük A
  - b) ezelden : evvelden B , E , evvelde C , D
  - 2a) dimāğından: dimāğına B , dimāğından C
  - b) anın : hemin B
  - 3a) bular : belā A
  - 5a) 'ışkı : 'ıŝkuñ D
  - b) ismi : ism ü B , D ; hep : ol B , cümle : A , C , D , cemi'E ; māsivāyı : māsivāyı C , E , sivāyı D
  - 6a) ŝāhbāz-ı : ŝāhbāzı A , ŝāh-pāz-ı C
  - b) ki : çün B , kim C , D

- 8 Ben ol ser-bāz-ı enīsem yolında cān u baş virdüm
Bugün gördüm 'ayān anı ḳodum va'de'-i ferdāyı
- 9 Şarāb-ı Lā-yezāli ben içüp ḳayrān-ı mest oldum
Sözüm mestāne. انوئ چün ider nükte-yi ḳarrāyı
- 10 Niderem şol dili ben kim söylemeye zikrin anuñ
Niderem şol gözi ben kim ki görmeye dilārāyı
- 11 Var Eşrefoḳlı Rūmī sen bu rāzı 'arife söyle
Ki her bir bi-ḳaber 'āmī ne bilsün bu ma'nāyı

-
- 8a) ol : bir D ; ser-bāz-ı : şāhbāz-ı D ; enīsem : ünsiyem : C ,D ,E ; eşhayam B
- 9) Lā-yezāli : Lā-yezāliden C ; ben : -C ; ḳayrān u : ḳayrān-ı A ,D ,E ; oldum :
geldüm B
- 10a) kim söylemeye zikrin anuñ: kim anuñ söylemeye rāzın B ,C ,D ,E ; şol :ol A ,E ; dili: zikri /
- 11a) bu : -A ; rāzı : rāzuñı
- b) Ki her birni ḳaber 'āmī ne bilsün ol bu ma'nāyı A ; 'āmī : a'mā D

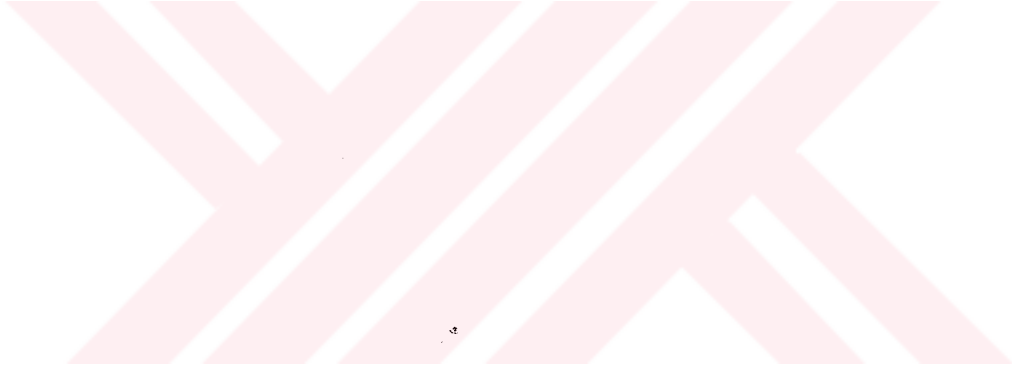
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İy 'aceb bilsem nedür yā Rab bu derdün çaresi
Gün gün artar hiç oñulmaz yüregümün yaresi
- 2 Yüregümün yaresine hiç tabīb kılmaz 'ilāç
İy 'aceb var mı daħı bencileyin bi-çāresi
- 3 Çāresi bi-çārelükdür yine bu derdün hemān
Çün belā burcındadır 'aşıklarun sitāresi
- 4 Gözi yaşlu bağrı başlu cigeri delük delük
Olmuşam 'ālem içinde 'ışkınun avāresi
- 5 Her kim inler bu belādan varsun ol 'aşık degtil
Görsün ol bir aña neyler dünyānun mekkāresi
- 6 Dünyā-yı mekkāreye her kim tolaşdı tā ebed
Gitmedi gitmeyiser anun yüzintün karesi
- 7 Her kimün gönlinde zerre deñli dünyā hubbı var
Anı maħrüm itdi bilsün nefsinün emmāresi

A. 52 a , B. 41 b , C. 31 a , D. 36 a , E. 43 a

-
- 1a) nedür yā Rab : yā Rab nedür D
  - b) Gün gün : Dün gün B
  - 2b) daħı bencileyin : benüm gibi daħı D ; bencileyin : benüm gibi B ,E
  - 3a) bi-çārelükdür : bi-çārelükdür A ,E ; hemān : meger B
  - b) Çün : Kim E
  - 4a) cigeri : yüregi B
  - 5b) dünyānun : nefsinün A , dünyā-yı B ,E , dünyenün C ; mekkāresi : emmāresi A
  - 6a) tolaşdı : dolaşdı A ,D
  - 7) -D
  - b) emmāresi : mekkāresi B

- 8 Dōst yolında 'āşıkı ger kılsalar yüz biñ pāre
Düşmeye dōst dōst diyü çağıra her bir pāresi
- 9 Eşrefoğlu Rūmī bu derde giriftār olalı
Düşdi bir deryāya kim yokdur anuñ kenāresi

-
- 8b) Düşmeye : dönme B ,C ,D ,E
9) E'de mükerrer.

132

- 1 Hakkı sev Hak sevenlerden tulundurmaz Cemâlini
Velî sevmeyene hirciz taçurmaz vaşl-ı balını
- 2 Budur bil 'âdet-i Mevlâ ki sevmez sevmeyen aşlâ
Kovar kurb-ı civârından ider bu'dı 'azâbını
- 3 Tamu odından artuğdur anuñ ayruluğı odı
Bu oda kimse yanmasın bu ayruluk firâkı
- 4 Baña ansuz gerekmez cân baña ansuz ne dîn imân
Cemâl-i Ka'besin buldum iderem hoş tavâfını
- 5 Baña imân ü dîn oldur ki sevem ben anı kâmil
Ki kıble idinem tapam anuñ zulf-i siyâhını
- 6 Bu 'aql u bu gönül bu cân bu mâl u mülk bu hânümân
Kamusını virdüm aldum anuñ 'ışkı belâsını
- 7 Baña ne'ilm ü ne fetvâ baña ne zühd ü ne taqvâ
Beni şūrīde vü şeydâ kılup içürdi cāmını

A. 37 b, B. 42 a, C. 31 a, D. 36 b, E. 33 b

-
- 1b) taçurmaz : taçurmaz B, C, taçdurmaz D
- 2a) 'âdet-i : 'âdeti C, E ; ki : -B, C, D, E (Vezin gereği) sevmeyen : sevmeyeni B, C, D, E
- b) kurb-ı : kurbı C, E, kurb u D ; bu'dı : bu'd-ı B
- 3b) Bu oda kimse yanmasın : Yetmesün kimesneye B, Bitimesün kimesneye A, C
- 4b) Cemâl-i : Cemâli B, C, D, E
- 5b) idinem : ideyim B ; tapam : dâ'im B ; zulf-i : zulfi A, B, C, E
- 6a) mülk bu : mülk-i A
- b) Kamusını : Kamusın A ; virdüm : virüp D
- 7a) zühd ü : zühdi E
- b) şūrīde : şūrīze A, E

- 8 İçüp cāmını mest oldum Enel-Hak demini urdum
Ne beni ne anı bildüm virimezem nişānını
- 9 Ki andan yine bir cāmı tolu şundı vü içürdi
Beni bir şahva çıkardı ki andan seçdüm ālını
- 10 Şarāb-ı şāfi içildi elinden āli seçildi
Yüzinden burka' açıldı 'ayān eyledi rāzını
- 11 Bu rāzı ol bilür kim 'ışk anı maḥv-ı fenā kıldı
Fenāsuz 'ömre irişdi bulup dōstun beḳāsını
- 12 Bu Eşrefoḡlı Rūmīnün sözün 'ārif bilür 'ārif
Ne bilsün degme bir nā-dān bu 'uşşākuñ kelāmını

---

8) -C

9b) şahva : şahra A

10a) Şarāb-ı : Şarābı A ,C ,E

12b) degme bir : kim nedür D

- 1 Dünü gün turma zıkr it ol Hüdāyı
K'anun zıkrı virür cāna şafāyı
- 2 Bu fānī 'ömri dōst yolına hārc it
Dilersen bulasın 'ömr-i bekāyı
- 3 Belāsın anuñ baş üzre çeke kim
Diye dōst dañı saña dōst biyāyı
- 4 Sözin işitme degme bir hāsīsūñ
Refik idinme her bir bī-nevāyı
- 5 Niçe bir niçe bu ten-perver olmak
Niçe kılmak bu nefse merhabāyı
- 6 Meger kerkessin avuñ oldu murdār
Anın şayd idemezsin sen hümāyı
- 7 Cihān yüzüñe güldüğine bakma
Döner yüzi ider birgün cefāyı
- A. 5 a , B. 42 a , C. 31 b , D. 36 b , E. 1 b

1,2,3) -E

- 1a) turma :durma A
2a) fānī : fenā-yı B; yolına : yolna B
b) 'ömr-i : 'ömri A, C
3a) Belāsın : Belāsım B, C, D; çeke : çek B, C, D
b) biyāyı : biyānī D
4a) hāsīsūñ : hābīsūñ C
b) bir bī- : birni E
6a) kerkesin : kerkessen
b) Anın : Hemīn : B

- 8 Dilerseñ Hāk kıla sende tecellī
Gönülde koma hirgiz māsivāyı
- 9 Meleklerden öte seyrān gerekse
Bu cismün şikletine kıl devāyı
- 10 Gözüñden sil enāniyyet sebālin
Tolu Hāk göresin arz u semāyı
- 11 Bu işk bahrinde Eşrefoghı Rūmī
Çıkardı dürri ol girān bahāyı
- 12 Bu deryānuñ kenārın bekle zinhār
Ko bir dürlü dahı tedbīr-i re'yi
- 13 Bu gevher elüfe düşe gümānsuz
İdesin Hākka hamdile senāyı

-
- 8a) yüzüne : yüzine B ,D
10a) sebālin : siperün D
12a) kenārın : kenārın B ,D
b) tedbīr-i : tedbīri A, tedbīr ü B
13) -B
a) elüne : eline D

134

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Ārif ol kim bilesin esrārını
Bu gözünle göresin envārını
- 2 Heşt bihiştten fāriğ ol cān terkin ur
Bunda bul yārı bugün ço yarını
- 3 Kim ki bunda bulmağ ister yārını
Varsun ol hep yāra virsün varını
- 4 Yārını yarına koyan kimesne
Bellüdü terk idemez ağıyārını
- 5 Her ki ağıyāra uyup yārı kodı
Tā ebed görmeye ol dil-dārını
- 6 Yāra yār olmağ gerek yār isteyen
Yār için komağ gerekdür 'ārını
- 7 Bunda bugün yāra yār ol sen dağı
Fāriğ ol var kim bilür yār yārını
- 8 Ğayrı terk eyle ki 'ayna iresin
Yuyasın 'aynıyla Ğayruñ bārını

A. 5 b , B. 42 b , C. 32 a , D. 37 a ,E. 1 b

-
- 1b) gözünle : kez bile A, gözile D
  - 2a) Heşt bihişt :Heşt behişt : A, E
  - 4a) kimesne : kimseler C, D
  - 5) -B
  - a) ki : kim A, D
  - 7b) bārını : yārını B, D

- 9 Yārdan ayru bir nefes olmayasın
Çün viresin yāra gönül şārını
- 10 Kanda baksān yārı göresin hemān
Görmeyesin bir dahı deyyārını
- 11 ‘Arif añladı vü nā-dān tañladı
Eşrefoğlu Rūmīnün güftārını

- 1 Görelden yüzüñi derd ü belâ baña şikâr oldı
İñildüm artdı gün günden gözüm yaşı bınar oldı
- 2 Gözüm deyyârı hiç görmez aķar kanlı yaşum tırmaz
Bu derd ü bu firâķıla içüm taşum buķâr oldı
- 3 ‘Aceb yâ Rab ne dertdür bu getürmez gözüme uyķu
İçümdeki yanan od hõd-yârânlarum yaķar oldı
- 4 Gõñül fikrindedür hayrân bu cãn avâre ser-gerdân
Bu sevdâya düşeliden dü ‘âlem baña tar oldı
- 5 İñildüm ‘âleme tõldı gören eydür buña n’oldı
Esirgeytip bu halk derdüm girtü baña şorar oldı
- 6 Benüm derdüm hemân ol yâr baña ne il gerek ne şâr
Bu cãn ancak anı ister ķamusından bızâr oldı
- 7 Yüregüm yarasına hem gözüm yaşı yiter merhem
Giceler şubķa dek bu ğam baña münis-i yâr oldı
- 8 Ğamı yârũñ hemân yârdur sa ‘âdet kimde ğam vardur
Şular kim gerçek erlerdür ğamı yükũñ. çeker oldı
- 9 Var Eşrefoĝlı Rũmĩ var bu derdi ķılma âşikâr
Saña çũn derd-i zehrin yâr tolu tolu şunar oldı

A. 51a , B. 43 a , C. 32 a , D. 37 b

- 1a) derd ü : derdũñ A , yârũñ B
2a) tırmaz : degmez B
b) bınar : şarâb B ; taşum : tışum D
3a) uyķu : uyķu A, B, C, D
b) yârânlarum : yaranları A, D

- 1 Cemi'-i enbiyâlardan Muhammed cümleñüñ şâhı
Yüzi nûrından almışlar felekler şemsile mâhı
- 2 Yidi kat gökleri geçdi kadem 'arş üstine başdı
İrişdi kâb-ı kavseyne tavâf eyledi dergâhı
- 3 Anuñ seyr ü sülûkından melekler oldılar hayrân
Ki biñ yıl varıbilmezler ol bir demde alur râhı
- 4 İderdüm cânımı kurbân senüñ yolına iy Ahmed
N'ola bir kez yüzüñ görsem seher vaqti seher-gâhı
- 5 Tecelli'-i cemâlini şular kim gördiler bir kez
Anuñçün 'ışkıla dâ'im iderler derdile âhı
- 6 Bu Eşrefoğlı Rûmîñ günâhı çok durur gâyet
Şefâ'at kıl yâ Muhammed yüzüñ şems ü kamer mâhı

B. 43 a , D. 40 b

-
- 2a) kâb-ı kavseyn : kâbe kavseyn D
  - 3a) oldılar hayrân : 'âciz oldılar D
  - b) yıl : yılda D ; varıbilmezler : varılmazdı D ;
ol : o D ; alur : varan
  - 4a) İderdüm : Kılurdum B ; yolına : yolında D

137

- 1 Zihî bahtlu şu cānlar kim bulur anuñ vişālini
Zihî devletlü gözler kim görür anuñ cemālini
- 2 Zihî baht u sa'ādetler zihî lutf u 'ināyetler
Zi-şād u beşāretler ki işidürler kelāmını
- 3 Zihî tūṭi vü kumrılar ki vaşl-ı sükkerin yirler
Dīdāra karşı tururlar içüp kevşer şarābını
- 4 Zihî bülbüller öterler anuñ dīdārına karşı
Zihî 'aşıklar okurlar anuñ hüsni kitabını
- 5 İlāhi sen müyesser kıl bu Eşrefoğlu Rūmiye
Ki ol meclis-i 'ālīde tura kavşura elini

A. 34 b , B. 43 b , C. 32 b , D. 40 a , E. 29 a

-
- 1a) Zihî : Zehî E (şüirin bütününde) ;
bahtlu : devletlü D; şu :-D; bulur : bilür A
  - 2b) şād : şāz A, E; ki işidürler : kişidürler E
  - 3a) vaşl-ı : vaşlı B, D ; sükkerin : şekkerin A ,B ,E
b) Dīdāra : Dīzāra A ,B, E
  - 4a) Zihî : Zi-C, D, E; bülbüller : bülbül ki B, bülbüller ki A, C, D, E; öterler : öter
A; dīdārına : dīzārına A, B, E
  - b) Zihî : Zi-C, D, E; 'aşıklar : 'aşıklar ki : C, D, E; okurlar : okur

138

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Bu 'ışka yoldāř olalı ҡomıřam nāmūsı 'ārı
Devāsuz derde dūř oldum (ađlaram) ҡıluram zārı
- 2 Yürürken kendü hālümde 'aceb sevdāya dūř oldum
Gözüme zerrece gelmez bu fānı 'ālemüñ varı
- 3 Seher bülbüllerin gördüm 'aceb efğāna başladı
Meger kim nūr-ı yār olmış öñine dūřdi gül-zārı
- 4 Var Eşrefoğlı Rümı sen fedā ҡıl Hađka cānuñı
Bu yolda cān u baş virmek budur 'ařıkluarñ ҡarı

B . 43 b

- 1 Çün gitdi yaruñ yoldāşuñ bir gün gidersin sen dağı
Anı ki terk itdi bular hem terk idersin sen dağı
- 2 Bu çarğ elinden ağular niçesi yutdılar bular
Kaçan ki peymānuñ tolar şek yok gidersin sen dağı
- 3 Sermāyeyi virmek ile bir fā'ide getir ele
Borcuñ ki cān 'Azrā' ile bir gün ödersin sen dağı
- 4 İy gāfil iy miskin uyan top gāflet uykusına kan
Yağmaya virdi cān u ten nefsuñ güdersin sen dağı
- 5 Bātil yola günden güne çasut olduñ döne döne
Ayağını Hağ yolına ki rāst idersin sen dağı
- 6 Dünyāya bentüm diyeni gözün ile gördün anı
Nitdi irküp dirdüğini dirüp nidersin sen dağı
- 7 Eşrefoğlı getir şeref yitür 'ömrün geçer telef
Yohsa birgün hūr u hazan nā-kāh gidersin sen dağı

B. 43 b , C. 33 b , D. 41 a

-
- 1b) ki : -C; bular : kardeşün C
  - 2a) yutdılar : tatdılar C, D
  - b) ki : kim D
  - gidersin : tadarsın C, D
  - 3a) Sermāyeyi : Sermāyeñi C; virmek ile : virmeyle C, D
  - b) cān : var C, D
  - 4b) virdi : vardı C, D; cān u ten : ten ü cān C; nefsuñ güdersün : añsuz gidersin C
  - 5a) günden güne : kendin giden D
  - 6b) irküp : bunca C, eyin D
  - 7a) Duruş getir anı Eşref yitür göçer 'ömri telef B; Eşref turuş getir şeref yitür
geçer 'ömür telef D

- 1 Bencileyin yüzi kara gelmemişdür hiç bir dağı
Ben itdügüm yazukları itmemişdür hiç bir dağı
- 2 Dā'im işüm nefis arzūsi açılmadı gönüm pāsı
Bencileyin Haḫka 'āşi olmamışdur hiç bir dağı
- 3 Giydim dervişler tonını illā varmadum yolını
Yolu ben azduğumlayın azmamışdur hiç bir dağı
- 4 'Ömrüm irişdi āhire duruşmadum hiç bir hayra
Bencileyin göñli kara gelmemişdür hiç bir dağı
- 5 Her 'amelüm oldı riyā lāyık işüm yok Tañriya
Bu ben düşdügüm korhuya düşmemişdür hiç bir dağı
- 6 Ādem tonın tonanmışam hayvānlayın dirilmişem
İllā ki nefse uymışam uymamışdur hiç bir dağı
- 7 Bāzircānlıga gelmişem geçmez metā'lar almışam
İllā ki ben aldanmışam aldanmamışdur hiç bir dağı
- 8 Eşrefoğlı Rūmī nide işbu derdiyile gide
İllā ki āh u zār ide itmemişdür hiç bir dağı

A. 30 b , C. 30 b

- 1 Baña derdün gerek derdün gerekmez māl u na'māyı
Baña 'ıŝkuñ gerek 'ıŝkuñ gerekmez özge ğavgāyı
- 2 Yiter bu başda bu sevdā gerekmez bir daħı ğavgā
Muħammed Muŝtāfādandır süre geldüm bu sevdāyı
- 3 Zihī ğözler ki görürler cemāl-i ğülŝenin dōstuñ
Zihī tūtü vü bülbüller iderler hōŝ temāŝāyı
- 4 Melāmet yolını tıtdum selāmet mülkine yitdüm
Bu 'āŝıklar maķāmıdır kımazlar bunda ra'nāyı
- 5 Beni kıdum ana ğitdüm anuñıla aña yitdüm
Bu Rūmī kılıdır anuñ kim bile bu mu'ammāyı

C. 32 b , Ü . 36 b

---

1) Bize kısmetde bu degdi ki sevdün Ħak Ta'alāyı
Baña derdün gerek derdün nideyüm māl-ı na'māyı Ü

- 1 Bilün imdi iy qardaşlar şādıklar
Benüm pīrüm 'Abdü'l-kādir Geylani
'Ömri içre söylemedi yalanı
Benüm pīrüm 'Abdü'l-kādir Geylānī
- 2 Bu dünyāya geldi harām yimedi
Kimesneye yā sen yā ben dimedi
Ramazānda ana südin emmedi
Benüm pīrüm 'Abdü'l-kādir Geylānī
- 3 Bir ayak üzre Qur'ānı her gice
Hatm iderdi işit kim anı nice
Evliyā burcından ayağı yüce
Benüm pīrüm 'Abdü'l-kādir Geylānī
- 4 Hızra şākird oldu ol pūr-uşül
'İlm öğrendi tamām eyledi kabül
Hızr İlyāsa sonra üstād oldu ol
Benüm pīrüm 'Abdü'l-kādir Geylānī

D. 40 b ,AE. 13 b , M. 14 b

-
- 1a) qardaşlar : 'āşıklar AE
b) pīrüm : şeyhüm AE, M (bütün nakarat mısralarında)
c) içre : geçdi AE
2b) Kimesneye : Kimseye ; AE ,M ; 3b) Hatm idüben turur idi iy hōca AE ,M
c) burcından : burcında D
4a) ol : o AE ,M
b) 'İlm : 'İlmi AE ,M ; eyledi : oldu AE, M
c) sonra üstād oldu ol : üstād oldu sonra ol AE , M

- 5 Her kim anuñ tarîkıını gözede
Allâh anı muqarriblerden ide
Anuñla cennete ol bile gide
Benüm pîrüm 'Abdü'l-kâdir Geylânî
- 6 Şöyle nazı geçer idi Hâzrete
Cehennemlik kulu kıoyar cennete
Ceddümden utanuram sefâ'ata
Benüm pîrüm 'Abdü'l-kâdir Geylânî
- 7 Cediti Muhammedür Hüseyin ü 'Alî
Evliyâlâr cümle didiler belli
Kıutbu'l-aqtâb oldu kırk üç yıl velî
Benüm pîrüm 'Abdü'l-kâdir Geylânî
- 8 İrağdan yakından her kim şıdkıla
Çağırırsa yitüşür anâ 'ışkıla
Ol dem içre derdine dermân bula
Benüm pîrüm 'Abdü'l-kâdir Geylânî

-
- 5a) anuñ : benüm AE ,M ; tarîkıını : tarîkıını AE ,M
b) Allah : Elbette D; muqarriblerden : muqarribden D
c) Benüm ile bile cennete gide AE
d) Didi Şeyhüm 'Abdü'l-kâdir Geylânî (6,7,8,9dörtlüklerin nakarat mısraları)
AE ,M
- 6b) Cehennemlik : Cehennemden AE ,M ; kulu kıoyar : kıurtarurdu AE ,M
- 7a) Cediti Muhammed hem Hüseyin ü 'Alî AE ,M
b) Evliyânüñ cümlesi didi belli AE ,M
- 8b) Çağırana yitüşürem 'ışkıla AE ,M
c) Durdine dermânı olam şevkile AE ,M

- 9 Gör bu Eşrefođlı Rūmīyi 'ayān
Çađırdı pīrūm Geylānidür hemān
Dervīşleri cennet ehli bī-gūmān
Benüm pīrūm 'Abdü'l-kādir Geylānī

-
- 9a) Rūmīyi : Rūmīye AE, M
b) Çağırdı : Çağırur D

ملوك على خيرا لا تاملها شتى بدر النمام
 والأول والنصب الكرام والشيخ عبدالقادر
 بغداد دار الوفا دار التسا في والضفا
 نوري بنور المصطفى انوار عبدالقادر
 بغداد در برج الاوليا فيها ملوك عاليا
 جنات عدن عاليا بنيا ن عبدالقادر
 شيخ المشايخ بارضها من طولها الى عرضها
 صلي وطاف بارضها ما مثل عبدالقادر
 معروف مع حلاجها فاضوا بعلم ادراجها
 فتدبل مع اسراجها الشيخ عبدالقادر

- 1 N'olurısa o ki n'olsun n'olısar hāy vāy
Tek gōñül Allahı bulsun n'olısar hāy vāy
- 2 'Işk deñizi coşsa geldi an akar hāy vāy
'Āşık-ı bī-çāre talsun n'olısar hāy vāy
- 3 Bu deñize alan olur didiler hāy vāy
Olırsıra 'āşık olsun n'olısar hāy vāy
- 4 'Āķibet bu göze toprak talsın hāy vāy
Bir gün evvel o ki talsın n'olısar hāy vāy
- 5 'Işk gelicek cümle eksikler biter hāy vāy
Bitmezise o ki çalsın n'olısar hāy vāy
- 6 'Işkuñ bāğı tāze sebze olıca hāy vāy
'Ömrüñ bāğı o ki çalsın n'olısar hāy vāy
- 7 Dūnyānuñ mansıblarını 'izzetin hāy vāy
Rūmī odı alan alsın n'olısar hāy vāy

A. 56 a

145(*)

- 1 Deli divāne eyledi 'aqlumı hayrān eyledi
Gözüm yaşın sel eyledi giryān itdi de gönderdi
- 2 Bir tūti-i sükker yirem şeyhūñ medhini söyleyem
Şeyh bağçesinde yaylaram bülbül itdi de gönderdi
- 3 Şeyhūñ yavrusıydum uçdum şeyhün tūzağına düşdüm
Nürdan kadeh sundı içdüm mestāna ğılūf gönderdi
- 4 Menem Eşrefoğlu imāna virdüm küfrümü
Virāne gönülüm şehriñi tāmīr itdi de gönderdi

(*) Yazma ve matbu nüshalarda bulamadığımız bu şiir , Asaf Hâlet Çelebi'nin hususi kütüphanesinde , babasından kalma bir şiir mecmuasında bulunmaktadır.

MESNEVĪLER

1

Fā'ilatün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Ārifi gör degme sözi söylemez
Degme bīn söze cevābı bir dimez
- 2 Ger yūriye ger yata ger uyuya
Bir nefes ḥāṣā ki bi-hūde vire
- 3 Uykusından uyanur Allāh dir
Her nefes kim vire yā Rabbehū dir
- 4 Gicelerüñ ekşerini uyumaz
Gāhi tesbīh gāhi namāz gāh niyāz
- 5 Kimseyi ol medḥ yā zem eylemez
Yā bu yavūz yā eyü olsa dimez
- 6 Tınmayup tutar Ḥakkuñ fermānını
Ḥaḳ yolında teslim ider cānını
- 7 Zāyi' itmez bir demi bir sā'atı
Zıkr ü tesbīhdür dilinde 'ādeti

B. 44 a , C. 36 b , D. 49 a

1b) bīn : bir B

2a) yūriye : yürüye D ; uyuya : otura D

3a) Uykusından : Uyhusından C

4b) Gāhi tesbīh gehi namāz geh niyāzB; Gāh tesbīh ü gāh namāz u gāh niyāz D

5a) ol : ya C ,D

6a) Tınmayup : Dönmeyp

b) yolında : yolına C

- 8 Çün dilin tutdı bular söylemedi
‘Ālem içre söylenür kaldı adı
- 9 Bunda işlerin bitürüp gitdiler
Vardılar ol ulu şāha yitdiler
- 10 Uşda nefis elinde biz kalduğ zebūn
Cānlarumuza bu nefis urdı düğün
- 11 Ya İlāhī sen meded kılgıl bize
Sen şabırlıq vir bizüm dilümüze
- 12 Eşrefoğlı Rūmī sen tut diltūni
Hāzrete ‘arz eyle her dem hālūni
- 13 ‘Ālemū’l-sırru’l-ḥafıyyāt ol durur
Her kula kādītū’l-ḥacāt ol durur

13a) C’de 2. mısra’

b) C’de 1. mısra’

Pend-nāme (*)

2

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

- 1 Bu uyku rāhatına olma mağrūr
Şakın kim itmesün Hākdan seni dūr
- 2 'Ömür sermāyesini yile virme
Bidā'ātuñi kamu seyle virme
- 3 Bu uyku bil ki şeytān tūzağıdur
Cemi'-i a'zanun uyku bağıdur
- 4 Uyuma ğaflet ile her giceler
İşitdün hiç uyumadı niceler
- 5 Egerci uykuya Hāk didi rāhat
Velikin dımedi şubha degin yat
- 6 Şular kim uyudu tırmadı dünle
Tut anı oldı evi añña sinle
- 7 Bil anda yig öten kümesde bednūs
Çıgırup zıkrū'llāh ider o ħorūs
- 8 Giçer uykuda bu dünler seherler
Uyanup kılmadı derdile āhlar

B. 44 b , C. 36 a , D. 49 b

1a) uyku : uyhu D (Şiirin tümünde)

7b) çıgırup : çağırup D; Çıgırup izkirullah dir o bednūs B

8b) kılmadı : itmedün D

(*) - B, D

- 9 Bu uyku ğaflet ile seni yıkdı
Ki 'akluñ nefsün elinden şınıkdı
- 10 Niçe ğaflet niçe uyku uyana
Zihî mağbūnluk uykuya uyana
- 11 Ne yatarsın iy Eşrefoĝlı Rūmî
Göre 'aşıkları yatur uyur mı

Pend-nāme(*)

3

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Uzlet ehli toğrı gider cennete
'Uzlet ehli uğramaz hiç miñnete
- 2 'Uzlet ehlinüñ riyāsuz tã'ati
'Uzlet ehlinüñ Hakkadur himmeti
- 3 'Uzlet ehliğür Çalap sevdügi kıl
'Uzlet ehliğür 'ata' virdügi kıl
- 4 'Uzlet ehli bilişür Allāh ile
'Uzlet ehli bulışur ol şāh
- 5 'Uzlet ehliğür seven hem sevilen
Sen bu 'uzletden kaçarsın pes neden
- 6 'Uzlet it kim sevesin sevilesin
İrte halk ağlayıcağ sen gülesin
- 7 'Uzlet idüp oturan insān olur
Hergelede yürüyen hayvān olur
- 8 Kim ki halkdan kesilür Hakkā ulaşur
Hakkı koyandur ki halkā ulaşur

B. 44 b ,C. 37 a , D. 50 a

-
- 2) D'de 3. beyit
  - 3) D'de 2. beyit
  - b) kıl : bul D
  - 5a) seven : sevüp C
  - 6) -C
  - 8a) Kim ki : Belki C
  - b) ulaşur : tolaşur C ,D
  - (*) - B, D

- 9 Ğalabadan ık Hakkı halvet istegil
Hakkı halvetde bulursın bellü bil
- 10 Dösti bulan cümle halvet buldılar
Her kimi kim döst diler halvet diler
- 11 Eşrefođlı Rūmī halkdan yüz çevür
Ol ulu dergāha var yüz yire ur
- 12 Ol durur cümle derdlere devā
Andan artuğı kamu nefis ü hevā

9b) bellü : söyle B

12b) kamu : kamusı C ; nefis ü : nefis C

Hazā Mūnācāt-ı lī-Eşref-zāde ellezī yeskunu fī-İznikī Rahmetu'llāhi 'aleyh(*)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 İlāhī seyyidī Settār u Mevlā
Yüce dergāhına geldüm Hüdāyā
- 2 Benüm hācātıla gönüm töludur
Velī nidem bu nefsum bed-hūludur
- 3 Günāh yükünü arçama uruben
'Acz toprağına yüzüm sürüben
- 4 Tevāzu' birle el saña götürdüm
Kaḫpuña yüz qarasını getürdüm
- 5 Bilürem pādīşāh-ı bī -niyāzsın
Saña yalvaranı mahrum kōmazsın
- 6 Virürsin kullarına istedügin
Bilürsin her kuluñuñ ne didügin
- 7 Yir ü gök ehli hep senden umarlar
Kamusı Hāzretüñe yalvarurlar
- 8 Benüm daḫı günāhum çok elüm tar
Kaḫpuña geldüm iy Settār u Ğaffār

A. 54 a , C. 34 a , D. 48 b

(*) Mūnācāt-ı 'Abdullah-ı Er'r-rūmī bin Eşref Kaddesā'llahu sırrahu C; -D

1a) Settār : Settār u (vezin geregi); Mevlā : Mevlāyı A ,D

b) Hüdāya . Hüdāyı A ,D

3a) uruben . urundum A

b) yüzüm : yüzümi A ; sürüben : sürdüm A ; 'Acz: 'Aciz A

- 9 Getürerem şefi' ol Muşafâyı
Nebiler serveri kân u vefâyı
- 10 Sen anuñla olan dōstluk hakkıçün
O dōstufıla olan mestlik hakkıçün
- 11 Dilerem hazretüñe ire āhum
İşidüp 'afv idesin hep günāhum
- 12 'İnāyet göziyle bir kez baķasın
Beni hāşā ki odlara yakasın
- 13 Bu imān hil'atin āhir nefesde
Çıkarup kılmayasın beni haste
- 14 Beni 'üryān rüsvāy itmeyesin
Götürüp beni oda atmayasın
- 15 Zebāniler eline virmeyesin
Kapuñdan hōrluğla sürmeyesin
- 16 Şuñā kim sen imān ihsān idesin
Anı andan girü nite alasın
- 17 Göğcek cānumuz işbu bedenden
Ayırmağıl bizi iy Hāķ imāndan
- 18 Bu Eşrefoğlı mücrim Rūmī miskīn
Kapuñā geldi aç yalın ayāğın

-
- 9b) kân u : kām A
10b) dōstufıla : dōstlukla C ,D
11b) hep : her A
12b) ki . kim C ,D
16b) girü nite : nite girü C
18a) aç . aç u C ; ayāğın . ilkin C , ilkin D

- 19 Seni senden ider ol "şey'en lillāh"
Ayırma anı didāruñdan Allāh
- 20 Ki sendedür saña irmege çāre
Senün derdüniden uş oldum avāre
- 21 Vişālün Lengeriyle turgur anı
Didāruñ şerbetiyle kandur anı
- 22 Ümīdisin iki cihānda ancak
Bilür kim sensin ol ma'būd-ı mutlak
- 23 Du'āmı eyle kabül kıl beni şād
Be-ħakkı Aħmed ü Maħmūd Muħammed

20b) oldı uş : uş oldum A

23a) eyle : kıl A ; kıl : eyle A ; itme C ; şād . red C

b) Be-ħakkı :! Bi-ħakkı A; Bi-ħak D

Aħmed ü Maħmūd : Aħmedi A ,C ; Maħmūd : Maħmūd u D

5

Pend-nāme '-i Eşref-zāde(*)
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Başı ço tevḥīdi koma zinhār
Cān virüp tevḥidden ayrılma iy yār
- 2 Tevḥīd olur zīrā sermāyeñ senün
Cān içindeki aşıl māyañ senün
- 3 Tevḥīdi terk itme zinhār iy 'azīz
Tevḥīd için gön̄lüñi eyle temiz
- 4 Her kimün kim tevḥīdi yok cānı yok
Cān mıdur ol cān ki anuñ imānı yok
- 5 Tevḥīd iden dil dūrür yañılmayan
Tevḥīd idendür tamuda kalmayan
- 6 Tevḥīd iden dil Ḥakka tanuğ ola
Tevḥīd iden gözler uyanuğ ola
- 7 Tevḥīd ideni oda yakmayalar
Boynına zencirleri takmayalar
- 8 Tevḥīd idenden kaçır Şeytān-ı La'in
Tevḥīd iden mekr-i Şeytāndan emīn
- 9 Tevḥīd ehlidür Ḥakka toğrı giden
Tevḥīdi koyandur ol egri giden
A. 53 b , C. 35 a , D. 46 b

(*) - A, D

1b) Cān virüp : cānı vir A

5a) dil dūrür : dıldür ol C ; dil ki ol D

- 10 Her 'amel kim kılasın tevḥīdile
Zerresiyle tamām yir ü gök tola
- 11 Yir ü gök ehli kadar kılsa 'amel
Tevḥīd olmazsa olur kamu zağal
- 12 Tevḥīdi sen ğafletile dimegil
Cān u gönül tevḥīdi söylegil
- 13 Mü'minün tevḥīdi kaç yirde g rek
Cānda vü gönülde hem dilde gerek
- 14 Cāndan öte tevḥīde vardur maḳām
Hāş bilür anı velī bilmez 'avām
- 15 Tevḥīdüñi muḳkem eyle cānda sen
Dimegil tevḥīdi ancak dilde sen
- 16 Muḳkem olmak dileriseñ tevḥīdün
Tevḥīdi cān u gönülden berkidün
- 17 Tevḥīdi muḳkemdür ol azād olan
Tevḥīdi muḳkemdür anda şād olan
- 18 Tevḥīdün muḳkem ise bulduñ Haḳḳı
Tevḥīdün yoğısa ebed olduñ şaki

11a) C'de b ; yir ü : Yidi D

b) C'de a .

12b) Cān u gönülden : Gönül cāmla C , Gönül ü cāmla D ; tevḥīdi : tevḥīd D

13b) Cānda vü : Cān u A ,D ; gönülde : gönülde vü A ,D

16a) olmak : olmaklık A ,D ; dileriseñ : dilersen A ,D

b) gönülden : gönülde C

18b) yoğısa: yoksa C ,D ; ebed : -C ,D

- 19 Şunlaruñ kim dili söyler tevḥīdi
Cānı bilmez niçedür tevḥīd dādı
- 20 Ol behāyimden daḥı azğun durur
Cīfe öger şanki bir kuzğun durur
- 21 Olur ol Ḥaḫ didügi ğāfil kişi
Zihī kim düşvār olur anuñ işi
- 22 Var durur Ḳur'ānda āyet bu söze
Ḥaḫ Çalap "Belhüm edall"(*)didi bize
- 23 Eşrefoğlı Rūmīnūñ sen yā Ğanī
Cān içinde muḥkem it tevḥīdini
- 24 Dili zākir göñli 'aşık cānı mest
Tevḥīdūñ iderdi olmadın Elest
- 25 Ḳamu yirde tevḥīdīñi söylesün
Cānı tevḥīdūñden hiç ayrılmasun

(*) Kur'ân-ı Kerîm, A'raf, 7/179

22b) didi bize : dir arsuza C

25b) hiç ayrılmasun : ayru olmasun C

6

Pend-nāme(*1)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Var kanā'at ihtiyār it şabrıla
Kim kanā'at itse gizlü genç bula
- 2 Şabr iden kullarını Allāh sever
Şabr idenleri Çalap kendü öger
- 3 Şabr idenlerdür murādına iren
Şabr idenlerdür Behište ön giren
- 4 Şabr idenler bulur ecri bī-hisāb
Şabr idenler ağu sükker cülāb
- 5 Şabr idenler evliyā oldı kamu
Uçmak oldı şabr idenlere ıamu
- 6 Kim ki şabr ide belāsına Hakkūñ
"Raḥmetü'llahi 'aleyh" (*2) adın okūñ
- 7 Kim ki şabr ide günāh işlemeye
Anı Şeytān-ı La'in taşlamaya
- 8 Kim ki tā'at zahmetine şabr ide
Şorusuz dostdoğrı uçmağa gide
- 9 Kim ki kakıduğı dem şabr eyleye
Hak anı raḥmet hūnıyla toylaya

A. 52 b , C. 36 a , D. 47 b

(*1) -A , D

(*2) "Allah'ın rahmeti üzerine olsun" anlamında , mevta için dua cümlesidir.

8b) uçmağa : cennete C

- 10 Kim ki yoġa Şabr ide varın vire
Şeksüz ol Ȧakkuñ didarını göre
- 11 Şabrıla ma'lüm olur esrâr-ı Ȧak
Şabrıla bilindi her müşkil sebāk
- 12 Şabrıla topraġı altun itdiler
Şabrıla gökdeki kuŐı tutdılar
- 13 Şabrıla düŐmāna buldılar zafer
Şabrıla dermān her derde irer
- 14 Yā İlāhî EŐrefoġlı Rūmîye
Sen Őabır virgil ki 'ıŐkuña doya
- 15 'ıŐkuña taġlar taŐlar doymadı
İllā Őābirler bu 'ışka doydı

10b) Şeksüz : Őeksüzin C ,D ; Ȧakkuñ : Ȧak C ,D

14b) Őabır : Őabırlık C ,D; virgil : vir C ,D; doya : toya D

15a) doymadı : toymadı D

b) doydı . ; toymadı D

7

Pend-name(*)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Çok yiyenlerdür 'ibādet itmeyen
Çok yiyendür toğrı yola gitmeyen
- 2 Çok yiyendür bu işi başarmayan
Çok yiyendür Hāk cemālin görmeyen
- 3 Çok yiyendür nefs arzūsın kovan
Çok yiyenlerdür bu dünyāyı seven
- 4 Çok yiyenlerdür bunā heves iden
Toğrı yolları koyup egri giden
- 5 Çok yiyenlerün kulaqları sağır
Çok yiyenlerün teni olur ağır
- 6 Çok yiyenler gaflete talmış durur
Çok yiyenler dünyeye kalmış durur
- 7 Çok yimeklikdür kāfirler haşleti
Çok yiyenler göre yarın mişneti
- 8 Çok yiyenlerün gözi görmez yolu
Çok yiyenlerün zikir itmez dili

C. 37 a, D. 48 a

(*) - D

1b) toğrı yola : yola toğrı D

2b) cemālin : didārin D

4) -C

5a) D'de b

b) D'de a

6b) dünyeye : dünyāya (vezin gereği Dünyeye okunmuştur) C, D

- 9 Çok yimeklık key ulu miħnet dūrūr
Az yimeklık bil bŷyŷk devlet dūrūr
- 10 Az yimekdūr enbiyālar ħařleti
Az yiyenlerle Ĥaħķun Ĥnāyeti
- 11 Az yiyenlerdūr Ĥaħķa gŷnŷl viren
Az yiyendūr Ĥaħ didārını gŷren
- 12 Az yimekden evliyā olur kişi
Az yiyenlerŷn Ĥaħ durur teşvişi
- 13 Az yiyendūr cennete tođrı giden
Az yiyendūr dŷn ŷ gŷn tā' at iden
- 14 Az yiyenlerŷn olur kalbi selim
Az yiyenlerŷn olur nefsi ħalim
- 15 Az yiyenler sŷylese ħikmet dūrūr
Az yiyenŷn baħduđı Ĥbret dūrūr
- 16 Az yiyenlerŷn Ĥaħ ile řŷĥbeti
Az yiyenlerŷn Ĥalidūr ħimmeti
- 17 Kim ki az yir az sŷyler az uyur
Eylŷge yavuzluğı deđřirilŷr
- 18 Eşrefoğlı Rŷmŷ ħoħ yimegi ko
Az yimegi ide gŷr kendŷne ħŷ

10b) Yiyenlerle : Yiyenlere D

14a) D'de b

b) D'de a

18b) kendŷne : sen saħa D

KIT'AT

RUBÂ'İYYÂT(*)

1

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Gel uy bu 'ışka kim bu 'ışk bekadur
Bu 'ışkuñ dâ'imâ meyli Hakkâdur
- 2 Dilerseñ kim göresin Hakk cemâlin
Bu 'ışk gözgüsine her dem bağa dur

2

- 1 Bu 'ışkuñ gözğüsü yoklukdur iy cân
Bu gözgüde görünür rüy-ı sultân
- 2 Bu gözgünüñ gılâfidur dü 'âlem
Bu gözgüde ne küfür var ne imân

-
1. A. 43 a , B. 45 a , C. 37 b , D. 42 a , E. 50 b
a) Gel bu 'ışka uyarsañ 'ışk bekadur A
  2. A. 43 b , B. 45 a , C. 37 b , D. 44 a , E. 50 b
a, b, c, d) gözgü: gözgi D

(*) -A , Rubâ'ıyyât B , D, Rubâ'ıyyât-ı E'ş-şeyh 'Abdullah-ı Rümî bin Eşrefi Rahmetü'lilâhi 'aleyhi Rahmeten vâsi'aten C, Diğer Rubâ'ıyyât-ı Şeyh 'Abdullah E'r-Rümî E.Müstensihler, kafiyesi ve konusu bakımından birbirinin aynı olan Nazm, Kıt'a ve Rubâ'ıyi çok yerde olduğu gibi burada da karıştırmışlardır. Bu şiirler, Divân tertiplerinde herhangi bir ayırım yapılmadan Rubâ'ıyyât adı altında bir arada toplanmışlardır . Bilindiği gibi Ruba'inin özel vezinleri vardır. Bu vezinler dışında başka vezinlerle yazılmaz . Görüldüğü gibi bu manzumeler özel Ruba'i vezinleri ile kaleme alınmamışlardır. Bu bakımdan, bunları Rubâ'î şeklinde isimlendirmek yanlış olur kanaatindeyiz. Nazm, Manzum, Manzume olarak isimlendirilen ve özel anlamı ile bir nazım şekline de Nazm denilmektedir. Bu şiirleri, daha çok bu nazım şekli içinde değerlendirerek, tamamlanmamış gazeller veya ilâhîler olarak kabul ettik (Bu konuda geniş bilgi için bkz. Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazm Şekilleri, Ankara 1985 s.68), Neclâ Pekolcay ise, "1, 2 ve 4 . mısraları birbiriyle kafiyeli bir kıt'a çeşidi daha vardır ki bu Nazm tabir edilir" der. (bkz. Neclâ Pekolcay, Selçuk Eraydın, İslâmî Türk Edebiyatı, Giriş, İstanbul 1975 s. 39) Bu husula ilgili olarak çalışmamızın nazım şekilleri bölümünde (II. Bölüm) bilgi verilmiştir.

3

- 1 Münezzehdür bu gözgü dü cihāndan
Ferāgātdur kamu aşşı ziyāndan
- 2 Anuñçün degmeler vaşf idemezler
Nihāndur 'ışk nihān - ender - nihāndan

4

- 1 Bu 'ışk yolında seni tār-ü-mār it
Bu mārīstānda sen seni bīmār it
- 2 Yitür bu 'ışkıla 'aklı temāmet
Yiter varlık saña 'ışk 'ışkı yār it

---

3. A.45 a , C. 38 a , D. 44 a , E. 50 b

a) gözgü: gözgi D

4. A. 43 b , B. 45 a , C. 38 a , D. 41 b , E. 50 b

5

- 1 Bu ten dükkānını var eyle yaǧmā
Başuñdan tā ki gide külli ğavğa
- 2 Kamu sevdāları hep arduña-at
Göñlüni dōstıla ko şöyle tenhā

6

- 1 Göñül 'iklīmini dōsta baǧısla
Göñülsüz gir yola sen dahı başla
- 2 Vücūduñ evine bu meydān içinde
Varılmaz bu yolu cānıla başla

-
5. A. 43 b , B. 45 a , C. 38 a , D. 41 b , E. 51 a
2b) Göñlüni : Göñülü A, B
  6. A. 43 b , B. 45 b , C. 38 a ,D. 44 b ,E. 51 a
2b) yolu : yola B ; cānıla başla : cān u başla E

7

- 1 Bu yolda cān u baş hırgız añılmaz
Bu dünyā āhıret sağışa gelmez
- 2 Velī bi-cān olanuñ qadri artuk
Anuñçındır ki 'āşık cāna kalmaz

8

- 1 Nitekim sende senlik ola mevcūd
Qalasin senligünde şöyle merdūd
- 2 Mūsā didi ki "Ernī"(*) yā İlāhī
Mūsāya "len terānī"(*2)didi Ma'būd

-
7. A. 43 b , B. 45 b , C. 38 a E. 51 a
1a) hırgız : hırgız A
8. A. 43 b , B. 45 b , C. 38 a , D. 42 a , E. 51 b
1a) sende senlik : senlik sende E
(*) Kur'ân-ı Kerīm ,A'raf, 7/143
(*2) Kur'ân-ı Kerīm ,A'raf, 7/143

9

- 1 Çü Mūsā kendüden maḥv oldı gitdi
Mūsāya Ḥaḫ tecellī andan itdi
- 2 Anuñçündür ki 'āşık varını hep
Getürdi tiz bāzārda yoĝa şatdı

10

- 1 Bu 'ışık yolında yokluk oldı 'izzet
Bulınmadı yok olmayınca vuşlat
- 2 Vişālin isteyü yokdan yoĝa git
Zirā yoklukda yokdur zerre 'illet

-
9. A. 44 a , B. 45 b , C. 38 a , D. 45 b , E. 51 b
1a) kendüden : kendüsin A ; oldı : itdi A
  10. A. 44 a , B. 45 b , C. 28 a , D. 41 b , E. 51 b
2b) Vişālin : Vişālün D ; yokdan yoĝa : hiçden hiçe A

11

- 1 Budur yokluk ki sen senden geçesin
Fenā şuyım sākiden içesin
- 2 Temāmet varlığından el yuyasın
Seni bunda koyup dōsta kaçasın

12

- 1 Bu varlığıñ saña yavlaq tūzakdur
Tūzakdan kaçmağa key er gerekdür
- 2 Gel imdi bendleri merdāne kes kim
Tuzāğa tutılan dōstdan ırakdur

-
11. A. 44 a , B. 45 b , C. 28 a , D. 44 a , E. 51 b
  - 1a) Budur: Bu A
  12. A. 44 a , B. 46 a , C. 28 a , D. 42 a , E. 52 a
  - 1b) kaçmağa : çıkmağa A ,D
  - 2a) merdāne : murādına A

13

- 1 Sözü̇m añladuñisa iy qarındaş
Bu sırrı keşf idüp uş eyledüm faş
- 2 Eger ‘aşıkısañ al bu sözü̇mden
Kamu sermāyeyi var eyle tārāş

14

- 1 Bu dünyā maqşūdı āhret murādı
Bulardur aldayan bilişi yādı
- 2 ‘Aşıklar yolu bir yoldan daħıdur
‘Aşık dōsta gider açup qanadı

13. A. 44 a , B. 46 a , C. 38 b , D. 42 b , E. 52 a

1b) uş : hoş D

2a) ‘aşıkısañ: ‘aşık iseñ B

14. A. 44 a , B. 46 a , C. 38 b , D. 45 b , E. 52 a

1a) maqşūdı : maqşūd A ; āhret : āhret A

b) bilişi : biliş ü C ,D

15

- 1 Bu yolda gerçekiseñ cāna alma
Cihānuñ varlıgın bir çöpe alma
- 2 Bu kıdıldı bu cünbiş virme alma
amu bir düş gibi bu gitme gelme

16

- 1 Bu düşe pes niçün aldanma ‘āil
Göñül virmez buña illā ki ğāfil
- 2 Bu ğāfil kişiler hayvān gibidür
Olur hayvān dahı ‘abeşe mā’il

---

15. A. 44 b , B. 46 a , C. 38 b , D. 44 b

1a) gerçekiseñ: gerçek iseñ B, D

1b) varlıgın : varlıguñ B, D

b) gibi bu : gibidür A

16. A. 44 b , B. 46 a , C. 28 b , D. 43 b , E. 52 b

2b) Olur hayvān dahı ‘abeşe : Olar hayvānlayın ‘ayıba (‘ayba) A

17

- 1 İy gözlü kişi buña añlayu bağ_ı
Buña göñül virenlerdür ki açmak
- 2 Bî-hüde yirlere ‘ömri çüritme
Fenâdur bu fenâ gerçek muhakkak

18

- 1 Bitür ‘âkil niçün geldi cihâna
İnanur ‘aqlıla düşmez gümâna
- 2 Ne işe geldise anı bitürür
Yimez içmez uyumaz kana kana

---

17. A. 44 b , B. 46 a , C. 28 b , D. 43 a , E. 52 b

1a) añlayu : inleyü A

18. A. 44 b , B. 46 a , C. 28 b , D. 44 b , E. 52 b , H. 34 a

1a) ‘âkil : ‘aşık H

19

- 1 Bu dünyā zevki nefsānilerindür
Bu nefis için cehennem key derindür
- 2 Bu nefsin işreti zevki temāmet
Cehennemde dahı kandur irindür

20

- 1 Murād-ı nefis için her iş kim ola
Ol iş murdār u mühmel şöyle kala
- 2 Yarın Hāk hazretine kığrılcağ
Senünle ol hazrete bile gele

-
19. A. 44 a , B. 46 b , C. 38 b , D. 42 a , E. 52 a
2b) dahı: nedür B
  20. A. 44 a , B. 46 b , C. 38 b , D. 44 b ,E. 53 a
1a) nefis için: nefsiçün A; kim: ki D
2a) kığrılcağ : kığırcağ A
b) Senünle ol: Senünle A

21

- 1 Seni Hak redd ide 'aybuñ ola fāş
Saña ol mühmel iş çün oldı yoldaş
- 2 Bize senden velīler hem nebīler
Üşe saña zebānīler ura taş

22

- 1 Cehennem esfelī ola saña yurt
Ne deyvire o vaqt. işbu şavul yort
- 2 Karıncadan za'if olasın anda
Zirā bunda işitmedüñdi öğüt

-
21. A. 44 a , B. 46 b , C. 38 b , D. 43 a , E. 53 a
  - 2b) velīler hem nebīler : nebīler hem velīler C , nebīler hep velīler A
  22. A. 45 a , B. 46 b , C. 49 a , D. 41 b , E. 53 a
  - 1) -A
  - 1b) şavul : şavıl D
  - 2b) işitmedüñdi : işitmedüñ sen A

23

- 1 Ne deñlü bunda nefstñ şād idesin
Yarın peşmān olup feryād idesin
- 2 Uralar mıkra'a diyeler üskut
İy nefesine uyan ol vaqt nidesin

24

- 1 Gelññ inşāfa iy nefse uyanlar
Demidür kim uyana uyuyanlar
- 2 Döneler Hākka nefsi terk ideler
Bağışlanur bugün tevbe idenler

---

23. A. 45 a , B. 46 b , C. 49 a , D. 44 a , E. 53 a

1a) şād: şāz A

2a) Uralar mıkra'a : İreler maqra'a A

b) nefesine : nefsiñe B; ol: o A

24. A. 45 a , B. 46 b , C. 49 a , D. 42 b , E. 53 b

1a) Gelññ : Gelin D

2b) idenler: ideler A

25

- 1 Tiz idüñ tevbeyi koñ va'deyi siz
Ecel ūlayı yürür tutar añsuz ,
- 2 Düşürür dāmına elbette bir gün
Bozılır işbu düzgünler gümānsuz

26

- 1 Bu mekkāreye iñen de bakışma
Tama' idüp buña berk berk yapışma
- 2 Bu 'ömre 'izze cāha tekye urma
Bugün meydān benüm diyü çapışma

---

25. A. 45 a , B. 46 b , C. 39 a , D. 42 a , E. 53 b

1a) idüñ : idin D

b) tutar : irer D

26. A. 45 a , B. 47 a , C. 39 a , D. 45 a , E. 53 b

1a) -A

2a) 'ömre: 'ömr-i A; 'izze: 'izz-i A, 'izz ü B, D

b) çapışma : çalışma D

27

- 1 Bu fettāna gönül göziyle bakma
Benüm diyü buña gönül bırakma
- 2 Bunun sihri tuzāgına tutulup
Bunu yapup varacak yeri yıkma

28

- 1 Berāy-ı maşlahat . bir el ucıyla
Bağar iseñ dahı bir göz ucıyla
- 2 Zīrā senden bunı yine alurlar
Birine dahı virtürler gücile

---

27. A. 45 a , B. 47 a , C. 39 a , D. 45 a , E. 53 b

1a) (26. Ruba'inin son mısrası)

1b) -A

2a) tutulup : dutulup A

b) varacak : varıcak B ; yeri : yârı A

28. A. 45 a ,B. 47 a , C. 49 a , D. 45 a , E. 53 b

1a) Berāy-ı maşlahat : Bir iyi maşlahat A

b) Bağarısañ: Bağar iseñ B, D; bir göz : bir kez göz A

29

- 1 Bu dünyā kimseye mülk olmadı mülk
Saña dimilmedi mi "Limeni'l-mülk"(*)
- 2 Buña benüm diyen key bi-edebedür
Pes evvel āhir oldu "Mālikül-mülk"(*2)

30

- 1 Bu Eşrefoğlu Rūmī gördi 'ālem
Örümcek avına beñzer dağı kem
- 2 Buña rağbet gözile bakmadı hiç
Taleb kılmadı bunı oldu ebsem

-
29. A. 45 b , B. 47 a , C. 49 a ,D. 43 a , E. 54 a
1b) Saña dinilmedi mi : Bize Hāk dimedi mi A ,E
2b) oldu : oldur A ,D
30. A. 45 b , B. 47 a , C. 49 a , D. 43 b , E. 54 a
1a) gördi : girdi A
b) avına : ağına C
2b) kılmadı : itmedi A ; ebsem : epsem C
(*) Kur'ân-ı Kerîm, Mü'min, 46/16
(*2) Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân, 3/26

31

- 1 Üzildi külli sebebden nesebden
Rıza virdi kazāya her taraftan
- 2 Bu böyledür şu şöyle olsa dimez
Eger lutf u ger kahr gelse Hakdan

32

- 1 Eger talibiseñ iş böyle gerek
Eger kazibiseñ ko çekme emek
- 2 Odur talib Hakki isteye dün gün
Gerekmez halkıla almağ u virmek

---

31. A. 45 b , B. 47 a , C. 39 b , D. 44 a , E. 54 a

1a) Üzildi : Oldı D ; sebebden : sebebden hem D

2b) Veger kahr u veger lutf gelse Hakdan A; Eger kahr u eger lutf gelse Hakdan D

32. A. 45 b ,B. 47 a , C. 39 b , D. 43 b ,E. 54 a

1a) talibiseñ: talib iseñ B, D; iş . uş D

b) kazibiseñ: kazib iseñ B,D

2b) olmağ : almak D

33

- 1 Bu h alkdur t alibi yoldan ayıran
Bu mahl ukdan kesil r H akka giden
- 2 Neye meşg lisen  oldur mur du n
Mur du ndur seni her ya a yiden

34

- 1 Mur dundan  te yok sa a menzil
Mur du n maşşudu ndur ma'budu n bil
- 2  amudan el  ek p f riğ gereksin
Mur ddur key mur d olursa bir kıl

-
33. A. 45 b , B. 47 b , C. 39 b , D. 44 a , E. 54 a
1a) yoldan ayıran:  u yoldan alan D; ayırantileden B, C, E
2a) meşg lisen : meşg l isen  B, meşg l ise D
  34. A. 45 b , B. 47 b , c. 39 b , D. 43 b, E. 54 b
2a) key : ki D

35

- 1 Seni Hâkdan cüdâ ider o bir kıl
O bir kıldan dahı sen key hazer kıl
- 2 Hicâbdur bil hicâb -ender -hicâbdur
Gerekse ol kılı yüz kıla var dil

36

- 1 'Aduñ bil kim seni Hâkdan ayırsa
Ziyānuñ bil hūrî ğilmān olursa
- 2 Tāma' kılma sekiz uçmağa zinhār
Bezenüben saña karşı gelürse

-
35. A. 45 b , B. 47 b , C. 39 b , D. 43 b , E. 54 b
  - 2b) yüz kıla: boz kıl B, C, yüz kıl C, E
  36. A. 46 a , B. 47 b , C. 39 b , D. 45 a
  - 1a) ayırsa : uyarsa A
  - b) Ziyānuñ : Zübānuñ A

37

- 1 Cehennem korkusunu uçmak ümidin
'Aşık añmaz bularuñ hiç birisin
- 2 Gözin yumdı çün ol dōsta göñüldeñ
Kamu kırdı geçürdi nefis çerisin

38

- 1 'Aşık bir sözden añlar bññ cevābı
Çün açdı ma'nā yüzinden niķābı
- 2 Bular 'ışķ şerbetini içdi ķandı
Ĝāfil şu şanuben kovar serābı

-
37. A. 46 a , B. 47 b , C. 39 b , D. 44 b
  - 1a) ķorkusun: ķorkusı D; umasın: umarsın C, D
  - 2b) kırdı : ķurdı A
  38. A. 46 a , B. 47 b , C. 39 b , D. 45 b
  - 1b) ma'nā: ma'nī A
  - 2a) Bular : Bunlar D
  - b) Ĝāfil : Ĝāfiller A ,D ; şanuben . şanup A ,D

39

- 1 Bu rāzı Eşrefoğlu Rūmī açma
Şınurı bekle zinhār öte geçme
- 2 Bu 'ışk deryāsınuñ gevherlerini
Çıkarup olur olmaz yire saçma

40

- 1 Ki nādān eline düşmeye gevher
Şanur nādān anı bir kün mermer
- 2 Yā ilter kem bahāya şatar anı
Yā alur bir ağı kor kalur ebter

---

39. A. 46 a , B. 47 b , C. 39 b , D. 45 a

40. A. 46 a , B. 48 a , D. 42 b

1b) nādān anı: anı nādān D

2a) Yā ilti yok bahāya şatar anı D

b) Yā alup birağup kor olur ebter D ;

Yā : Ye B; ilter : iltür B

Yā : Ye B; ağı : ağı A

41

- 1 Gel imdi Hakkā tālibiseñ karındaş
Var evvel iste bul bir yahşı yoldaş
- 2 Anı mürşid idün berk tut elifni
Seni menzile ilte kırtara baş

42

- 1 Kulağuzsuz bu yolu varamazsın
Bu müşkil işi sen başaramazsın
- 2 Seni cem' itmege bir kimse gerek
Tağılmışsın seni devşüremezsın

---

41. A. 46 a , B. 48 a , D. 45 b

2a) idün: idüp A. idin D; berk: pek D; elif: ilini A

42. A. 46 b , B. 48 a , D. 46 a

1a) kulağuzsuz : kulavuzsuz B; yolu: yolda D

2b) devşüremezsın: devşiremezsın D

43

Bu yolda bekçiler var hiç uyumaz
Giri dönderür uşanları kıomaz

- 2 Bu yolda iz ü toz hırgız belürmez
Bu yolda nām u nişān kimse virmez

44

- 1 Pes öyle olsa lā-büddür kıulağıuz
Kıulağıuz da gerek kim ola key uz
- 2 Bu şarp yolları asān ide saña
İnişi yoğışı göstere düpdüz

-
43. A. 46 b ,B. 48 a , D. 46 a
2b) yolda : yoldan A, B; iz ü toz : izi tozi A;
44. A. 46 b , B. 48 a , D. 46 a
1a,b) kıulağıuz: kıulavuz A, D

45

- 1 Niçe biñ enbiyālar geldi gitdi`
Niçe yüz evliyā bunda segirtti
- 2 Birisi kulağuzsuz varmadı yol
Bu yola bunları mürşid iletti

46

- 1 Muḥammed kim ḥabīb-i ḥazret idi
Dükeli maḥlūka ol devlet idi
- 2 Yir ü gök tamu uçmaq gice gündüz
Bular olmaqlığa sebep ol idi

-
45. A. 46 b, B. 48 a, D. 46 a
2a) kulağuzsuz: kulavuzsuz B
46. A. 46 b, B. 48 a, D. 46 a
1a) ḥabīb-i: ḥabibi A
b) devlet idi: devletidi A
2b) idi: oldı A

47

- 1 Bu yola ol delīlile yürüdi
Delīl oldu añā Cebrā'il indi
- 2 Getürdi Cebrā'il çekdi Burāķı
Resül mi'raca gitdi añā bindi

48

- 1 Gerekmiş tālibe elbetde mürşid
Olur pes mürşide uyan muvaḥḥvid
- 2 Eger mürşide uymazsañ iy tālib
Olursın sen yā dehri vü yā mülhid

---

47. A. 46 b, B. 48 b, D. 46 a

1) -D

48. A. 47 a, B. 48 b, D. 46 a

1a) elbetde: elbette B

2b) vü yā: yāhūd A

49

- 1 Bu yola kim ki girdise delilsüz
Anı Şeytān kodı dīnsüz imānsuz
- 2 Gerekdür bil bir kulağuz gerekdür
Varamazsın bu yolu kulağuzsuz

50

- 1 İlāhī t̄alibi mürşide düş it
Anuñ mürşidile vaktini h̄oş it
- 2 İlāhī t̄alibüne derd bağışla
Bişür derdün odıyla perveriş it

---

49. A. 47 a, B. 48 b, D. 46 b

2a) kulağuz: kulavuz B

b) varamazsın: varıamazsın A; kulağuzsuz: kulavuzsuz B, D

50. A. 47 a, B. 48 b, D. 46 b

1a) düş: tuş A; mürşidile: mürşid ile B

2a) derd: dert A; odıyla: odına A

51

- 1 İlāhī ṭālibūne vir ḳanā'at
Ḳanā'at ṣabrıla muḥkem irādet
- 2 Cefāya ṣabr ide göre vefāyır
Ḳanā'at eyleye bula harāret

52

- 1 Bu sözi Eşrefoğlu Rūmī söyler
Ḥaḳḳuñ ṭāliblerine tenbīh eyler
- 2 Kimūñ zātında kim gevheri vardur
Murād maksūd nedür bu sözden añlar

---

51. A. 47 a, B. 48 b, D. 46 b

1a) ṭālibūne: ṭālibine D

52. A. 47 a, B. 48 b, D. 46 b

2b) nedür bu sözden: bu sözden nedür B

53

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Her gelen bu 'āleme bir yeri ābād itmede
Sırrı zāhir olmadı gitdükçe vīrān olmada
- 2 Geldügi yolları bilmez gitdügi rāh āşikār
Kendüzin gitmez şanur ammā ki 'ālem gitmede

54

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İçmege 'ışkuñ şarābın şīr gerek
Başmağa bu nefsi key delīr gerek
- 2 Kõnmağa şāhuñ kũluna hiç kelāg
Pes harīf olmağa mīre mir gerek

53. C. 40

54. A. 42 b, C. 34 b, D. 43 a, E. 49 b

1a) şarābın: şarābuñ D

b) bu: hem D; nefsi: nefisini D; key:-D; delīr: dilūr A

2a) kelāg: kũlah C, D, E.

55

- 1 Var iy zāhid var ki 'ışk yolun̄ degül
Söyleyem şanma ki 'ışk dilün̄ degül
- 2 Bunda key ŝāhin gerek ŝahbāz ola
Yoksa karġanuñ avı senlik degül

56

- 1 Ŝanmaġıl bu 'ışkı sen kāġıddadur
'ışkı kāġıdda diyenler mürdedür
- 2 'ışkı yazmadı kalem var iy fakī
'ışk ezelde cānla perverdedür

-
55. A. 42 b, C. 34 b, D. 43 b, E. 49 b
2b) Yoksa: Yoħsa C. D; senlik: gön̄lün̄ D ; söglük A
56. A. 42 b, C. 34 B, D. 43 a, E. 49 a
2a) var: çün D; fakī: fakīh C, D
b) cānla: cān ile D

57

- 1 Yoğıdı Levh ü kalem 'ışk varıdı
'Āşık u ma'sūk u 'ışk bir yārıdı
- 2 'Işkıla 'āşık u ma'sūk bir iken
Cebra'il ol arada aġyārıdı

58

- 1 'Işk dilini yine 'āşıklar bilür
Ol ezel 'ışka ulāşuklar bilür
- 2 'Işk dilinden söylese 'ışk mestleri
Ol dili şanma ki ayıklar bilür

---

57. A. 42 b, C. 34 b, D. 45 a, E. 49 a

1a) vardı: var idi D

b) 'Āşıkı ma'sūk-ı 'ışk bir yārıdı A; vardı: var idi D

2b) aġyārıdı: aġyār idi D

58. A. 43 a, C. 34 b, D. 42 a, E. 50 a

59

- 1 'Işkı isteme kitābda iy faķī
Bu kitābda 'ışķ yokdur dōst haķı
- 2 Bulmayasın 'ışķı ķīl ü ķālıla
Var gerek 'ilmüñ yüzün kırķ yıl oķı

60

- 1 Zāhidüñ yolu tolamacdur ırak
'Ābidüñ yolu ta'ābıla firāk
- 2 'Āşıķuñ yolu yāķin hem toğrıdur
Vaşl-ı ma'sūķ 'āşıķa olur turaķ

---

59. A. 43 a, C. 34 b, D. 45 b, E. 49 b

2b) yüzün kırķ yıl: yüz yıl yaz A

60. A. 43 a, C. 35 a, D. 43 a, E. 50 a

2b) turaķ: firāk A; duraķ C

61

- 1 Ol ezel bāğında biz bir gülidük
Dōsta karşı söylenür gulgulidük
- 2 Bunda nite dek tura bu dilümüz
Çün ezelde şūrīde bülbulidük

62

- 1 Biz ezelden 'ışkı tuta gelmişüz
Tā ebed dōst vaşın öte gelmişüz
- 2 Dōstıla peymānı berk eyleyüp hem
Bunda 'ışk dūrrini şata gelmişüz

---

61. A. 42 b, C. 35 a, D. 43 a, E. 49 a

1a,b) gülidük, gulgulidük: gül idük, gulgul idük D

2a) dek: dik A; tura: dura E

b) Çün ezelde: Çünkü ~~anda~~ Ç, bülbulidük: bülbul idük D

62. A. 42 b, C. 35 a, D. 42 b, E. 49 a

1a) ezelden: ezelde; tuta: duta A

2a) eyleyüp hem: eylemişüz C, E

63

- 1 İki 'ālemden ötedür 'ışk ili
Lā-mekān kāfından aşar 'ışk yolu
- 2 Her taşavvurdan münezzehdür bu 'ışk
Söylenür bī-ḥarf ü bī-şavt 'ışk dili

64

- 1 Biz bu 'ışkı cāndan öñdin bulmuşuz
'Āşık u 'ışk u ma'şūk bir bilmişüz
- 2 Medresesinde bu 'ışkuñ biz ezel
Okuyup her 'ilmi ḥāşıl kılmışuz

---

63. A. 42 b, C. 35 a, D. 45 b, E. 49 b

1a) ili: eli A

b) 'ışk: hem D

2b) bī-ḥarf ü bī-şavt: bī-şavt u bī-ḥarf A

64 A. 43 a, C. 35 a, D. 42 b, E. 50 a

2a) 'Āşık u: 'Āşıkı A,D; 'ışk u: 'ışk-ı A; ma'şūk: ma'şūkı A; bir bilmişüz: bulmuşuz

b) A, 'ilmi: 'ilim A, C

65

- 1 Hâk müderrisdi bize ol medresede
Yoğıdı müşkilümüz her nesnede
- 2 Bunda ol 'ilmi nite unudavuz
Yâ nite aldaya bizi mefsede

66

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Sevk ü bazarı muvaqqat itdüğün çü bildün
Yüri tağılmadın erbâb-ı ticâret ide gör
- 2 Zâd-ı râh elüñde neñ varsa vir olma hasıs
Bu sehâvet yolıdur turma sehâvet ide gör

---

65. A. 43 a, C. 35 a, D. 44 b, E. 50 a

2a) 'ilmi: 'ilim A; unudavuz unuttunuz E

b) Yâ: Ye E; mefsede: müfside A

66. F. 80 b

67

- 1 Tā gün yüzini görelden iy şem' – tırāz
Ne iş oruc u ne vird ü tesbîh ü namāz
- 2 Vaşluñda maḥārim oldu ser-cümle namāz
Hicrũnde namāzum oldu ser-cümle hicāz

68

- 1 Kimũñ zātında kim gevheri vardur
Murād makşūd nedür bir sözden añlar
- 2 Bu sözi Eşrefoğlı Rũmĩ söyler
Haḳḳũñ tāliblerine tenbîh eyler

---

67. F. 84 a

68. F. 16 a

69

- 1 Bu 'ışk yolında seni tār-u mār' it
Bu mārīstānda sen seni bī-mār it
- 2 Bitür bu 'ışkıla 'aqlı temāmet
Yiter varlık saña 'ışk 'ışkı yār it

---

69. H. 33 a, T. 41 a

1a) T'de b mısra'ı

b) T'de a mısra'ı

2a) Bitür bu 'ışkıla 'aqlı: Niderler 'ışkıla 'ışkı T

SONUÇ

Bu çalışmamızda büyük sûfi şâir Eşrefoğlu Rûmî'nin Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri hakkında çeşitli bilgiler vererek; Divânı'nın tenkitli metnini ortaya çıkarmış bulunuyoruz. Öncelikle, Eşrefoğlu Divânı'nın tenkitli metninin tesbiti, bugüne kadar yapılmamış olması önemli bir eksiklik ve gecikmiş bir çalışmadır.

Çalışmamız sırasıyla şu bölümlerden meydana gelmektedir:

I. Giriş

II. Eşrefoğlu Rûmî'nin Hayatı

III. Eşrefoğlu Rûmî'nin Eserleri, Divânın Şekil Yapısı, Dil ve Üslûbu

IV. Eşrefoğlu Divânı'nın da Dinî ve Tasavvufî Unsurları

V. Eşrefoğlu Divânı'nın Tenkitli Metni.

Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin Hayatı ve Eserleriyle ilgili olarak günümüze kadar yapılan çalışmaların tamamı tarafımızdan tetkik edilmiştir. Bu çalışmalarını dikkate alarak, şâirin hayatı, sanatı ve eserleriyle, ilgili olarak yeni bir eser ortaya çıkarmış bulunuyoruz.

Bu çalışmamızda, varmış olduğumuz neticeleri kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Eşrefoğlu Rûmî'nin yaşadığı çağda, Anadolu'da dinî ve millî birliğin güçlendirilmesine ve yerleşik hayata geçilerek; siyasî, içtimaî ve iktisadî bakımlardan gelişmeye çok ihtiyaç vardı. Osmanlı'nın kuruluş yıllarında, Eşrefoğlu Rûmî ve diğer mutasavvıf kişilerin her bakımdan önemli hizmetleri olmuştur.

Eşrefoğlu Rumî, Anadolu'nun dini, milli ve siyasi açıdan çalkantılı olduğu bir zaman diliminde yaşamıştır. Bir geçiş dönemi yaşayan Anadolu insanlarına Eşrefoğlu Rumî ve diğer mutasavvıf şahısların her bakımdan yardım ve hizmetlerinin olduğunu söyleyebiliriz.

2. Büyük şâir ve mutasavvıf Eşrefoğlu Rûmî'nin, Türk, Arap ve Fars dillerine hakim olduğu, iyi bir tahsil gördüğü ve çeşitli İslâmî ilimlere iyice nüfûz ettiği anlaşılmaktadır. Medrese tahsilinden sonra öğrendiği tasavvufî bilgileri her yönüyle hazmetmiştir.

Henüz talebelik yıllarında iken tasavvuf mesleğine karşı bir temayül duyan ve evliya menkıbelerini okumaktan zevk alan Eşrefoğlu Rûmî, tarikata girerek bu yolda önemli bir çığır açmıştır. Daha sonraki devirlerde yetişen mutasavvıflar tarafından Eşrefilik tarikatının kurucusu olarak kabul edilmiştir. Gerçi kendisi böyle bir tarikat tesis etmemiştir; fakat Halvetî ve Kadîrîlerin zikir tarzlarını mezcederek yeni bir âyin şekli vücuda getirmesi, bu müessislik ünvanın kendisine izafe edilmesine sebep olmuştur. Müridleri ve bunların mensubları da Eşrefiliği yeni bir tarikat şubesi olarak yaymışlardır. Bununla beraber gerek Eşrefoğlu, gerek müntesipleri, kendilerini Abdülkadir Geylânî'nin bir bendesi olarak telâkki etmişler ve bu meşhur mutasavvıfa karşı daima bağlı kalmışlardır. Eşrefoğlu, Abdülkadir Geylânî'ye bağlılığını bildiren bir takım manzumeler kaleme almıştır. Şâir, ilim ile tasavvufu birleştirerek İslâmiyeti ilmî olarak anlayarak tasavvuf yolunda ilerlemiştir. Kurduğu tasavvufî ekol yüzyıllarca devam ederek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Eşrefoğlu, Emir Sultan, Hacı Bayram-ı Velî ve Hüseyin Hamevî gibi meşhur mutasavvıfların gözetiminde tasavvufî eğitimini tamamlamıştır.

3. Eşrefoğlu Rûmî, manzum ve mensur eserlerinde sâde, samimi, süssüz, özentisiz ve günlük konuşma diline uygun bir üslûb kullanmıştır. Şâir, müphem, yapmacık, gösterişli ve dolambaçlı ifadelerden kaçınmıştır. Cennet cehennem gibi Arapça kaynaklı kelimeler yerine ısrarla Türkçe uçmak ve tamu kelimelerini kullanır. Devrinde Arapça ve Farsça eser vermek revaçta iken, Yesevî geleneğine uygun olarak halkın anlayabileceği bir Türkçe'yi tercih etmesi, onun sade Türkçecilik akımına verdiği önemi ifade eder. Sade Türkçecilik hareketi, Anadolu'da dil ve kültür birliğini sağlayarak Osmanlı devletinin büyüyüp gelişmesinde önemli bir vazife görmüştür. Şâirin sade ve samimi bir dille yazdığı Müzekki'n-nüfûs adlı mensur eseri ve Divânı yüzyıllarca geniş halk kitleleri arasında büyük ilgi uyandırmıştır. Eşrefoğlu, Mevlâna, Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Velî, Süleyman Çelebi, Niyazî-i Mısırî ve Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi insan ruhunu yükseltmek, insanlara benliklerindeki manevî kuvvet kaynaklarını açıklamak, hayatın ve kâinatın sırlarını anlatmak gayesiyle eserler yazmıştır. Güzel bir Türkçeyle kaleme alınan bu eserler yüzyıllardan beri edebî değerlerini muhafaza etmişlerdir.

Eşrefoğlu Rûmî, gazel tarzındaki ilâhîlerini aruz ve hece vezniyle kaleme almıştır. Aruz vezniyle yazdığı şiirlerin bir kısmında tam bir aruz hâkimiyeti yoktur. Şiirlerin önemli bir miktarı hece vezniyle kaleme alınmıştır. Aruzlu

ve heceli şiirlerin birçoğu musammat gazel tarzındadır. Divân'ın sonunda bulunan mesneviler bu hükmün dışındadır.

Eşrefoğlu, kâfiye konusunda serbestlikten yanadır. O kulağa hoş gelen her çeşit ses benzerliğini kâfiye olarak kullanır. Her konuda olduğu gibi kâfiye konusunda da tabîlikten ayrılmadığını görülür. Divânındaki şiirlerin birçoğu rediflidir.

4. Allah'ın varlığına, birliğine ve Hz. Peygamberin O'nun son elçisi olduğuna en içten duygularla inanan Eşrefoğlu, samimi bir mümindir. Eserlerinde, İslâm dinî'nin itikat ve ibadet konularına aykırı ifadeye rastlamak mümkün değildir. Hz Peygamber, dört halife ve ehl-i beyt hakkında övücü ifadeleri vardır. Eşrefoğlu Divânı'nda mânâ bakımından ayet ve hadisleri hatırlatan pek çok beyit mevcuttur. Telmih yoluyla ayet ve hadislere işarette bulunan bu sözler, şâirin Kur'ân ve Sünnete verdiği önemi ifade eder.

Şâir, tasavvufu insan nefsinin terbiyesi olarak değerlendirir. Dünya hayatını, bir günlük konup göçmek için bir misafirhane olarak bilir. Dünyanın fani güzelliklerine hırsla talib olmamak gerektiğini tavsiye eder. Şâir, iki cihandaki güzelliklerin geçici olduğunu ve gerçek amacının Allah'a kavuşmak olduğunu söyler. Şâire göre en mühim iş, Allah ile insanı, dinî tecrübe içinde, birleştirmenin yollarını aramaktır. Bu dünyada, Allah ile biliş olmanın sırrını yakalamak ve O'ndan başka herşeyden (mâsivallah) vazgeçmektir. İnsan, bu anlamda bir tevhide ulaşabilirse, dâima Allah'ın huzûrunda olacaktır. O kadar ki, bütün davranışlarında ve düşüncesinde, O'nu göremiyor ise de, görmüşçesine hareket edecektir. O halde, Allah'ı dışımızda arıyarak ikiliğe düşmenin gereği yoktur. Eşrefoğlu, O'nda kendini bulmak için bütün insanları, sonsuz sevdası ve eşyası ile dünyamıza bırakmıştır.

Eşrefoğlu'na göre Allah'ı kâinat dışında düşünmek O'nu tam tanımamaktır. Allah'ı tam tanıyabilmek için yaratıcıyı yaratılandan ayrı tanımamak gerekir. Çünkü herşeyde görünen Allah'tır. Bunu görebilecek göz lazımdır. Eşrefoğlu'na göre Allah, mutlak varlık, mutlak güzel ve mutlak fâildir. İnsanı kâmil, Allah'ın tam mazharıdır. Âdem kelimesiyle kastedilen mânâ İnsan-ı kâmil'dir. Bu makama yükselebilmek için Hz. Peygamberin yolunu takip eden şâir, seyr ü sülûk esnasında, nefsi kötülüklerden temizleme metodunu benimsemiştir. Önce kendisi çeşitli merhalelelerden geçerek belirli bir makama yükselmiş ve müridlerini de bu metodla yetiştirmiştir. Şâirin, şiirlerinde terennüm ettiği aşk, tamamen manevî bir aşktır. Yazar, dünyaya ve dünyevî

zevklere rağbet etmeyi nefsin arzusu ve icabı olarak kabul eder. Bütün manzumelerinde, Allah aşkını terennüm ettiği ve bu aşkı başkalarına da aşılama için uğraştığı, açık bir şekilde görülür.

Müverrih Âlî'nin, Kühü'l-ahbar'ında ifade ettiği gibi batınî mezheplerden Kalenderîlik ve Bektaşîlik'le de bir ilgisi yoktur.

Eşrefoğlu Divânı'nda, şeriat ahkamına zıt olan şiirler yoktur. Zahiren şeriata uygun olmayan beyitler cüm' makamında söylenilmiş sözler olarak telâkki edilmektedir. Bu telâkkiye göre, herhangi bir mutasavvıfın lisanından o manzumeyi söyleyen Hakk'ın kendisidir. Bu şiirler hiç bir iddia mahsulü değildir. Bu hali iktisab eden zât, tasavvufî tâbirle "Hakk'ile hâk" olmuştur. Ve bu nevi şathîyyatı yalnız Eşrefoğlu değil birçok mutasavvıf vücuda getirmişlerdir.

Hülâsa şâirin amacı herşeyin arkasındaki Bir'i görmek Bir'i bulmak ve vahdet sırrına ermektir. Eserlerindeki fikirler hep bu maksada yöneliktir. Eşrefoğlu Allah ve kâinat diye ayrı varlıkların bulunmadığı düşüncesindedir. Eşrefoğlu'na göre varlığı, yaratan ve yaratılan diye ikiye bölme Mevlâna'nın da dediği gibi şaşılıktır.

Eşrefoğlu Rûmî, şâirliği, ilmi ve engin tasavvuf bilgisiyle yaşadığı yüzyıla damgasını vurmuş ve kendisinden sonra gelen birçok şâire tesir edebilmiş önemli bir şâirdir. Özellikle Eşrefoğlu Divânı'nın tenkitli metninin ortaya çıkarılması tekke edebiyatı açısından çok faydalı olacaktır. Divân metninin tesbitinde yurt içi kütüphanelerdeki yazma nüshaların tamamına yakını tarafımızdan görülmüş ve Divân metninin teşkilinde bunlardan faydalanılmıştır. Eşrefoğlu Divânı'nın karşılaştırmalı metninin ortaya çıkarılması şâirin fikirlerinin her yönüyle daha iyi anlaşılmasını sağlamış olacaktır. Bu çalışmanın, ileride Eşrefoğlu üzerinde, değişik konularda yapılacak araştırma ve incelemeler için faydalı olacağına inanıyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

Acılûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfü'l-hafâ, C. I-II, Beyrut 1351.

Akkuş, Metin, "Divan edebiyatında İktibas ve Şiirde Lafzî Âyet İktibasları Üzerine Bir Deneme", Dergâh, Edebiyat-Sanat-Kültür Dergisi, C. IV S. 42, Ağustos 1993.

Akseki, Ahmed Hamdi, İslâm Dini, Ankara 1967.

Aktaş, Şerif, Edebiyatta Üslûp ve Problemleri, Ankara 1986.

Akyüz, Kenan, Beken, Süheyl, Yüksel, Sedit, Cumbur, Müjgan, Fuzûlî Divâm, Ankara 1990.

Akyüz, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e), İstanbul 1993.

Âfî, Künhü'l-ahbâr, C. V, İstanbul 1277.

Altıntaş, Hayrani, Tasavvuf Tarihi, Ankara 1986.

,Erzurumlu İbrahim Hakkı, İstanbul 1981.

Âsım Efendi, Kâmus Tercemesi, C. I İstanbul 1304.

Aslan, Ensar, Çıldırılı Âşık Şenlik-Hayatı-Şiirleri, Karşılaşmaları-Hikâyeleri, Diyarbakır 1992.

Ateş, Ahmed, Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı tevârih-i mülûk-i âl-i Osman münasebeti ile), Türkiyat Mecmuası, C. VII-VIII, İstanbul - tarihsiz-.

Auguste, Baily, Bizans Tarihi, çev. Haluk Şalman, İstanbul -tarihsiz-.

Aynî, Mehmed Ali, Hacı Bayram-ı Velî, İstanbul 1343.

Baltacı, Cahit, Tasavvuf Lügatı, İstanbul 1981.

Bahkesirli Hasan Basri Çantay, Kur'ân-ı Hâkim ve Meâl-i Kerim, C. I, İstanbul 1962.

Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı, C. I, İstanbul 1971.

,Türkçenin Sırları, İstanbul 1972.

Barkan, Ömer Lütfi, "Kolonizatör Türk Dervişleri", Vakıflar Dergisi, S. II, İstanbul 1974.

Bayramoğlu, Fuat, Hacı Bayram-ı Velî-Yaşamı-Soyu-Vakfı, C. I, Ankara 1989.

Boratav, Pertev Naili, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ankankara 1943.
,100 Soruda Tasavvuf, İstanbul 1992.

Bursalı İsmail Beliş, Güldeşte-i Riyâz-ı İrfan ve Vefât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân, Bursa 1287.

Bursavî, İsmail Hakkı, Şerh-i Ebyât-ı Yunus Emre, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi Bl., No. 1521/2.

Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, C. I, İstanbul 1974.

Bursalı Mehmed Veliyüddin, Menâkıb-ı Eşrefzâde, Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa Bl., No. 182/2.

Canpolat, Mustafa, Ömer b. Mezîd, Mecmû'atü'n-nezâir, Ankara 1982.

Cebecioğlu, Ethem, Hacı Bayram-ı Velî, Ankara 1991.:

Chen, Claude, Osmanlılarda Önce Anadolu'da Türkler, çev. Yıldız Moran, İstanbul 1979.

Çavuşoğlu, Mehmet, Necâti Bey Divânı'nın Tahlili, İstanbul 1971.

,Yahyâ Bey Divânı (Tenkitli Basım) İstanbul 1977.

Çelebi, Asaf Hâlet, Eşrefoğlu Divânı, İstanbul 1946.

Çelebi, Ahmet, İslâm'da Eğitim ve Öğretim Tarihi, çev. Ali Yardım, İstanbul 1976.

Çoruh, Şinasi, Emir Sultan, (Tercüman 1001 Temel eser dizisi) İstanbul-tarihsiz.

Çubukçu, İbrahim Agâh, Mezhepler Ahlâk ve İslâm Felsefesi ile İlgili Makaleler, Ankara 1984.

Develioğlu, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1986.

Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiir bilgisi, Ankara 1983.

, Süheyl ü Nev-Bahâr-İnceleme-Metin-Sözlük, Ankara 991.

Demirci, Mehmed, "Gazalî'nin Tasavvuftaki Üstadları", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. C. II S II, İzmir.

Deniz, Mehmet, "Emrah Divânı Üzerine", Polemik, Aylık Usûl ve Tenkit Dergisi, Aralık 1992, S. 32, Ankara 1992.

Durusoy, M. Orhan, İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu, C. III İstanbul 1994.

Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 1983.

Ergun, Sadettin Nüzhet, Türk Şâirleri, C. III İstanbul 1936.

Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-nüfûs, yay. İsmail Efendi, İstanbul 1321 (1905).

, Müzekki'n-nüfûs, çev. Yaman Arıkan, İstanbul 1977.

, Müzekki'n-nüfûs, İstanbul Konya Eski Eserler Müzesi

Ktp. No : 471.

, Müzekki'n-nüfûs, İstanbul 1969.

, Tarkiatnâme, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud

Efendi, Bl. 4667.

, Makalât, Süleymaniye Ktp. Mihrişah Sultan Bl.

185/14.

Fennî, İsmail, Vahdet-Vücûd ve Muhyiddin Arabî, İstanbul 1928.

Fığlalı, Ethem, Rûhi, Türkiye'de Alevîlik Bektâşîlik, Ankara 1990.

Fındıklılı İsmet Efendi, Tekmiletü'ş-şakayık fi-ahvâli'l-hakayık, C. V, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.

Gazavât-ı Sultan Murad, yay. H. İnalçık, Fatih Devri, zeyl I, İstanbul-tarihsiz-.

Gibb, E. J. W. History of Ottoman Poetry (Osmanlı Şiir Tarih) C. I, İstanbul 1943.

Gölpınarlı, Abdülbâki, 100 Soruda Tasavvuf, İstanbul 1985.

Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiir bilgisi, Ankara 1983.

, Süheyl ü Nev-Bahâr-İnceleme-Metin-Sözlük, Ankara 991.

Demirci, Mehmed, "Gazalî'nin Tasavvuftaki Üstadları", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. C. II S II, İzmir .

Deniz, Mehmet, "Emrah Divânı Üzerine", Polemik, Aylık Usûl ve Tenkit Dergisi, Aralık 1992, S. 32, Ankara 1992.

Durusoy, M. Orhan, İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu, C. III İstanbul 1994.

Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 1983.

Ergun, Sadettin Nüzhet, Türk Şâirleri, C. III İstanbul 1936.

Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-nüfûs, yay. İsmail Efendi, İstanbul 1321 (1905).

, Müzekki'n-nüfûs, çev. Yaman Arıkan, İstanbul 1977.

, Müzekki'n-nüfûs, İstanbul Konya Eski Eserler Müzesi Ktp. No : 471.

, Müzekki'n-nüfûs, İstanbul 1969.

, Tarkiatnâme, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, Bl. 4667.

, Makalât, Süleymaniye Ktp. Mihrişah Sultan Bl.

185/14.

Fennî, İsmail, Vahdet-Vücûd ve Muhyiddin Arabî, İstanbul 1928.

Fırlalı, Ethem, Rûhi, Türkiye'de Alevîlik Bektâşîlik, Ankara 1990.

Fındıklılı İsmet Efendi, Tekmiletü'ş-şakayık fi-ahvâli'l-hakayık, C. V, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.

Gazavât-ı Sultan Murad, yay. H. İncalcık, Fatih Devri, zeyl I, İstanbul-tarihsiz-.

Gibb, E. J. W. History of Ottoman Poetry (Osmanlı Şiir Tarih) C. I, İstanbul 1943.

Gölpınarlı, Abdülbâki, 100 Soruda Tasavvuf, İstanbul 1985.

, Kaygusuz Vizeli Alaeddin İstanbul 1932.

, "Eşrefoğlu", TDD. (Halk Edebiyatı Özel Sayısı),
C. XIX, S. 207, Ankara 1968.

Gönen, M. Emin, Eşrefoğlu Rûmî'nin Tarikatnâme'sinin Transkripsiyonlu Metni, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bl., Basılmamış Lisans tezi, 1993.

Göncel, Hicri, "Müzekki'n-nüfûs'un Dil bakımından Değerleri", Konya Mecmuası, S. 244, Eylül Konya 1936.

Gökbilgin, Tayyib Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihan, İstanbul 1957.

Gülensoy, Tuncer "Yunus Emre'nin şiirlerinde Dil ve Üslûp", TDD. Yunus Emre Özel Sayısı, S. 480, Aralık 1991, Ankara 1991.

Güngör, Erol İslâm Tasavvufunun Meseleleri, İstanbul 1982.

Göngür, Semih Asaf Hâlet Çelebi, İstanbul 1985.

Gündüz, İrfan Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri, İstanbul 1984.

Güzel, Abdurrahman Tekke Şiiri, TDD., Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri), S. 445-450/Ocak-Haziran 1989.

Hacı Bektaş-ı Velî, Makalât, Haz. Esad Coşan İstanbul tarihsiz.

Hakeri, Nurdan, Eşrefoğlu Rûmî'nin Rubaîlerinin Gramer İncelemesi Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bl. Basılmamış Lisans tezi, 1993.

Halid, Mehmed, Eşrefoğlu Dergâh Mecmuası, S. I, II, Tarihsiz.

Hucvîri Ali b. Osman Cüllâbî, Keşfü'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi) Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 1982.

İbn Batuta, Tuhfetü'n-nuzzar fî Garâibi'l-esmâr ve Acâibü'l-esfâr, çev. Mehmet Şerif Çavdaroğlu, İstanbul 1333/1914.

Mücteba Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. X., İstanbul 1993.

İnalçık, Halil Edirne'nin Fethi (1361), Edirne: Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara 1965.

İpekten, Haluk, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Ankara 1985.

,Bâkî-Hayatı- Sanatı-Eserleri, Ankara 1993.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divânlar Kataloğu (Milli Eğitim Bakanlığı Yay.), C. I, İstanbul 1965.

Karatay, Fehmi Edhem, İstanbul Üniversitesi Basmalar Alfabetik Kataloğu, (Memleketimizde İlk Türk Matbaasının Kuruluşundan Yeni Harflerin Kabulüne Kadar 1729-1928), C. III, İstanbul 1956.

İz, Mahir, Tasavvuf, İstanbul 1969.

Kaplan, Mehmet, Büyük Türkiye Rüyası, İstanbul 1969.

,Nesillerin Ruhu, İstanbul 1974.

,Tevfik Fikret, İstanbul 1971.

Kara, Mustafa, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, İstanbul 1985.

, "Bir Türk Tasavvufundan Bahsedilebilir mi" Dergâh, Edebiyat-Sanat-Kültür Dergisi C. IV, S. 42, Ağustos 1993.

Karahan, Abdülkadir, Türk Kültürü ve Edebiyatı, İstanbul 1992.

Kavcar, Cahit, Edebiyat ve Eğitim, Ankara 1982.

Koçyiğit, Talat-Cerrahoğlu, İsmail: Kur'an-ı Kerîm Meâl ve Tefsiri, C. I, Ankara 1985.

Köprülü, Fuat, Milli Edebiyatın ilk Mübeşşirleri ve Divân-ı Türkî-i Basit, İstanbul 1928.

,Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri, İstanbul 1981.

,Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ankara 1972.

,Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara 1966.

,Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1986.

Köprülü, Orhan, Tarihi Kaynak olarak, XV. Yüzyıl Menâkıbnâmeleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bl. Basılmamış Doktora Tezi, 1951, Tarih Semineri Kütüphanesi No. 50.

- Kufralı, Kasım, "Eşrefiyye mad.", İslâm Ansiklopedisi, C. IV., İstanbul 1964.
- Kurnaz, Cemal, Hayalî Bey Divânı'nın Tahlili, Ankara 1987.
- Kuşeyrî, Abdülkerim, Risâle, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 1978.
- Levend, Agâh Sırrı, Divân Edebiyatı-Kelimeler Ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, İstanbul 1984.
- Mazıoğlu, Hasibe, "Eski Türk Edebiyatı" Türk Ansiklopedisi, C. 32, Ankara 1983.
- ,"Yunus Emre 1991 Sevgi Yılı Dolayısıyla" TDE.
Yunus Emre Özel Sayısı, S. 480/Aralık 1991, Ankara 1991.
- Mevzuât-ı Aliyyü'l-kârî Tercemesi, Ankara 1966.
- Miroğlu, İsmet, "Fetret Devrinden II. Bayezid'e Kadar Osmanlı Siyasî Tarihi", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. X, İstanbul 1983.
- Muhammed Şemseddin, Yadigâr-ı Şemsî, Bursa 1332.
- Nev'î-zâde Atayî, Hadaiku'l-hakaik fî-Tekmiletî'ş-şakayık, Haz. Abdülkadir Özcan, C. II, İstanbul 1989.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Türk Heteroksi Tarihinde Zındık, Hâricî, Râfizî, Mülhid ve Ehl-bid'at Terimlerine Dair Bazı Düşünceler", Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı) S. XII. İstanbul 1982.
- Onay, Ahmet Talat, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ankara 1992.
- Orhonlu, Cengiz, Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı, İstanbul 1967.
- Okay, Orhan, "Yunus Emre'nin Çağdaş Bir Yorumcusu Mehmet Kaplan", Yunus Emre ile ilgili Makalelerden Seçmeler, Ankara 1990.
- Öney, Gönül, Ankara'da Türk Devri Yapıları, Ankara 1971.
- Öztürk, Nazif, "Vakıfları Çerçevesinde Hacı Bayram Zâviyesinde Sosyal ve Kültürel Hayat", IV. Vakıf Haftası Münasebetiyle tertib edilen Türk Vakıf Medeniyeti çerçevesinde Hacı Bayram-ı Velî ve Dönemi Semineri'nde sunulan tebliğ, Ankara 1987 (2-3 Aralık 1986).

- Pala, İskender, Ansiklopedik Divân Şiiri sözlüğü, Ankara 1989.
- Pekolcay, Necla, "Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin Tasavvufî Şahsiyetinin Gelişme Seyri", İslâmî Edebiyat (Islamic Literature), Ocak-Şubat-Mart, S. 15, İstanbul 1992.
- Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi, İhlâs Matbaacılık, İstanbul -Tarihsiz.
- Redhouse, James W., Turkish and English Lexicon, İstanbul 1978.
- Sadık Vicdanî, Tumar-ı Turûk-ı Aliyye, C. II, İstanbul 1338
,Kadiriyye Silsilenamesi, İstanbul 1340.
- Sahih-i Buhârî Muhtasarı-Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, C. I, Ankara 1976.
- Sarı Abdullah Efendi, Semeratü'l-fuad, İstanbul 1288.
- Sefercioğlu, M. Nejat, Nev'î Dîvânı'nın Tahlili, Ankara 1990.
- Sevük, İsmail Habib, Edebiyat Bilgileri, İstanbul 1942.
- Sühreverdi, Avarifü'l-me'ârif (Tasavvufun Esasları), Haz. H. Kâmil Yılmaz-İrfan Gündüz, İstanbul 1990.
- Süleymaniye Kütüphanesi Türkçe Yazmalar İndeks Kataloğu Ankara 1975.
- Şahin, İlhan, "Kuruluştan Fetret Devrine Kadar Osmalı Siyasî Tarihi", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. X, İstanbul 1993.
- Şemseddin, Samî, Kâmus-ı Türkî, Beyrut 1989.
- Şeyh Eşref b. Ahmed, Fütüvvet-nâme, yay. , Orhan Bilgin, İstanbul 1992.
- Şeyhî Mehmed Efendi Şakâyık-ı Nu'maniyye ve Zeyilleri, Vekayü'l-fudalâ, C. IV, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.
- Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lügati, İstanbul 1973.
- Tarlan, Ali Nihat, Şeyhî Dîvânı'nı Tetkik, İstanbul 1964.
- Tatçı, Mustafa, Yunus Emre Dîvânı-İnceleme, C. I Ankara 1990.
- Tercüman 1001 Temel Eser Heyeti, Eşrefoğlu Divanı, İstanbul -tarihsiz.
- Tibyân ü Vesâilü'l-hakâyık fi-beyân selâsilü't-tarık, Fatih Ktp. No. 431.

Yılmaz, Mehmet, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük) İstanbul 1992.

Yavuz, Kemal, "Abdülkadir Geylanî", Evliyâlar Ansiklopedisi, İstanbul 1992.

Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara 1983.

Yurdaydın, Hüseyin, Gazi İslâm Tarihi Dersleri, Ankara 1972.

دستور ابراهیم و سوره و سوره و سوره...
بیته که در سوره جوز محمدانه و آیات...
شکر و سوره که در سوره...
که در سوره...
دو سوره...
قالا الخ من ادرك الى دعاء...
صنوع كان اوكبر...
تعالج كل م...
التهدا...
و درود و الدرود و کوهان...
و اکون...
له بعد...
و دفع له...
فصل...
فان...
فان...

برهنة وانك حكمة وانما ماتت شهيدا ولا يرجع من الدنيا
 بل يترك مكانه في الجنة ويشرب من انهار الجنة وتكلموا انما رها
 طبع في قلبه تاب من ان في الجنة ياتيه من ربه الجنة التي يوم
 القوم وينتقم في ستمين من اهل بيته وقربته وجيرانه من قدر
 الله سبحانه والاعذاب وقضى الله له التي حاجت من حوائج الدنيا
 الخروفا انه كان من عاينوه وبلوا في يوم القيمة ويصل مع الذين
 لا يظلمون ولا هم يظلمون واعطاء الله تعالى كل سورة من القرآن قسرا
 ويطبق في الجنة ما لم يبلغ الراسخون اليه في صفة ولا يعلم
 ان الذين اخرجوا من الدنيا سبحانه وتعالى

لا
 ودقت كردم به بری خدا

ضعیف علی بن علی

۸۶۶

بی نومور ایام - رسم ختمه علی بن علی در روز
 دانا و روز سوم کجا - کجا - کجا - کجا
 طالع کرم عارف در روز
 مروه کجا - کجا - کجا

Sylvaanmy, U. - Citrusnes	
NIS	Wafiz Aana
Yeni	
Eski	866

12 كورم عماره صخره صخره صخره صخره
 13 قدامه و صخره صخره صخره صخره
 14 كجور و صخره صخره صخره صخره
 15 ذوقه صخره صخره صخره صخره
 16 صخره صخره صخره صخره
 17 صخره صخره صخره صخره
 18 صخره صخره صخره صخره
 19 صخره صخره صخره صخره
 20 صخره صخره صخره صخره

1 برده صخره صخره صخره صخره
 2 صخره صخره صخره صخره
 3 صخره صخره صخره صخره
 4 صخره صخره صخره صخره
 5 صخره صخره صخره صخره
 6 صخره صخره صخره صخره
 7 صخره صخره صخره صخره

در وصف

1 اينده صخره صخره صخره صخره
 2 اينده صخره صخره صخره صخره
 3 اينده صخره صخره صخره صخره
 4 اينده صخره صخره صخره صخره
 5 اينده صخره صخره صخره صخره
 6 اينده صخره صخره صخره صخره
 7 اينده صخره صخره صخره صخره
 8 اينده صخره صخره صخره صخره
 9 اينده صخره صخره صخره صخره
 10 اينده صخره صخره صخره صخره

اينده صخره صخره صخره صخره
 اينده صخره صخره صخره صخره
 اينده صخره صخره صخره صخره
 اينده صخره صخره صخره صخره

1 كلوي شتاد شرت بر قوت روح ناله كل
 2 كلوي و كلوي الاله و كلوي بيانه كسور
 3 كلوي عاقتل و كلوي و مسلا تا مو سكي
 4 كلوي عشق بازان نه ديوي و معصم خوف و
 5 كلوي كل ما سواد و نوجود و و كوني
 6 كلوي شتاد بكون قتل كيد و بيا به ايلت

كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا

1 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 2 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 3 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 4 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 5 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 6 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا

8 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 9 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 10 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا
 11 كلوي عشق دوريا شتاد و كلوي شك دوريا

هو نك فاني لذائنه الاعمى ابرهينه
 مفر و اوله دولينه جميله حجي فنا

1 عشقنا اودي عشقنا اودي عشقنا اودي
 2 عشقنا اودي عشقنا اودي عشقنا اودي
 3 عشقنا اودي عشقنا اودي عشقنا اودي
 4 عشقنا اودي عشقنا اودي عشقنا اودي
 5 عشقنا اودي عشقنا اودي عشقنا اودي
 6 عشقنا اودي عشقنا اودي عشقنا اودي

عشقنا اودي عشقنا اودي عشقنا اودي
 عشقنا اودي عشقنا اودي عشقنا اودي

6	فقد بقى من ذكرك ومن محمد من طرطون	ببرك ططلو كوتد بمر من كان
7	فوالله ذكركه بيورد من اروق الود	كوتد بمر من كان اوله كوتد بمر
8	اشرفك على روى ابدت بمرى عناه البند	كوتد بمر من كان اوله كوتد بمر
1	كنا لسطا انا في غنميه اولك لير	كنا لسطا انا في غنميه اولك لير
2	اولك كريك مالك غنمى كاشا ادي	اولك كريك مالك غنمى كاشا ادي
3	قارواك وورينه ايند كركه سن	قارواك وورينه ايند كركه سن
4	كنا مكان قانتا خيمه وورين بيلا ايرك	كنا مكان قانتا خيمه وورين بيلا ايرك
5	شاه ادي قف يدك هم بحر رسطال ايد	شاه ادي قف يدك هم بحر رسطال ايد
6	شاه اده قذغاك اوله مد مكر بجلدك	شاه اده قذغاك اوله مد مكر بجلدك
7	حبر بچين هم بجان بين اقل ايلك	حبر بچين هم بجان بين اقل ايلك
8	بهر بيلك ميا لاي تمام الذي سي	بهر بيلك ميا لاي تمام الذي سي
9	اولك اوزى و اولك من بولى كوتد بمر	اولك اوزى و اولك من بولى كوتد بمر

10	تشرى و تور بيلك بمرى و اولك	تشرى و تور بيلك بمرى و اولك
11	كلاه بوقيه كاخين و سيد عيرت ايت	كلاه بوقيه كاخين و سيد عيرت ايت
12	يقططورا ايجي و بوقيه ايرن اولك	يقططورا ايجي و بوقيه ايرن اولك
13	مركه بوقيه كاخين و اولك اولك	مركه بوقيه كاخين و اولك اولك
14	دوي بوقيه كاخين و اولك ايت	دوي بوقيه كاخين و اولك ايت
15	نقشه اذعنه كه نقاشدن جد دوشميه سين	نقشه اذعنه كه نقاشدن جد دوشميه سين
16	دوست بوزدن كوزك ايرمه جانكي باشكاه ديو	دوست بوزدن كوزك ايرمه جانكي باشكاه ديو
1	دوي كوزك ايرمه كوزك ايرمه	دوي كوزك ايرمه كوزك ايرمه
2	بوقاي عيرى و بوقاي عيرت ايت	بوقاي عيرى و بوقاي عيرت ايت
3	بلاسين اذك ايت و اولك ايرمه	بلاسين اذك ايت و اولك ايرمه
4	سرين ايتمه دكه بوقيه سين اير	سرين ايتمه دكه بوقيه سين اير
5	بوقاي بوقيه بوقيه بوقيه ايت	بوقاي بوقيه بوقيه بوقيه ايت
6	سكوزك سين اولك اولك ايرمه	سكوزك سين اولك اولك ايرمه
7	بوقاي بوقيه بوقيه بوقيه ايت	بوقاي بوقيه بوقيه بوقيه ايت
8	بوقاي بوقيه بوقيه بوقيه ايت	بوقاي بوقيه بوقيه بوقيه ايت
9	بوقاي بوقيه بوقيه بوقيه ايت	بوقاي بوقيه بوقيه بوقيه ايت

۱ کما انك ديدينه دوني عرويه
 ۲ كان سورتي اعلي كوي ايليني
 ۳ بوجد جدا ايتمه من ايلسين
 ۴ فجن مقصون كه و صلا اهل دين
 ۵ كه بوي اسم رسيدون قوتلا دين
 ۶ بولوب ايجيات ايجوت قتا دين
 ۷ دورنجه بليله كي كي سلا دين
 ۸ شلق دم سن ايني صنلا دين
 ۹ بونين لاهه نري بي قوتلا دين
 ۱۰ اوكيله ايني كوي بيللا دين
 ۱۱ دني برنقطه دوكه اكلما دين
 ۱۲ سني فخر كه بوزر عي طويلا دين
 ۱۳ ججه من ايند سوز بيل روي
 ۱۴ بوسري كوي بولور سه اولدره ايشيان
 ۱۵ بوي بليينه جيونان ديه سين

۱ قاتو كنجيه الراك ايشدرك سرك
 ۲ كلاو اركحه صله بوقاي دوقه الله
 ۳ عك اجمك و نمك دوي كوتينا و نمك
 ۴ بونينا دايه دشمه و ايتبا ناسنامه
 ۵ بونالطراك خانان سرك نكر ايلسين
 ۶ سرك اولدره اولكه ايني سن سرك دوك
 ۷ سني ايني دوزخه قور بوزر صبر و بيرنجي
 ۸ اوكيله دوكه كونا لك مالوك اولدره بزار
 ۹ طبع جوص صبر ايني لوكه كولاو ايل نمك
 ۱۰ كايو دوي قور و ايني دوقه الله دوي ايقوي
 ۱۱ اولدره ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا
 ۱۲ ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا
 ۱۳ اوكيله ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا

۱۴ ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا
 ۱۵ ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا
 ۱۶ ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا
 ۱۷ ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا
 ۱۸ ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا ايتبا

1	قلدي نامونيشايي درجه	عزيمدوردي كوتوشن سيبلا
2	اسم دم ازوز اوغيا دوشلا	عاشق سوندان عمر پاي سيبلا
3	عيقه بن بومي وي سوز	كوردكوم درمه شوه وينلا
4	بن بو عفتدك زوشن اوي سيم	يكه عاشيقه كوزيدك سيبلا
5	خوشون باشه عاشيقه كوز ياشي	خوش سيبلا كلوز بن و سيبلا
6	دوشن عاشقك بو جاز ايلينلا	اوي سيبلا وي سيبلا
7	كوتوشن سوز اوي مستانه دور	عاشق عاشق كلدي صرطان كوز
8	كوتوشن سوز اوي مستانه دور	دوشن عاشقك بو جاز ايلينلا
9	كوتوشن سوز اوي مستانه دور	دوشن عاشقك بو جاز ايلينلا

1	كرد اوله صرجه انا صر طرف	صنكوز بنون كيدا بو دريدار
2	كرد اوله صرجه انا صر طرف	طبر عينا اوله عفتدك اش
3	كرد اوله صرجه انا صر طرف	جاي صر وقت دوي وي صر خبر
4	كرد اوله صرجه انا صر طرف	عاشق دم اندان روي كاد
5	كرد اوله صرجه انا صر طرف	دخيه ديار داري نه ديار
6	كرد اوله صرجه انا صر طرف	بن انا دكرايد ريمي ابي ترار
7	كرد اوله صرجه انا صر طرف	جوزان دن كلنم ست حماد
8	كرد اوله صرجه انا صر طرف	بندم كوزين بن عشق سري

11
12
13
14

بهرام كوكلكه كندون كس بونه وادمن
بهرام كوكلكه كندون كس بونه وادمن
بهرام كوكلكه كندون كس بونه وادمن
بهرام كوكلكه كندون كس بونه وادمن

دخيه كوكلسري جقدر كوزدم ابي و سوز
نه حاجت سويكلكه عاشق بوز عاشقك اوله

۵
 ۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

1. فليكن من هم من لم يكن له دين
 2. فليكن من هم من لم يكن له دين
 3. فليكن من هم من لم يكن له دين
 4. فليكن من هم من لم يكن له دين
 5. فليكن من هم من لم يكن له دين
 6. فليكن من هم من لم يكن له دين

7. كون كون
 8. كون كون
 9. كون كون
 10. كون كون
 11. كون كون
 12. كون كون

13. كون كون
 14. كون كون
 15. كون كون
 16. كون كون
 17. كون كون
 18. كون كون

1. فليكن من هم من لم يكن له دين
 2. فليكن من هم من لم يكن له دين
 3. فليكن من هم من لم يكن له دين
 4. فليكن من هم من لم يكن له دين
 5. فليكن من هم من لم يكن له دين
 6. فليكن من هم من لم يكن له دين

7. كون كون
 8. كون كون
 9. كون كون
 10. كون كون
 11. كون كون
 12. كون كون

13. كون كون
 14. كون كون
 15. كون كون
 16. كون كون
 17. كون كون
 18. كون كون

1	بسم الله الرحمن الرحيم	بسم الله الرحمن الرحيم
2	الحمد لله رب العالمين	الحمد لله رب العالمين
3	والصلاة والسلام على من لا نبي بعده	والصلاة والسلام على من لا نبي بعده
4	وبعد فقد بلغنا من فضل الله	وبعد فقد بلغنا من فضل الله
5	والعظيم من نعمه علينا	والعظيم من نعمه علينا
6	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب
7	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب
8	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب
9	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب
10	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب

1	بسم الله الرحمن الرحيم	بسم الله الرحمن الرحيم
2	الحمد لله رب العالمين	الحمد لله رب العالمين
3	والصلاة والسلام على من لا نبي بعده	والصلاة والسلام على من لا نبي بعده
4	وبعد فقد بلغنا من فضل الله	وبعد فقد بلغنا من فضل الله
5	والعظيم من نعمه علينا	والعظيم من نعمه علينا
6	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب
7	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب
8	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب
9	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب
10	والله اعلم بالصواب	والله اعلم بالصواب

۱ شویله کورلن اولدوشده
 ۲ قوریه یوق جهاندن تین کیدور
 ۳ بوموسف کون کفان لیند
 ۴ یگادور خدر نسوز قانوجنت
 ۵ بونفک لشکرین قوریا نه دیم
 ۶ اعتراف تک لکه بو نفس غومه
 ۷ نیچاریم سور بو صغیه چقدر
 ۸ حتی بلکه کلام بو ندا بولما
 ۹ حقاندا که آد و طغری بیلدور
 ۱۰ کون بولدوشن انقرا غیروی
 ۱۱ یارین دیکاه و دینمانه کلدور

۱ فرقیله بو خارستانه کلدور
 ۲ بوصیفت ملکینه بیخانه کلدور
 ۳ بدن صغری ناک زینده کلدور
 ۴ نوک غیری نه چون بیگانه کلدور
 ۵ بهادرا اولوبن میدانه کلدور
 ۶ اودق کونلر معمان قونه کلدور
 ۷ اومر التکه اول سلطان کلدور
 ۸ نه جنت حوریه رضونه کلدور
 ۹ انجمن غمزید و بستانه کلدور

۱۲ بنموندن اول کون قیدی طمانه کلدی
 ۱۳ صبر و قوریه کیدی عشق و فانی
 ۱۴ عشق کونلرک معنی بستانه کلدی
 ۱۵ بن دخی ایدین شون بکنرکانه کلدی

۱۶ دیمور کورمور کون اول جیبجوتون
 ۱۷ استون بن وینمور بلامر بریسلمور
 ۱۸ سیرتیه صانع کون کوریتدی عیاش اولد
 ۱۹ قالوبی دیمور کون لکسوزن ایلمور وون
 ۲۰ شولیز غایم دین افرایان دعوی کلدی
 ۲۱ عایشه حوریه نغمه ایغیر قورل واکما
 ۲۲ دند بلا کون کورسور کون کون دورون
 ۲۳ توجیه کون کلدی جان کوریمیا کلدی
 ۲۴ عشق اول غلار و میناک وار غوی کلدی
 ۲۵ هر نیم سندن کور جانته خونه کلدی
 ۲۶ جانلور ان ایترا کور بوجم جانلور
 ۲۷ بو سید نغمور کونک نغمه کور بون کونک
 ۲۸ عشق تیرتیر ایلدی کونک ان ایلدی
 ۲۹ فایضی بوقوس و سمدوشه کلدی
 ۳۰ استون بو عیاشی ایلد بیزمور شنه کلدی
 ۳۱ جانم ان کونک نغمه مطیاشه کلدی
 ۳۲ دوز لویجته عایشه ایلد مستانه کلدی
 ۳۳ نغمه دکن و بون تکاشته کلدی
 ۳۴ نغمه عایشه جانلی بوندا سوشه کلدی
 ۳۵ دوز بون نه جان کونک لکس نغمه کلدی
 ۳۶ شکرینا فوضی صغری بولده کلدی
 ۳۷ عشق اول غلار و میناک وار غوی کلدی
 ۳۸ هر نیم سندن کور جانته خونه کلدی
 ۳۹ جانلور ان ایترا کور بوجم جانلور
 ۴۰ بو سید نغمور کونک نغمه کور بون کونک
 ۴۱ عشق تیرتیر ایلدی کونک ان ایلدی
 ۴۲ فایضی بوقوس و سمدوشه کلدی
 ۴۳ استون بو عیاشی ایلد بیزمور شنه کلدی
 ۴۴ جانم ان کونک نغمه مطیاشه کلدی
 ۴۵ دوز لویجته عایشه ایلد مستانه کلدی
 ۴۶ نغمه دکن و بون تکاشته کلدی
 ۴۷ نغمه عایشه جانلی بوندا سوشه کلدی
 ۴۸ دوز بون نه جان کونک لکس نغمه کلدی
 ۴۹ شکرینا فوضی صغری بولده کلدی
 ۵۰ عشق اول غلار و میناک وار غوی کلدی

١ خور و سینه تان خون دینم
 ٢ کاما کند مکلور مظه کاما یو قلی بوند
 ٣ کاما کز لر قصه شریوح اور در صغر و سنم
 ٤ کاما جگر مری و کل خون و جگر و سینه
 ٥ کاما غش و اندام و جگر و سینه و جگر
 ٦ کاما غش و جگر و سینه و جگر و سینه
 ٧ کاما غش و جگر و سینه و جگر و سینه
 ٨ کاما غش و جگر و سینه و جگر و سینه
 ٩ کاما غش و جگر و سینه و جگر و سینه
 ١٠ کاما غش و جگر و سینه و جگر و سینه
 ١١ کاما غش و جگر و سینه و جگر و سینه
 ١٢ کاما غش و جگر و سینه و جگر و سینه

١ سینه سوزانند که کوی بیانی و کوی
 ٢ او بی بی شایسته حافی هر طایفه از بی بی
 ٣ کوی کوی سکا و بی بی که ای کوی بی بی
 ٤ بی بی که دوش و جان کوی بی بی که بی بی
 ٥ بی بی که کوی بی بی که بی بی که بی بی
 ٦ بی بی که بی بی که بی بی که بی بی که بی بی
 ٧ بی بی که بی بی که بی بی که بی بی که بی بی
 ٨ بی بی که بی بی که بی بی که بی بی که بی بی

شرح و نظر در سینه کوی بی بی که بی بی
 شرح اول و جمله سینه کوی بی بی که بی بی

- 11. كاه سجد كاه شاجد كاه سجد
- 12. كاه ساق كاه صاخر كاه موي
- 13. كاه سرك كاه عرب كاه نجم
- 14. كاه قشر كاه ياي كاه بهمان
- 15. كاه حيم كاه جواهر كاه عرض
- 16. كاه سرك كاه سرك كاه سرك
- 17. كاه سمين كاه سنان كاه سنان
- 18. كاه طرد كاه ساجات كاه سوي
- 19. كاه ايات كاه مرید كاه مرات
- 20. كاه دوح كاه معدب كاه عدان
- 21. كاه سجي كاه سنجي كاه طيب
- 22. كاه سجد كاه سندر كاه سوي
- 23. كاه سجد كاه سجد كاه سجد

13. كاه سندر كاه سندر كاه سندر
 كاه سندر كاه سندر كاه سندر
 كاه سندر كاه سندر كاه سندر

- 1. كاه سندر كاه سندر كاه سندر
- 2. كاه سندر كاه سندر كاه سندر
- 3. كاه اولدم كاه سندر كاه سندر
- 4. كاه سندر كاه سندر كاه سندر
- 5. كاه اولدم كاه سندر كاه سندر
- 6. كاه سندر كاه سندر كاه سندر
- 7. كاه سندر كاه سندر كاه سندر
- 8. كاه اولدم كاه سندر كاه سندر
- 9. كاه سندر كاه سندر كاه سندر
- 10. كاه سندر كاه سندر كاه سندر

1 اوله سوتی سو کور بیا کدک ایرو
 2 انلا دوزن صحیح نو کلاری
 3 برین ایلم اول سلطان اولتدی خوجان
 4 ایلك اول سوزنی سوزنی سوزنی
 5 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 6 ایبن دوزن عاشقده عشقه اوله سوزنی
 7 لوح قاروغدی بن اندایمان ایرو
 8 اندی سوزنی سوزنی سوزنی
 9 حال دیلم بیلن دوزنه اولو سوزنی
 10 ندی دوزنی دوزنی سوزنی سوزنی
 11 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی

24 بوسیلیمان نام و سوزنی بیلن
 25 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 26 شاهنم شاهنم سوزنی کلیم
 27 صیدم بدم بینه دوزنم سوزنی
 28 دوزنی سوزنی سوزنی سوزنی

1 عاریفه صوغلا کور سوزنی سوزنی
 2 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 3 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 4 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 5 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 6 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 7 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 8 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی

اشرف اولغی دوزنی بلورم دوست جوی
 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی

سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی

1 قَدِيدٌ قَدِيدٌ يَدِينُ عَمْرٍو يَارَ اَيْدِي
 2 نَدِيمٌ نَدِيمٌ اَلْمَلِكِ اَدْرَمُ كَرِيْمٌ عَجِيْبٌ
 3 نَصْرٌ فَدَلُّوْهُ حُرٌّ وَاَدْرَمٌ رُوِيَتْ جُوْهُ
 4 بَخَائِشٍ اَوْلَادٍ جُوْهُ هَادِيٍّ وَكَلْدَانِيَّةٍ
 5 بَخَائِشٍ بَخَائِشٍ بَخَائِشٍ خَلْقُهُ اَوْلَعَتْ
 6 اَدْرَمٌ عَمْرٍو اَوْلَادِيٍّ جَانَهُ يَمُرُّ نَهْرٌ
 7 بَلَدِيٍّ فَوْقِ اَدْرَمٍ عَمْرٍو صَدَقَتْ اَوْ اَتِيَتْ
 8 اَعْلُوْهُ اَيْدِيٍّ نَبِيٍّ كَرِيْمٍ جَانَهُ سَدَدٌ
 9 بَنِيٍّ اَلْيَدِيٍّ جَانَهُ يَرْتَعَمُ بِنَبِيٍّ نَبِيٍّ
 وَرَهْمَتُهُ وَغِيْرُهُ وَرَدُّوْهُ اَدْرَمٌ زَيْنُهُ
 وَرَدُّوْهُ وَرَدُّوْهُ اَيْدِيٍّ

اَلدُّوْدِيَّةُ اَدْرَمِيَّةٌ وَاَدْرَمِيَّةٌ
 بَشَائِرُهُ بَخَائِشٍ وَرَدُّوْهُ اَبْرَاهِيْمٌ وَرَدُّوْهُ
 وَرَدُّوْهُ اَدْرَمِيَّةٌ اَدْرَمِيَّةٌ اَدْرَمِيَّةٌ
 وَرَدُّوْهُ اَدْرَمِيَّةٌ اَدْرَمِيَّةٌ اَدْرَمِيَّةٌ

1 اَيْدِيٍّ دَرِيَّةٌ يَارَ اَدْرَمِيَّةٌ بَرِيَّةٌ
 2 دَرِيَّةٌ دَرِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ رُوِيَتْ عَمْرٍو
 3 هَمْرٌ دَرِيَّةٌ كَلْبِيٍّ صَابِرٌ اَلرُّطْبِيَّةُ
 4 بَخَائِشٍ يَارَ اَدْرَمِيَّةٌ اَيْدِيَّةٌ اَوْزُ
 5 عَمْرٍو اَيْدِيَّةٌ اَيْدِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ
 6 اَمْرِيٍّ اَيْدِيَّةٌ عَمْرٍو اَيْدِيَّةٌ
 7 كَجُوْبِيٍّ اَيْدِيَّةٌ اَيْدِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ
 8 اَوْلَادِيٍّ اَيْدِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ اَوْلَادِيٍّ
 9 اَوْلَادِيٍّ اَيْدِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ اَوْلَادِيٍّ
 10 اَوْلَادِيٍّ اَيْدِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ اَوْلَادِيٍّ
 11 وَرَدُّوْهُ اَيْدِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ اَوْلَادِيٍّ
 12 اَيْدِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ اَوْلَادِيٍّ اَوْلَادِيٍّ
 13 وَرَدُّوْهُ اَيْدِيَّةٌ اَوْلَادِيٍّ اَوْلَادِيٍّ

5	دین دنیا تو سیرت حق یونیه	دیورم الدیم کفر ایمان
6	دیسار عشق اولانه دیرسک	دیم عشق ستر جهان دکر جهان
7	بوشنی ایزنها لاکو مردور	اک نو مادی عشق ایز جهان
8	بوشنک قیمی قوق اولوید	بهایق میدیک زوق اوله ن
9	بوشنک ستر بوشنک حوق اولو	که سکا عشق اوله کچی سنها
10	کیزم لجه بد عشق کسرتوری اولو	جکا عشق اولدی مرشد بیگان
11	بقایب کون کور کور جمالین	دجی دیمز نقیبالقن همان
12	عشق اولدینه اولو نیک کجی	داغی قلا دی بروق هم بیهان
13	دیمون دیزی اشرف علیا دوی	بوسره محرو اولسون بیگان
14	بولتمز بو جهان طغری بی یاز	
	حجبت اولمشد زو شاهجه زمان	
15	کون انیوروله مرده کلدر	دیسارلیمینه برقانه کلدر
16	الوه عشق جو کاین السدر	طوب اولدمر باشی میدانه کلدر

1	بیمه دوستلو قوی کلدی جان	بیمه جان است اولد اولدی جان
2	ایوب عشق کونک اولد اولدی جان	ایوب کونک اولد اولدی جان
3	سین سز کیندی کون کلدی	قوی کوی عشق کلدی غما
4	دیم بوشنک اولدی عشق اولدی	کون اولدی عشق اولدی جان
5	عشق اولدی کلدی کلدی	عشق اولدی کلدی کلدی
6	عشق اولدی کلدی کلدی	عشق اولدی کلدی کلدی
7	عشق اولدی کلدی کلدی	عشق اولدی کلدی کلدی
8	عشق اولدی کلدی کلدی	عشق اولدی کلدی کلدی
9	عشق اولدی کلدی کلدی	عشق اولدی کلدی کلدی
10	عشق اولدی کلدی کلدی	عشق اولدی کلدی کلدی

۴ کس طرح هر چه در دسته عایشه دیدی
 ۵ که جای عقیدت اولاد و دلان دینی
 ۶ هرگز نیاید که در این صفا
 ۷ اولاد او را در این کسب بقا
 ۸ از سزا و نوبه نقره هر پنداری

یعنی در عایشه در طوبی بر خیزد و بر
 نقشه درین بر و در سلاف او

۱ عطا یا نهدن الی غیره و در اول سید
 ۲ بر که در این طایفه طایفه او
 ۳ قوی که در اول طایفه او
 ۴ که در اول طایفه او
 ۵ پس هر وقت که نه سازند حق
 ۶ طایفه او را در اول طایفه او

۴ دشمنی که شکست و طویل شود
 ۵ غلبه نصیحه او بر طایفه او
 ۶ غلبه او بر اولاد او
 ۷ در هر آن که در این طایفه او
 ۸ که در این طایفه او

۹ یعنی در عایشه در طوبی بر خیزد و بر
 نقشه درین بر و در سلاف او

۱ بود که در این طایفه او
 ۲ عادت که در این طایفه او
 ۳ نکهت که در این طایفه او
 ۴ نه به عقاید که در این طایفه او
 ۵ نه و چون نه عذر و نه عذر نه مکان
 ۶ موصدت اولاد که در این طایفه او

۳ از او شایسته بن جعفر شریف
 ۴ صومالیست و از بن جعفر
 ۵ قیود بر هر مردن مدعیان
 ۶ عیون نیست بنی هاشم جلدر
 ۷ افطیخین سینه صومالیست
 ۸ صلا در در تو کلر صلا در
 ۹ ابن اول شایسته اجداد شایسته
 ۱۰ بنو و اشرف و غیا و صومالیست

۱۱ صلا در که کلور سه شاه الستم
 ۱۲ دیلا و شایسته هر شایسته کلور

۱۳ یوزیک اوله هر کوشه او طایفه او
 ۱۴ سناری که در این طایفه او
 ۱۵ هیچ اولاد که در این طایفه او

۱۶

19 هر کس که در عشق دارم چون در کلا ز بر سر شکار کاسا اندورد
 عشق او غبار و سبک هر روزی
 عشقش به بر بگری یا اندرد
 1 صفای سیرت کرد از این صفای
 وفا سیرت کرد و پای
 2 محبت شریقی بر تو ایچور
 که خسته کو کوله بوله شغاف
 3 بگردانند که مراد بر تو ایچور
 یازین کو ز میه سینه هر کس صفا
 4 قوت او که هر کس بر می خیزد
 اینند که خوشی صفا
 5 چهره عشق ز تو طعنا سله
 محبت بر بری تو ایچور
 6 شکی بر نه در تو طوین سله
 نعل کیکدی از کس با پای
 7 سزای سزا او همه غفلت سله
 اولایا ایچور کس با پای
 8 ایچور عشق ز هر کس بر می خیزد
 اولدن او کس از او طعنا سله
 9 سوزم سکا در اشرف و غلبه می
 صفتی دنیا به او بدو که هوای

6 عاشقک بهر وفا صد وفا
 عشق سزای هر کس بر می خیزد
 8 عاشقک ایچور تو افشع مستکت
 کوز لوی یا شای سزای سزای
 9 عشق سزای کو که بر بختی ناکار
 فقیر این بختی سزای سزای
 10 عاشقک قلبی سلیم کف کرم
 دکتا بولیند جان تو با بدو
 11 عشق سزای کو که هر کس بر می خیزد
 ز مهری سزای سزای سزای
 12 عاشقک کو که در وقت ز طعنا
 لشم اتق در کس بر می خیزد
 13 عشق سزای هر کس بر می خیزد
 طوفین صفا قتی با بدو
 14 عاشقک جبینی طوین سزای
 هر کس با سزای سزای سزای
 15 عشق سزای هر طاعنی اولو صفا
 عاشقک کسری دخی با بدو
 16 عاشقک و در یغی جبین سزای
 هر کس با سزای سزای سزای
 17 عشق سزای هر کس بر می خیزد
 سزای او جان عاشق سزای سزای
 18 هر کس با سزای سزای سزای
 الاغ سزای اولو سلطان سزای

1	مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لِكُلِّ مِشْقَةٍ ذَاتًا رِزْقًا	مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لِكُلِّ مِشْقَةٍ ذَاتًا رِزْقًا
2	وَيَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا	وَيَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا
3	وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ	وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ
4	وَمَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ	وَمَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ
5	لَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ	لَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ
6	لَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ	لَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ
7	لَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ	لَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ
8	لَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ	لَا يَحْتَسِبُ لِيُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْغِنَىٰ بِمَا كَسَبَ

1	كُلُّهُ أَجْرٌ أَوْ بَدِيٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	كُلُّهُ أَجْرٌ أَوْ بَدِيٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
2	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
3	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
4	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
5	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
6	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
7	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
8	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
9	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
10	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
11	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
12	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ
13	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ	أَجْرٌ بَرٌّ أَوْ بَدِيٌّ قَرِيبٌ

10 اگر دست خدایک علمتیم و بختی و نمانم
11 فان سر و خطا و بختی و بختی و نمانم

بدر بود عود سید قیامتین و نمانم
و بختی و بختی و بختی و نمانم

12 بوعشق دردی آهیدم که آه خفته راهید
بوعشق ترا دیش ز نهاد قیقه و بیای عقیایک

که عشق در مقصودم آه خفته راهید
بودن آنکس بود با نمانم و نمانم

1 اندیشه کنی که یاد کردی دنیا عقیای
بختی در نادان قدیم جانم و عینم

بختی در نادان قدیم جانم و عینم
بختی در نادان قدیم جانم و عینم

2 بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

3 اندیشه کنی که یاد کردی دنیا عقیای
بختی در نادان قدیم جانم و عینم

بختی در نادان قدیم جانم و عینم
بختی در نادان قدیم جانم و عینم

4 بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

5 بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

9 همه بر اینک در پیش تو بین بپور
درد و نیش از تو سبک تر چه کلید تو

10 و عشق دردی در پیش تو بختی
عند القادوس سلطان سلطانه بختی

1 بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

2 بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

3 بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

4 بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

5 بختی بختی بختی بختی بختی بختی
بختی بختی بختی بختی بختی بختی

1 کوهلاد بود کوشند هم چون کوهلاد بود
 2 فدا شد بود سینه چرخه شرف
 3 بود جو سینه بود بر شرف و داد اولاد فدا شد
 4 عجب خند بود و هر تنه بود سینه سوز
 5 لا کانی نشاند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 6 اولاد فدا شد شاه اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 7 اولاد فدا شد اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 8 عجب بیادین بود اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 9 دردم خند بود اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 10 اولاد فدا شد اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 11 صوبه آینه اند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 12 مغز آینه اند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 13 اشرف اولاد فدا شد اولاد فدا شد اولاد فدا کرد

10 نند خردی بود کوهلاد بود کوهلاد بود
 1 عجب اولاد فدا شد اولاد فدا شد
 2 که هر برین خردی بود کوهلاد بود
 1 عاشق کوهلاد فدا شد اولاد فدا کرد
 2 عاشق هر برین خردی بود کوهلاد بود
 3 عاشق هر وقت فدا شد اولاد فدا کرد
 4 کافور عجب کوهلاد فدا شد اولاد فدا کرد
 5 عجب کافور خند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 6 عجب کافور خند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 7 کافور خند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 8 کافور خند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 9 کافور خند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد
 10 عجب کافور خند اولاد فدا شد اولاد فدا کرد

در اشرف اولاد فدا شد اولاد فدا شد
 که هر برین خردی بود کوهلاد بود

1	بمذهب قوي يربط ايمان	سنة عتقك كبر وشدي عجا
2	نه غيرت عان بمذهب قوي	ندنيا اخرجت ندم قدي قوي
3	نه خوف نه عجانة شرع انك	نمغر نه عجانة عفا قدي
4	ها هي صوت نكيز صوت ابد	توبنا ادي عتقك ادي
5	الاطمن ابد ابد وقت	فقد ابد ابد كل اجدنا ابد
6	تمت طالة ابد ابد ابد	برقي غلو طيرة ابد ابد
7	سكا دوست عتق اشراف و خيرة	يشو ايمان ادي ايمان كو
8	ملا مت اولو دم بنگان كند	انا الخي برت عفا ابد ابد
9	بو بن سن سن بر ابد ابد كو	بيني كل برت م يسي بولدوم
10	عجان كو نه سني كان كو	بامر كا و قيلم معين م سن
11	سكن اوجان خور غلمان كو	سود من سيني اجد كا نند ابد
12	بترود و اعرابي دران كو	سنة فكلو كلو طولدو عانت

1	هيب سا انا ندر نه استغفر الله قويا	من حق بار نه استغفر الله قويا
2	كو ندر نه استغفر الله قويا	فلا غر و اشد كو استغفر الله قويا
3	ديك قهرت نه نصيرك كو ائنه	هر اعظم ذلته استغفر الله قويا
4	بلد صوري يولد و ندر جلد و ندر	كلاد و جبهه كلاد استغفر الله قويا
5	بندن صرح مور نه عيرون لم نه	مخروي ندر نه استغفر الله قويا
6	سار اعيون سين غفارا اذ سن	فتاح القلوب سين استغفر الله قويا
7	كو ندر نه استغفر الله قويا	عاصم كو اجد استغفر الله قويا
8	نقير نيز نه طو ندر نه استغفر الله قويا	هر خطا به بر ندر استغفر الله قويا
9	اشرف و غيا و رضا و ندر كل اهدريك	كل اهدريك استغفر الله قويا
10	اشرف و غيا و رضا و ندر كل اهدريك	اي من ندر ندر استغفر الله قويا
11	اشرف و غيا و رضا و ندر كل اهدريك	اشرف و غيا و رضا و ندر كل اهدريك
12	اشرف و غيا و رضا و ندر كل اهدريك	اشرف و غيا و رضا و ندر كل اهدريك

بجان جان برت برت ابد كو
 سني كرا سني كو بن كو كن

1 خورده و فرادلی بخم سلطان
 2 جگر قان کوزی یا شری پنه
 3 جمعی زاری میخندن چه بود
 4 یوزدی طرزه او که بزوانی
 5 او دشمن اوین او دشمن
 6 شکر بید و دیوانه طوطی باغ
 7 این نظر ایدر سکر بر عشقه
 8 قود سکر و نکندند او دشمن
 9 کلایه بنار در صله به کیت
 10 خوشنعل عشقه دوست اشکنند
 یلو کا خند سیتی بو کوزدنت

1 مغلوبی که چنانچه در دوا اثر
 2 چشم بدین جهان چنانچه با مشق آینه

1 بوغنی اوینت چه کسه دینز
 2 بوغنی زنجیریه چکر کلدی
 3 اینده اوغایه اوینت ادهم
 4 شکر بوغنی لیدر قورین
 5 از اذن یکله اجدی عشق نازین
 6 کوی او کوجانته عشق اویدی ناز
 7 بوغنی کورین طشره قوی
 8 بوکهریک نه بسنی دکه طرف
 9 بوغنه نه افلاطون این شکر
 10 بویدی جانلور بیدی غریز
 11 بوغنی اسرین انچه غایه دی

1 خورده و فرادلی بخم سلطان
 2 قود بدین یا اوینت ادر سلطان
 3 کوی بر جوی جانان ادرین
 4 اولدیر دیر کسه اکیسان
 5 ابد غویله کیدن او مستیزان
 6 اودم قندی طشم جومغان
 7 اگر طایب کدری بیگان
 8 نه اگسین او زری دکه نادان
 9 بیته جانلور بیدی نه لغزان
 10 اولدیر بیدی کوز اولدیر جان
 11 و سوله که بلن بیته انشان

1 بو آب کلایه سینه شکر
 2 اوله بوغنی سکر آسان

كثيره قلن عدو من ايمان اليمن
 قرحود ودهدنا ايمه جومين اليمن
 هرحجك كلو بقدر من طريستان اليمن
 قننا اوكه حصاره صلاجران اليمن
 الاوس ملك محرمه ايسان اليمن
 نيكه هرحبود نك اولك ايمن
 جوشا ايندكش اتر اوكه حصاره اليمن

طوت ذلك سويله اخراستك كوت
 عايفك نركين چون خصم نادان ايمن

انا عوسيني جانا ايمه نكده حصاره
 كور حرقنا اوتبسه كلو من سوس حصاره
 قنا ايمه بقا اوكه بقا اوكه حصاره
 بقا اوكه حصاره بقا اوكه حصاره

اجار ودهدنا ايمه حصاره ايمن
 كونا اخراستك ايمانته بوق عايفك
 ياز قنصره ايمه حصاره اوكه اوكه
 سحره حصاره حصاره ايمن عايفك
 بقدره حصاره اوكه حصاره ايمن
 اويشانا اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن

طوت ذلك سويله اخراستك كوت
 عايفك نركين چون خصم نادان ايمن

حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن

0
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن

مد عيتك حصاره حصاره حصاره ايمن
 طالسك كونه حصاره حصاره ايمن

1
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن

حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
 حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن

1	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
2	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
3	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
4	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
5	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
6	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
7	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن
8	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن	حصاره اوكه حصاره حصاره ايمن

ان جانك غمزه و بيه كي منور هاهه بيه	بوغلت او بوقينه سنه قافله
كاروب او در كي اچقم بو صورنه صين	بو بدين صي به مره زو بيان
جان تو كينه رو بيه بو بون كه بيه صين	بو عشق دنكينه كه بو بيان
كربيك بو در ده اشرف اعلا دي و	او لاريه الامر بو توش خان
نار جتر هو هر بو كين لند و ري و صين	قلبي بن طلب اوله نشان
	بونا قلداك او شوق من هادنا
	طوبه كا ايويي هو كا دنبا
	سكاو بو اي شانه هم دنبا

عشوق و عيا شغل طار تفرح و سه اوله در
 عشوق در كي بريك اولد و بو بريك بو كيا اولد
 بو كيا بو بريك بو بون و بو بريك بو بون

1 اغانا بو غلنت او ايات
 2 عرد و كون كو بون خورشيد است
 3 بجه برجه بو غلنت مراد بو
 4 شولي كو عشقه همزاد اولد
 5 سوزك كلار و بو غلنت عشق
 6 بكي قافلنك مزه ايو بوي
 7 بجه عشقه بيه و نه رنه هاد
 8 اي شيك بو ايويي كند و كه كل

مقدسه حبيبه بو سرينه سره دران
 بوه بر بنگله بجه بو سي اوله صيون
 فلكل مكله رهب كا مكله مدي بون جان
 يان ايات باش چي هر كا قوس بو بيان
 بو ياد و غلنت كو ندر بو مراد دي
 باه كو بو بو سيدنا بيه طوبه جه جان
 باه جان بو جانك بيله بو بيه جان
 باه واريه ليدن بو كيدن باه جان
 بزادن و ادم ادم هنر بو بون جان
 دو عملد اهام بو باه مراد بو بون

صورتك اشرف اعلا بيار صميم يا زيني
 هم جدم ايم باغي كو دند و صورته نشان
 جانك بو صورته بغير ديده كه سياه

- 5 سلمه سي ليد بيه مر جان طوبه اي اقام
- 6 بو بيلد و بيلد هنر انك خصم طوبه بون
- 7 كو دندك صورته دم هم مراد علم
- 8 جود بو بون تنگ بو كو اكر ديدم با بون
- 9 بو كي كو بون بيلد زو بو كي كل بو كي ندر
- 10 جهان طلب بيمك ندر بيم امدت بيم دي
- 11 باه شايه بو سيدناك هم دور بو دور باك
- 12 باه مصوبه ايلدن هم غباري يا ايلدن
- 13 حكي او امدون و صون يا طبر و باه ايلدن
- 14 زنه ستر بيه زنه نام بن مكانه بيه كام بن
- 15

۲۲	اولی شوئی که در بیکر اول بود	اولی از شیوهی که در بیانات
۲۳	بود یاد آن بلا چیزی بودی	اولی که در بی بی بی بی بی بی بی
۲۴	ظالمی ستمنا اولی بود اولی	اولی که در بی بی بی بی بی بی بی
۲۵	کلمه ایان بود در در	کلمه و ایمانه کلمات
۲۶	حقیقتش بلوتر اولی	بلوتری بود اولی
۲۷	بچه الفاظش بی بی بی بی بی	سرب صوب شد کلمات
۲۸	اگر بودی سر به سکر بود	قلا این شوی به نشه بیانات
۲۹	علاجه سینه اولی بی بی بی	کج الدمه بود اولی
۳۰	انایت صوبین سکر اولی	حقیقت کوزیه بود بی بی بی
۳۱	کوه بن شمره بود اولی	قرآنیاد کوه بن شمره بی بی بی
۳۲	سکاس بن سکر اولی	اولین سندی که بی بی بی
۳۳	اولی که اولی ستمنا اولی	عروج الیه بین ستمنا اولی
۳۴	سند تقایم اولی	تیکلی اولی که در بی بی بی

۹	قرآنیاد تقوی اولی	حیاط در اولی
۱۰	بوزین ستمنا اولی	سجالت کوزیه بین ستمنا اولی
۱۱	افعل اولی از اولی ستمنا اولی	سز قلی کوزیه بین ستمنا اولی
۱۲	کمد ریس اولی از اولی ستمنا اولی	انذ بوند کوزیه بین ستمنا اولی
۱۳	انک من لری بود اولی از اولی	القصید یلدر بین ستمنا اولی
۱۴	رسولیدی سخن ستمنا اولی	بخی ستمنا اولی و ستمنا اولی
۱۵	در حق اولی تقایم بود ستمنا اولی	دور ستمنا بین ستمنا اولی
۱۶	عمر ستمنا ستمنا اولی	عجب دوسمین یخورد بود اولی
۱۷	بودنی فانی اولی ستمنا اولی	بوز ستمنا ستمنا اولی
۱۸	بوصحاد اولی ستمنا اولی	نه بین اولی ستمنا اولی
۱۹	کلن کوزیه بود ستمنا اولی	بوی کلن کوزیه ستمنا اولی
۲۰	کلمه کوزیه بود ستمنا اولی	صورت کوزیه بود ستمنا اولی
۲۱	بصلاد بود کوزیه ستمنا اولی	بوصحاد بود کوزیه ستمنا اولی

8 شرف دیندار دیار استخوانی بود
 1 عقلمند آرد او دن دنیا کار بندد
 2 طایب دل جان کولان نوازید زبانه
 3 دوست وصال بر سینه چو عیب بر قصد
 4 دوست یونان نزدیک بر او آرد آرد
 5 دوست هوسینه دشمن یکی هوای زدن کج
 6 عاشقک یونان نزدیک آید که آید
 7 آشنایی دوستی آید که آید یونان نزدیک
 8 هر بلاد آید که کلوز بر سر ز ما آید
 9 خالق یونان که خلق زدن کلوز
 10 قلبی یونان صد قلعه کلوز که آید
 11 شرف او غلبه یونان دوست بخا سینه بلباید
 12 دوسته و شوق آید او تر کلوز کلوز یونان

35 گنغا صفا اول زبانه بو متقاتان
 36 جعفر قبا و شایسته ترف دیوی آید
 37 کوز بندن کوزم سبک عیان
 38 بین جان و برینه کوزم سبک
 39 شوخی و لودی بویونان آید
 40 او ترا می شنیدی عمری جاودگی
 1 دوست یونان کیدند آید بر خه کیدند کرد
 2 افسوس بدین گونه قلبیه دنیا آخرت
 3 جگر بویونان که می شنیدی بر خه کیدند کرد
 4 غنیه زجر این فتنه هیچ آگهی عاقبت
 5 مشغول فله بیامنه از بقلیه عبادت
 6 شوخی کوزم کوزم و شایسته کوزم
 7 جان لودی و برینه یونان فونان کوزم

<p>بسرعة حمر اولمنه شاهانان کرد بشمه که مشهور است اولوب شهابه کرد</p>	<p>اشرف اوغلا روسته شاه اگر خوسته کرد همت که کویزه کویزه در کلو کلو کرد</p>	<p>توقد روست که کسما اول قیوم ستمه کرد اندان ارمهت فناد با اولد که کوزال</p>	<p>کوماکو جلوه اولد فلسه تالده آد اولد بویه نیاز که لذتیه آلدن کوز جل کچر</p>	<p>وان کوی سوز سندن کوی کچر ایله ای اولمیدن اولدین اولدین کوز کوز کوز</p>	<p>بندنا ایچر سوز اولدین اولدین کوز کوز اشرف اوغلا روسته کوز کوز کوز</p>	<p>قویغای سوز کوز کوز کوز کلا ویمه قنایه وای کوز کوز</p>
---	---	--	---	---	--	--

<p>بوی مختلر جانلر کوز کوز کوز کوز بوی مختلر سنا کوز کوز کوز کوز</p>	<p>بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز</p>	<p>بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز</p>	<p>بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز</p>	<p>بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز</p>	<p>بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز</p>	<p>بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز بوی مختلر کوز کوز کوز کوز کوز</p>
--	--	--	--	--	--	--

4	دو کالبد جان بشو خوش آید	سری مشرقه سه بهمان آید
5	خاوی مشق کس آسرد دل	دل آنا حق ماریه سیرن آید
6	جان ویرن قان بهادیرن آید	صنوه بازاری هر چرخان آید
7	اشرف اویغی روی جان ترن آید	
	هر نفس در دست ایینه جولان آید	
1	دیغی غایب که مشق حق اولدی	دیغی قول که حق سر صلیق اولدی
2	دیغی کون کون در دایره آینه	دیغی دل که دوی خزان جوق اولدی
3	دیغی کون که خوش غیبه طویلدی	جهانک زهر کاتریات اولدی
4	دیغی کون که حقد اولن کایه اولدی	اکا ایچی ایدی یلمق اولدی
5	دیغی جان که کلدی تنگ بو جهان	نظر قلدی غوی مطلق اولدی
6	دیغی شکر دونه کون قلدی طاعت	دیغی حصه به بوی اغ اولدی
7	بود لیلقد کیمین اوردی قان	بوان لیلدن ییماق کون اولدی
8	بقایون دیر شکر و لطف اولدی	بقایه اولد فایه و لطف اولدی

1	دو کالبد جان کونجی ایدن	یکه دو کون لیلدا ترنج جان آیدن
2	دو کالبد کون کون کونجی ایدن	کون کونجی دنیا به ترک ایله
3	دو کالبد کون کونجی ایدن	دو کونجی کونجی کونجی ایدن
4	طرد کل کالبد کونجی ایدن	سینه قلدی اوصدا کونجی ایدن
5	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
6	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
7	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
8	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
9	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
10	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
11	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
12	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
13	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
14	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
15	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
16	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
17	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
18	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
19	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
20	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
21	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
22	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
23	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
24	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
25	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
26	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
27	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
28	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
29	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
30	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
31	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
32	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
33	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
34	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
35	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
36	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
37	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
38	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
39	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
40	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
41	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
42	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
43	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
44	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
45	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
46	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
47	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
48	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
49	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن
50	دو کالبد کونجی ایدن	دو کونجی کونجی ایدن

۹	خالی غنیمت طویدی کنما کر	خیند دوی بندن کیدم
۱۰	سیر کد قینر بوجان اوینر بندن	کوکا جوی کجر حدون کیدم
۱۱	امصال اوکمه دشدری حسیلک	خجه ایر داوم ووسندن کیدم
۱۲	دیمه بوسری شرا اوخلر دوی	
	شولا کاکر دیر بندن کیدم	
۱	سیرینا نور کور کولک بوندن کور	تک ایله کورین کور کولک کور
۲	کوکا کولک بلیوب ننگک او یارسلک	اولفتک اولد سیر طر حلاسه اولد
۳	بونا کسته من کلن کیدر کلن	یول شورا قوجی قینر ایشی بنا بود
۴	بونا یقین ایشل انما دیمه سیر	غلتدن او بوجانک عقل کیشک کور
۵	قالبه بونا کلن ملک بیدر ویندر	شیدر کدجه ایلر طبرقا ایلر بند
۶	بیکو ایشی دور یولر عویل بند	دان اوش عویبه قویب ورتیلر
۷	ایته بی کور خلیز سیدر کولک طر ایش	کی اولیا اولنه جان اولد حصته یول
۸	نوستک الدیکن دور بونر تیر ایش	بود بندری کج داوی قان ایلر ایش

۹	نور اولدی قلدی بیدر کن اولدی	ایقل شول کور طبرقا اولدی
۱۰	چغان اولدیز شول کور اولدی	اولدیز کور کولک اولدی اولدی
۱۱	بوش ورتیلر کج ایش بی ایشی	که عاشقل شورا ایش اولدی
۱۲	اولد کج قایغ اولد جمله جهلند	
	سکا چون بوجان بون ایش اولدی	
۱	حطرا اولدم بوندن کیدم	قیوب بون ایشی اندن کیدم
۲	یوی اولدم شویدا اولدم	اوشا بوققیر تندن کیدم
۳	دیلر صولید وری وری قلا	اولد خور صبری تن کیدم
۴	سیر قیلا عین اولدق ایش	قیوب ایشی بوندن کیدم
۵	بوند ورتیلدی طلیسند	بوجیم ایر کیدن کیدم
۶	اولد قیلا شرا بن اچیمد	ایله ادر خاوندن کیدم
۷	اولد قیلا ذوق اولد ایش	صفا اولدم اغیار دن کیدم
۸	الست ورتیلر کور قلام	تامت طر اولدم اولد قیلا کیدم

1 غفله ویران اولن اولدی عملت تابد
 2 غفله غفله دینلر کور مستور بورد
 3 غاشیق کیتیرت کایت جان و مالده کیت
 4 مزجه کله محمد نور کیتیلد بئله اولن
 5 اولدی است بوزن و شایسته صالط کوی
 6 جگ مدلت دار نه کبر کین وین مله
 7 نیکه سرور بید نه سبت کور قار اولدیه
 8 بودرد ایله خزانیه فرعون کیم
 9 قوزله خزانیه چون الفت فرعون
 10 جیفدر دینا اولد طالب الیر دوشیه
 11 جهد لیله جان کوریم چون کجاملد بیل
 12 سکت ایله سینه بوزله کور کور
 13 کورانیست سینه کین کور ایله

1 بویور بینه کجری عرش کند و نه کلدک
 2 دینا یه سوزیدین بیزین ایلدک خرد
 3 نقته اولدک عیاق و نه اولدک طبع
 4 مستوریه بوزد اخل اوله بوز عیاق
 5 اولد اخل کوریم کوریم کور عیاق
 6 کور عیاق سوزله کور اولدک اولدک
 7 قالد عیاق اولدک اولد کور اولد کور
 8 اخل اخل اخل اولد کور کور کور کور

بینه چشمه لیلی بیزین عیاق
 بینه جان و خرابی شامی بوز
 تکاشن لاکاشن سیر ایلد کور
 بینه جان و خرابی شامی بوز
 تکاشن لاکاشن سیر ایلد کور

بینه بوشرف اولد اخل اخل بینه
 بولشدی دک کجاشن صابی بوز

بیر کسین کجری بوز بول اخل اولدک
 شعله غافل بوز اولد بول اخل اولدک
 بول اخل اخل اخل اخل اخل اخل اخل
 دین اخل اخل اخل اخل اخل اخل اخل
 دوشمن دوش اخل اخل اخل اخل اخل
 بندا اولدک نقتله بوز کور اولدک
 عهد سیدک عیاق کور کور کور کور
 ما سوز کور کور کور کور کور کور

1. صدقوا بآياتي وكونوا من الصادقين
 2. اذبحوا ذبائحهم
 3. اذبحوا ذبائحهم
 4. اذبحوا ذبائحهم
 5. اذبحوا ذبائحهم
 6. اذبحوا ذبائحهم
 7. اذبحوا ذبائحهم
 8. اذبحوا ذبائحهم
 9. اذبحوا ذبائحهم
 10. اذبحوا ذبائحهم

اشرف اصغر روي كوي سندا سني كذا بوق
 ايك جهانه استمه سكا نسته ورا يكون

1. اذبحوا ذبائحهم
 2. اذبحوا ذبائحهم
 3. اذبحوا ذبائحهم
 4. اذبحوا ذبائحهم
 5. اذبحوا ذبائحهم
 6. اذبحوا ذبائحهم
 7. اذبحوا ذبائحهم
 8. اذبحوا ذبائحهم
 9. اذبحوا ذبائحهم
 10. اذبحوا ذبائحهم

16. اذبحوا ذبائحهم
 17. اذبحوا ذبائحهم
 18. اذبحوا ذبائحهم
 19. اذبحوا ذبائحهم
 20. اذبحوا ذبائحهم
 21. اذبحوا ذبائحهم
 22. اذبحوا ذبائحهم
 23. اذبحوا ذبائحهم
 24. اذبحوا ذبائحهم
 25. اذبحوا ذبائحهم

اشرف اصغر روي كوي سندا سني كذا بوق
 ايك جهانه استمه سكا نسته ورا يكون

1. اذبحوا ذبائحهم
 2. اذبحوا ذبائحهم
 3. اذبحوا ذبائحهم
 4. اذبحوا ذبائحهم
 5. اذبحوا ذبائحهم
 6. اذبحوا ذبائحهم
 7. اذبحوا ذبائحهم
 8. اذبحوا ذبائحهم
 9. اذبحوا ذبائحهم
 10. اذبحوا ذبائحهم

الروح انون بودنيا اودينك كركوك	ايريد يرسري بولد اودونيله كلركوك
كوك اودونيك يوريني بولومع اولي كركوك	كوز بودنيما ليني توك ايدك قداقالي
ككون ياروني دويوب هودا بوشنا ايركوك	طافانكوك دكمه اولكلك ايله كركوبله
كهان يانكي وعدي سوت كون بلي كركوك	بونشك وعدي جودنا عايشلر وعدي
ياقي توك ايتوكوك دوتديله اوي كركوك	تير خوجهد جوجي بيا كورنسه كوجي
اوتون اولك اولنلك قاسيني بلي كركوك	كركوك عايشكوك كلك بولد دوكون اولك
ديرون بوقاني عمري باقي كركوك اوي كركوك	قنا ترو بوقاري بي جودنا قانلوي
بوكوك جوك قنار سوز جوي بوزي كركوك	بوشني دينا توتيب قونك كوكلك بولون
ايبو اوزاق اولدي بولون غوكوك بلي كركوك	اوملك اولوب قلكوك رومون اولقدر اولك
بوكوك ايركوك بوزاق قانليه قايي كركوك	اوصكوك بولما توك قانله متوله توي
هر ععدنا امير اولك قانله موم جوك كركوك	دنيايه كوك ايتوكوك اوك اوك اخلك

اشرف اوزاخلا روسيله دوستلر توك دوسته بيله
ايكجه خان مواندن جهاديله اولدي كركوك

اوتدي قونقيني اكي جهانك	بوي كوك اوزون ديدنه دستلر خندانك
بوقدي ضييق بونبسم جانك	فراغت جبهه سينه جلكري باشك
اولنك اويدي قنقنلر جانك	فوسوك كلر بون جودري
بويدي قونقونلر جانك	بونلاري طلاري دوسك ديدله
اوده قندي بون اوصانك	طاشه جاري شنه من ناينك
طلو طلو جودن بون بلانك	فون هتلي مچسته ويدي
قنا ترو نا اولجه اولجانك	بوي قونقون سندا جوسك توي
نه اويدي توكون مكانك	نه عايشندر بوكلك الله تده
طاعت لشكركون بون يانك	ظا شرف اوزاخلا روسيه شديك
كچر اولدوسته دوستلر جانك	دويونك كندك ورايشه صاري

كاشغور سله دوي بون بيله
اشرف اوزاخلا روسيه شديك
دله عيشندر اذكا كان ايلك

14	وَمِمَّا سَمِعْتُكَ تَوَكَّلْتُ عَلَى خَلْقِكَ	بِرَحْمَتِكَ وَلَقَدْ سَمِعْتُكَ تَوَكَّلْتُ
15	عِشِّي إِتَمَّ كَأَنَّ فِي شِعْرِي	بُوكَا بَدَّ عِشِّي يَقْدَرُ وَتَوَكَّلْتُ حَتَّى
16	لَوْ كُنَّا بَيْنَ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	وَأَنَّ كَوْنَهُ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
17	لَوْ كُنَّا بَيْنَ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	أَوْلَى أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
18	عِشِّي دَيْبِي يَمْنَعُ عَائِشَتُكَ بِلَوْ	أَوْلَى دِي صَمَكِهِ أَيْتَارُ بِلَوْ
19	عِشِّي دَيْبِي يَمْنَعُ عَائِشَتُكَ بِلَوْ	عَائِدَةُ لَوْ يُولِي تَعَالِيهِ فَرَا
20	عَائِشَتُكَ يُولِي يَمْنَعُ عَائِشَتُكَ بِلَوْ	وَمِمَّا سَمِعْتُكَ عَائِشَتُكَ أَوْلَى فَرَا
21	بِرَبِّ عِشِّي جَانِدُنْ أَلَيْسَ بِي وَرَبِّهِ	عَائِشَتُ عِشِّي مَعْتَرِفٌ بِلَيْسَ بِي
22	مَدَدُ سَهْبِي سَيَدَا وَرَبِّهِ عِشِّي وَرَبِّهِ	أَقْرَبُ هَرَجَلِمُ حَامِلٌ قَلْبِي وَرَبِّهِ
23	حَتَّى مَدَدُ سَهْبِي سَيَدَا وَرَبِّهِ	يُوغِي دِي مَنِكِلِي وَرَبِّهِ سَيَدَا
24	بَيْنَ أَوْلَى عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	يَا بَيْتَهُ أَلَمْ يَدْرِي مَنِكِلِي
25	كَأَنَّ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	يُوغِي عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
26	دَيْبِي سَلَكْتُ كَرُونَ بِي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	يُوغِي كَرُونَ بِي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ

1	أَوْلَى بَلَّ بَاغِي عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	دَوَسْتُ قَرْنِي سَيَدَا عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
2	بَيْنَ بَيْتِهِ دَلْدُودُهُ بُوَدِي كِي كُوَدُ	جُونَا أَدَلَا مَوْرِبِي بِلَيْلِي دُوَدُ
3	بِرَبِّهِ لَوَدِدْتُ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	تَا أَدَدْتُ وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
4	لَوْ كُنَّا بَيْنَ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	بَيْنَا عِشِّي دَرِي صَانَةَ كَلْبِي وَرَبِّهِ
5	يُوغِي دِي لَوْ قَلَمُ عِشِّي وَرَبِّهِ	عَائِشَتُ عِشِّي قَائِمٌ بِي وَرَبِّهِ
6	عِشِّي عَائِشَتُ عِشِّي وَرَبِّهِ	جَبْرَانُ أَوْلَى دَلْدُودُهُ أَيْتَارُ بِي
7	صَفِيحَتُ يُوغِي عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	عِشِّي كَاغِدُهُ دَيْبِي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
8	عِشِّي يُوغِي قَلَمُ وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	عِشِّي أَدَلَا جَانِبُهُ وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
9	قَائِدِي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ عِشِّي وَرَبِّهِ	سَوِيكِي صَمَكِهِ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
10	بَيْنَ عِشِّي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ	بَيْتَهُ وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
11	أَلَيْسَ عَائِدَةُ أَوْلَى عِشِّي وَرَبِّهِ	أَلَيْسَ عَائِدَةُ أَوْلَى عِشِّي وَرَبِّهِ
12	هَرَجَلِمُ حَامِلٌ قَلْبِي وَرَبِّهِ	سَوِيكِي وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ
13	أَلَيْسَ عَائِدَةُ أَوْلَى عِشِّي وَرَبِّهِ	بَيْتَهُ وَرَبِّهِ لَوَدِدْتُ

موسیٰ یہ کن تر بی دیدی نبود	40 موسیٰ دیدی که از بی یا
موسیٰ یہ سخی جلی اندون آدی	41 جوسی کندی سخی بی بی کندی
کتوری پی پی زده بود صدی	42 انگی بند که عایق و بیخ هب
بلندی یق اولینجه وصلت	43 بوغنی یولیند یقلق اولدی غرت
زیر یق اقلقا بقدره عینت	44 وصالین تیو عیون بیجه کیت
فانصوبنی ساقیدنا ایجه بین	45 بو یق که سن سندن کچه سین
سوی بند قیوب دستنه چسین	46 نامت و انکلون الیو بیامین
خرنقن چمنه کی ارگرد	47 بو یق کایون طراد قدر
طراغده طوتلن دوستندان اولقد	48 کل امید بندوری مراد نکیم
بوسری کتفاید و بیس اولم	49 سزم اولدیکه ای قریندیش
قوسن یایر پی و اولله تاراش	50 اگر عایشیک اولدوسم دند
بوکرورن الدین بیلی پی یادی	51 بودینا مقصود اجوت مردی
عایق دوسته کدر اجوب قنادی	52 عایشیلر یولدی یولدن دخی در

بوغنی کور کوسری قلیق اولد یغان	7
بوکرورنک غلا بندر دوعا لدر	78
منزهدن بوکرور کچه دهجه ناند	79
انگی نه ککل وصف بد منزلت	80-3
بوغنی یولیند سخی تار ماریت	81
بوغنی بوغنی قله عقلی نمامت	82
بوغنی دگانی و اولله یغنا	83
خوسوق الوی هب ادا کانت	84
کوکا اقلیند قسنه بغنیه	85
بجود اولدیه ونیندنا ایچند	86
بو بولم جان باش هرگز اکلر	87
فیل بی جان اولد قدری اقل	88
ننگ سنه سنه اولد اوله موجد	89

بوکرورنک کور کوسری قلیق اولد یغان
 بوکرورنک غلا بندر دوعا لدر
 منزهدن بوکرور کچه دهجه ناند
 انگی نه ککل وصف بد منزلت
 بوغنی یولیند سخی تار ماریت
 بوغنی بوغنی قله عقلی نمامت
 بوغنی دگانی و اولله یغنا
 خوسوق الوی هب ادا کانت
 کوکا اقلیند قسنه بغنیه
 بجود اولدیه ونیندنا ایچند
 بو بولم جان باش هرگز اکلر
 فیل بی جان اولد قدری اقل
 ننگ سنه سنه اولد اوله موجد

60	بوقصدت خير صب و ليس	اوشه سكارا ينسلا و دواش
61	قويخدا سفيند لسين اند	درو ايندا شخدا سن او كون
62	تدكولمينا نشاد تا داياين	يا دين پيمان اولوب زيادلاين
63	ايوه كو مرقعه ديگر اوستون	اي قسيه اويانا اوقت ندر سوا
64	كاولد انصافه ايغنه اويتار	دميدد كرو اويانا اوياندر
65	دونلو حقه نغسي ترك اينار	جيتلا اولوب كون بوع ايلار
66	بين ايندك قوبه قوك و عويدي	علا اولايي ديهن طورت كسون
67	درد ايمنه البته بركون	خيزيلور انبورد و كونو كلار سون
68	طبع ايروب بكار بورد بوييما	بوعر عر جانه نكيه اولدما
69	بكون ميدان بوم ديويجا شينا	بوقشانه كونو كوييه بوقما
70	بونك محوري طراغيه دونلو	بوقيا يايوب و دجوي بويدي
71	بويي مغلتي بولا ايميلد	بقان سلك ديمي بونكون اولد
72	دزير سندن بويي مينه الورون	بوييه داغي ديزد كونو جيلد

53	بويوله كرتيك جا قندلا	جهانك وارين بوجوي انلا
54	بوقيلدي بوجير و بيمه انلا	خوي بوردش كيدد كيمه كللا
55	بودوشه بيزخدا آلدان عاقلا	كونك و بوم بكار الاله غافل
56	بوغا فاكشير جومان كيدد	اولو جومانين عييه نايلا
57	يكون لو كيني بوكا الكير بان	بوكا كونك و بونك ديكه احمق
58	بويهود بولره عوي جوملا	فنادد بوقنا كونك محقق
59	بوز عاقا بخون كلدي جهانلا	اينا نغقليله دشمن كانلا
60	نه ايشه كلديسه ايني بوزد	بزي احمق اويون فاندانلا
61	بويديا دوي نساينور و كلد	بويي بوجون جهنم كيدد
62	بويي نيك عشريه دويي قاسم	جهنم ديمي قندرا بولدد
63	مرايم نبيي هراينيم اوللا	اولا اوسرام ايمهل خوله قللا
64	يارين حق حضورتلا قير بون	سنگله حفصه اوليله كللا
65	بوعر حق و اينديك اوله فاش	سكارا اعمل ايزخون اولدلاش

کوکسه اولقو یوز قییه و دریل	کجا بدیل تجاب اندر جاند	92
زبانک بلحوری غلمان اولدیه	عدو دینک بی حقدن اویسه	93
بوز اونیون سا اولق قوش کورد	طبع قله بکزه اوجاقه ز نهار	94
سایش اکر بلارده هیچ بریسن	جهم قور قورون اوچمی اویسن	95
قور قوری کج روی نفس جویسن	کوزین یومدی چمن اولد کتلدی	96
جون اجدی معنی یوزدن نینا	عاشق بوسردن اکلر پیک بوی	97
غافل صوفیوب قران سر ای	بلوغنی شربی جدی قندی	98
موزری بکله ز ناز اده کج	بورازی شرف اوغلا دی بی امل	99
چقرب اولور اولمزین چمن	بوغنی مدیا سنک کومر لوبی	100
صوز نادانی بر قوی موم	کجه نادان الیه دشمنیه کومر	101
	یا ایتر کو بهایه صاق آبی	102
	یا اولور بر ای قور قور لوبتر	
قار اولد ایشیندی غیجیلدش	کلامدی حقه طایبک قور قور	

مجلده

بین حق بریمدی لیر مالک	بودنیکیه ملکا اولدی مالک	79
بیر اول اخرا اولد مالک مالک	بوکالیم دین کی بی ادبدر	80
افصحاک اوینه بگوردر دخی کر	بوانترن اوغلا روی کردی عام	81
طلب ایدی نبوی اولدی ایشم	بوکار غمت کوزیدله بقدی هیچ	82
دو صا ویدی قضا یه هر کوزن	اود لری کل سیدن سبند	83
فکر قهر و کولطف کله حقدن	بو یولدر خوشیله اولسه دیمز	84
اکر کلا دینک قیجکه آنک	اکر طایبک ایش بویله کراک	85
کومر خلقله الماغ ویردک	اودر طایبکله حق ایشیه و نه کون	86
بو مخلوقدان کیلور حقه کیدن	بوخلقدن طلب بولدان ایران	87
مواکد و بی هر یاکه سیدن	کجه مغضوبک اولد مرادک	88
مرد ادر مقصود کدر صبر لیدر	مواکدن ادر بی ساک سیزل	89
بیر ددر کجه مود اولد سه بر	قورون احوکوب قایغ کوسین	90
اوبر قلدن دخی بی کجه حقدن	بی حقدن جد ایدر اویور قیل	91

اولو بيزم شيد ادين معبد	گريز طلبه البته موشيد	48
اولو ستر مع ياد هر يکي بگويد	گريز سنياد ادين سناك طالب	49
اي خطا تو دي دي سن سينان	بويوله كيكه كيديه ديلان	50
دوير تير بو فوجي قلاغوز سوز	گريز ديل گريز بوز قلاوز	51
انك موشيد بيله و قنجي خورشيد	ايه طالب موشيد طو ترانيد	52
بيورد دوز ادايه بيه بوز	ايه طالبك دوت بغيته	53
قناعت موبيله محكم ايرادت	ايه طالبك ويز قناعت	54
قناعت بيله بوله خرافت	جفاهيه ميرايان كور و فاني	55
حقك طالديرينه تنيه ايلر	بوسري اخرا غلدي موييلر	56
بگويد خاتون بگويمري دادود	بگويد خاتون بگويمري دادود	57
مرد مقصود ندر بوسردن اكلو	مرد مقصود ندر بوسردن اكلو	58
باشين دوت سنجي غلدي موييله كره كره	بوز دوشه مويينه دوشتم انك فرانك كره	59
بوشان بوشون بوزيم دوز ديامنه كره كره	ايه اولو بوشون بوشون بوزيم دوز ديامنه كره كره	60

گريز

بوشون سينه البته قورت باش	اي مريشيد بوب برك دوشيني	42
بوشون ايشي سن باشا موشين	قلاغوز سوز بوب و ادموشين	43
طاغيش سين دوشه موشين	بوشون بوشون بوشون بوشون	44
گريز دندون اوصفكري قوش	بوشون بوشون بوشون بوشون	45
بوشون ناموشينان كيه موشين	بوشون بوشون بوشون بوشون	46
قلاغوز ده گريز اوله كره اوز	بوشون بوشون بوشون بوشون	47
بوشون بوشون بوشون بوشون	بوشون بوشون بوشون بوشون	48
بوشون بوشون بوشون بوشون	بوشون بوشون بوشون بوشون	49
بوشون بوشون بوشون بوشون	بوشون بوشون بوشون بوشون	50
بوشون بوشون بوشون بوشون	بوشون بوشون بوشون بوشون	51
بوشون بوشون بوشون بوشون	بوشون بوشون بوشون بوشون	52
بوشون بوشون بوشون بوشون	بوشون بوشون بوشون بوشون	53
بوشون بوشون بوشون بوشون	بوشون بوشون بوشون بوشون	54

اولو نيلدي مريز خاين غاري	اولو كوردك ايدنا ايدني بولي
اولو قضم ايلز صجله شاري	اولو اسرگدره دايم ايلن
اولو كوردك مري عتدره ولسلاوي	اولو ديدون دينا تديري بوق
اولو كوردك حيقله دايم قياي	اولو دانا غلرين حقه وريز
اولو مذهب ايدن مريز ايلاي	اولو بولوزي حوز لايجوزي
اولو ديدن ايلك جهان قياي	اولو كوردك كلينه حق شويك طاي
همان قلبي بولوك خلقه ناي	اولو كوردك وارلين حق شويك طاي
اولو كوردك ميسر داراي تلاي	اولو نه فوجون ايلك جهاندا
اولو نه وري حق دارا لسلاي	اولو ايلك جهاندا كنجيد جهاندا
كوف سيران ايدن نون قاي	اولو عرش كدرين بونهندا
بوتلو قلك بلاركه قياي	سب بيلو بولوك كوردك طرفينه
كوتلخوف عليم حق كلاي	بلاركه شائنه كلادي رساله
بلادي كوستن سكاره ايد	بلادي شرف اعظم روميه مود

اولو كوردك وارلين حقه وريز	اولو نيلدي مريز خاين غاري
اولو كوردك كلينه حق شويك طاي	اولو قضم ايلز صجله شاري
اولو كوردك وارلين حقه وريز	اولو كوردك مري عتدره ولسلاوي
اولو بولوزي حوز لايجوزي	اولو كوردك حيقله دايم قياي
اولو كوردك كلينه حق شويك طاي	اولو مذهب ايدن مريز ايلاي
اولو نه فوجون ايلك جهاندا	اولو ديدن ايلك جهان قياي
اولو ايلك جهاندا كنجيد جهاندا	همان قلبي بولوك خلقه ناي
اولو عرش كدرين بونهندا	اولو كوردك ميسر داراي تلاي
سب بيلو بولوك كوردك طرفينه	اولو نه وري حق دارا لسلاي
بلاركه شائنه كلادي رساله	كوف سيران ايدن نون قاي
بلادي شرف اعظم روميه مود	بوتلو قلك بلاركه قياي
اولو كوردك وارلين حقه وريز	كوتلخوف عليم حق كلاي
اولو نيلدي مريز خاين غاري	بلادي كوستن سكاره ايد

8 7 6 5 4 3 2 1

14	فوز عشقان خبرد و سنج	کلیه در دردی یار و بریدی
15	بیز کاکلار او سنج	فوکین در دردم صبر بدو
16	بیمار یوقا کانیار او سنج	درد اولدی اول آنده سینه
17	یولی بلورین اوز او سنج	نرینه اهل در در آینه انکار
فوز اشرف و خیار وی کسی سندان		
دولته و صبر ایدار او سنج		
18	کلیه جان غیرانک عشق حبس برید	اشقا سوزی ز لاله لون دنگ ایدرد
19	کلی جهاندن سر سیریلور او سنج	قلب درج
20	کند و جان کوریکه کور پریه زیدرد	نور کورده دوی لیدین قالوبی سولمیدین
21	بخار اوله خورین کل اولین تور بهرد	اول کورده مدهم بقوعا شقدن اوهه بقور
22	کل کورانی و سولری دجهاندن بیزیدرد	عاشق بدین جان کورانی آینه سترانی
23	دوشمن ایله شره عالی حبس کاندرد	کل عاقبتی اول در غم همان اول ایدرد
24	کشدن کفر قیامه حاله شو ایلمور او سنج	بوز سوز اخلاری عشق پوز سوز جوری

1	بیز یار بی یار او سنج	جهاند خلق خیار او سنج
2	حقیقت عالمینه بول وار سنج	بولا کدن کل زان او سنج
3	دو خدمت خیرت کیمه اولمن	اقرب کوریز کور یاشی او سنج
4	میسر اولمن اول یاد و وصای	یولنده داری ایشار او سنج
5	بویا چیمه بین عشق سوز سوز	کل کل غم دیدار او سنج
6	کل کور سینه اول سوز سوز اولمن	بزا اولدردده کور یار او سنج
7	کل کور اینه سی با سندن سئلن	دلنده دوست تکرار او سنج
8	کل کله طول اول یاد خیل	خیالی غیر یه یکل او سنج
9	کل کور عشقه مرکز حکم کلن	غلام دده کور قنار او سنج
10	جهاندن کسه عشق کلن کلن	قویوب ناسور و عیار او سنج
11	کشی بوشوق ایچین کجهاندن کلن	دفا قویوب جفا کار او سنج
12	جفا سوز سینه ایلدی دفا یه	کل اولمن بلدر خار او سنج
13	بیمالی خربینه کسه قنار	یولده دویله یانار او سنج

بویا

8	صلواتكسون اول برو سناخ	بعدد ودينه كرسون ديبند
9	بودردن اشرف اعجاز دوی اولو	اووردوكل دوكو يبيو ميبدو
10	بوين بيان يوق تيمار ميركون	بودرعه اولويه بجان ميركون
11	اندندودنجا بودردن اولون	وليكين قلديم اظهار ميركون
12	بودردي صتره جانده دخي	بوني بلدي نفس غدار ميركون
13	جهان اچينده دودي ديسكه	ازدم بودردي بريان ميركون
14	بوجان دوزنكل بيلگاندنجهن	بونكله اجيدم اسن پير ميركون
15	اندك نينه الكتوبن بودردي	جوجوم اولدي دياردي ميركون
16	غريم عاتم حسته و بجرج	جيامر دودي اولاره ميركون
17	دونغ كوم اكلد اوله كچردي	اومني طويدي غيادي ميركون
18	توق قوتدي نديم كل اولدم	كلمدن قلدي اتاري ميركون
19	نه شرين كشلون بوندي	بوكله اوكودي شاري ميركون

1	بند آدرسا كلدر و جهان آندا دد	بجز عثمان قوتير بوزگار آندا دد
2	دوي همتا بر معدن و تكا آندا دد	موج اولدنا اولد بجز عثمان بنان بودي
3	تاج تحير صالانك خاننا بر آندا دد	چاغچيلو باشه يان اولكليم غريب
4	لبليو زار اعين اولك ليا آندا دد	بندا طوزه غر طويلد و بنده نالمان
5	بند كلدر اشرف اعجاز دوي ديدلر بكا	
6	دخي حوند اولدنا بوزاد و صراف آندا دد	
7	بوزدردن بري ياريلك غميدن	بجز ديري ياريلك غميدن
8	فالكلر و ساكلر هب سميدين	اچدن زاريلقون ايكو بندن
9	خوجين لدرين كلدن كسيدين	كوكه و كلندي كو بودده اديوي
10	بلو ادا ايه كاسيل ادميدن	بودده ادينه كرسدي كو بندي
11	قشبن صتكلر بر قشيلميدين	بيوكله اوماو ادي بودده اديونك
12	يارين دوزدن يوق لاريند	كوكه بودده ادينه نيميانك
13	صعدن سار اولد اولد اولد اولد	سعادوت كينك اولد اولد اولد

صورت و بر صورت و در صورت	شرف و عار و سار جهور و سر
بگویی ندر بودی سنجک و او سدر	ای که داد بر بودی سنجک و او سدر
بچو جخالو یلاد کجا و فاد او سدر	ای که داد بر بودی سنجک و او سدر
سنی بخله یار و او سنجک و او سدر	هر چه که کردی بر سنجک و او سدر
سنی بریشانی ایوب و او سنجک و او سدر	بن کلام و او سنجک و او سدر
و او سنجک و او سدر	بیکه اول شاه و او سنجک و او سدر
جنبه بو عین زهر بنه مطلق و او سدر	بر سنجک و او سدر
	شرف و عار و سار جهور و سر
	بگویی ندر بودی سنجک و او سدر
اکلیم ایتدی کندن او سنجک و او سدر	کوردان بودی سنجک و او سدر
بودی بودی سنجک و او سدر	کندم دنا و او سنجک و او سدر
بچند که سناه او سنجک و او سدر	عجب یاد بند شدن او سنجک و او سدر
بوسه ای سنجک و او سدر	بگویی ندر بودی سنجک و او سدر

تکونیت شرف عار و سار جهور و سر	تکونیت شرف عار و سار جهور و سر
بودی ندر بودی سنجک و او سدر	بودی ندر بودی سنجک و او سدر
باشکدن کتونیت خند و او سدر	باشکدن کتونیت خند و او سدر
اینا غار و او سدر	اینا غار و او سدر
چکر سلطان اید شرف عار و سار جهور و سر	چکر سلطان اید شرف عار و سار جهور و سر
بودی ندر بودی سنجک و او سدر	بودی ندر بودی سنجک و او سدر
توقنایه الدین اول بقا و او سدر	توقنایه الدین اول بقا و او سدر
کوردان بودی سنجک و او سدر	کوردان بودی سنجک و او سدر
تکونیت شرف عار و سار جهور و سر	تکونیت شرف عار و سار جهور و سر
شکره بنامه و او سدر	شکره بنامه و او سدر
عارف اهل تقدیر بودی سنجک و او سدر	عارف اهل تقدیر بودی سنجک و او سدر
کوردان بودی سنجک و او سدر	کوردان بودی سنجک و او سدر

11
12

۱	و صبر عیدینه ایوب جان قریب کیدم	اول خرابی جسم عیدینه در جسم ان بن
۲	کن کن از تو بیج او کز نو کوه یاد بی	ای عجب بستم ندیدم بودم در جاد بی
۳	ای عجب از روی غمی غمیلین بکلدی	الونم یاد آینه به طیب قلب علاج
۴	چون بلا بود چندان در غایت کله بنیادی	چهار بی بیچاره تقدیریه بود در دهان
۵	اولش عالم ایچندا عینتک او اسی	کون دیندیشی نری شیا جگری دودک دودک
۶	کون سون اول بو کالین قشوق انا بی	هر کز اکثر بولاده و اوسین اول عاقب و کل
۷	لقدی که تیسر لک بو مینیک قاره بی	دنیه نگار به هر کز طوشندی تا ابد
۸	ایه محروم از بی بلسن قشوق انا بی	هر کز که اول کلندادن و کلک و نیامی و ان
۹	دوشمنیه دوستی دیو چاهن هر بنیادی	دست یولیندا عاقبتی کز قشوق و نینول با
۱۰	اشرف اوغلا روی بود در کوفت او اکی	اشرف اوغلا روی بود در کوفت او اکی
۱۱	دشمنی بود در یانک دیندر اول کمان بی	دشمنی بود در یانک دیندر اول کمان بی
۱۲	همه ناله کن کسین کما کول بلسون	چند تار بیت قاعده ایست صیق قرق اوسون
۱۳	زرق یانق ناله کانی کلک کلک اطلسون	اشرف اوغلا روی بود در کوفت او اکی

۱	ایم کویوب بوخون دیم کبود کاصل اولدی	۱	کیزلم خانه طردی کوزدن بدین کمان اولدی
۲	بوجان آنجی ایتم قوشیندنا اولدی	۲	بیزدیم بو همان اول کاند اول کاند زشار
۳	کلک صبی ده کوز غم کما سوزن یاد اولدی	۳	بوز کوز یان بنه هر کوزم یا شی بر سر مر
۴	شکل کوز کوز چکان اولدوغی بو کوزن بچار اولدی	۴	غمی یاد کدهان یاد در سعادت کیدم خود اولدی
۵	عقل جان بکانه دیم دینک جان کیدم	۵	طیغ سونون چال کال کون چاقه پنجهان کیدم
۶	قدیم انسان و انغنی شیشه سوزن کیدم	۶	سایه سوزن کون دکون بیغله هر ند اولدم
۷	قوشیندن الوده عقرب اوسین کیدم	۷	اول کانه علم نه عمل نه کفر ایمان سینی
۸	جدب دیند بکلدی اول بجر عمان کیدم	۸	اولدوغ اطلسون کمانی هر دوقوی اولدوغ
۹	لطف ایدوب اوجی طبل اولدوش کما کیدم	۹	بیک طما سوزن کوزدهان بوزم کلک سینی
۱۰	دوست اولدی ازلک عهد پیمان کیدم	۱۰	بوزو ایا نیک بچی نیمار یادی کوزجه بی
۱۱	تا ابد قوشیدن کیشد است خیر کون کیدم	۱۱	اشرف اوغلا روی بود در کوفت او اکی

۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱
 ۰

۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱
 ۰

۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱
 ۰

۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱
 ۰

۱۴
 ۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱
 ۰

۱۵
 ۱۴
 ۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱
 ۰

1	بانی تو چیدی خومه دهنهاد	جان دیر تو چیدند ایله ایله یار
2	تو چید اولوز تیر تر ساریک سنک	جان ایچنه کی اصل ساریک سنک
3	تو چیدی تنه اینه نیرانا عزیز	تو چید ایچی آن کلک ایله تیر
4	هر کونک کور تو چیدی بی جان بی	جانمیزدا اولما کونک اندک ایلیق بی
5	تو چید ایله نل دلدن یا کلیمین	تو چید ایله نل دلدن یا کلیمین
6	تو چید ایله نل دیل سنقه طاز اوله	تو چید ایله نل کور اولان ایا اوله
7	تو چید ایله نل اوده یقه یکر	یوشنه زنجیر لری طقمیه کور
8	تو چید ایله نلن چر شیطان لیمین	تو چید ایله نلن سکری شیطان لیمین
9	تو چید اهلید حق طرز کیدن	تو چیدی قیاند اولان لری کیدن
10	هر عمل کور قیله بن تو چیدیه	دنه سله تمام بیرو کور کور طوله
11	دیر کور اوله قدر قیلسک عمل	تو چید اولوز نه اولوز قلموز غل

طایب کونک تو بونک اولوز ال بر اولوز کونک
دوت بندین اثر اولغینک نیرا نجه برترجه

12	تو چیدی سن غفلتیه دی کلک	جان کونکلان تو چیدین سن سو کلک
13	تو بونک تو چیدی چ برده کورک	جان کونکلان وصم دله کورک
14	جانن اونه تو چید اولوز تمام	خاص بلور اینه ویکی بلور نور
15	تو چیدی حکم ایله جانن سن	همینه کل تو چیدی ایچ تو دل سن
16	حکم اولغون و لسنک تو چیدک	تو چیدی جان کونکلان بر کورک
17	تو چیدی حکم دن اولوز اولوز	تو چیدی حکم دن اولوز اولوز
18	تو چید اوله حکم ایسه بله لیمو	تو چید اوله حکم ایسه بله لیمو
19	شونلرین کور سونلر تو چیدی	جانن بلن چقدر تو چید اولدی
20	اول بهایمیزدن دهی نغورده	جیفه اولور حکم بر قور قورده
21	اولدوز اولمن دیر کونک غل کیش	دی بی کور شون اولوز اولوز ایشی
22	اولدوز قور قور ایت بو سوز	هر جلیک بله حکم اولوز دی بی
23	اثر اولغون تو بونک سن یا شین	جان ایچنه حکم ایت تو چیدی
24	دی بی کور کونک غل ایت جلا سن	تو چید اولوز اولوز اولوز ایت سن

13	دنيايکونالنه و دنيه بين	چونکون خدایا کون
14	بني غريبان رسواي ايمه بين	چونکون خدایا کون
15	بويان خلعتين ايمه رسوا	چونکون خدایا کون
16	عنايت کونيه بکون بقا بين	چونکون خدایا کون
17	بکون حضرت تکه ايمه اهم	چونکون خدایا کون
18	کونم بختين اوله محرمه موني	چونکون خدایا کون
19	کون اوله اوله دنيان حبيبي	چونکون خدایا کون
20	بوز اچي خايم جون اوله خار	چونکون خدایا کون
21	بوز کون اوله سنب اوله	چونکون خدایا کون
22	بوز دنيان خلوه و کون کون	چونکون خدایا کون
23	بوز دنيان شاهي نيان بين	چونکون خدایا کون
24	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
25	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون

26	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
27	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
28	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
29	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
30	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
31	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
32	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
33	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
34	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
35	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
36	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
37	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
38	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
39	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
40	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
41	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
42	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
43	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
44	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
45	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
46	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
47	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
48	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
49	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون
50	بوز کون اوله آساکه کونم	چونکون خدایا کون

اولوي سسه قوي زنون اوليري قوي واي
 عانيق عيچار خالون اوليري قوي واي
 اولوي سسه مانين اولون اوليري قوي واي
 بون اول اول وكي اولون اوليري قوي واي
 عاقبت عيچار اولون اوليري قوي واي
 عنيق كيكات عيچار اولون اوليري قوي واي
 عنيق كيكات عيچار اولون اوليري قوي واي
 عنيق كيكات عيچار اولون اوليري قوي واي
 عنيق كيكات عيچار اولون اوليري قوي واي

دنيا لك منصف كيري عنيق قوي

روي قوي لاني لاون اوليري قوي

اي اللهون سندن ايرمه
 سني سونك بيم دين ايمان
 صايرين سولام دونم خزانه
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي

شي كلور سني جان بين
 چيچك جان سني بدندن
 بو سني عيچار سني سني
 سني سندن ايدون سني سني
 كه سندن سني سني سني
 ويصالك لكويكه سني سني
 اميدي سني ايك جهاندان سني

ديني قيل قول ايله سني سني

چيچك سني سني سني

عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي
 عيچار اولون اوليري قوي

عنيچار اولون اوليري قوي

بیخ حالم ستم بیلا من حالم ستم ستم بیلا من
 یسوی موی و پوس ستم اندیشی بیخ
 قار و نوع با بیخ طویر مزخانی کس کربانز
 جان بد نداده در مزخانی زلفی
 بجز درن کورج بوزنت کله کورج زنی
 کن له بندن رکنک بیخ اندیشی بیخ
 اشرف او غیاس کن لبیبی اولیا سلطانای
 نمودن زمانه قضیبی بیخ زلفی بیخ زلفی

بیخ بیخ غنک کورجک از بیز بوزنت کورج الله زور
 متوجز بیخ اولیا شویله ستم اندیشی بیخ
 غیبی ستم اندیشی کورجک استعدا بیز حقیقتی زودار
 و بیخ بیخ بیخ حلقه و بدنه بیخ بیخ
 کما انکار از ن ستم ستم اندیشی بیخ زور
 کورده رکن ستم اندیشی اولیا کورجک حقیقتی
 بیخان و اندیشی کما حقیقتی اولیا بیخ زور
 کله بیخ بیخ کورجک زنی بیخ اولیا بیخ

بوسید الوهیمی زنی ستم اندیشی بیخ

محمد استعابنی اشرف الوهیمی زور

بیخ بیخ ستم کورجک قران اولیا بیخ
 بیخ بیخ بیخ و بیخ بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ اولیا بیخ ستم اندیشی بیخ
 بیخ بیخ کله کورجک ستم اندیشی بیخ
 بیخ بیخ اولیا بیخ کورجک بیخ
 بیخ بیخ اولیا بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ اولیا بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ اولیا بیخ بیخ بیخ

بیخ بیخ اولیا بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ

اشرف زاده فاضل خان بیخ اولیا بیخ

بالنده کورجک بیخ بیخ بیخ
 بالنده کورجک بیخ بیخ بیخ
 اولیا بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ
 بیخ بیخ کورجک بیخ بیخ بیخ

عشقتك بوندده مردانگان کار خورشید بهرام
 جانودان خود بکم کل برود تو کبیده و دم
 بو عشقیله یانه یانه کل بر حقیقه کبیده و دم
 انده جامه این کو لر کل بر حقیقه کبیده و دم
 بلان سولین والله کل محبت کبیده و دم
 ترا بیداروم جانی باشی کل محبت کبیده و دم
 محرم قلوزان کنش کل محبت کبیده و دم
 ابراق بر میدرم دینه کل محبت کبیده و دم
 درویش کبیلوم بوسدی کل محبت کبیده و دم
 عشقتمه اینم بویگم بوزان کبیده و دم
 بو مول که جاندارک دوستقل دوستت دوستت
 دین حقیقتی و دوستی و دوستی و دوستی
 همه جمله مرانکه قوی بوسن در دوستی و دوستی

کبیلوم
 عشقتمه در در اولان کل بر حقیقت

غیری بیدین بویم شیخ رسول اولم
 چو نکه کلدوک و میلان اولد که کل بر حقیقت
 میدانی عشقتمه اولوم کل شیخ کبیلوم
 جانان سورسک اللهی کل محبت کبیده و دم
 محبت سون کبیلوم عشقتمه کل محبت کبیده و دم
 سخن برز کبیلوم اوزن اولسون
 عاشق اولشم دینه هم تهنه طایفه
 محبت در حقیقه دوستی او تنه اندر
 اشد قورلدوق کلمه و منزله وست نکر بیدر
 الله سر میسر که اوزده انوری بوزان
 بلبل لودور رب او تو شحسم باغون تو خوشتر
 ایزد بوشم دین بانی وار او ستا خنده اکل بونی

بدو دم در کبیلوم یانه یانه
 بلا زهرین ایچم قانه قانه
 خیالاک کاریدر کی جانده جانده
 یوروم کورم کورم صلاه صلاه
 قاشق کونف دوکر باستی نانه نانه
 سادین مقصود او خوشتر کونه کونه

کورمدن جانانی امان الله امان
 سکر کی بقما سن امان الله امان
 اقمه قانی باشی امان الله امان
 باینه یوز سوسورین امان الله امان
 شوقل قول کونر کونر ده امانه الله امان

الله تتدن جاننی امان الله امان
 کم کو که جقما سن قللا و جقما سن
 قار بیلله اسمی زهر بیلله اسمی
 مردم بوزم کورین بیخه انمن بوسیم
 اعصم الله بالارده صانویه کونر کونر

جنون الوصافين بدهي...
 بنوميدانك كلمتيا كو بود...
 جمل او حاج معلوم...
 كما اخبرناه كلنا...
 نو...
 حاج طراد...
 ما صفتهم آمال و كرات...
 جاويد...
 در...
 ناره دنيا...
 سير...
 و...
 ك...
 آله اول...

ابن عرب

سلطان عثمانك اورد...
 كالانك...
 ميرزا...
 آل...
 در...
 وله اوصفا

نظر...
 سلمان...
 اين...
 سلف...
 سجع...
 سجع...

که بلا... شهيد اولاد...

بسم الله الرحمن الرحيم
 اوله الرزق كلوب صوريه
 كرجنه كرجونه سوريه
 دره بنه ددم خدق قورغم
 باديه اوله كشتورينه آوزغم
 قلمه طله العرش شفقك نودنق
 امه حكاه القور كوكي زامه
 سلمه كصوه خطا وخطا وخطا
 تجل با حبه كنهها غا و غا
 ايمور ككلم كوزيني اولده اولده
 يع حقيقي اضمه غا قورغم فناء فناء اوله

قلمه طله العرش شفقك نودنق
 امه حكاه القور كوكي زامه
 سلمه كصوه خطا وخطا وخطا
 تجل با حبه كنهها غا و غا
 ايمور ككلم كوزيني اولده اولده
 يع حقيقي اضمه غا قورغم فناء فناء اوله

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

الله

بوخته در شما خشنای تو زین
 پوشناج خوال انگده حکمت
 کوهل بنیاد فی افترخ اولیضه
 همان طوتم سوزم بنیاد سگدر
 کیمل الذی دین خج بنیاد
 دهمه لاه البصیح ایضاً خاف
 بیرون خفوا خلیلان سوز کریم
 نوزاد سوز خسته دین با شام
 خنایا خج خا از نای گدگدر
 مستلوه بیچر خا و بی قر کلوق
 بحمد الله سکاره و بیزم با الله یا هوز رایا غزاته هواته اصدلا الا القصد
 جملدن تره سبج غزاته ذاکا انما ق کیم کاندن ذکر فکره اولی صیغ غنی جنب
 ناریه یازد جا نین سخن تنویرین فی لور غزاته کجوم بو مالان اولیها نوز
 ابع بلا لکل لاطق اص ندر قناع الفکر بیان فیه یلمسندون بو دین جانه در غزاته
 مکه مالیکه دوسوع یوزی کله و قار قلا وید را وری انصیاره بقصره کمر
 نور و ذکر اولی اربع سبغ الله ابو کریم غنا علیه السلام بر بوند علم او کفر غزاته
 یا همدی کلشوق دینک صاف اولی راهکلن قرین الله

بود در داود کنزین کماله
 تو زین اول طیبینه حقیقت
 بنیاد اله کریم زوف جگینه
 سوزیکرد خضعات سنگدر
 مراد الذی ذرا و لوسه ارشاد
 و جو دکه برین غناج دوران
 براد بنیاد و یسه دوسنی از کریمه
 دی یاد سبین کدا صافی کنا حنه
 عدل کوریم فانا لقی ککر کدر
 درین بنیادیم بر یاد صا دوس